

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
KATEDRA PSYCHOLOGIE FILOZOFICKÉ FAKULTY

**COMING OUT U LESBICKÝCH ŽIEN V HOLANDSKU
A V ČESKEJ REPUBLIKE**

Coming out of lesbian women in the Netherlands and in the Czech
republic

Diplomová práce

Autor: Linda Lörincová

Vedúci práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc

2011

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a všetky použité pramene som riadne citovala a uviedla.

V Olomouci dňa 31. 3. 2011

.....

Ďakujem PhDr. Olge Pechovej, Ph.D. za odborné vedenie diplomovej práce, podnetné rady a cenné pripomienky. Rovnako som veľmi vďačná za ústretový a veľmi ochotný prístup, no najmä za obrovskú psychickú podporu, predovšetkým počas zberu dát v Holandsku.

Moja veľká vďaka patrí všetkým českým a holandským lesbickým ženám, ktoré sa so záujmom a hrdosťou podieľali na tomto výskume. Úprimne si cením ich odhodlanosť a otvorenosť, ktorou mi dovolili nahliadnúť do najcitlivejších momentov ich života.

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČASŤ.....	9
1. Základné pojmy	9
1.1. Sexuálna identita	9
1.2. Sexuálna orientácia.....	10
1.3. Homofóbia, heterosexismus, heteronormativita	11
2. Coming out.....	13
2.1. Modely coming outu.....	14
2.2. Sexuálna fluidita.....	17
2.3. Coming out u lesbických žien z feministického hľadiska	18
2.4. Špecifiká lesbického coming outu.....	19
2.5. Coming out v jednotlivých sociálnych skupinách.....	20
3. Sociálna opora a jej význam u lesbických žien	24
3.1. Poňatie sociálnej opory.....	24
3.2. Teórie sociálnej opory	25
3.3. Sociálna opora v rodine	27
3.4. Priatelia ako sociálna opora	29
4. Stereotypy.....	32
4.1. Základné poňatie stereotypov	32
4.2. Ingroup stereotypy.....	33
4.3. Outgroup stereotypy	35
4.4. Vybrané výskumné dáta týkajúce postojov k homosexualite v Holandsku.....	37
4.5. Vybrané výskumné dáta týkajúce sa postojov k homosexualite v Českej republike	39
4.6. Porovnanie verejnej mienky k homosexuálom v Českej republike a v Holandsku	40
5. História homosexuality v Európe v 20. storočí.	42

5.1. Úsilie o rovnoprávnosť	42
5.2. Lesbická typológia v 20. storočí	45
5.3. História lesbickej menšiny v Holandsku	47
5.4. História lesbickej menšiny v ČR	49
5.4.1. Lesbický aktivizmus v ČR.....	52
II. VÝSKUMNÁ ČASŤ	55
1. Ciele výskumu	55
1.1. Výskumné otázky kvalitatívneho výskumu	55
2. Kvalitatívny výskum	56
3. Metóda zberu dát	57
4. Metóda analýzy dát	59
5. Skúmaný súbor	60
6. Výsledky výskumu v Holandskom kráľovstve	62
6.1. Coming out a vzťahy.	62
6.2. Rodina	63
6.3. Komunita	66
6.4. Ingroup a Outgroup stereotypy	73
6.5. Bilancovanie	79
7. Výsledky výskumu v Českej republike	85
7.1. Coming out a vzťahy.	85
7.2. Rodina	86
7.3. Komunita	94
7.4. Ingroup a Outgroup stereotypy	112
7.5. Bilancovanie	122
8. Porovnanie výskumných dát získaných v Holandskom kráľovstve a v Českej republike.	128
8.1. Coming out a vzťahy	128

8.2. Rodina.....	128
8.3. Komunita.....	130
8.4. Ingroup a outgroup stereotypy	133
8.5. Bilancovanie.....	135
9.Odpovede na výskumné otázky	137
10. Diskusia	139
11. Závěry.....	144
12. Súhrn	146
12.1. Teoretická časť	146
12.2. Výskumná časť	148
Literatúra	
Prílohy	

Úvod

Prvotnou inšpiráciou pre výber tejto témy bol viac menej môj akademický záujem, svet inakosti ma však začal fascinovať od chvíle, keď som zistila, že nie je všetko tak, ako to zvonku vyzerá. Vyrástla som v prostredí, kde bola téma homosexuality skôr tabu, nanajvýš nadobudla obraz stigmatizujúcich posmeškov. Až život na vysokej škole ma doviedol k poznaniu, že pár skvelých ľudí v mojom okolí žije vo svete, mnou nepoznanom.

Nakoľko je postavenie žien marginalizované aj v tejto oblasti, rozhodla som sa pre výskum lesbických žien. Konkrétne som sa zamerala na kľúčové obdobie vývoja ich sexuálnej identity, v kontexte dvoch odlišných kultúr. Vzhľadom na značne odlišný vývoj homosexuálneho hnutia a rozdielne ingroup a outgroup stereotypy v Holandsku i v Českej republike, prináleží domnievať sa, že sociálne väzby ako aj sebapoňatie lesbických žien, budú náležite ovplyvnené. Myšlienka odlišnej dynamiky formovania sexuálnej identity vplyvom rozdielnych sociokultúrnych aspektov sa preto ukazuje ako opodstatnená.

Výskum coming outu lesbických žien v Holandsku mi bol umožnený vďaka študijnej stáži v zahraničí a grantovej podpore na špecifický vysokoškolský výskum udelený v roku 2010 Univerzite Palackého v Olomouci Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy ČR, ktorého hlavnou riešiteľkou bola PhDr. Olga Pechová, PhD.

Až terénny výskum v holandskej lesbickej komunite mi pomohol pochopiť pestrofarebnosť a diverzitu života. Plnohodnotný partnerský a spoločenský život lesbických žien v tejto vyspelej krajine poukázal na normalitu toho životného štýlu, ktorý sa môže v iných krajinách považovať za utópiu.

Táto diplomová práca má byť i oslavou ženskej súdržnosti a emancipácie, ale predovšetkým si kladie za cieľ upozorniť na neviditeľnosť lesbických žien, nezávisle na geografických šírkach. Je nevyhnutné dať hlas neviditeľnej sexuálnej menšine, ktorá je stigmatizovaná heteronormatívnou spoločnosťou. Len strach z nepoznaného živí náš odmietavý či indiferentný postoj.

V teoretickej časti sa zaoberám základnými pojmami a koncepciami sexuálnej orientácie, pričom oboznamujem aj o rozličných teóriách formovania sexuálnej identity. Sociálna opora je neodmysliteľnou súčasťou pozitívneho sebaprijatia a integrovanej sexuálnej identity. Ako som už spomenula, stereotypy významne ovplyvňujú nielen majoritnú mienkotvornosť, ale môžu mať značný vplyv aj na coming out. V poslednej kapitole uvádzam základný prehľad udalostí v boji za rovnoprávnosť gay hnutia v Európe, pričom detailne sa venujem Holandsku a Českej republike, súčasťou tejto kapitoly je aj

priblíženie lesbickej typológie. Vo výskumnej časti uvádzam výsledky kvalitatívneho výskumu, realizovaného za použitia semištruktúrovaného rozhovoru, zanalyzované dáta rozoberám v Diskusii, Záveroch a v Súhrne. Súčasťou príloh sú aj dve ukážky transkripcie rozhovorov s českou a holandskou respondentkou.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1. Základné pojmy

1.1. Sexuálna identita

Zvěřina (2003) odporúča v ľudskej sexuálnej identite rozlišovať tieto základné komponenty:

1. Sexuálna identifikácia (sexuálna rola)
2. Sexuálna orientácia (erotická preferencia)
3. Sexuálne preferencie (sexuálne vzrušenie, orgazmus, zamilovanosť)
4. Sexuálne chovanie.

Sexuálnou identifikáciou vyjadrujeme pocit príslušnosti k ženskému alebo mužskému pohlaviu, ktorý väčšinou „bezkonfliktne sleduje genetické a fetálne-gonadálne determinanty. (Zvěřina, 2003, s.48).

Pojem **sexuálna orientácia** vyjadruje, že „*fixná, vnútorná psychologická alebo biologická štruktúra organizuje naše sexuálne chovanie. Aj keď je potvrdené, že ľudia môžu konať spôsobom, ktorý je v rozpore alebo v konflikte s ich sexuálnou orientáciou, za „pravdivé“ prejavy sexuality sú považované tie, ktoré sú konzistentné s ich sexuálnou orientáciou (so sebaidentifikujúcou alebo externe označenou).*“ (Clarke et al., 2010)

Sexualita jedinca a jeho sexuálny vývoj sú ovplyvnené komplexnou interakciou viacerých psychologických, biologických a sociálnych faktorov. Sexuálne chovanie je založené na biologicky determinovanej hnacej sile, tzv. drive. Fyziologické a kognitívne zložky sa tiež podieľajú na sexuálnej túžbe a sexuálnom vzrušení, sú prežívané súčasne v mysli aj v tele. Sexuálne pocity vznikajú mimovoľne a sú pociťované ako stimulácie v tele. (Firestone&Firestone, Catlett, 2005)

Termín **sexuálnej identity** pochádza z práce raných sexuológov a nazerá na sexualitu ako na ústrednú súčasť self a zároveň neoddeliteľnú od našej identity. Podľa tohto modelu sa človek identifikuje ako homosexuál, bisexuál či heterosexuál. **Sexuálnou identitou** psychológovia v kontexte vývoja dieťaťa zastrešujú termíny ako **sexuálna orientácia**, **genderová identita**, teda náš subjektívny pocit pohlavia ženy alebo muža a nakoniec **genderová rola**, **identifikácia s genderovou rolou** vypovedá o tom, do akej miery naše chovanie a vystupovanie vyhovuje tomu predpísanému, ktoré je adekvátne pre mužské/ženské pohlavie v kontexte kultúry. (Clarke et al., 2010) V súvislosti s genderovou rolou sa hovorí medzi odborníkmi aj o maskulinných a feminných rysoch, teda o rysoch typických pre opačné pohlavie medzi homosexuálmi a heterosexuálmi, pričom medzi gay

mužmi je väčšie percento feminných typov a u lesbických žien viac maskulinných typov. Takéto chovanie sa dá v niektorých prípadoch odpozorovať už u malých detí, kedy hovoríme o prvých príznakoch pre homosexuálnu orientáciu, tzv. **prehomosexualitu**. (Janošová, 2000, 17)

Sexuálne chovanie je vonkajším prejavom ľudskej sexuality. Podľa Procházky predstavuje sexuálne chovanie u homosexuálov v širšom zmysle slova všetky aktivity „*smerujúce k nájdeniu a naviazaniu erotického a sexuálneho vzťahu s osobou rovnakého pohlavia. V užšom zmysle slova vyjadruje pohlavný styk s osobou rovnakého pohlavia.*“ (Procházka, 2002, s.26). V určitých podmienkach sa môžu heterosexuálni ľudia chovať homosexuálne a to isté platí aj obrátene. Ak existujú určité dispozície k homoerotickému zameraniu u heterosexuálnych osôb sa môžu prejavovať homosexuálne, ak im je zamedzený pohlavný styk s opačným pohlavím, to sa napríklad stáva vo väzniciach alebo v armáde. (Janošová, 2000)

1.2. Sexuálna orientácia

Sexuálna orientácia sa z pravidla delí na heterosexuálnu, homosexuálnu a bisexuálnu, v závislosti na preferovaní citových a sexuálnych vzťahov medzi osobami odlišného pohlavia (heterosexuálna), rovnakého pohlavia (homosexuálna), oboch pohlaví (bisexuálna). **Homosexualita** je podľa Brzka a Pondělíčkovéj-Mašlovej definovaná ako: „*trvalá citová a erotická preferencia osôb rovnakého pohlavia. Je to celoživotný, nemenný a nezvolený stav, charakterizovaný tým, že jeho nositeľ je pohlavne priťahovaný a vzrušovaný prevažne či výlučne osobami rovnakého pohlavia.*“ (Janošová, 2000, s.13) Procházka (1994) však upozorňuje na to, že termín homosexualita nie je celkom adekvátny a dnes už skôr prekonaný, nakoľko vzbudzuje dojem, že ide len o sex, teda pohlavný život je pre homosexuálneho jedinca prioritný, pričom sa citová stránka opomína. Z toho dôvodu sa viac preferujú iné pomenovania ako napríklad dnes už medzinárodný výraz „gay“, ktorým sa označujú aj lesbické ženy alebo **homoerotické zameranie**, ktoré v sebe nesie emocionálny aspekt sexuálnej orientácie.

Medzi základné koncepcie sexuálnej orientácie radíme binárny model, kontinuálny a multidimenzionálny model. **Binárny model**, preferovaný českou sexuologickou školou uznáva len homosexuálnu a heterosexuálnu orientáciu, bisexualitu považuje len za únik pred stotožnením sa s homosexualitou.

Autorom **kontinuálneho modelu** je Alfred Kinsey, ktorý rozlišoval medzi vyjadrením sexuálnej preferencie a vývojom sexuálnej preferencie. Sexuálna preferencia

môže byť vyjadrená psychickými reakciami (na erotickú stimuláciu) alebo sociosexuálnym kontaktom zavŕšeným orgasmom. Kinseyho škála uvádza tri preferenčné vzorce: exkluzívna homosexualita, exkluzívna heterosexuality a bisexualita (súčasná či sériová). Sexuálna preferencia je určená balansom medzi homosexualitou a heterosexuality, nie je fixná a môže sa počas života meniť. Homosexualita a heterosexuality bola vnímaná ako dva protíľahlé póly kontinua sexuálneho vyjadrenia. Kinsey odmietal, že sa ľudia rodia so sexuálnou preferenciou, práve naopak, považoval sexuálnu reakciu za naučenú buď nepriamym, asociatívnym učením alebo sympatetickými reakciami. V kontexte Kinseyho modelu hypotetizuje Vivienne Cass (1990) o formovaní homosexuálnej identity, počas ktorej akákoľvek komponenta sexuálnej preferencie môže byť ovplyvnená či už v smerovaní alebo v sile. To však závisí tiež od nemennej kvality samotnej komponenty. V dôsledku aktuálnych myšlienok týkajúcich sa sexuálnej preferencie, môže alternatívna identita nahradiť tú pôvodnú.

Na rozdiel od redukcionistických a deterministických dichotomných či trichotomných označení sa ukazuje ako najefektívnejší práve syntetický model, ktorý skúma 9 dimenzií. Tento **multidimenzionálny model**, vytvorený Colemanom, zlučuje aj komponentné modely sexuálnej identity, ktorých autormi sú Shively&De Cecco; Klein a Bell&Weinberg. Jedná sa o dimenzie: životný štýl a súčasný vzťahový stav; seba-identifikácia identity sexuálnej orientácie; idealizovaná seba-identifikácia identity sexuálnej orientácie; celková úroveň sebaakceptácie v rámci súčasnej identity sexuálnej orientácie; fyzická sexuálna identita; genderová identita; identita sexuálnej role; identita sexuálnej orientácie, zahrňujúca úroveň sexuálneho chovania, fantázií a emočnej náklonnosti; úroveň minulej a zidealizovanej budúcej sexuálnej identity. Táto nová paradigma reflektuje v rámci sexuálnej orientácie psychologické a sociologické aspekty ľudskej sexuality a poukazuje na to, že príťažlivosť tkvie v mnohých dimenziách. V klinike napomáha táto hodnotiacia metóda klientom pochopiť, rozpoznať a oceniť komplexnosť ich sexuálnej orientácie, ktorá nie je určená len ich pohlavím, či pohlavnými orgánmi, ale i ďalšími význačnými dimenziami.(Coleman, 1990)

1.3. Homofóbia, heterosexismus, heteronormativita

Terminologické korene **homofóbie** siahajú do začiatkov 70. rokov, prvýkrát sa o nej zmieňoval Smith (1971) a spopularizoval ju Weinberg (1972). Postupne psychológovia sformovali tento pojem ako pocity úzkosti, averzie, nechuti, hnevu aj diskomfortu voči homosexuálom. V súčasnosti sa homofóbiou myslia anti-homosexuálne

predsudky a diskriminácia, pričom sú zahrnuté nielen negatívne postoje voči tejto sexuálnej menšine, ale aj zločiny z nenávisti. Internalizovanú homofóbiu prechovávajú gay muži a lesbické ženy s negatívnymi postojmi k vlastnej osobe. (Clarke et al., 2010)

Vzhľadom na to, že termín homofóbia v poslednom období spustil vlnu kritiky, pretože neadekvátne zahrňuje do svojej podstaty predsudky a diskrimináciu voči bisexuálom a transsexuálom, bol vyvinutý ďalší termín **heterosexismus**. V kontraste s „homofóbiou“ presnejšie zahŕňa predsudok voči všetkým non-heterosexuálnym jedincem, tým že preniesol pozornosť na heterocentricitu, či heterosexuálnu predpojatosť. Autorom „heterosexismu“ je Herek, ktorý ho definuje ako „*ideologický systém, ktorý popiera...a stigmatizuje akúkoľvek non-heterosexuálnu formu správania, identity, vzťahu alebo komunity.*“ (1990, s.316 cit. Clarke et al., 2010, s.117) Herek uvádza, že heterosexismus sa manifestuje dvojako: „kultúrny heterosexismus“ a „psychologický heterosexismus“. „Kultúrny heterosexismus“ alebo inštitucionalizovaná homofóbia sa vzťahuje na heterosexuálny predsudok v spoločenských zvykoch a inštitúciách ako napríklad v legislatíve, vo vzdelaní, či náboženstve, čím popiera existenciu LGBTQ ľudí, ich históriu a zvyky, naopak glorifikuje heterosexuálne zvyky, históriu. „Psychologický heterosexismus“ sa zasa viaže na všetky anti-LGBTQ postoje a chovanie, všetky aspekty, ktoré normálne prisudzujeme homofóbii. (Clarke et al., 2010) Samotná psychológia poslúžila ako vhodný predmet štúdia heterosexismu, upozornila na to Kitzinger (1996). Zdôraznila, že lesbické ženy bývajú pravidelne systematicky vylúčené z psychológie, vyskytujú sa skôr ako prídavok, než aby boli systematicky začlenené do práce psychológov. Bohužiaľ ani o desať rokov neskôr tomu nebolo inak, ako naznačuje štúdia britského psychológa Barkera (2007), ktorý zistil, že niektoré vysokoškolské učebnice psychológie neobsahujú zmienku o LGB sexualite vôbec, tie čo sa o nej zmienili, obsahovali väčšinou len malú sekciu o sexuálnej orientácii. (in Clarke et al., 2010)

Heteronormativita vychádza z queer teórie a jej autorom je sociálny teoretik Warner. Je vnímaná ako jediný prirodzený prejav sexuality, taktiež môže byť na ňu nazerané ako na praktiky a inštitúcie uprednostňujúce a legitimujúce normatívnu heterosexuálnu sexualitu. Heteronormativita sa však netýka len sexuálnych praktík, ale „*je aj o tom, ako je heterosexuálna privilegovanosť tkaná do látky spoločenského života, všadeprítomne, rafinovane prikazuje každodennú existenciu.*“ (Jackson, 2006,s. 108 cit. Clarke et al., 2010) Typickým príkladom sú napríklad blahoželanía k manželskému výročiu s heterosexuálnou ilustráciou, alebo darčeky s nápismi „môjmu manželovi“, asi ťažko by človek hľadal kartu s blahoželaním ku coming outu. (1991 in Clarke et al., 2010)

2. Coming out

Samotný pojem „coming out“ niesol niekoľko generácii dozadu inú konotáciu ako v súčasnosti. Po prvý krát sa vyskytol v tridsiatych rokoch 20. storočia ako satira na debutantských báloch. (Cohler, Galatzer-Levy, 2002) Po druhej svetovej vojne indikoval urobiť sám seba rozpoznateľným iným homosexuálom vo vnútri alternatívnej verejnej sféry. V súčasnosti znamená potrebu potvrdiť svoju vlastnú identitu v oficiálnej verejnej sfére, teda poprenie rozdielu medzi vlastnou verejnou a osobnou rolou. Kompletný výraz „coming out of closet“ znamenal vystúpiť von z utajenia, pričom „closet“ bol symbolom „opresie, interiorizácie homofóbie“, tá môže byť zvrátená jedine coming outom, teda otvoreným hovorením. (Rizzo, s.215, 2010)

V heteronormatívnej spoločnosti je nevyhnutné explicitne vyjadriť svoju homoerotickú orientáciu. Totiž na rozdiel od príslušníkov rozličných etník, ktorí sa odlišujú povedzme farbou pleti, teda očividným fyzickým ukazovateľom, homosexuálni jedinci sa líšia implicitne iným spôsobom cítenia a sexuálneho chovania. Z pravidla sa teda predpokladá, že každý akokoľvek orientovaný človek je heterosexuál. (Stromen, 1989)

Každý jedinec, nech už je jeho sexuálna orientácia akákoľvek, si prechádza procesom coming outu v období, kedy si začína uvedomovať svoju sexualitu, ktorá nemusí vždy odpovedať spoločenským normám. Coming out je komplikovaný proces hľadania, ktorý môže trvať niekoľko rokov až celý život, jeho dĺžka je však u každého jedinca individuálna. Tento proces vedie jedinca k vyrovnaniu sa z danosťami a taktiež k adekvátnemu vyladeniu jeho života. Časom prichádza nový nadhľad a nové príležitosti. (Janošová, 2000)

Coming out definuje Procházka ako „*proces rozpoznania, sebauvedomenia, priznania svojej sexuálnej orientácie a schopnosti oznámiť ju dôležitým osobám (rodičom a priateľom)*“. (s. 26, 2002)

De Cecco (1984) uvádza, že „*Coming out je veľmi osobný čin, ale je tiež ideologick, je to moment v našom živote, keď sa behaviourálne, emočné, politické a morálne aspekty našej sexuality pevne spoja*.“ (in Grierson, Smith, 2005)

V súvislosti s procesom coming outu hovoríme o intrapersonálnom, vnútornom a interpersonálnom, teda vonkajšom coming oute. Vnútorný coming prežíva jedinec, keď si začne uvedomovať svoju sexuálnu menšinovú orientáciu, pomenuje ju a zároveň ju akceptuje. Vonkajším coming outom nazývame sociálny proces integrovania svojej sexuálnej identity do verejnej identity, teda proces kedy sa sa ku svojej sexuálnej orientácii

jedinec začína verejne hlásiť. Tieto dva procesy sú v komplikovanej interakcii, môžu sa, ale i nemusia prelínať, čoho dôkazom sú jedinci, ktorí sa verejne nikdy neprihlásia k svojej homosexuálnej orientácii. Dôvodom utajeného homosexuálneho zamerania môže byť internalizovaná homofóbia alebo strach z diskriminácie, či sociálnej izolácie v heteronormatívnej spoločnosti.

Coming out je vývojový proces, v jeho priebehu rozpoznávajú homosexuálni jedinci svoje sexuálne preferencie, následne sa rozhodnú tento poznatok začleniť nielen do ich osobného, ale i spoločenského života. Monteflores a Schultz upozorňujú na niekoľko významných skúseností, ktoré zohrávajú značnú rolu v tomto procese, jedná sa o „vedomie fyzickej príťažlivosti pre rovnaké pohlavie, prvá homosexuálna skúsenosť, coming out v gay svete, označenie samého seba gayom alebo homosexuálom, coming out pred priateľmi, rodinou a kolegami a verejný coming out.“ (1978, s.59) Autori zároveň upozorňujú na niekoľko psychologických oblastí, o ktorých by sa malo v rámci coming outu diskutovať. Okrem formovania identity, sebaodhalenia a sebaoprotvrdenia odkazujú na socializáciu v sexuálnych roliach. Navyše poukazujú na rozdiely medzi oboma pohlaviami v otázke konformity a porušenia očakávaných sexuálnych rolí.

Na kľúčovú úlohu coming outu v osobnej integrite jedinca, poukazuje Lichtenstein (1961): „*Coming out, proces akceptácie túžby k rovnakému pohlaviu ako aspekt vlastnej identity, povedania ostatným a hľadania ich schválenia pre túto ich kontroverznú sexuálnu identitu, často napomáha k osobnej koherencii.*“ (In Cohler, Galatzer-Levy, 2002)

Vo všeobecnosti, na základe väčšiny LGB psychologickéj literatúry o coming oute možno zhrnúť nasledujúci vzorec, typický pre sexuálny vývoj. Primárne začína vývoj sexuality vedomím, že jedinec nie je heterosexuálny, prichádza prvá sexuálna skúsenosť s rovnakým pohlavím, ktorá má potvrdzujúcu rolu a nakoniec vývoj „*kulminuje do odhalenia svojej LGB identity rodine a priateľom.*“ (Clarke, Ellis, Peel, Riggs, 2010, 159).

2.1. Modely coming outu

V druhej polovici 20.storočia zverejnených niekoľko štádiových modelov, týkajúcich sa vývoju homosexuálnej identity. Či už sa však jedná o štádiové modely alebo o modely s načasovanými medzníkmi, vždy budú zjednodušením rôznorodých skúseností s coming outom gay mužov, lesbických žien, či bisexuálov. Napriek konzistentnosti trendov v skupinových úrovniach, objavuje sa veľká variabilita v individuálnom veku výskytu ako aj v sekvencii špecifických medzníkových udalostí. (Floyd&Stein, 2002)

Model Vivienne Cassovej

Slúžil ako archetypálny podklad a základňa pre následné modely. Tento najstarší a zároveň najčastejšie citovaný model pozostáva zo 6 štádií.

1.Zmätenie identity- homosexualita je vedome vnímaná ako relevantná sebe samému a vlastnému správaniu, nastáva emočné napätie prežívané formou zmätenia, úžasu a úzkosti.

2.Porovnávanie identity- neistá akceptácia potencionálnej homosexuality, pocit odcudzenia sa od rovesníkov, pocit inakosti, ktorý je výsledkom inkongruencie medzi vnímaním seba samého ako homosexuála a vnímaním ostatných seba ako homosexuála.

3.Tolerancia identity- uvedomovanie minoritného statusu ako gay osoby vedie viac k tolerancii svojej sexuálnej identity ako k jej akceptácii, vyššia úroveň uznania emočných, sociálnych a sexuálnych potrieb a oddanosť sebaobrazu ako homosexuála spôsobuje väčšie odcudzenie sa heterosexuálnemu svetu a aktívnejšie vyhľadávanie homosexuálneho sveta.

4.Prijatie identity- jasnejší a pozitívnejší imidž samého seba ako homosexuála, častejší a pravidelnejší kontakt s gay subkultúrou, preferencia homosexuálnych spoločenských kontextov, delenie sveta na homosexuálov (podporný) a nonhomosexuálov (nepriateľský), vyhýbanie sa konfrontácii kvôli svojej homosexualite a predstieranie heterosexuality

5.Hrdosť na identitu- silný pocit inkongruencie medzi vlastným kladným postojom k svojej homosexualite a k spoločenskému nesúhlasu s novou sexuálnou identitou, v dôsledku toho sa začínajú budiť pocity hrdosti a hnevu, oddanosť homosexuálnej komunite je silná a záväzná, vytvára pocit skupinovej identity, hnev nad negatívnym statusom prideleným majoritnou spoločnosťou dozrieva do konfrontácie a sebaodhalenia.

6. Syntéza identity- integrácia homosexuálnej identity medzi ostatné aspekty self, je vnímaná ako aspekt, nie ako identita, rigidné rozdelenie „my“ a „oni“ sa rozpadá, sebaodhalenie sa stáva automatickým, interakcia s heterosexuálnym svetom je vnímaná prospešne, spojenie osobných a verejných aspektov svojho self vyústí v duševné blaho a pokoj.(Cass, 1990).

Troidenov model

Model pozostáva zo štyroch štádií formovania sexuálnej orientácie:

1.Zvýšená citlivosť (sensitization) -zvyčajne už počas detstva, kedy si jedinec po prvý krát uvedomuje priťahovanie rovnakého pohlavia, začína proces explorácie identity,

objavuje sa prvé spochybnenie v heterosexuálnej socializácii a zároveň prvé rozpoznanie možnej príslušnosti ku stigmatizovanej minorite.

2.Zmätenie identity- v adolescencii, zahŕňa vnútorný chaos a zmätenie v sexuálnej orientácii a zároveň prináša prvú sexuálnu skúsenosť s rovnakým pohlavím, ktorá býva prežívaná ako prebudenie či potvrdenie si svojej sexuálnej identity.(Savin-Williams, 1998)

3.Prijatie identity- jedinec prijíma svoju menšinovú sexuálnu orientáciu a definuje sám seba ako gaya, lesbu alebo bisexuála, taktiež začína oboznamovať so svojou homosexuálnou orientáciou okolie, ale vo veľmi limitovanej miere. Najčastejšie ide o priateľa rovnakej orientácii. V tomto štádiu je typická aj väčšia socializácia s gay komunitou.

4.Záväzok- jedinec si osvojí svoju homosexuálnu orientáciu za spôsob života. Medzi dve kritické udalosti, ktoré posunú jedinca do tohto štádia patrí prvý homosexuálny romantický vzťah a vyoutovanie sa viacerým heterosexuálom. (1989, in Beaty, 1995)

Colemanov model

Popísal päť vývojových štádií coming outu.

1.Precoming out –pocit inakosti, nie je si však vedomí prechovávaní citov k rovnakému pohlaviu.

2.Coming out -jedinec si je vedomý homosexuálnych citov, pochopenie jeho pravej sexuality však ostáva zatienené.

3.Explorácia- experimentovanie so svojou novou sexuálnou identitou

V tomto štádiu čakajú na jedinca tri vývojové úlohy, musia si osvojiť interpersonálne schopnosti pri zoznamovaní s ostatnými homosexuálmi, vytvoriť pocit vlastnej príťažlivosti. Podstatné je tiež, to aby si uvedomili, že sexuálny styk sám od seba nevybuduje sebaúctu.

4.Prvé vzťahy- skúsenosť a učenie sa homosexuálnym vzťahom

5.Integrácia identity- spojenie osobného a verejného self v snahe o vytvorenie integrovanej homosexuálnej identity. (1982 in Beaty, 1999)

Sullivan sa nazdáva, že lesbické ženy aj gay muži si sú vedomí pocitu inakosti už v preadolescencii, avšak neprisudzujú tejto rozdielnosti homoerotické zameranie. Mladí ľudia teda najprv prechádzajú štádiom ignorácie citov k rovnakému pohlaviu, ktoré predchádza štádiu aktívneho potlačenia týchto citov. Proces coming outu teda prichádza, až keď sú sociálne a emocionálne pripravení. (1984 in Beaty, 1999)

Vo všeobecnosti, možno na základe porovnania dát zhrnúť, že prvé uvedenie si príťažlivosti rovnakého pohlavia sa objavuje v detstve, sebaoznačenie a sexuálny styk nastáva niekoľko rokov po vypuknutí pubescencie, odhalenie svojej sexuálnej orientácie ostatným prichádza v adolescencii alebo v mladej dospelosti. Zdôverenie sa svojim rodičom, prvý homosexuálny vzťah a pozitívna identita sexuálnej orientácie sa vo väčšine prípadov objavujú až po osamostatnení sa jedinca od rodičovskej kontroly, podľa týchto dát vychádza štádium záväzku okolo 20. roku života. (Floyd&Stein, 2002)

2.2. Sexuálna fluidita

V kontraste s esencialistickými konštrukciami sexuality, ktoré sú obsiahnuté v modeloch vývoja sexuality, sa núka teória sexuálnej fluidity, resp. sexuálnej plasticity, ktorú potvrdilo už niekoľko výskumov. Tie naznačujú, že sexuálna príťažlivosť, skúsenosti rovnako ako aj sexuálna identita sú premenlivé v čase. Donedávna sa v psychológii nevenovala takmer žiadna pozornosť jedincom, ktorých sexuálna identita a skúsenosti boli nestabilné, neadekvátne sa dokonca používal v tomto prípade pojem bisexuality, ktorý nedostatočne zachycoval diverzitu a komplexitu individuálnych sexuálnych trajektórií. Vzhľadom na to, že vnímanie sexuality sa časom vymanilo z dichotomného chápania, je stále viac ľudí, pre ktorých striedanie vzťahov s mužmi, so ženami alebo s oboma pohlaviami nie je rozporuplné. Skôr prisudzujú sexuálnu príťažlivosť spolu so svojim sexuálnym chovaním svojim osobným charakteristikám, či vzťahu. Z tohto dôvodu je pre nich problematické zanechať tento ich prevažujúci rámec chápania a osvojiť si nejakú pohlavnú identitu, či „nálepku“ ich sexuálnej identity. (Clarke et al., 2010)

Zdanlivo sa prisudzuje sexuálna fluidita viac ženám ako mužom, v skutočnosti však niektoré ženy, môžu vykazovať tieto zmeny, ďalšie však môžu prebrať vzorce heterosexuality alebo lesbianizmu nastálo. (Clarke et al., 2010) Ako vysvetľuje Thompson a Morgan (2008) je tento trend prinajmenšom na Západe spôsobený rozdielnymi spôsobmi, akými sú muži a ženy učení k sociálnej interakcii k rovnakému pohlaviu. Napríklad u žien je žiadúci emocionálny a láskyplný (nie však sexuálny) vzťah k iným ženám, ktorý môže pre niektoré otvoriť možnosti pre nečakané skúsenosti pri tak tenkej hranici medzi priateľstvom, láskou, romantikou či sexualitou. Od mužov sa očakáva skôr strohé emocionálne chovanie k iným mužom, ktoré jasne špecifikujú hranice medzi priateľstvom a sexuálnym vzťahom. (Clarke et al., 2010)

V súvislosti so sexuálnou fluiditou by sa nemalo zabudnúť na škálu Alfreda Kinseyho, ktorú modifikoval Fritz Klein o mieru sexuálnej fluidity a vyhotovil Klein

Sexual orientation grid KSOG (1985), ktorá merala všetky aspekty sexuálnej orientácie, akými sú sexuálna príťažlivosť k rovnakému a opačnému pohlaviu, sexuálne chovanie, preferencie a fantázie v minulosti, prítomnosti a ideálne. V nedávnom výskume Amestoya (2002), ktorý predložil túto škálu 250 študentom VŠ, sa dokázala kongruencia v čase a vo všetkých sexuálnych aspektoch len u troch participantov. Vplyvom esencialistického prístupu, možno často pozorovať tendenciu zahŕňať či vynechávať skúsenosti, ktoré nezodpovedajú súčasnej sexuálnej identite jedinca, preto je bežné u heterosexuálnych ľudí hovoriť o svojich skúsenostiach s rovnakým pohlavím ako o „experimentovaní“, či „fáze“. (in Clarke et al., 2010)

2.3. Coming out u lesbických žien z feministického hľadiska

Predchádzajúce socio-psychologické koncepcie vývoja lesbickej identity, zobrazené v štádiových modeloch formovania sexuálnej identity tvrdia, že formovanie lesbickej identity je objektívny a univerzálny proces, ukončený v situácii, kedy sa žena prihlási k homoerotickej orientácii. Esencializmus však vidí nedostatok týchto modelov v ich nedostatočnom preniknutí do podstaty veci, opomínajú pohlavnú a sexuálnu subjektivitu, plnú inkonzistencií. Stein upozorňuje, že lesbická identita nie je práve objavenou „pravdou“, ženy sa nerodia ako lesby, ale stávajú sa lesbami prostredníctvom činov tzv. reflexívneho sebautvárania. Osvojenie lesbickej identity vždy zahŕňa zúčastňovanie v rôznych komunitných aktivitách, prednáškach ale tiež prispôsobovanie sa historickým a miestnym normám lesbickej identity. (Stein, 2003)

So štádiovými modelmi utvárania sexuálnej identity nesúhlasí ani Valerie Jenness, podľa nej kľúčovú rolu v procese osvojenia si lesbickej identity, teda rozdielu medzi „robením“ a „bytím“ zohráva tzv. **detypizácia**, teda „...proces predefinovania a následného prehodnotenia sociálnej kategórie „lesby“ tak, že nadobudne čoraz viac konkrétne a presné významy, pozitívne konotácie a osobnú príslušnosť.““ Premeny postupne smerujú k vzorovému procesu interpretácie, ohodnotenia a prispôsobovania sa sociálnemu svetu, ktorým ženy postupujú, aby objavili svoju lesbickú identitu. Prirodzene, zodpovedajúce významné zmeny v zmysle, ktorý je asociovaný s týmito zmenami, sa rozlišujú v závislosti od rozličných dimenzií. Tými sa myslí napríklad rasa, trieda, náboženstvo, etnicita, národnosť, politické presvedčenie a vzdelanie. (in Plummer, 1992, s.66).

Podľa feministky Barbary Ponse je vývoj lesbickej identity ako „gay trajektória“, ktorá pokrýva päť zložiek, od pocitu inakosti, nájdení komunity až po vstup do intímneho

vzťahu. Prítomnosť aspoň jedného z daných elementov dáva vznik všeobecnému predpokladu, že dotyčná žena je skutočnou lesbou. „Prácu na identite“ popisuje ako „postupy a metódy zaužívané v skupinách s cieľom ovplyvniť zmenu vo význame jednotlivých identít.“ (Ponse, 1978, s.208 in Phelan, 1993). V tomto ohľade, je proces coming outu prinajmenšom rovnako záležitosťou „stania sa“ ako „odhalenia.

Lesbické kontinuum predstavuje podľa Adrienne Rich v knihe *Compulsory heterosexuality in lesbian existence*, spektrum vzťahov medzi ženami, ktoré sa môžu do rôznych stupňov označovať ako lesbické. Naznačuje, že lesbická prítomnosť existuje po stáročia, naprieč všetky kultúry. Rich nelimituje definíciu na samotnú sebaidentifikáciu lesby a na sexuálne praktiky medzi osobami rovnakého pohlavia, ale rozširuje ju o ďalšie praktiky a presvedčenia, ktoré spoločne vyjadrujú rezistenciu voči mužskej dominancii a zároveň citový a politický záväzok ženstvu. Lesbické kontinuum tak včleňuje feminizmus do definície lesbianismu a vyzdvihuje mnohé formy chovania, ktoré neboli doposiaľ posudzované ako lesbické, ako napríklad intenzívne ženské priateľstvá a odpor voči manželstvu. Týmto vyvrátila vtedajší pohľad feministiek na lesbianismus ako antifeministický. Vďaka tomu, že pomenovala dlhodobú rezistenciu mužskej dominancie a povinnú heterosexuálnu naprieč históriou lesbianismom, mohla prehlásiť, že podnety k ženskej identifikácii a k lesbianismu sa prekrývajú. Kritika tejto koncepcie spočívala v tom, že určila feminizmus ako primárnu zložku lesbianismu, pričom bola sexualita lesbickej ženy podhodnotená. (Haggerty&Zimmerman, 2000)

2.4. Špecifická lesbického coming outu

Nie je pravidlom, že vzťah medzi sexuálnou identitou a chovaním žien musí byť evidentný, rovnako môže byť ženská sexualita dynamickým a premenlivým prvkom ženskej identity. Zástankyňou tohto názoru bola aj Carla Golden, ktorá zrealizovala výskum medzi respondentkami strednej školy, ktoré skúmali svoju sexualitu. Napriek tomu, že ich súčasné alebo minulé vzťahy boli heterosexuálne, označovali sa za lesby. Následne autorka usúdila, že definovanie lesbickej orientácie je značne problematické. V zmieňovanom výskume sa Golden upriamovala na to, ako je identita žien subjektívne vnímaná a aká bola ich reakcia na fakt, že ich subjektívne vytvorené identity nezodpovedali sociálnym definíciám. Relevantným sa jej stal predpoklad, že vytvorenie spoločenskej definície, bude spočívať z rady kritérií, na základe ktorých budú jednotlivé ženy do definície zapadať. Charakterizovanie sociálnej skupiny je však diametrálne vzdialená od toho, čo pre lesbické ženy znamená afiliácia ku skupine. Golden tvrdí, že

vytvorenie kategorickej definície lesbickej ženy vedie k tomu, že osobné a premenné významy lesbickej identity, prežívané jednotlivými ženami, budú určitým spôsobom zatienené. (1980 in Čajková, 2010)

De Monteflores a Schultz (1978), ktorý sa venovali vo svojom výskume rozdielom medzi lesbickými ženami a gay mužmi v otázke coming outu, uvádzajú niekoľko špecifik ženskej sexuality. Väčšia voľnosť v sexuálnom chovaní je viac príznačná pre lesbické ženy ako gay mužov, čo dokazuje aj väčšia prevalencia bisexuálnych vzťahov počas prvých štádií coming outu. Bisexuálna stratégia môže slúžiť dvojako, predstavuje prechodný prostriedok naplnenia citových a sexuálnych potrieb a súčasne im je dodávaná mužská podpora a ochrana. U niektorých lesbických žien je typické, že i napriek čoraz väčšiemu vedomiu ich homoerotického zamerania, pokračujú v heterosexuálnych vzťahoch.

Ďalším pozoruhodným rozdielom je aj odlišná snaha vyhnúť sa sebaoznačeniu za lesbu alebo gaya. Kým lesbické ženy sa pokúšali vyhnúť sebaidentifikácii zdôrazňovaním emočnej stránky, homosexuálni muži práve naopak popierali akékoľvek city. De Monteflores a Schultz (1978) uvádzajú, že prvá homosexuálna skúsenosť je lesbickými ženami často považovaná za „špeciálnu“, je zromantizovaná a naplnená intenzívnou láskou a zmysluplnosťou. Lesbická žena sa vníma ako osoba, ktorá miluje ženu, bez toho aby si uvedomila, že práve to z nej robí lesbickú ženu.

Výskumy lesbických vzťahov boli ďalej charakteristické zdôrazňovaním dominantného postavenia emočnej náklonnosti nad sexuálnym chovaním. Hedblomom realizovaný výskum z roku 1973 preukázal, že u lesbických žien predchádza fyzickému kontaktu fantazirovanie. 90% participantiek uviedlo, že sexuálny styk medzi lesbickými ženami si vyžaduje citové puto. Tieto výsledky sa približovali obdobnému výskumu Saghira a Robinsa z roku 1969. Je očividné, že tieto zistenia odzrkadľujú socializáciu sexuálnych rolí spoločnosti, kým sa na mužskú sexualitu nazerá ako na aktívnu a požadujúcu okamžité uspokojenie, ženská sexualita je najväčšmi založená na citoch. (de Monteflores, Schultz, 1978)

2.5. Coming out v jednotlivých sociálnych skupinách.

Coming out môže pre adolescentné dievča s homoerotickým zameraním znamenať či spôsobiť odmietnutie zo strany rovesníkov alebo rodiny. Coming out, teda prijatie svojej sexuálnej orientácie je preto kritickým obdobím vo vývoji sexuálnej identity. Ak adolescent nemá k dispozícii adekvátne prostriedky, coming out môže vyvolať krízu nielen v jedincovi, ale v celom rodinnom systéme. (Ford, 2003)

Je potrebné uviesť, že coming out je nikdy nekončiacim sa procesom, vždy keď si lesbická ženy nájde nové priateľstvo, príde do novej školy, či práce, musí sa rozhodnúť, či odkryje svoju sexuálnu orientáciu ostatným. Napriek tomu, najdôležitejšou udalosťou sebaodhalenia je určite coming out pred rodičmi a priateľmi, ktorý je považovaný za najdôležitejší vývojový medzník. Tento proces slúži jedincovi vo vybudovaní autentických interpersonálnych vzťahov, v potvrdení si svojho životného štýlu a v neposlednom rade v prezentovaní svojho autentického self. (Anderson & Mavis, 1996 in Ford, 2003)

Lesbické mladé ženy sa cítia viac zosúladené so svojou sexuálnou orientáciou ak bolo ich sebaodhalenie rodičmi pozitívne vnímané, napriek tomu akceptácia zo strany matky bola pre ne dôležitejšia. (Savin-Williams, 1989 in Beaty, 1999) Výskum Jordana a Delutyho naznačuje, že lesbické ženy s negatívnou skúsenosťou coming outu s menšou pravdepodobnosťou vnímajú svoju podpornú sieť ako pozitívnu. Záver tohto výskumu potvrdil koreláciu medzi coming outom, väčšou sebaúctou, pozitívnou afektivitou a pozitívnou podpornou sieťou. Taktiež podporil myšlienku, že prvá skúsenosť coming outu má dlhotrvajúci účinok na intrapsychické a interpersonálne zdroje. Celkovo byť otvorenou všeobecne zvyšuje fungovanie lesbickej ženy. (1998 in Ford, 2003)

V rodinách s tradičnými hodnotami, kde vládne silné náboženské presvedčenie a je kladený veľký dôraz na inštitúciu manželstva a deti, je vyššia pravdepodobnosť odsúvania samotného sebaodhalenia jedincov s homoerotickým zameraním. Naopak, v rodinách s vysokou podporou a pocitom ochrany sa adolescenti zveria o svojej sexuálnej orientácii skôr, vďaka vyššej sebaúcte a stabilite vzájomných rodinných vzťahov. (Beaty, 1999)

Doposiaľ sa povahe rodičovských reakcií nevenovalo veľa výskumov, tie ktoré tejto problematike pozornosť venovali, sa dominantne zameriavali na negatívne reakcie rodičov. Z tohto dôvodu vieme len veľmi málo o pozitívnych reakciách na coming out ich dieťaťa. (Gorman-Murray, 2008, in Clarke et al., 2010) Pritom pozitívna reakcia môže mať veľmi priaznivý dopad na subjektivitu jedinca ako LGB jedinca a môže zmeniť jeho percepciu vlastnej rodiny ako heteronormatívneho prostredia.

Priatelia gay jedincov bývajú prvými adresátmi ich coming outu ešte pred ich rodičmi vo väčšine prípadov. Tí jedinci, ktorí sa najprv sebaodhalili pred rodičmi, tak urobili podľa výskumu Savin-Williamsa a Reama v 54% najprv pred matkou a v 35% sa zverili súčasne obom rodičom. (2003, in Clarke et al., 2010)

Schopnosť rodičov reagovať pozitívne na coming out ich dieťaťa závisí na troch hlavných faktoroch. V prvom rade ide o rodinne založené zdroje (pozitívne vzájomné vzťahy a silná schopnosť riešenia problémov), ďalej sú to už existujúce postoje

a presvedčenia o homosexualite a nakoniec ide aj o tlaky v rodine v čase coming outu. (Willoughby, 2008 in Clarke et al., 2010). Mladý človek musí taktiež zväžiť, kto v jeho okolí je bezpečnou a lojálnou osobou, na to aby sa jej mohol so svojou sexuálnou orientáciou zdôveriť, zároveň musí prehodnotiť straty a prínosy tohto skutku.

Napriek všeobecnému pozitívnemu nahliadaniu na sebaodhalenie, tento krok nemusí byť vždy tým správnym. Odkrytie lesbickej identity u moslimských žien môže pre ne znamenať úplne odmietnutie zo strany rodiny aj priateľov, zvýšený tlak na manželstvo s mužom až domáce násilie. Rovnako, môže tento krok nepriaznivo vplývať na človeka, ktorý je od svojej rodiny emočne a finančne závislý, hrozí totiž, že stratí nielen strechu nad hlavou, ale aj prístup k vzdelaniu a k práci.

Štúdie taktiež poukazujú na odmietavý postoj rovesníkov k homosexualite, predovšetkým chlapci bývajú viac predpojatí ako dievčatá, rovnako je dokázaná aj vyššia predpojatosť k rovnakému pohlaviu ako k opačnému. Predpojatosť rovesníkov markantne vzrastá v siedmej a v deviatej triede u oboch pohlaví, pričom u adolescentných žien začne klesať a u mužov narastať. (Fishbein, Baker, 1998 in Ford, 2003) Navyše, sú to práve sociálne inštitúcie ako školy, ktoré podporujú odmietanie zo strany rovesníkov. Školy často krát ignorujú existenciu gay študentov a tak často aj odmietnu zrealizovať postupy, ktoré by chránili, podporovali a starali sa o týchto neviditeľných študentov a ich nadanie. (Hayes, Walters 1998 in Ford)

Homofóbne šikanovanie zo strany študentov a niekedy aj učiteľov vedie k tomu, že lesba alebo gay trávia významnú časť dňa v prostredí, ktoré je škodlivé nielen ich zdraviu, ale celkovej duševnej pohode. Vo svojom výskume uvádzajú Hunt a Jensen, že z 1145 LGBTQ mladých ľudí zažíva homofóbnu šikanu 65%, pričom 92% z nich má skúsenosť s verbálnou homofóbiou, 41% uvádza fyzickú šikanu a 17% ľudí sa vyhrážajú smrťou. (2006 in Clarke et al., 2010). Študenti sa pritom nemusia verejne hlásiť k svojej sexuálnej orientácii, obeťami šikany bývajú aj dievčatá s nie práve stereotypným ženským vzhľadom či vystupovaním, teda maskulínne mladé ženy a zženštilí chlapci. Značným problémom sú aj učitelia, u ktorých bola dokázaná aktívna či pasívna podpora záporných postojov a v niektorých prípadoch dokonca aj fyzická, verbálna či emočná agresia. (Clarke et al., 2010)

Pravdou je, že množstvo mladých ľudí sa rozhodne svoju sexuálnu orientáciu v zamestnaní neodhaliť, posledné štúdiá však poukazujú na väčší psychologický záväzok k organizácii či firme a menej konfliktov u zamestnancov, ktorí sú o svojej orientácii otvorení. (Day & Schoenrade, 1997 in Ward & Wistanley, 2005). Faktom však ostáva, že to

je jedno z najdôležitejších rozhodnutí v kariére, ktorému musia gay zamestnanci čeliť. Je typické, že si musia najprv vyhodnotiť prevládajúcu klímu v práci, pred samotným odhalením svojej sexuálnej orientácie. Existuje mnoho dôvodov pre sebaodhalenie, medzi tie najdôležitejšie patrí úprimnosť a integrita na osobnej úrovni, výrazné výhody vo vybudovaní profesionálnych vzťahov a taktiež možnosť vzdelávať svojich kolegov o sexuálnych minoritách. (Humphrey, 1999 in Ward&Wistanley, 2005) V našich podmienkach sú však gay ľudia v rámci odhalenia svojej sexuálnej orientácie obozretnejší. Napriek antidiskriminačnej právnej ochrane, sa môžu na svojom pracovisku s homofóbnymi reakciami či priamo s diskrimináciou stretnúť.

3. Sociálna opora a jej význam u lesbických žien

3.1. Poňatie sociálnej opory

Křivohlavý definuje sociálnu oporu v širšom zmysle slova ako pomoc poskytovanú človeku v záťažovej situácii druhými ľuďmi. „*Všeobecne ide o činnosť, ktorá človeku v tiesni jeho záťažovú situáciu určitým spôsobom uľahčuje.*“ (2001, s.94)

V rámci rozsahu poňatia sociálnej opory rozlišujeme :

1. Makroúroveň- celospoločenská forma podpory
2. Mezoúroveň- sociálna opora v sociálnej sieti jednotlivca
3. Mikroúroveň- sociálna opora v intímnom vzťahu jednotlivcov, teda v rámci dyády

Sociálnou sieťou sa myslí súbor ľudí okolo jednotlivca, s ktorou je v sociálnom kontakte a od ktorej zároveň môže očakávať pomoc v prípade záťažovej situácie. Sociálna sieť predstavuje v rámci väčšej skupiny ľudí súbor všetkých podporných dyadických vzťahov zameraných na jedinca. (Křivohlavý, 2001) Sieť alebo zdroje sociálnej opory sa skladajú zo 6 zložiek: rodina, blízky priatelia, susedia, spolupracovníci, komunita a profesionáli. (Kebza, 2005)

U žien je pravdepodobnejšie, že získajú sociálnu sieť, od ktorej môžu očakávať sociálnu oporu, oproti mužom si totiž ženy medzi sebou vytvárajú priateľstvá, ktorých súčasťou je aj emocionálna intimita. Mužské priateľstvá sú aktívne orientované, čo im môže zabezpečovať materiálnu podporu, ale nie emocionálnu intimitu, ktorá je základom sociálnej opory. Výhoda mužov v sociálnej opore však spočíva v tom, že sa môžu spoľahnúť na emočnú podporu od žien, rovnako ak aj o fyzickú starostlivosť. (Brannon, 1996)

Sociálna opora môže byť považovaná aj za jeden pól dimenzie, pričom opačným pólom je **sociálna izolácia**, teda osamotenie. **Podporné sociálne vzťahy** sa definujú ako „*také medziľudské putá, z ktorých človek môže získať zdroje, ktoré mu pomôžu pri zvládaní ťažkých životných situáciách.*“ (Pierce, Sarason& Sarason, 1992 in Křivohlavý, 2001)

Druhy sociálnej opory sú podľa Housea rozlíšené na štyri zložky:

1. Emocionálna- človeku je empatickou formou preukazovaná emocionálna blízkosť (láska, city)
2. Inštrumentálna- jedná sa o konkrétnu formu pomoci, ktorá vychádza od druhého človeka (finančná podpora)
3. Informačná- sprostredkovanie informácii a rád od človeka s podobnou skúsenosťou, či od profesionála

4. Hodnotiaca- hodnotenie komunikácie, relevantné pre posilnenie sebahodnotenia a sebavedomia (1981, in Kebza, 2005)

Vo všeobecnosti vymedzujeme rozdiel medzi percipovanou dostupnosťou sociálnej opory (kognitívna sociálna opora) a reálnou pomocou (behaviourálnou sociálnou oporou). (Schwarzer&Leppin, 1992 in Hewstone&Stroebe, 2001). V rámci koncepcnej perspektívy môžeme sociálnu oporu deliť ďalej na prístup orientovaný na sociálnu sieť (štruktúru), na funkciu či pomoc a obecný prístup. (Pierce, Sarason&Sarason, 1990 in Hewstone&Stroebe, 2001)

3.2. Teórie sociálnej opory

Teória pripútania

Autorom tejto teórie je Bowlby, ktorý sa dlhé roky venoval vzťahom matiek a ich detí. Termínom **pripútanie**, „attachment“ vyjadruje pevnú a trvalú sociálnu väzbu medzi dvoma ľuďmi a z nej plynúcu sociálnu naviazanosť a ľpenie jeden na druhom. Poukázal na mimoriadne ťažké psychické dôsledky prerušenia pevného vzťahu medzi matkou a dieťaťom. Zistil, že mnoho detí sa obáva odlúčenia od matky, toto očakávanie pomenoval **úzkostné sociálne pripútanie**, „anxious attachment“, ktorého negatívny vplyv má dopad aj na ďalší život dieťaťa. Po publikovaní Bowlbyho výsledkov vzrástol počet štúdií zameraných na dyadické vzťahy a ukázalo sa, že teória pripútania má širšiu aplikovateľnosť než na vzťah matky a dieťaťa. Najmä v súvislosti s dospievajúcimi a dospelými nachádza táto teória veľké uplatnenie. *„Potreba sociálnej opory je do určitej miery sytená práve týmto faktorom-potrebou priateľov v rámci vlastnej sociálnej siete.“* Podporujú to aj štúdie sociálneho pripútania v rámci celého života. (Křivohlavý, 2001)

Teórie podporných sociálnych vzťahov

Teória vychádza z modelu vzájomných vzťahov medzi členmi v rodine, tzv. rodinnej sociálnej atmosféry a zo špecifických podporných sociálnych vzťahov. Tieto vzťahy sú charakteristické tromi trsmi, patrí sem miera pomoci, hĺbka vzájomných vzťahov a miera medziľudských (interpersonálnych) konfliktov.(Pierce, Sarason&Sarason, 1991 in Křivohlavý. 2001) Štúdie, ktoré používali testovú metódu Inventáru vzájomných vzťahov (QRI) poukazujú na to, že ľudia s vyššou mierou kvalitnej sociálnej opory pochádzajúci z rodín s dobrými podpornými vzťahmi. O podporných sociálnych vzťahoch hovoríme aj v súvislosti s manželstvom, teda dyádickým vzťahom, ale nájdeme ich aj v priateľstve. Podľa ďalšej štúdií sa dokázalo, u jedinca s kladne hodnotenou sociálnou

oporou sa zlepšil zlý zdravotný stav, či urýchlila pooperačná rehabilitácia. (Křivohlavý, 2001)

Poňatie sociálnej opory v rámci opornej sociálnej siete

Dôraz sa kladie na sociálnu oporu širšieho sociálneho útvaru, teda sociálnej siete. Klasickou štúdiou sociálnej siete a jej oporného vplyvu je Roseto, ktorá študovala sociálnu sieť spoločenstva obyvateľov talianskeho pôvodu v americkom meste Roseto. Pokým nedošlo k prelínaniu americkej populácie s pôvodným obyvateľstvom, mimoriadne oporná sociálna sieť sa prejavovala nadštandardným zdravotným stavom obyvateľov. V dôsledku nových prisťahovalcov, bola oporná sieť narušená, čo spôsobilo zníženie pohody a zhoršenie zdravotného stavu obyvateľov. Priaznivý vplyv opornej siete na zdravotný stav bol potvrdený aj ďalšími štúdiami, ktoré dokázali, že sociálna izolácia má negatívny vplyv na mortalitu pacienta, ktorý prežil infarkt myokardu. (Ruberman et al, 1984 in Křivohlavý, 2001)

Poňatie sociálnej opory ako uspokojovanie sociálnych potrieb

Teória bola vytvorená sociálnymi psychológmi, ktorí pridružujú poskytovanie a potrebu sociálnej opory k existencii sociálnych potrieb. Pri ich neuspokojení hovoríme o frustrácii a naopak pri ich uspokojení sa jedná o satiáciu. Medzi sociálne potreby patrí napríklad potreba afiliácie, priateľského vzťahu, sociálneho pripútania, vzájomnosti, sociálnej komunikácie a sociálneho porovnávanía, kladného sociálneho hodnotenia, atď.

Poňatie sociálnej opory v rámci zvládania stresu

V ťažkých životných situáciách si jedinec môže pomôcť aj vlastnou schopnosťou riešenia danej situácie, znalosťou „copingových stratégií“ alebo naopak svojou zraniteľnosťou. Okrem pozitívnych faktorov sociálnej opory sa však hovorí aj o negatívnych javoch pri poskytovaní sociálnej opory, teda „odvrátenej tváre“ sociálnej opory. Patria sem ťažkosti v neporozumení potrieb postihnutého pomáhajúcou osobou, tzv. „jednanie podľa vlastného zdania“, pocit bezmoci chorého a s tým súvisiacu nadmernú závislosť na osobe pomáhajúceho alebo negatívny vplyv asociálnych skupín ako šikana a nátlak. (Křivohlavý, 2001) Kebza (2005) rozlišuje dve skupiny javov pri rizikových faktoroch vplyvov sociálnej opory. V prvej skupine sú záporne ladené interpersonálne vzťahy, napríklad podceňovanie partnera či pretváрка. Do druhej skupiny zaraďujú záporné dôsledky pôvodne kladných sociálnych vzťahov ako konflikty, odmietanie, kriticizmus, nesúhlas a útočné prejavy. Lepore ich zastrešuje názvom „sociálna negativita“ (in Kebza, 2005)

Všeobecný a špecifický vplyv sociálnej opory

Vplyv sociálnej opory môžeme vidieť z dvoch perspektív, jednak ako všadeprítomný jav alebo ako vyskytujúci sa v špecifických životných situáciách. Pod všeobecným vplyvom sociálnej opory chápeme kladný vplyv dobrých vzájomných medziľudských vzťahov sociálnej siete jedinca na jeho zdravotný stav, psychický a fyzický. Usudzuje sa na splývanie dvoch faktorov a síce osobnostných charakteristík láskavosti (v kontexte Veľkej päťky, „Big Five“ hovoríme o subfaktore príjemnosti „agreeableness“) a priaznivých sociálnych faktorov siete sociálnych vzťahov (existujúce dobré vzájomné vzťahy v užšej/širšej rodine). (Křivohlavý, 2001).

Poňatie sociálnej opory ako nárazníku

Sociálnej opore môžeme niekedy rozumieť ako efektu tzv. **nárazníkového vplyvu**, „buffering effect“, v tomto kontexte je úlohou pomáhajúcich ľudí zo sociálnej siete „*tlmiť negatívne doliehajúce pôsobenie stresového faktoru (stresoru)*“. Prejavy tlmivého vplyvu môžu byť rôzne, napríklad vplývaním na **kognitívnu sféru** človeka, to znamená vysvetlením o aké stresory ide. Ďalšou možnosťou je **posilnenie sebaúcty**, čím myslíme kladné pôsobenie na sebarešpekt, sebahodnotenie, **sebacenenie** „self-esteem“ a sebavedomie jedinca. Rovnako môže sociálna opora pozitívne vplývať na subjektívne vnímanie vlastných kompetencií, teda vnímanie **osobnej zdatnosti, či sebauplatnenia**, tzv. „self-efficacy“. (Křivohlavý, 2001) Bandura predpokladal, že vnímanie sebauplatnenia má vplyv nielen na emocionalitu a kognitívne procesy, ale aj na výkonovú motiváciu, prostredníctvom vytýčených cieľov, ktoré sú náročné, avšak zároveň srealizovateľné. (Kebza, 2005). Ďalším možným tlmiacim efektom je voľba vhodnejších stratégií v boji so stresom, napríklad aktívne riešenie stresovej situácie, alebo vyhýbanie sa stresoru. Poslednou možnosťou tlmenia je znižovanie negatívneho pôsobenia stresoru na fyziologickej úrovni, ako napríklad zásah lekára v stave zdravotnej núdze. (Křivohlavý, 2001)

3. 3. Sociálna opora v rodine

Rozpoznať devastujúce dôsledky neakceptácie či rezolútneho odmietnutia zo strany rodiča na duševnú pohodu jedinca si nevyžaduje žiadne špeciálne znalosti. Emočná podpora v rodine je bezpodmienečne na prvom mieste, o to viac, keď spoločnosť ešte stále stigmatizuje non-heterosexuálne osoby. Je viac než isté, že absencia alebo prítomnosť

podpory rodičov môže mať obrovský dopad na LGB ľudí. V súlade s týmto tvrdením sú aj výsledky výskumu, ktorý dokázal, že psychologický stres a symptómy plynúce z viktimizácie u LGB teenagerov môžu byť významne redukované prostredníctvom rodinnej podpory. (Herschberger, D'Augeli, 1995 in Golfried&Golfried, 2001). V súvislosti s psychologickými problémami bola objavená vysoká korelácia s osobnou sebaakceptáciou v prípade LGB ľudí. Toto zistenie zodpovedá aj faktu, že negatívny sebaobraz sa všeobecne asociuje s psychologickými ťažkosťami ako depresia, úzkosť a úrovňou fungovania vo všeobecnosti. Výskum vzťahu medzi coming outom pred rodičmi a sebaúctou u mladých LGB ľudí zistil, že sebaúcta u lesbických žien korešpondovala s úrovňou uspokojujúceho vzťahu s ich matkami. (Savin-Williams, 1989 in Golfried&Golfried, 2001)

GLB jedinci zosobňujú jednu z tých minorít, ktoré môžu byť väčšinovou spoločnosťou zosmiešňovaní bez toho, aby tá musela čeliť nejakej kritike. Taktiež sú mimoriadni v rámci všetkých minorít v tom zmysle, že predstavujú marginalizovaný segment tejto spoločnosti, ktorého rodičia nezdieľajú rovnaký minoritný status, ako je tomu napríklad v prípade etnických minorít. V dôsledku toho musia čeliť ďalšej výzve, nielen že sú stigmatizovaný spoločnosťou, ale taktiež majú šancu stať sa vydedencom v ich vlastných domovoch. (Golfried&Golfried, 2001)

Rodičia by mali bez pochyby vyjadriť podporu svojim lesbickým dcéram tým spôsobom, že bez ohľadu na ich sexualitu, budú i naďalej bezpodmienečne milované. V skutočnosti by mali byť rodičia vďační za tento dar či príležitosť spoznať svoje dieťa bližšie, v celej jeho kompletnosti ako nikdy predtým. V snahe o čo najlepšiu adaptáciu na novú situáciu by sa mali zamerať na najdôležitejšiu hodnotu ich vzťahu a tou je láska. Preto zachovanie integrity svojho potomka, vlastnej hrdosti a rodinnej súdržnosti je esenciálne. (Savin-Williams, 1998).

Netreba však zabudnúť, že dôležitosť rodičovskej reakcie nemá expiračnú dobu v situácii coming outu, ale pokračuje ďalej. Akokoľvek ťažké a neprijemné to pre rodiča môže byť, mal by prejavovať záujem a povzbudiť jeho dcéru v tom, aby zdieľala svoje skúsenosti z minulosti a pocity s ním, zaujímať sa o to, ako sexuálna orientácia ovplyvnila jej život, ako reagovali ostatní ľudia, aké sú jej očakávania ako lesbickej ženy v budúcnosti. Toto by mala byť jedna z prvých konverzácií o pocitoch a trápeniach svojho dieťaťa. V prípade, ak iniciatíva nevychádza od dieťaťa, mal by ju navodiť sám rodič, lebo iba tak má možnosť normalizovať homoerotické zameranie svojho dieťaťa a udržiavať spojenectvo medzi rodičom a dieťaťom. Pre LGB mladých ľudí je priaznivejšie, ak ich

rodičia nie sú v tejto veci uzatvorení a sú schopní o tejto záležitosti verejne hovoriť. Na druhej strane však rodičia takisto potrebujú podporu a vzdelanie, ak majú napomáhať svojmu dieťaťu vysporiadať sa s ich sexualitou. V ideálnom prípade by sa mali stať sprostredkovateľmi spoločenskej zmeny v záujme zlepšenia kvality života svojho dieťaťa, iných rodičov a vlastného života. Prínajmenšom distribuovaním presných informácií a poskytovaním emočnej podpory iným rodičom prostredníctvom podporných skupín pre rodičov LGB jedincov. (Savin-Williams, 1998).

V súvislosti s rodičovskou oporou lesbických žien by som rada zmienila výsledky českého výskumu Čajovej (2010), ktoré poukázali na významnú rolu coming outu, ako prediktoru sociálnej opory v podobe rodiny a sociálneho okolia. Totiž, u žien, ktoré pred svojím okolím neskrývali svoju sexuálnu orientáciu, bola preukázaná signifikantne vyššia miera praktickej sociálnej opory, než u žien, ktoré boli otvorené len v rámci najbližšieho okolia. Čo sa týka rodiny, vyššiu mieru vnímanej opory zo strany rodičov, vykazovali ženy, ktoré boli otvorené o svojej citovej orientácii pred širšou rodinou ako ženy, ktoré sa zdôverili len jednému z rodičov. Taktiež, bola zaznamenaná vyššia miera vnímanej rodičovskej opory u žien, ktoré žili v partnerskom vzťahu. Zaujímavosťou je, že vplyv účasti na aktivitách LGBT komunity na mieru vykazovanej praktickej sociálnej opory zo strany respondentiek nebol dokázaný.

3. 4. Priatelia ako sociálna opora

Podľa dostupných štúdií o gay a lesbických sociálnych sieťach, ktoré sa špecializovali na priateľstvá, možno zhodnotiť, že jedinci s homoerotickým zameraním udávajú rovnako bežných aj blízkych priateľov, pričom si ich cenia do rovnakej miery. Práve priatelia sú podstatnou zložkou sociálnych sietí gayov a lesbičiek, nielen to, podľa niektorých majú priateľstvá ústrednú rolu v procese vytvárania a udržiavania pozitívnej gay a lesbičkej identity v heterosexistickej spoločnosti. Už od 60. rokov 20. storočia zohrávali lesbičké a gay komunity mimoriadnu rolu v poskytovaní podpory pre gayov a lesbičky, predovšetkým v potvrdzovaní pozitívnej sexuálnej identity, slúžili ako zdroj sociálnej interakcie, vzťahov a sexuálnych príležitostí. (Patterson&D'Augeli, 1998).

V rámci skúmania vzťahu medzi sociálnou oporou, duševným zdravím a úlohou priateľov ako podporovateľov, určitá pozornosť bola venovaná aj porovnávaniu relatívnej dôležitosti priateľov, rodiny a ostatných pre lesbičké ženy a gay mužov. Usudzuje sa, že v kontexte heterosexizmu, je poskytovaná lesbičkým ženám a gay mužom väčšia sociálna opora zo strany priateľov ako rodiny, teda naopak ako je tomu u heterosexuálov. Nie je

teda zriedkavosťou, ale skôr pravidelným javom, že priateľstvo naberá na význame a plní špeciálnu funkciu. Priatelia sa totiž stávajú pre lesbické ženy a gay mužov vlastnou rodinou, pred ktorou môžu byť sami sebou, prijímaní aj so svojou stigmatizovanou identitou a vzťahmi. Priatelia ako rodina, teda náhrada pokrvnej rodiny je však len jedným z viacerých významov. Weston, vychádzajúc z odpovedí svojich respondentov, tvrdí, že vytvorenie rodiny z priateľov vyjadruje aj politickú výzvu tradičnému konceptu rodiny, ktorá preferuje pokrvné väzby a heterosexuálnu. (1991 in Patterson&D'Augeli, 1998). Weinstock sa zmieňuje, že prvou formou „priateľov ako rodiny“ môže byť kritika sústredenia romantických partnerov a biologických príbuzných do centra života a naopak preferovanie priateľstiev na základe politických a osobných záväzkov. (Kitzinger&Perkins, 1993 in Patterson&D'Augeli, 1998) Druhou formou je sústredenie priateľov súčasne s romantickými partnermi a deťmi, v tomto prípade ide o strategické rozpoznanie a uprednostňovanie priateľov zarovno tradičných foriem príbuzenstva. (Patterson&D'Augeli, 1998)

Povaha priateľských vzťahov medzi lesbickými ženami a gay mužmi sa značne rozlišuje, kým priateľské vzťahy medzi lesbickými ženami sú viac nápomocné (inštrumentálne) ako medzi heterosexuálnymi ženami, priateľstvá medzi gay mužmi sa vyznačujú väčšou expresívnosťou ako medzi heterosexuálmi. Čo sa týka sexuálnej príťažlivosti a chovania, až 77% lesbičiek, ktorí mali za svojho najlepšieho priateľa rovnako orientovanú osobu, priznalo sexuálnu príťažlivosť pociťovanú k svojej priateľke a 59% z nich malo kedysi pohlavný styk s ich najlepšou priateľkou. Komplexnosť priateľských vzťahov u lesbických žien uzatvorím ich priateľstvom s heterosexuálnymi ženami. (Nardi&Sherrod, 1994 in Patterson&D'Augeli, 1998). Stephenson a Palladino skúmali v roku 1990 pravdepodobnosť sexuálneho vzplanutia medzi lesbickými a heterosexuálnymi priateľkami. Na základe svojej klinickej praxe zastávali názor, že pravdepodobnosť dostavenia sa erotických pocitov v tomto priateľskom vzťahu je vysoká, zároveň odporúčali, aby si lesbické a heterosexuálne priateľky definovali a akceptovali svoje „sexuálne ja“. Štúdia Kolodnera z roku 1992 zasa poukázala na špecifické aspekty priateľského vzťahu medzi lesbickou a heterosexuálnou ženou. Konkrétne uvádzali heterosexuálne ženy vo vzťahu viac romantickej lásky, úplnej intímnosti, akceptácie a podpory ako v iných priateľstvách. (Patterson&D'Augeli, 1998). Ohniskové skupiny vedené O'Boyleom a Thomasom v roku 1996 poukázali na ďalší aspekt takýchto priateľstiev, ktorým je bariéra v podobe obavy lesbičkej ženy, že heterosexuálna žena bude obozretná voči akémukoľvek fyzickému intímnejšiemu manévru, hoci bez sexuálneho

kontextu. V dôsledku tejto obavy sa lesbické ženy tomuto chovaniu vyhýbali. Heterosexuálne ženy rovnako uznali väčší osobný odstup a vyhýbanie sa diskusiám o sexuálnom živote. Ďaleko závažnejším zistením, bola bariéra lesbického útlaku, ktoré malo tendenciu potlačovať konverzáciu medzi nimi a heterosexuálnymi ženami, čo napomáhalo udržať negatívne stereotypy. (Patterson&D'Augeli, 1998)

Podľa výskumu D'Augeli a jeho kolegov lesbické ženy z výskumnej vzorky, ktoré boli zamestnané, žili v odľahlejších komunitách a navštevovali sociálnu lesbickú skupinu, uvádzali v priemere desať blízkych priateľov. Relatívne veľkú sociálnu sieť potvrdili u gay ľudí aj ďalšie výskumy, v roku 1994 Nardi a Sherrod uskutočnili výskum navrhnutý na skúmanie priateľstiev medzi gay ľuďmi, vzorka bola zložená z 122 lesbických žien a 161 gay mužov, z vyššej strednej vrstvy, okolo veku 30-40 rokov. Ženy aj muži uviedli v priemere okolo 16-17% bežných priateľov a 7.5% blízkych priateľov. V staršom výskume z roku 1978, ktorý bol vedený Bell a Weinbergom, lesby a gay muži uvádzali viac priateľov ako heterosexuáli. Ďalším spoločným znakom priateľstiev medzi gay ľuďmi je preferencia priateľov, s ktorými zdieľajú okrem rovnakého pohlavia aj sexuálnu identitu. Potvrďuje to štúdia Bradforda a Ryana z roku, 1988 a 1993, kedy zistili, že až 64% respondentiek prieskumu Národnej lesbickej zdravotnej starostlivosti uviedlo viac lesbických žien medzi svojim najbližšími priateľmi. Po nich nasledovali respondentky s rovnakým počtom lesbiab a heterosexuálnych priateľiek (30%), len heterosexuálne priateľky uviedlo 5% a žiadnu priateľku 1% žien. Z týchto žien však uviedlo len 10% výlučné zastúpenie lesbických priateľiek vo svojom najbližšom okruhu. Respondentky vo výskume D'Augeli a kolegov sa v prípade núdze obracali najčastejšie na lesbické priateľky, priznali tiež, že občas im ponúknu pomoc aj ich heterosexuálne priateľky. (in Patterson, D'Augeli, 1998)

4. Stereotypy

4.1. Základné poňatie stereotypov

Či už sa jedná o pozitívny alebo negatívny, „stereotyp je príliš silné presvedčenie spojené s nejakou kategóriou. Jeho funkcia spočíva v tom, že má ospravedlniť (racionálne vysvetliť) naše chovanie a postoj voči tejto kategórii.“(Allport, 2004, s.215) Jedná sa o určité predstavy v rámci kategórie, ktoré nám slúžia na to, aby sme vedeli obhájiť svoj pozitívny či negatívny predsudok. Stereotyp je racionalizačný nástroj, ktorý nám zabraňuje uvažovať o pojme diferencovane, nástroj na selekciu a triedenie, ktorý napomáha našu percepciu a uvažovanie nekomplikať. Je prispôsobivý prevažujúcej tendencii predsudkov a potrebám v konkrétnej situácii.

Predsudok má dve základné zložky, musí tam byť priaznivý alebo nepriaznivý postoj a ten musí byť v nejakom vzťahu k príliš zovšeobecnenému a teda chybnému presvedčeniu. (Allport, 2004, s.45) Hayes (2009) vníma predsudok ako dopredu sformovaný a fixatívny postoj k určitému objektu, ktorý sa prejavuje bez ohľadu na povahu či individualitu tohto objektu. Postoje sú v ponímaní Fishbeina a Ajzena „*naučené predispozície k celkovej priaznivej alebo nepriaznivej reakcii na daný objekt, osobu či udalosť.*“ (1975, cit.Hayes, 2009, s. 95) Ďalšie definície postojov zdôrazňujú navyše aj behaviourálnu a hodnotiacu zložku. (Krech, Krutchfeld, Ballachey, 1962; Osgood, Tannenbaum, Suci, 1957) Na základe toho, možno zhrnúť, že postoje sa prejavujú na rozličných úrovniach, Ajzen (2005) ku každej dopĺňa jej prejavy na verbálnej a neverbálnej úrovni, konkrétne sa jedná o kognitívnu dimenziu (vyjadrenie presvedčenia o objekte; percepčné reakcie na objekt), emocionálnu dimenziu (vyjadrenie citov; fyziologické reakcie na daný objekt) a konatívnu dimenziu (vyjadrenie behaviourálnych zámerov; otvorené chovanie s ohľadom na objekt). Medzi mechanizmy pôsobiace na vývoj postojov zaradujeme sociálnu identifikáciu, napodobovanie, seba-percepcia a oboznámenosť. (Hayes, 2009) Posledné štúdie však dokazujú, že značný vplyv na tvorbu postojov môže mať aj podprahové podmieňovanie, sociálne zrovnávania a dokonca sa už hovorí aj o genetických faktoroch. (Byrne, 1996)

Presvedčenie sa dá zmeniť, je však väčšia pravdepodobnosť jeho prispôsobenia negatívne postoj, systém presvedčení je polohovateľný, najmä ak treba ospravedlniť trvalejší postoj, vtedy hovoríme o racionalizácii. (Allport, 2004)

Allport (2004) tvrdí, že kategorizácia teda generalizácia je nevyhnutnou súčasťou ľudského myslenia. Kategorizácia sa vyznačuje tým, že formuje zoskupenia informácií,

podľa ktorých sa riadime pri bežných odhadoch situácie, pričom kategorizácia sa zoskupeniu prispôsobuje. Vďaka kategórii dokážeme rýchlejšie rozpoznať príbuzný objekt a všetko, čo do nej spadá potom vyvoláva rovnaké emócie a predstavy, navyše kategórie môžu byť viac menej racionálne. Vzniknuté kategórie tvoria automaticky základňu pre obyčajný predčasný úsudok a ten sa môže časom zmeniť na predsudok. Jedná sa o bežnú a prirodzenú tendenciu generalizovať, obsah predstáv a kategórií, ktoré si vytvárame, predstavuje zjednodušený svet skúseností. Zarovno racionálnych kategórii si človek vytvára aj tie iracionálne, založené na emocionálnej projekcii, fantázii a rozprávání. Významným druhom kategórie, ktorá na jedinca vplýva vo vytváraní predčasných bezdôvodných úsudkov a teda i predsudkov, sú práve osobné postoje.

Podobné dojmy alebo dojmy vyskytujúce sa spoločne, predovšetkým ak im je prisúdená nejaká klasifikačná nálepka, majú sklon spájať sa v kategórie. Nálepky „najvyššou účinnosťou“, sú veľmi nápadné a tým odvádzajú pozornosť od celej podstaty človeka, naopak upozorňujú iba na jeden atribút, na akúsi výraznú nespôsobilosť. Allport (2004) zdôrazňuje, že si tohto lingvistického zákona nie je takmer nikto vedomý.

Pre osobu, ktorá je zaťažaná predsudkami, je typické vytváranie nasledovných kategórií vo všetkých oblastiach skúseností. Sú monopolistické, teda nepružné, pričom človek apriori odmieta všetky dôkazy potvrdzujúce ich opak, nediferencované (nemenné), dvojhodnotové, ktoré vznikajú ak všetky do nich spadajúce objekty považujeme za buď dobré alebo zlé (typické pre etnické skupiny) a nakoniec stabilné.

4.2. Ingroup stereotypes

Definovanie ingroup skupiny je komplikované, sám Allport (2004, s.63) ju zjednodušene vysvetľuje slovom „my“: „*Všetci příslušníci vlastní skupiny používají slovo my v tom istom základom zmysle.*“ Príslušníkmi vlastnej skupiny sú členovia rodiny, spolužiaci, kolegovia, veriaci, obyvatelia mesta a v neposlednom rade členovia sexuálnej menšiny, ktorú by niektorí jedinci uviedli ako prvú v poradí.

Povaha vlastných skupín sa dobou mení, kým v 19. storočí nadobudla na význame národnostná a rasová príslušnosť, rodinná a náboženská mala klesajúcu tendenciu. (Allport, 2004) Výrazný vývoj gay hnutia, dekriminalizácia homosexuality a ďalšie významné udalosti posunuli sexuálnu menšinu, ako vlastnú skupinu bezpodmienečne do popredia.

Homosexuálny jedinec prechádza v procese formovania svojej sexuálnej identity štádiami, kedy sa snaží začleniť do heteronormatívnej spoločnosti, niektorí jedinci v snahe

zachovať svoju sexuálnu orientáciu v utajení, či tí s internalizovanou homofóbiou sa rozhodnú zotrvať v tomto trende po väčšinu života. Hoci sa Allport vo svojich úvahách nezaoberal sexuálnymi menšinami, jeho vysvetlenie chovania menšinových skupín by sa dalo aplikovať aj na túto skupinu. Spoločným problémom všetkých menšín, je ich okrajové postavenie v spoločnosti, ktoré so sebou nesie veľa nevýhod. Preto, ak sa jedná o morálku, chovanie, zákon atď., člen menšinovej skupiny je do istej miery „nútený prijať dominantnú väčšinu za svoju referenčnú skupinu. Môže byť úplne oddaný svojej menšinovej skupine, ale zároveň sa vždy musí prispôbiť štandardom a očakávaniam väčšiny.“ (Allport, 2004, s.69)

Referenčnú skupinu definujú Sherif a Sherifová ako „*skupinu, do ktorej sa človek sám zapojuje alebo usiluje o duchovné spojenie s ňou.*“ (1953, s. 161 in Allport, 2004, s.68)

4.2.1. Teórie predsudkov ako ingroup noriem

Pre všetky vlastné skupiny je charakteristické, že rozvíjajú taký spôsob života so špecifickou sústavou zásad, noriem a presvedčení, ktorý je vhodný pre ich vlastné potreby prispôsobovania. Táto teória predpokladá, že preferencie a nepriatelia vlastnej skupiny sa automaticky stávajú preferenciami a nepriateľmi jednotlivých členov skupiny. Faktory nevlývajú na vývoj predsudkových postojov postupne, ale súvisia priamo s procesom stávania sa príslušníkom skupiny, to znamená ako prijme skupinu, ako preberie jej normy ako hlavné smerodajné body pri riadení skúseností a regulovaní svojho chovania. (Sherif,1953 in Allport, 2004) Túto teóriu potvrdzuje skutočnosť, že snaha autorít zmeniť postoje jedinca býva relatívne neúčinná. Tento kolektivistický prístup podporuje niekoľko štúdií, ktoré tvrdia, že je jednoduchšie meniť postoje skupiny ako jedinca. Existuje však aj individualistický prístup, ktorý berie do úvahy rozličnú mieru konformity každého jedinca, ktorá závisí na individuálnych potrebách, poznaniach a spôsobe života. Rovnováhu medzi týmito dvoma prístupmi nie je ľahké nájsť, Allport sa však prikláňa k individualistickému prístupu bez odmietania myšlienky kolektívneho vplyvu ako najsilnejšieho: „*Jedným z častých zdrojov predsudkov, možno zdrojom najčastejším, sú potreby a zvyky, na ktorých sa prejavuje vplyv skupinovej príslušnosti na rozvoj osobnosti jedinca.*“ (Allport, 2004, s.72)

4.3. Outgroup stereotypes

Outgroup teda nevzťahná skupina, je skupina ku ktorej osoba nepatrí alebo si myslí, že nie je jej súčasťou. (Hewstone, Stroebe, 2001) Znamená lojalita člena k svojej skupiny automaticky nenávisť, nepriateľský alebo inak negatívny postoj voči cudzím (outgroup) skupinám? Napriek tomu, že vlastné skupiny vnímame ako odlišné vo vzťahu k cudzím (outgroup) skupinám, v psychologickvej rovine ich vždy staviame na prvé miesto. „*Žijeme v nich, podľa nich a niekedy aj pre ne.*“ (Allport, 2004, s.72) Pocit spolupatričnosti síce napomáha konsolidovať nepriateľstvo voči iným skupinám, ale nie je nevyhnutné. Inými slovami vlastnou skupinou mienime napríklad rodinu človeka, ktorá sa odlišuje od ostatných, cudzích (outgroup) rodín charakteristickými znakmi, to však automaticky neznamená, že nimi máme opovrhovať. Keďže vlastné skupiny majú pre nás veľkú hodnotu, pretože nám zabezpečujú prežitie a zvyšujú sebaúctu, prechováame k nim často kráť aj slepú úctu. Z toho logicky vyplýva, že to čo je nám vlastné (ingroup), to preferujeme a naopak, to čo je nám cudzie (outgroup), tým opovrhujeme, považujeme to za podradné, nedokonalé, nepriateľské. Príslušnosť k ingroup implikuje určitú mieru uprednostňovania, avšak škála postojov voči cudzím skupinám (outgroup) môže byť široká. Aj keď existujú ľudia s nepredpojatým postojom voči cudzej skupine, mnoho ľudí zakladá svoju lojalitu zo zreteľom na cudziu skupinu a má silnú tendenciu ich odmietať. Vyčleňuje sa 5 typov odmietavého chovania: osočovanie, vyhýbanie sa, diskriminácia, fyzické napadnutie a vyhladovanie. (Allport, 2004)

Allport (2004) tvrdí, že je veľmi pravdepodobné, ak ľudia, ktorí sú predpojatí voči jednej cudzej (outgroup) skupine, budú predpojatí aj voči ostatným cudzím skupinám. Podľa tohto tvrdenia sa dá predpokladať, že človek, ktorý je zaujatý voči černochoom, bude zrejme predpojatý aj voči katolíkom, židom atď. Rada štúdií dokazuje, že predpojatost' má silný sklon stať sa všeobecným osobnostným rysom, pričom vlastný objekt predsudku nie je až tak dôležitý. Najvýznamnejšiu štúdiu, ktorá považovala predsudok za osobnostný problém zrealizovali Adorno, Frenkel-Brunswicková, Lewinson, Sanford (1950), prostredníctvom F-škály, navrhnutej k rozlíšeniu osôb so sklonom k demokracii a osôb s fašistickými či rasistickými tendenciami, tzv. autoritárskej osobnosti, ktorá je nadmerne submisívna voči autoritám, avšak nepriateľská a predpojatá k členom cudzej skupiny (outgroup). Teória vychádzala z freudovskej perspektívy a za hlavnú príčinu autoritárskej osobnosti považovali rodinné vzťahy, v ktorých jedinec vyrastal. Táto teória však má svoje

obmedzenia, ako naznačuje Hewstone a Stroebe (2001): „*vzájomné vzťahy zastávané členmi rôznych skupín majú viac spoločného s objektívnymi vzťahmi medzi skupinami.*“

Ďalšou teóriou s nedostatočným uplatnením v praxi bola medziskupinová agresia ako výsledok dočasnej či chronickej frustrácie. Teóriu medziskupinového chovania ako reakcie na skutočné alebo predstavované záujmy skupiny presadzoval v roku 1966 Sherif. Podľa jeho tvrdenia majú medziskupinové postoje a chovanie členov vlastnej skupiny (ingroup) tendenciu reflektovať objektívne záujmy ich skupiny v konfrontácii s cudzími skupinami (outgroup). Ak sa jedná o nezlučiteľné záujmy, je veľká pravdepodobnosť, že budú presadzované voči cudzej skupiny kompetitívnou formou, ktorá zahŕňa predsudky až otvorené antagonistické chovanie. Ak sú záujmy skupín v súlade, dominantný vplyv sa získa prostredníctvom kooperatívneho a priateľského postoja k nevzťažnej skupiny (outgroup).

Pomocou paradigmy minimálnych skupín¹, ktorú najprv vytvorili Tajfel, Flament, Billig a Bundy (1971) sa aj prostredníctvom množstva ďalších nezávislých štúdií potvrdilo, že stačí skutočne len prideliť osoby do ľubovoľných sociálnych kategórií, aby bola vyvolaná predpojatosť v úsudkoch a samotné diskriminačné chovanie. Ako to však býva pravidlom pri každej teórii, ani táto nemá všeobecnú platnosť. (Hewstone a Stroebe, 2001) Teóriu sociálnej identity vyhotovili Tajfel a Turner (1986) tým, že rozviedli Festingerovu teóriu sociálneho zrovnávania. Prisúdili relatívny rozmer nášmu hodnoteniu skupín, z čoho vyplýva, že vzťažnú (ingroup) skupinu hodnotíme porovnaním s cudzími skupinami (outgroup). Takéto medziskupinové zrovnávanie je podvedome smerodajné pre našu sebaúctu, pričom kauzálne spojenie medzi sebaúctou a medziskupinovou diskrimináciou môže mať dve formy. Prvá predpokladá, že prejav medziskupinovej diskriminácii súvisí s posilnením vlastnej sociálnej identity, teda sebaúcty, nakoľko pozitívny sebaobraz býva uprednostňovaný pred negatívnym či neutrálnym. V prípade druhej formy, sa predpokladá, že nízka sebaúcta, prameniaca z členstva vo vlastnej skupine s nižším postavením, zapríčiňuje medziskupinovú diskrimináciu, aby pozdvihla úroveň vlastnej skupiny. Ďalšie štúdie potvrdili skôr platnosť prvej kauzality. Najideálnejším vysvetlením medziskupinovej diskriminácie bude však kombinácia zmienených sociálnopsychologických teórií, nakoľko každá z nich má aj svoje nedostatky. (Hewstone a Stroebe, 2001)

---

¹ Súbor experimentálnych postupov, ktoré sú navrhnuté k vytvoreniu ad hoc skupín, na základe ľubovoľných kritérií bez intraskupinovej alebo medziskupinovej interakcie, zároveň bez informácie o tom, do ktorej skupiny osoba patrí. Za takýchto podmienok sa dá merať vnímanie ľudí. (Hewstone, Stroebe, 2001)

4.4. Vybrané výskumné dáta týkajúce postojov k homosexualite v Holandsku

Signifikantný rozdiel v postojoch majoritnej spoločnosti k homosexuálnej komunite je preukázateľný aj zrovnáním obdobných výskumov vykonaných v rozpätí približne 40 rokov. Do roku 1968 nebol v Holandsku totiž vykonaný žiaden výskum zameraný na postoje k homosexualite. Je ale vysoko pravdepodobné, že postoje boli v predchádzajúcich desaťročiach omnoho viac negatívne (Jaspers, Lubbers, Alwin, 2007).

Za zmienku stojí napríklad výskum z roku 1969, kde jeho autor Meitlof-Oonk prišiel s nasledujúcimi výsledkami: 62% respondentov z celého počtu dokázalo podať presný popis termínu homosexualita, 29% nevedelo, ale niečo o ňom vedeli a 10% nedokázalo vysvetliť význam tohto slova. Z výskumu ďalej vyplývalo, že ľudia majú tendenciu si držať osobný odstup od homosexuálne orientovaných. Až 72% z nich cítilo, že homosexuáli sú na vine, rovnaké percento považovalo homosexualitu za desivú, 70% ľudí považovalo za dobré, nemať s homosexuálmi nič spoločné. Pre 78% respondentov nebola homosexualita pochopiteľná. Z odpovedí ďalej bolo jasné, že v porovnaní s ostatnými minoritnými skupinami, ako sú lupiči, černosi alebo náruživý fajčiari a mentálne handicapovaní, sa im homosexuálna komunita jasne javí ako najbližšie príbuzná mentálne handicapovaným a ku skupine, ktorá si prednostne uspokojuje primárne potreby ako sú na príklad náruživí fajčiari. Všetky výsledky viedli k záveru, že nie menej ako 70% respondentov pociťovalo značnú mieru averzie voči tejto minoritnej skupine (Sanders, 1980).

Ďalší výskum mapoval vývoj postojov holandskej spoločnosti z hľadiska času a miesta a bol vedený Adolfsenom a Keuzekampom. V šesťdesiatych rokoch 20. storočia sa 36% Holanďanov domnievalo, že homosexuálom by nemalo byť povolené žiť si svoj život po svojom, v roku 2004 zdieľalo tento názor už iba 5%. Proti manželstvu homosexuálov bolo v roku 1998 43% populácie, toto percento sa znížilo do roku 2005 na 22%. V roku 1980 nesúhlasilo s adopciou detí homosexuálnymi párami až dve tretiny obyvateľov, avšak v roku 2002 už len 33%. Rovnaký výsledok vyšiel aj pri zrovnávaní holandských údajov s medzinárodnými štatistikami. V celosvetovom meradle boli názory na homosexualitu medzi tými najpozitívnejšími. Výsledky tejto štúdie boli zrovnávané s predchádzajúcimi domácimi i zahraničnými štúdiami a neskôr použité na výskum závislosti medzi verejnou mienkou a prevalenciou homosexuálnych skúseností. Výskum pod vedením holandských výskumníčov Kuypers a Vanwesenbeeck napokon hypotézu potvrdil. V skutočnosti boli súčasne holandské údaje o prevalencii lesbických skúseností

žien vyššie ako tie doterajšie, nielen v medzinárodnom, ale i domácom meradle. Na rozdiel od mužských homosexuálnych skúseností, ktorých prevalencia ostala rovnaká (Kuypers, Vanwesenbeeck, 2009).

To, že je Holandsko v medzinárodnom povedomí známe svojím výnimočne tolerantným postojom k homosexualite, potvrdzuje i štúdia Kelleyho z roku 2001. Komparatívna štúdia, ktorá porovnávala 29 vyspelých štátov dokázala, že Holandsko nesporne najviac schvaľuje homosexuálne vzťahy (Jaspers, Lubbers, Alwin, 2007).

Jeden z faktorov, ktoré pozitívne ovplyvnili meniace sa postoje, sa snažili overiť aj ďalší výskumníci v holandsko-americkej štúdii. Jaspers, Lubbers, Alwin (2007) zistili, že osobný kontakt s gay mužom alebo lesbickou ženou spôsobuje nárast pozitívneho postoju k homosexualite, oproti postoju pred coming outom svojho priateľa či príbuzného. Vzhľadom na to, že čoraz viac homosexuálnej populácie sa hlási otvorene ku svojej orientácii, kontakt s nimi by mohol čiastočne vysvetľovať tento prudký posun v tolerancii homosexuálov.

Narastajúcu mieru tolerancie a akceptácie dokazujú aj výsledky prieskumu SCP (The Netherlands Institute for Social Research), ktorý skúmal okrem iného aj postoje k homosexualite, ak by sa tá dotýkala bližšie ich domova, napríklad vyučovanie ich dieťaťa homosexuálnym učiteľom, alebo nastahovanie sa ich dieťaťa do spoločnej domácnosti s osobou rovnakého pohlavia. Napriek očakávaniam, že takáto situácia by mohla byť pre nich komplikovanejšia ako taká, kde sa ich homosexualita priamo nedotýka, závery boli nadmieru pozitívne. Iba 1 z 20 respondentov by považoval za problém, ak by ich dieťa bolo vyučované gay učiteľom a 13% respondentov by neakceptovalo, ak by sa ich potomok rozhodol žiť s partnerom rovnakého pohlavia. (Keuzenkamp, 2010)

Sumarizačný indikátor, ktorý bol vybudovaný SCP na monitorovanie trendov v postojoch verejnosti v priebehu času, dokazuje, že percento homonegatívnych obyvateľov od roku 2006 kleslo z 15% na 7% v roku 2010. Treba však zdôrazniť, že migranti z ne-západnej Európy nie sú dostatočne reprezentovaní v týchto prieskumoch, dá sa však predpokladať, že percento homonegatívnych migrantov je značne väčšie. Konkrétne bola v rokoch 2004 a 2005 zistená najvyššia homonegativita medzi holandskými občanmi tureckého pôvodu (32%), ďalej marockého pôvodu (26%). Najpozitívnejšie postoje majú domáci obyvatelia, po nich Surinamci a Antilania, pričom treba brať do úvahy aj generačný rozdiel, keďže prvá generácia migrantských etník je najviac homogénna. (Keuzenkamp, 2006, in Keuzenkamp, 2010)

4.5. Vybrané výskumné dáta týkajúce sa postojov k homosexualite v Českej republike

Postoje českej verejnosti k homosexualite bývajú s pravidelnosťou monitorované, najmä vďaka renomovaným českým inštitúciám, ktoré sa zaoberajú výskumom verejnej mienky. Po rozdelení Československa sa v ČR začali realizovať výskumy súvisiace s postojom majoritnej spoločnosti k homosexualite pod záštitou Sexuologického ústavu v Prahe, prevedené agentúrou DEMA. Výskum bol realizovaný Weissom a Zvěřinom v rokoch 1993, 1998, 2003, pričom dotazník bol zostavený z 35 položiek, špeciálne formulovaných pre mužov a ženy. Respondenti sa mali vyjadriť k nasledujúcim možnostiam: „je to zlozvyk, ktorý by mal byť trestaný“, „je to choroba, za ktorú postihnutý nemôže“, „je to odchylka od normálu, ktorá môže škodlivo pôsobiť na mládež“, „je to odchylka od normálu, ktorá nikomu neškodí“, „je to prirodzený prejav ľudskej sexuality“. Z výsledkov bol jasne preukázateľný posun smerom k liberalizácii. Napriek tomu, že bol zaznamenaný mierny vzostup odpovedí, v ktorých respondenti považovali homosexualitu za chorobu, značne narástli percentá aj v posledných dvoch odpovediach, v ktorých respondenti vyjadrovali skôr liberálny postoj k homosexualite. Ďalším významným faktom, je aj zistenie, že odpovede mužov a žien sa začali k sebe približovať. (Weiss a Zvěřina, 2001; Weiss a Zvěřina, 2004 in Pechová, 2009).

Za zmienku rozhodne stojí aj výberové šetrenie z roku 1996, ktoré mapovalo mieru tolerancie k rôznym skupinám obyvateľstva. Na základe odpovedí na otázku, či sú občania tolerantní k 13 vybraným skupinám obyvateľstva (invalidi, homosexuáli, chudobní, cudzinci, politici...), možno uzavrieť, že v tom čase boli občania ČR najmenej tolerantní k homosexuálom (27%), po ktorých nasledovali Rómovia (22%). V súvislosti s homosexuálmi boli odpovede rozložené nasledovne: rozhodne áno (5%), skôr áno (22%), skôr nie (40%), rozhodne nie (16%), neviem (17%). Odpoveď „skôr nie“ obdržali v najvyššom počte už len ľudia inej farby, pričom rovnaké percento patrilo ešte bohatým ľuďom. (Veřejnost ČR o toleranci, Institut pro výzkum veřejného mínění, 1996 in Talandová, 2007)

V roku 2009 bola zisťovaná tolerancia českej spoločnosti k homosexuálom pomocou dotazníka prevedeného agentúrou Centra pre výskum verejnej mienky (CVVM) Sociologického ústavu AV. Dotazník nezisťoval iba mienku obyvateľov ČR o tolerancii ich okolia k homosexuálom, ale skúmal aj ich postoje k právam homosexuálnej menšiny. Na základe mienky respondentov na reakciu okolia v prípade ich priznanej homosexuality, je možné skonštatovať, že až 55% respondentov nad 15 rokov „nepovažuje svoje okolie za príliš tolerantné“, pričom pripustilo, že ich coming out by mohol viesť k istým komplikáciám. Až jedna pätina z nich sa vyjadрила so silným presvedčením. Na druhej

strane viac ako tretina respondentov zdieľa opačný názor. V porovnaní s výsledkami výskumu z minulého roka, sa tolerancia k homosexuálom nezmenila. (Tabery, 2009)

CVVM sa vo svojej sérii dotazníkových šetrení zaoberá aj postojom českej verejnosti k právam homosexuálnej menšiny. Dotazník sonduje postoje k uzavretiu registrovaného partnerstva, k uzavretiu manželského zväzku a k adopcii homosexuálnych párov. Bol prevedený v rokoch 2005, 2007, 2008 a 2009, pričom v časovom zrovnaní bol evidentný nárast kladných odpovedí súvisiacich s uzavretím registrovaného partnerstva a manželského zväzku, v rámci práva na adopciu bol síce zaznamenaný pokles negatívnych odpovedí, súčasne však stúpol počet nerozhodných a kladných odpovedí. Konkrétne sa v roku 2005 za registrované partnerstvo vyjadrilo 62 % respondentov, v roku 2007 69%, v roku 2008 75% a v roku 2009 len 73%. Za uzavretie manželského zväzku sa kladne vyjadrilo v roku 2005 42%, v roku 2007 36%, v roku 2008 38% a v roku 2009 až 47%. Právo na adopciu podporovalo v roku 2005 28% ľudí, v roku 2007 22%, v roku 2008 23% a v roku 2009 27%. Výsledky potvrdili aj to, že so stúpajúcim vekom respondentov bola zaznamenaná aj menšia miera súhlasu a väčšia miera nesúhlasu v oblasti všetkých troch práv. V súvislosti s uzavretím registrovaného partnerstva a manželského zväzku homosexuálnych párov sa vyjadrovali kladne omnoho častejšie ľudia s vyššou životnou úrovňou, naopak ľudia s nižšou životnou úrovňou skôr vykazovali negatívne postoje. Taktiež sa kladne vyjadrovali k všetkým trom právam homosexuálnej menšiny z pravidla tí respondenti, ktorí sa osobne poznajú s osobou homosexuálnej orientácii. (Tabery, 2009)

Tolerancia obyvateľov ČR k homosexuálom bola preverovaná aj v ďalšom šetrení CVVM, ktoré v rokoch 2003, 2005 a 2007 zisťovalo, akú skupinu ľudí by si respondenti neželali mať za susedov. Z časového horizontu vyplýva klesajúca tendencia počtu obyvateľov, ktorí si neželajú mať homosexuálne orientovaných za svojich susedov. Kým v roku 2003 nechcelo mať 42% respondentov homosexuálov za susedov, v rokoch 2005 to bolo 34% a v roku 2007 len 20%. (Dimitrová, 2007)

4.6. Porovnanie verejnej mienky k homosexuálom v Českej republike a v Holandsku

V medzinárodnom zrovnávaní akceptácie homosexuality v krajinách EU, ktoré previedla SCP (The Netherlands Institute for Social Research), sa respondenti vyjadrovali k nasledujúcim dimenziám: všeobecná akceptácia, rovné práva a antidiskriminácia a reakcia k verejnému vyjadreniu homosexuality. Všeobecná akceptácia sa zisťovala výrokom: „Gay muži a lesby by mali môcť slobodne rozhodnúť, ako chcú žiť.“ Najmenej negatívnych odpovedí bolo vo Švédsku, Holandsko sa však umiestnilo na treťom mieste.

Ďalším výrok bol zameraný na to, čo by si ľudia mysleli, keby gay muži alebo lesbické ženy zastávali najvyššiu výkonnú pozíciu. Hoci malo Holandsko a stále i má vládnych ministrov, ktorí sú otvorene homosexuálni (Joop Wijn, Gerda Verburg), je to práve Island, ktorý si zvolil za vládnu líderku lesbickú ženu Johanna Sigurdardottir. Proporčne najmenší počet respondentov, ktorí by sa cítili neprijemne bol z Holandska s 5% avšak Česká republika bola umiestnená medzi krajinami s najliberálnejším postojom 20% (proti) na 11. mieste, kým ostatné východoeurópske a stredoeurópske krajiny skončili v druhej polovici rebríčku alebo až na jeho chvoste. (Eurobarometer 71.2, in Keuzenkamp, 2010)

V rámci povolenia manželských zväzkov homosexuálnych párov v členských štátoch únie sa v Holandsku vyjadrilo až 82% obyvateľov, čím si Holanďania vyslúžili prvé miesto medzi 25 štátmi EU. Českí respondenti sa vyjadrovali v prospech homosexuálnych manželstiev až v 52%, čo bolo stále viac ako európsky priemer, ktorý dosahoval 44%. S uzákoneným právom na adopciu pre homosexuálne páry v európskych členských štátoch skórovalo opäť Holandsko so 69%, pričom ČR sa vyskytovala na 15. mieste s 24% kladnými odpoveďami, čo bolo pod priemerom EU 32%. (Eurobarometer 66, 2006)

Ďalšia otázka bola mierená na osobnú rovinu akceptácie homosexuality a síce autorov zaujímalo, ako by sa respondenti osobne cítili, ak by mali za suseda homosexuála. Len 1% Holanďanov by sa cítilo nekomfortne, čím opätovne skončili na prvom mieste, menej ako 10% českých obyvateľov by sa tak cítilo a tým sa ČR umiestnila na 13. mieste.

Dvojité význam mala ďalšia otázka, ktorá sa vyskytuje v prieskumoch Eurobarometru len veľmi zriedka. Zaujíma sa o to, či respondenti majú vo svojom okruhu priateľov či známych gay muža, či lesbu. Na jednej strane, je dobrým indikátorom toho, do akej miery môžu byť ľudia otvorení o svojej sexuálnej orientácii a na strane druhej môžu odzrkadľovať sociálnu klímu v danej krajine. Holandsko znovu zastáva prvú pozíciu i v tomto rebríčku s takmer 70% opýtaných, kým len 20% českých respondentov má medzi svojim priateľmi a známymi osoby s homosexuálnou orientáciou. (Eurobarometer 71.2, 2009, in Keuzenkamp, 2010)

5.História homosexuality v Európe v 20. storočí.

5.1. Úsilie o rovnoprávnosť

Prvou svetovou organizáciou za zrovnoprávnenie sexuálnej menšiny a organizovaný boj proti kriminalizácii a patologizácii homosexuálnej orientácie bola Wissenschaftlich humanitäre Komitee (WhK) z iniciatívy Magnusa Hirschfelda v roku 1897. Jej úlohou bolo vzdelávanie verejnosti o homosexualite v snahe skončiť s predsudkami. V snahe o dekriminalizáciu homosexuality kolovala krátko po založení WhK petícia za zrušenie paragrafu 175, ktorý nariaďoval homosexuálom rozsudok o uväznení, petíciu podpísali takí osvietenci ako Thomas Mann, Albert Einstein, Emile Zola a Lev Tolstoj. Hirschfeld založil v roku 1899 Ústav pre sexuálny výskum (Institut für Sexualwissenschaft v Berlíne, ktorý pozostával nielen z centra pre vedecký výskum, ale aj z knižnice a múzea. V roku 1932 bol však ústav vypálený nacistami a celý archív hodnotných homosexuálnych a antropologických záznamov bol vyplienený. (Aldrich, 2010)

V Anglicku rovnako ako aj vo Francúzku nebolo hnutie v tej dobe veľmi aktívne, navyše anglický model homosexuality bol typický najmä tým, že sa homosexualita prisudzovala iba umeleckej a intelektuálnej elite predovšetkým v Oxforde a Cambridgei. Zatiaľ čo, veľa emigrantov hľadalo útočisko v Paríži, ako napríklad Oscar Wilde, od začiatku 20.storočia to bol podľa Hirschfelda práve Berlín, ktorý bol známy najväčším počtom zhromaždení pre homosexuálov.(Rotundo, 1898 in Aldrich, 2010).

Pokusy kriminalizácie lesbických žien boli v Nemecku (1909) aj v Británii (1921) zmarené. Napokon bola spoločenská kontrola rodinou a cirkvou dostačujúcim prostriedkom na to, aby mohla regulovať ženskú sexualitu. Okrem toho vyvolávala zmena v zákone obavu z toho, že by vďaka nej boli ženy navyše informované o sexuálnych praktikách, ktoré im mali byť podľa spoločenských pravidiel ľahostajné. Na výnimku Fínska a Švédska, bolo skutočné raritou legálne sankcionovať lesbianizmus skoro všade v Európe. Dôvodov ku kriminalizácii lesbických žien vo Fínsku bolo v skutku dosť, fínske ženy boli typické svojou tvrdosťou a zdatnosťou, vďaka ktorej si zasluhovali v rodine aj patričnú autoritu. Ženská túžba a sexualita zastávali v tradičnej kultúre významnú rolu a rozširujúci sa feminizmus a získané volebné právo boli taktiež opodstatnenými faktormi. (Burg, 1983 in Aldrich, 2010). Aj keď boli lesbické ženy a gay muži po 1.svetovej vojne stále viac viditeľnejší, stigmatizujúce stereotypy a spoločenské vylúčenie, vrátane policajných homofóbnych zásahov týchto ľudí neustále prenasledovali. Počas obdobia

krízy tieto postoje značne silneli, zúžila sa definícia „normality“, homosexuál sa stával asexuálom a homosexualita zamieňaná za pedofiliu.

Dnes už nie je tajomstvom, že homosexualita nebola cudzia ani Nemeckej komunistickej strane, ktorá podporovala homosexuálne hnutia vo vedení kampaní. Napriek propagovaniu homosexuálnej symboliky niektorými nacistickými skupinami ako SA, Hitlerov neutíchajúci záchvat po moci sa začal prekrývať s deštrukciou homosexuálnej subkultúry. Následne v roku 1933 boli zatvorené všetky gay bary v krajine a zakázané všetky hnutia a magazíny. Situácia útlaku sa vyhrotila po Noci dlhých nožov o rok neskôr, kedy dal Hitler zlikvidovať Ernsta Röhma, známeho homosexuála, predovšetkým však kvôli politickým dôvodom. Zbraňou propagandy na nasledujúce roky sa stali obvinenia z homosexuality, ktorými chcel vyplieniť všetkých odporcov z radou katolíckej cirkvi a armády. Paragraf 175 bol v roku 1935 rozšírený na všetky prejavy homosexuálnej túžby, lesbianizmus však kriminalizovaný stále nebol. Niet sa však čomu čudovať, nakoľko od žien sa očakávala ich tradičná rola matky a manželky, no najmä sa ženská sexualita považovala za pasívnu a ľahko kontrolovateľnú. Nacistická rovnica bola jednoduchá, ak sa homosexuál, ktorý nebol žiadnou spoločenskou hodnotou, neprispôbil požiadavkám nemeckého národa oženiť sa a mať deti, musel byť odstránený. Homofóbická nacistická rétorika bola vyvinutá Heinrichom Himmlerom, ktorý rozlišoval medzi „skutočným homosexuálom“ a tými, ktorí boli „zvedení“ a tým pádom, mohli byť liečení. Jeho obľubou boli „medické“ experimenty kastrácie, aj novou metódou röntgenového ožarovania so zhubnými následkami, alebo hormonálneho či psychiatrického liečenia, ktoré mali zabrániť tomu, aby homosexualita nespôsobila na fronte nákazu. V tábore Flossenburg bol dokonca z kinosály prerobený väzenský nevestinec na Himmlerov pokyn, jeho pravidelná návšteva mala vyliečiť homosexuálov. (Katz,1983 in Tamagne, 2010; Fanel, 2000)

Aj keď lesbickým ženám sa vo všeobecnosti darilo unikať pred stíhaním, niektoré boli zatknuté podľa rakúskeho práva. Ťažký osud čakal aj na tie, ktoré boli prinútené pracovať v táborových nevestincoch a tak neustále vystavené systematickému znásilňovaniu, ktorého cieľom bolo zdôrazniť patriarchálnu dominanciu. Vo všeobecnosti sa odhaduje počet homosexuálnych väzňov, ktorí umierali označení ružovým trojuholníkom v nacistických lágroch, na 10 000-15 000. (Katz in Tamagne, 2010)

V roku 1948 vydala OSN Svetovú deklaráciu ľudských práv, v ktorej Článok 2. vyhlasoval rovnosť pre všetkých. Keďže predstavovala mandát na rovnosť aj vo verejnom

živote, stala sa pre aktivistov základným referenčným zdrojom pri konfrontácii s diskriminujúcou legislatívou a opresívnou politikou. (Weeks, in Rizzo, 2010)

Dekáda 50. a 60. rokov bola významná zrýchlenými spoločenskými zmenami, pričom táto obrovská transformácia v oblasti ekonómie, geografie, materiálnej kultúry ale najmä identity a genderových rolí sa odohrala na celosvetovom meradle. Začali vznikať asociácie Homofilov, ktorí svojím názvom chceli demonštrovať odmietavý postoj k identite, založenej len na sexuálnom chovaní, ktorá prehliadala ich citovú zložku. Za svoje poslanie pokladali preukázanie verejnosti, že homosexuáli sú schopní konformovať sa s dominantnými spoločenskými hodnotami dvoma cestami. Prvou bolo propagovanie vedeckého výskumu na homosexualitu a druhou bolo ubezpečenie verejnosti, že homosexuáli odhliadnuc od svojich extravagantných životných štýlov, budú v prvom rade videní ako muži a ženy. Organizovali stretnutia, večere a charitné aktivity, v niektorých mestách zakladali aj spoločenské centrá, ako napríklad v Amsterdame v roku 1955, pričom pohrdali homosexuálnou subkultúrou v poloutajovaných kluboch a baroch. (Rizzo, 2010)

V roku 1970 vznikla v Británii Gay Liberation Front (GLF), po vzore americkej politickej organizácie. Zatiaľ čo homofili volili integračný prístup, GLF presadzovali politickú perspektívu založenú na komplexnej analýze politických, sociálnych a kultúrnych štruktúr, pričom boli silne ovplyvnení marxizmom. Ale aj medzi hnutiami boli rozdiely, americké presadzovalo kultúrnu transformáciu a nemecké a francúzske hnutie revolúciu. (Smith, 1970 in Rizzo, 2010)

Úbytok entuziazmu pre politické zmeny, typický pre GLB uvoľnil cestu aktivistickým skupinám. Základný rozdiel medzi gay aktivistami a gay liberačnými hnutiami bol v prvom rade v ich programe, ktorý bol výhradne zameraný na gay mužov a lesbické ženy. Za druhé, organizácie boli dobre štruktúrované a vedeli efektívne zaobchádzať s politickým systémom, za použitia nátlakových skupín, lobovania a médií.

V 70. rokoch sa pomaly prestáva homosexualita aj medicinalizovať, v roku 1973 bola vynechaná diagnostická kategória „homosexualita“ z DSM III. Ego-dystónna homosexuálna orientácia bola napokon úplne vyňatá z manuálu DSM IV. v roku 1987, keďže jej príčina nesúvisí s vlastnou orientáciou, ale so sekundárne vzniknutými neurotickými potiažami. V poslednej, teda 10. revízii Medzinárodnej klasifikácie chorôb WHO (MKN 10) bola v roku 1992 ego-syntónna homosexuálna orientácia vyňatá, avšak ego-dystónna homo- i heterosexuálna orientácia v nej ostala. (Janošová, 2000; Zvěřina, 2003)

Po radikalizme 70. rokov, gay oslobodzujúce hnutie sa stalo menej revolučným, pretože aktivistom sa podarilo vytvoriť podmienky na to, aby si hlavný prúd lesbičiek a gayov mohol vy dobyť toleranciu a rešpekt. Sila hnutia sa prejavila a prejavuje v každoročných pride paradés, teda pochodoch hrdosti, ktoré sa začali ako malé demonštrácie, ktoré lobovali za politické požiadavky a postupne sa premenili na masové slávnostné akcie v duchu komunitných dní či víkendových festivalov. Prvá pride parade v roku 1970 v New Yorku, ktorý vznikol na počesť prvého výročia Stonewall Riots (Stonewallských nepokojov), odštartoval túto tradíciu nielen v západnej Európe a v Austrálii, ale v posledných rokoch aj vo východoeurópskych krajinách. (Hekma, 2010)

5.2. Lesbická typológia v 20. storočí

Romantické priateľstvá boli najcharakteristickejšou črtou lásky medzi dvoma ženami pred 20. storočím. Tieto ženy boli obvykle intelektuálky, kým jedna z nich bývala aktivistkou v hnutí. Zdieľali spolu nielen svoju prácu ale i domácnosť. (Faderman, 1981 in Plummer, 1993). Romantické priateľstvá a „bostonské manželstvá“² sa hladko preklenuli aj do 20. storočia. Tieto ženy sa za invertné³ nepokladali a vďaka svojej genderovej adaptabilite a „úctyhodnosti“ sa vyhli aj deviantnej stigmatizácii. (Rupp, 1999)

Druhá svetová vojna mala pre lesbičské ženy v Amerike mimoriadny význam, keďže so sebou priniesla uvoľnenie spoločenských konvencií. Okrem toho, že začali pracovať vo vojnovej výrobe, objavovali sa aj na uliciach, v baroch a kluboch bez mužského sprievodu v mužských nohaviciach, čím sa normalizovalo chovanie lesbičských žien. Napriek tomu, že sa lesby v gay prostredí vyskytovali aj pred 2. svetovou vojnou, lesbičské bary sa začali otvárať až počas nej, keď sa ženám podarilo prelomiť konvenčný život vyžadujúci ženskú abstinenciu a mužský sprievod.

Významnú rolu pri štrukturalizácii lesbičského barového života zohrávala príslušnosť k etnickej skupine, rase a spoločenskej vrstve. Lesbické bary v Buffale bývali v 40. rokoch zaplnené ženami bielej pleti z robotníckej triedy, v 50. rokoch začala byť klientela rôznorodejšia. Barová kultúra dala vznik pevne zabudovaným normám obliekania a chovania. Vlastné vyjadrenie spoločenského a erotického statusu sa odzrkadľovalo v rozdelení lesbičskej identity na „**butch**“ a „**femme**“ lesbu. Maskulínny spôsob

---

² Romantické vzťahy medzi priateľkami, žijúcimi v jednej domácnosti ako alternatíva k manželstvu. Tieto „manželstvá“ boli umožnené vďaka zvyšujúcej sa nezávislosti žien a pracovným príležitostiam v druhej polovici 19. storočia. Väčšina dlhodobých vzťahov prežívala v starších mestách východného pobrežia USA, preto „bostonské“. (Rupp, 1999)

³ Súvisí s počiatočným formulovaním sexuálnych dysfunkcií v druhej polovici 19. storočia, inverziou sa potom definovala aj homosexualita ako druh sexuálnej deviácie. (Rupp, 1999)

prejavovania záujmu o ženu viedol k vytvoreniu nového štýlu lesbickej identity, tzv. **tvrdá butch**, teda „tough butch“. Tvrdá butch lesba trávila každý večer v bare, oblečená v typickom mužskom robotníckom obleku. Tento imidž ju však vyčlenil zo stredostavovskej spoločnosti a súčasne zabránil v dobre platenom zamestnaní a iných výhodách. Pre femme lesby bolo typické konvenčnejšie oblečenie, svoju sexuálnu orientáciu dávali najavo vzťahom s butch lesbou. Svoju náklonnosť si otvorene prejavovali na verejnosti. Podľa slov Nestle, boli Butch/Femme role „*zreteľná vlajka rebelantstva vo vysoko stigmatizovanom, rezervovanom svete, prostriedok prežitia vo veku, kedy sa genderové pravidlá prudko rúcajú.*“ (1981, s. 21, cit. Stein, 2003, s.136)

Tie lesbické ženy, ktoré nemali stabilnú lesbickú identitu butch a femme lesby, sa označovali hanlivými slovami, napr. „ki-ki“ alebo „AC/DC“. Rola butch a femme lesby bola smerodajná aj v predurčení sexuálnych partneriek a sexuálnych rolí. Z tejto dvojice bola tou aktívnou butch lesba, ktorá musela primárne femme lesbu sexuálne uspokojiť, extrémom bola **kamenná butch lesba**, „stone butch“, ktorej sa femme nesmela ani len dotknúť. Návšteva heterosexuálnych mužov v gay kluboch za účelom vyvolania bitky s butch lesbou alebo flirtovaním s femme lesbou, nebol výnimočná. Dôvod na bitku medzi butch lesbou a heterosexuálnym mužom, dávali aj niektoré femme lesby, ktoré sa živili prostitúciou. V kontexte butch/femme lesieb sa však dá len polemizovať o tom, či bola homosexuálna orientácia vlastná každej z nich. Jedno je však isté, výrazne maskulínny vzhľad a chovanie butch lesieb kompletne zbúralo konvenčnú predstavu o feminite ženy.

V 70. rokoch začali zohrávať komunita významnú rolu vo formovaní lesbických životov jednotlivých žien. Spočiatku poskytovali podpornú funkciu, avšak vznikom lesbického feminizmu, ktorý ponúkal spolitizovaný pohľad na lesbickú identitu a radikálne odmietal patriarchálnu heterosexistickú spoločnosť, sa začali pretvárať na komunity lesbických feministiek, ktoré spájala politická agenda. (Ponse,1978; Lockhard, 1985 in Plummer, 1993). Túto formu lesbických komunit pomenovala Johnston v rovnomennej knihe „Lesbian nation“, napriek spoločnej ideológii sa však nedalo vyhnúť faktu, že „všetky ženy si boli rovné, niektoré však rovnejšie ako iné“. (in Plummer, 1993, s.54) Toto vyprovokovalo radu štúdií, ktoré sa zaoberali otázkou vzťahu medzi komunitou a identitou. Závery, potvrdili tvrdenia ešte z 50.rokov o pracovnej triede Butch/Femme lesieb od Nestle, či barovej kultúre od Davisa a Kennedyho a síce, že mechanizmy fungujúce v bielej, strednej vrstve sa líšili od mechanizmov v iných vrstvách.(Plummer, 1993).

Typ lesbickej identity „**dyke**“ bol charakteristický pre koniec 60. rokov, obdobie politického lesbizmu a formovania nového lesbického národa, tzv. „lesbian nation“.

Označovali sa ním maskulínne lesby, ktoré nesúhlasili s tradičným delením lesbizmu na butch a femme. Dyke lesby si volili za partnerky rovnako maskulínne ženy a feminitu v tradičnom slova zmysle odmietali. (Rupp, 1999)

Nespočetnú diverzitu lesbických identít potvrdilo niekoľko výskumov. Vtedajší európski autori sa zaujímali o diverzitu miestnych subkultúr a v spôsobe, ktorým podporovali rozličné lesbické identity. Kokula v roku 1983 písala o uzavretých a aktivistických subkultúrach v Berlíne a o spôsobe, ktorým formovali životy svojich účastníčok. Schreurs (1985 in Plummer, 1993) svojím výskumom členiek holandskej nepolitickej strany zistil, že počet lesbických identít je takmer neobmedzený. Pestrofarebnú diverzitu lesbických identít dokázala aj Kitzinger, ktorá podľa zmonitorovala rozdielne identity podľa toho, ako sa lesbické ženy priradili k rozličným tvrdeniam. Medzi rozličnými identitami uvádza „*radikálnu feministku*“, „*špeciálnu osobu*“, „*tradičnú*“, „*osobné naplnenie*“ a *individualistickú*“, podľa toho akú rolu hral lesbianizmus v jej živote. (1987 in Plummer, 1993, s.55). Podľa Kitzinger si lesbické ženy dokážu ťažko formovať svoju identitu bez interakcie s vonkajším svetom, okrem lesbianizmu sú súčasťou identity vonkajšie vplyvy ako náboženstvo, dominantná kultúra, spoločenská trieda a geografia.

V súčasnosti sa medzi lesbickými ženami objavuje aj lesbická identita „**lipstick lesby**“, ktorú popísal Bell et al. ako lesbu, ktorá sa oblieka hyperfemínnym štýlom, čím spochybňuje tradičné chápanie lesbických žien ako maskulínnych typov. Pre niektorých ľudí predstavuje postava lipstick lesby zosmiešnenie heterosexuálnej feminity. Ich vzhľad podkopáva schopnosť heterosexuálov určovať, že femínne lesby v každodenných situáciách sú lesbické ženy alebo heterosexuálne ženy. (1994, in Cresswell, 2004)

5.3. História lesbickej menšiny v Holandsku

Postoje holandskej spoločnosti k homosexuálne orientovaným jedincom sa v priebehu 20. storočia markantne menili. V roku 1911 bola holandskou vládou pridaná klauzula k Zákonomu nemravnosti, ktorou bolo každé homosexuálne chovanie pod 21 rokov vyhlásené za ilegálne. Napriek tomu, že homosexuáli nemuseli čeliť prenasledovaniu, boli morálne odsúdení holandskou majoritnou spoločnosťou. Ako i v ostatných západných krajinách boli i v Holandsku často považovaní za psychiatrických pacientov či zvrhlíkov. Čo bolo posudzované ako najnechutnejšia stránka homosexuality vtedajšou spoločnosťou, teda chovanie, ktoré prekračovalo hranice pohlavia tzv. „gender-crossing“, nadmerné pitie alkoholu alebo neusadený štýl života, sa COC rozhodla potlačiť v snahe o rovné

zachádzanie s homosexuálmi. V rámci intelektuálnej skupinky „Little circle“ sa v 50. rokoch zaoberali, tým či je homosexualita zvláštnym stavom, ktorý robí z človeka zvláštny druh, alebo bol problémom negatívny prístup verejnosti k homosexualite. Druhá možnosť ich presvedčila a postarala sa o strategickú zmenu COC v 60. rokoch, kedy sa organizácia viac otvorila verejnosti. Dovtedy boli holandské lesbické ženy a muži gayovia odkázaní na život v utajení. (Jaspers, Lubbers, Alwin, 2007) COC si osvojili ideológiu „obyčajných ľudí“, ktorým bola vlastná umiernenosť a hoci voľbu partnera, vernosť, sexualitu považovali za dôležité, nesmeli ovládať ich životy. Bol to predvoj hnutia, zastúpený vysoko vzdelanými osobami. O svojej sexuálnej orientácii boli otvorení všade, kde to bolo potrebné. (Warmerdam-Koenders, 1987 in Plummer, 1993) COC, najstaršia a najväčšia LGBT organizácia na svete, založená v roku 1946, zohrala nepochybne významnú rolu na rastúcej úrovni akceptovateľnosti a viditeľnosti homosexuálnej komunity majoritnou spoločnosťou. Nielen COC (Holandská asociácia pre integráciu gayov), ale i ostatné nevládne organizácie ako NGO, NVSH (Holandská spoločnosť pre sexuálnu reformu) podporovali boj za práva homosexuálnych obyvateľov.

V 60. rokoch sa zrodili v Holandsku „cestovateľské kluby“, ktoré ponúkali pre svojich členov informácie o zahraničných miestach, ktoré boli mekkou pre homosexuálne orientovaných. Každoročne vydávali Euro-Spartacus, ktorý obsahoval zoznam nielen európskych ale neskôr i svetových miest. (Talandová, 1997)

V roku 1971 bol zrušený zákon obmedzujúci vek pre konsenzuálny homosexuálny styk. V tej dobe tiež vznikajú ďalšie gay a lesbické organizácie s radikálnejším požiadavkami. V dôsledku týchto aktivít holandskej spoločnosti narastá tolerancia gayov a lesbičiek. V roku 1987 bol v Amsterdame na Westermarke ako prvý na svete odhalený prvý pomník homosexuálnym ľuďom deportovaným do koncentračných táborov. (Tielman, 1987; Schuyf, 1987)

Navyše, rovnako ako ústavní činitelia i celá spoločnosť je známa svojou tradičnou pragmatickou toleranciou. V tak egalitárskej krajine akou Holandsko je, sa marginálnym skupinám dostáva viac pozornosti. A tak s narastajúcou akceptáciou tejto minoritnej skupiny v heterosexuálnej populácii, pribudlo i takmer kompletne legislatívne zrovnoprávnenie pre homosexuálov. (Kuypers, Vanwesenbeeck, 2009). V roku 2001 bolo homosexuálom umožnené uzatvárať manželstvá a počas úplne prvej hodiny, keď bol sa stalo zákon platným, starosta Amsterdamu oddal 4 homosexuálne páre (Bruinsma, 2003). V roku 2007 získali lesbické ženy rovnaké práva ako mali heterosexuálne matky.

V roku 2007 Keuzenkamp and Bos podali vysvetlenie pre narastajúcu akceptáciu i poukázanim na rozpadajúcu sa cirkev v 50. rokov, ktorá strácala nielen pôdu pod nohami ale i svojich prívržencov. Keďže počet sekulárnych obyvateľov, s menšími námietkami voči homosexualite narastal, cirkev sa rozhodla pre progresívnejší profil vzhľadom k homosexualite.

Z hľadiska zastúpenia homosexuálnej komunity v mediálnom svete, sa situácia za posledné dekády taktiež významne zmenila. I keď táto sexuálna menšina získala relatívne široký priestor vo verejnom živote, v médiách ešte stále prevládajú skôr ich stereotypné zobrazovania, s väčšinovým zastúpením mužov gayov. Pozitívnym faktom však je, že homosexuálom ich sexuálna orientácia nebránila v úspešnom politickom angažovaní. V predchádzajúcich vláдах mala homosexuálna menšina svoje zastúpenie vďaka ministrovi ekonomických záležitostí a lesbickej ministerke hospodárstva (Kuypers, Vanwesenbeeck, 2009). Azda najznámejším holandským politikom, ktorý sa netajil svojou homosexualitou bol Pym Fortuyn. Tento kontroverzný politik, ktorý si v rekordne krátkom čase získal sympatie väčšiny Holanďanov, dokonca i homonegatívnych voličov, bol 6.mája 2002, 9 dní pred voľbami zavraždený. Jeho sexuálna orientácia však podľa policajných vyšetrení nebola príčinou tejto politickej vraždy, ktorá bola prvou po tristo rokoch (Holsteyn, Irwin, 2003).

Ako už bolo spomenuté, výnimočnú rolu v gay liberalizácii zohráva COC, federácia 24 COC organizácií pôsobiacich vo väčších holandských mestách. Tie riadia regióny a zaobstarávajú podporné skupiny, osobnú podporu, presadzujú záujmy gay ľudí a taktiež organizujú rôzne akcie, kde sa môžu gay ľudia stretávať. Okrem toho sa špeciálne venujú aj starším a mladým ľuďom, etnickým minoritám a zdravotne postihnutým gay ľuďom. Navyše ponúkajú rozličné športy, tanečné, spevácke, literárne krúžky a párty. V oblasti medzinárodnej spolupráce pomáha COC LGBT organizáciám vo východoeurópskych mestách dosiahnuť väčší pokrok. Na národnej úrovni sa COC taktiež vetví na ďalšie organizácie a spolky ako napríklad Kringe s 220 pobočkami (pre všetky vekové skupiny), Sappho, PinQ, medzi homokultúrne festivaly patria napríklad MidZomerGracht Festival, Rose Zaterdag a samozrejme Pride parade v Amsterdame. (dostupné z www.coc.nl)

5.4. História lesbickej menšiny v ČR

Lesbická láska, o ktorej sa dozvedáme hlavne zo zachovaných romantických listov spisovateliek, sa vyznačovala veľkou vrúcnosťou, nežnosťou a úctou, často vyjadrovanou

predovšetkým na papieri než v reálnom živote. Nakoľko bolo postavenie žien v spoločnosti pred 20. storočím značne marginalizované, museli aj lesbické vzťahy podliehať väčšiemu utajovaniu ako homosexuálne vzťahy medzi mužmi. Doposiaľ sa vie len veľmi málo o sexuálnych aktivitách lesbických žien v 18. a 19. storočí, i keď existujú dôkazy o ich sexuálnych túžbach, je sporné zahrňovať do ich vášnivých, láskyplných a oddaných romantických priateľstiev aj sexuálny styk. Jedným zo zachovaných dôkazov deklarovanej túžby je aj list Boženy Němcovej, určený spisovateľke Sofii Rottovej: „*Ver mi, niekedy snívam o tom, že tvoje oči sú priamo predou mnou, topím sa v nich a majú rovnako sladký výraz, aký mali keď sa ma zvykli pýtať: „Božena, čo sa to deje? Božena, milujem ťa.“*“ (Rupp, 2010)

Autentickým ukazovateľom priaznivejšej situácie v českej zemi boli aj články v časopise *Moderní revue*, ktoré vyjadrili podporu Oscarovi Wildeovi, ktorý bol pre svoju homosexualitu dva roky väznený. V období prvej Československej republiky vychádzali časopisy *Hlas sexuálnej menšiny* a *Nový hlas*. (Hromada, 2010) Naproti tomu referovanie českých časopisov o tomto procese bolo mimoriadne negatívne, dozvedáme sa tak od kritika a básnika Jiřího Karáska ze Lvovic: „*tak pokrokový časopis akým bol Čas, nehovoril o Wildeovi inak ako o beštii a prorokoval, že sa zničil Wilde svojím životom pre budúcnosť sám.*“, počinanie gayov bolo nazývané svinstvom. (1931, s.13 in Fanel, 2000, s.412). *Nový hlas* v roku 1934 informuje aj o istej mladej žene Černysovej, ktorá si údajne bola chirurgicky odstrániť prsia v Nemecku, aby sa mohla prestrojovať za muža. Mala záľubu v usporadúvaní sexuálnych orgií na byte v Olomouci a v Prostějove, kde „*aféra orgií a protiprirodzených stykov nadobudla veľkého rozsahu.*“ V Prahe napokon došlo k jej zatknutiu, potom ako s jej spoločníčkami „*v rúchu Evinom reprodukovali Sen noci svätajánskej.*“ (1934, s.14-15 in Fanel, 2000, s.423).

Konkvenciou nepriaznivej spoločenskej klímy tej doby, ktorá nepokladala homosexuálov za morálne a právne rovných členov spoločnosti, bolo aj časté vydieračstvo, ktoré sa mnohokrát končilo veľmi dramaticky, či už pre obeť alebo vydierača. (Fanel, 2000)

Počas druhej svetovej vojny sa však situácia radikálne znásobila vplyvom nacistickej nevráživosti voči homosexualite. Ľudia s homosexuálnou orientáciou boli väznení či a v horšom prípade posielaní do koncentračných táborov, rovnako ako židia či politickí väzni. Na území protektorátu Čechy-Morava, však takýto osud postihol homosexuálov v menšom rozsahu. I napriek tejto nepriazni, spoločenský život gayov

pokračoval, dôkazom toho boli polícii známe miesta v Prahe, kde sa gayovia stretávali. (Fanel, 2000, Pechová, 2005)

Počas komunistickej éry záujem psychiatrickej verejnosti vzrastal a v 50. rokoch sa neúspešne pokúšal o odstránenie homosexuality kognitívne-behaviourálnou psychoterapiou docent MUDr. Kurt Freund. Trestný zákon bol Freundovou iniciatívou novelizovaný v roku 1961, kedy bola zrušená trestnosť za homosexuálne chovanie. (Hromada, 2010) Avšak až v roku 1990 bol odstránený diskriminujúci paragraf 244 TrZ., ktorý považoval homosexuálne chovanie za trestné v prípade ak išlo o pohlavný styk s osobou mladšou ako 18 rokov, zneužitie závislosti, homosexuálny styk za úplatu alebo vzbudenie verejného pohoršenia. To bolo aj príčinou, toho, prečo pred revolúciou nemohli vychádzať napríklad inzeráty pre osoby rovnakého pohlavia. (Talandová, 1997)

Gayovia a lesby boli naďalej nútení skrývať svoju sexuálnu orientáciu predstieraním heterosexuálneho zamerania, čím samozrejme aj pribúdali falošné svadobné zväzky. Sexuálnu orientáciu nebolo možné zverejniť ani v niektorých povolaniach ako napríklad v školstve či v armáde, navyše boli mnohé homosexuálne osoby evidované v zoznamoch tajnej polície. Tým sa zvyšovala ich vydierateľnosť a narastala atmosféra strachu v samotnej komunite. Ľudia s menšinovou sexuálnou orientáciou taktiež nemali žiadne sociálne vzory, nakoľko nevychádzala žiadna odborná literatúra s homosexuálnou tematikou. Sebaorganizácia v rámci lesbickej komunity ani žiadna programová osвета na verejnosti nebola s pochopiteľných dôvodov možná. Najčastejším miestom stretávania boli byty gayov a lesbičiek, hoci v tej dobe už v Prahe sa už homosexuálne orientovaní mohli stretávať v kaviarni Europa a v T klube, v Brne to bol klub U Richarda, informácie o týchto miestach však boli predávané len verbálne, nakoľko neexistoval žiadne mediálny priestor. (Kotišová, Vampolová, 2006)

Po sametovej revolúcii sa dostala k slovu i tá sexuálna a odštartovalo ju zakladanie prvých gay a lesbických organizácií, do tej doby sa ľudia s homosexuálnou orientáciou stretávali len neformálne, tvorili ich predovšetkým bývali pacienti Sexuologického ústavu v Prahe, ktorí sa spoznali vďaka psychoterapeutickým sedeniam. Práve odborníci z tohto ústavu presadzovali, aby sa homosexuálna komunita po revolúcii verejne predstavila a zviditeľnila, z ich popudu sa začali zakladať prvé gay, lesbické organizácie v celom Československu. (Kotišová, Vampolová, 2006)

Hnutie za rovnoprávnosť homosexuálnych občanov (HRHO) bolo založené v tom istom roku, rovnako ako Združenie organizácií homosexuálnych občanov (SOHO) v roku 1990, pričom v 90. rokoch zastrešovalo vyše 30 združení v ČR. Jeho hlavným cieľom bolo

politické zviditeľnenie, vyňatie homosexuality zo zoznamu chorôb, prevencia pred AIDS, odstránenie diskriminácie a zavedenie registrovaného partnerstva. Publikovali mesačník Soho revue, ktorý predchádzal SOHO ABSOLUT a Gayčko. (Beňová, 2007) Treba však spomenúť, že v Soho revue, boli pre lesbické ženy vymedzené len dve strany, ktoré bývali zaplnené nielen lesbickými umelkyňami, literátkami ale aj článkami feministických aktivistiek zo zahraničia i z ČR, čo bol nežiaduci a protichodný jav nielen pre mužsky zameranú gay redakciu, ale aj pre niektoré lesbické ženy. (Kotišová, Vampolová, 2006) V roku 2000 bolo SOHO transformované v Gay iniciatívu, ktorej sa podarilo úspešne presadiť zákon o RP v roku 2006. (Beňová, 2007)

V roku 1996 vzniklo aj ekumenické kresťanské spoločenstvo Logos, ktoré združuje lesbické ženy a gay mužov, jeho cieľom je integrácia homosexuálnych jedincov nielen do spoločnosti ale i do cirkvi. Prevádzkuje aj telefonickú linku pomoci a ženská časť tohto združenia je zameraná aj na feministickú teológiu.

5.4.1. Lesbický aktivizmus v ČR

Tesne po revolúcii vznikol Zväz Lambda, v jeho koordinačnom tíme boli zástupcovia z Prahy, Čiech, severnej a južnej Moravy, postupne pribudli pobočky aj v Českých Budejoviciach a Moste. Začal vychádzať aj homosexuálny mesačník Lambda a boli založené a neskôr i zrušené niektoré ďalšie socializačné aktivity ako cestovná kancelária Lambdatout alebo jazdecký klub Lambdahypoklub. (Beňová, 2007)

L-klub LAMBDA, ktorého členkami boli české aktivistky inšpirované zahraničnými feministkami-aktivistkami, založil aj veľmi pokrokový, lesbicky až feministky ladený časopis Promluv v roku 1994. Kvôli názorovým rozdielom však redaktorky tohto časopisu opustili toto združenie a vytvorili si lesbicko-feministickú skupinu Promluv, ktorá obohatila lesbický život zahájením festivalu ženskej lesbickej kultúry Apriles. Ten bol zameraný na odhaľovanie ženskej problematiky a feminizmu. Promluv sa podieľal na prednáškovom cykle s genderovou tematikou, na katedre Sociálnej práce FFUK a s Gender studies, o.p.s.. Promluvu bol dokonca udelený grant od Ministerstva zdravotníctva na prevenciu závislostí v rámci lesbickej komunity, táto podpora od štátu však bola poslednou, dokonca aj v prípade grantu na prevenciu pred AIDS, ostala ich prosba rovnako ako aj u SOHO, nevypočutá.

Medzitým postavenie L-klubu slablo, staršie ženské aktivistky sa nechceli podieľať na otvorených projektoch, nespoločovali s mladými ženami a ostávali v anonymite, zatiaľ čo antifeministické naladenie stále vzrastalo. Začali vydávať časopis Alia, ktorý bol

orientovaný prevažne na milostné príbehy a nežné ženské akty, ako protireakcia feministickému Promluvu. Napriek úspešnej verejnej prezentácii Promluv sa vo svojom jadre stále zmenšoval, predovšetkým kvôli neochote zakladateľiek otvoriť sa iným názorovým, teda nefeministickým skupinám. A tak ešte pred zavedením minimálnej kultúry spolčovania a vzájomnej solidarity v rámci lesbickej komunity sa uvoľnila cesta priskorej, ale najmä vyhrotenej lesbickej polarizácii. (Kotišová, Vampolová, 2006)

V roku 1997 sa aj za takýchto podmienok usporiadal najkvalitnejší festival Apriles a v nasledujúcom roku sa muselo pristúpiť k potrebnému zlúčeniu redakcií Promluvu a Alii, čo sa však kvôli odlišnej názorovej hladine nepreukázalo ako šťastný krok. Perspektíva Promluvu sa však začala rúcať nielen kvôli nesprávnej organizačnej politike, ale aj pre právne neplatnú výmenu vedenia a finančným dôvodom. V Prahe sa však realizovali aj iné dobrovoľnícke aktivity, ako cyklus zbierok poézií „Dokonalost mizení“, ktorý sa zvykol čítať v lesbickom bare A-klub s minigalériou, vznikla ková organizácia KRUH A-KLUBU, ktorý združoval športovkyne.

Od druhej polovici 90. rokov začal zohrávať kľúčovú rolu v gay a lesbickom živote internet, tým pádom sa gay scéna postupom času presunula viac do lesbických internetových fór. V tej dobe vznikol aj portál www.lesba.cz s LLK lesbickou literárnou kaviarňou, neskôr niektoré z jeho funkcií prebral portál www.bengales.cz. Internet ako relatívne ľahko dostupná cesta k informáciám, poučeniu, ale aj zábavy na internetových fórach či chatoch, býva často krát prvým a vďaka svojej anonymite aj bezpečným kontaktom s lesbickou komunitou. Jeho markantný vzostup za posledné roky bol aj jednou z príčin zániku niektorých tlačенých LGNT periodík (Inkognito).

Na Aprilese sa ďalšie roky potom podieľali jednotlivé aktivistky a KRUH A-klubu. V roku 2000/2001 sa však situácia okolo Aprilesu skomplikovala príchodom bývalých zakladateľiek Promluvu, ktoré vyvolali ostré spory s vedením Kruhu A –klubu, čím bojkotovali jeho účasť na organizácii festivalu. Nasledujúce ročníky tohto festivalu sprevádzali veľmi nepríjemné až kontroverzné boje o vlastnícke práva festivalu a samotnú organizáciu, iniciované zakladateľkami Promluvu.

V snahe o zacelenie rozštiepenej lesbickej komunity sa zlúčila skupina žien a feministických aktivistiek, aby v roku 2002 vypracovali Výzvu 2002 za rovné práva lesbických žien a gayov, po troch neúspešných pokusoch o zákon o registrovanom partnerstve. Parlament ČR a Vláda ČR ich požiadavky zmietla zo stolu. V roku 2005/6 bol tento festival nahradený festivalom eLnadruhou, organizovaný rovnomeným občianskym združením. Lesbickú scénu medzitým navyše osviežila aj neformálna skupina Rozdílny

Rytmy a L-platforma, pričom obe lesbické aktivity boli zastúpené osobami v občianskom združení Gay a lesbickej ligy. (Kotišová, Vampolová, 2006)

Situácia na Morave bola priaznivejšia, v Brne v tom čase prebehlo už niekoľko ročníkov filmového festivalu s genderovou tematikou Mezipatra, ktoré na záver putujú do Prahy. Zmiešaná organizácia STUD poskytla priestor pre tematicky moderované besedy a lesbický ženám sa dokonca podarilo docieľiť zhoda vo vnímaní dôležitosti témy rovných práv s gay mužmi, pričom sa priazne dostalo i feminizmu. (Kotišová, Vampolová, 2006)

Od roku 2000 mení lesbická komunita neustále svoju podobu pribúdajúcimi ale i zanikajúcimi združeniami, pričom chýba národná organizácia zastrešujúca potreby homosexuálnej menšiny. Nestabilita lesbického aktivizmu v komunite bola spôsobená mnohokrát nemyselnými osobnými záujmami, ktoré nedali šancu solidárnemu spolčovaniu. Takisto bol zaznamenaný zostup programov s LGBT problematikou vo verejnoprávnych médiách, ktorý mal svoj rozkvet hlavne v 90. rokoch (Bona Dea, LeGaTo), v súčasnej dobe však ČT2 produkuje program Q. (Beňová, 2007)

Menšie formálne či neformálne skupiny vznikali aj v menších mestách ako Olomouc, Ostrava, Plzeň, tie však medzi sebou výrazne nekomunikovali, patria sem napríklad Sapfó Brno, Ollomouc, Ellko, Holky v Brne, atď, z ktorých niektoré už zanikli.

Prvý pride parade na území ČR sa konal v roku 2008 v Brne s výstižným názvom Queer parade. Jeho súčasťou boli okrem pochodu aj sprievodné akcie ako rôzne výstavy, workshopy, literárne večery, diskusie a divadelné predstavenia. Dúhový sprievod prebiehal na Námestí Svobody za účasti 500 ľudí a tisíce prihliadajúcich. Pokojný priebeh sprievodu však narušili neonacisti a z bezpečnostných dôvodov účastníkov bol sprievod skrátený, pričom bolo zatknutých 15 radikálov. V roku 2009 prebehol druhý v Táboře. V roku 2010 prebehol v Brne tretí ročník Queer parade, ktorý bol charakteristický zvýšenými bezpečnostnými opatreniami. Sprievodu sa zúčastnilo 400 ľudí s menšinovou orientáciou, zatiaľ čo protestovalo 150 pravicových radikálov, z ktorých bolo 7 zadržaných. Ku vzájomnému stretu však nedošlo, obe skupiny totiž boli oddelené ťažkoodencami. Policajná zložka vrátane vrtuľníku, psovodov a hliadok na koni svojím počtom (600) prevýšila počet účastníkov. V rámci bezpečnosti sa rozhodli usporiadatelia s policajtními zmeniť trasu sprievodu, predišlo sa tak výraznejším nesúhlasným gestám odporcov. (www.queerparade.cz)

II. VÝSKUMNÁ ČASŤ

1. Ciele výskumu

Cieľom tohto výskumu bolo zmonitorovať špecifika coming outu medzi lesbickými ženami v Českej republike a v Holandsku, pričom boli brané do úvahy nielen heterostereotypy a autostereotypy, ale aj sociálna opora lesbickej minority v týchto krajinách.

Vzhľadom na diametrálne odlišný sociokultúrny vývoj spoločnosti a predovšetkým homosexuálneho hnutia v oboch krajinách, sa núka myšlienka, že vplyv ingroup stereotypov (autostereotypy) v lesbickej komunite a outgroup (heterostereotypy) stereotypov v rámci heterosexuálnej spoločnosti na vnútorný i vonkajší coming out nemusí byť zanedbateľný, práve naopak. Skúmanie tohto významného psychologického procesu v kontexte dvoch odlišných kultúr sa preto javí ako opodstatnené.

Ďalším nesporným dôvodom na skúmanie coming outu homoerotickej orientácie, je aj skutočnosť, že tento proces a s ním spojená kríza identity a minoritný stres patrí medzi hlavné príčiny vyhľadania odbornej psychologickéj pomoci u príslušníkov sexuálnej minority, nehovoriac o členoch rodiny.

Výskum je zámerne orientovaný na problematiku coming outu u žien, nakoľko sú práve lesbické ženy v marginálnej pozícii, čo dokazuje aj nezrovnateľne vyšší počet štúdií zameraných na gay mužov. Týmto výskumom som teda chcela upriamiť záslužnú pozornosť nielen ženskej homosexualite, ale i ženám ako takým a tým pádom prispieť aj k ich viditeľnosti, keďže najmä lesbické ženy sú ešte i v súčasnej spoločnosti stále neviditeľné. Jedným z mojich zámerov v neposlednom rade je aj priblíženie homosexuality v snahe prebudiť v ľuďoch otvorenosť k inakosti, bez akýchkoľvek predsudkov a stigmatizácie.

1.1. Výskumné otázky kvalitatívneho výskumu

- 1.VO: Líšia sa reakcie rodiny, s ktorými sa stretli české a holandské respondentky?
- 2.VO: Líši sa vzťah ku komunite českých a holandských respondentiek?
3. VO: Líši sa autostereotyp u českých a holandských respondentiek?
4. VO: Líši sa vnímaný heterostereotyp u českých a holandských respondentiek?
5. VO: Existujú medzi českými a holandskými respondentkami rozdiely v hodnotení vlastnej sexuálnej orientácie?"

2.Kvalitatívny výskum

Výskumný projekt zameraný na coming out lesbických žien v Českej republike a v Holandsku, je natoľko špecifický, že si vyžaduje zachytiť každý jeden príbeh v jeho osobitej originalite v kontexte socio-kultúrnych pomerov danej krajiny. Z tohto dôvodu má aplikovanie kvalitatívnej metódy semištruktúrovaného interviewia svoje opodstatnenie. Komunikačná interakcia medzi dvoma osobami je totižto zdrojom nielen verbálnych ale aj neverbálnych informácii, ktoré dotvárajú celkový obraz. Semi-štruktúrované interview je delikátne najmä vďaka zachovaniu nielen výnimočnosti situácie zdieľania často citlivých informácii, ale i možného dopĺňovania užitočných otázok, ktoré môžu v priebehu rozhovoru spontánne vyplynúť a svojim obsahom obohatiť výpovednú hodnotu. Každé takéto interview zdôrazňuje individuálny rozmer respondenta a prepožičiava mu hlas, ktorý najmä v kontexte heteronormatívnej spoločnosti býva často krát marginalizovaný a neviditeľný.

3. Metóda zberu dát

Výskumný projekt prebiehal za pomoci pološtruktúrovaných rozhovorov s dvanástimi holandskými a českými lesbickými ženami z okolia Utrechtu, Amsterdamu, Prahy, Brna a Olomouca. Tie boli zaznamenávané na diktafón a prebiehali v dvoch jazykoch. Holandská časť výskumu si vyžadovala komunikáciu v anglickom jazyku, nakoľko holandská populácia disponuje vysokou úrovňou angličtiny. Česká časť výskumu, ktorá nasledovala po holandskej prebiehala v česko-slovenskom jazyku. Zber dát prebiehal v mesiacoch máj, jún v Holandskom kráľovstve a v Českej republike bol realizovaný na jeseň v mesiacoch október, november.

Na začiatku rozhovorov boli všetky lesbické ženy ústne upovedomené o informovanom súhlase a následne poinformované o ciele výskumného projektu a mojej osobnej motivácie zamerania sa práve na túto oblasť. Napriek tomu, že moja zanietenosť angažovať sa v problematike sexuálnych menšín ako heterosexuálna žena bola pre ne často krát prekvapením, potešila ma ich pozitívna reakcia, ktorá sa opierala predovšetkým o predpoklad väčšej objektivity ako nezainteresovanej osoby. Všetky rozhovory sa zaobišli bez akýchkoľvek dorozumievacích komplikácií, čo respondentky potvrdili i vo svojej ústnej spätnej väzbe. Rovnako som sa na konci každého rozhovoru ubezpečila, že v nich náš rozhovor nezanechal žiadne negatívne pocity či dojmy.

V snahe o nadviazanie kontaktu s lesbickou komunitou v Utrechte a v jeho okolí boli mailom oslovené administrátorky webových stránok niekoľkých lesbických spolkov. V správe som stručne vysvetlila cieľ môjho výskumu a opodstatnila som potrebu jeho realizácie. Môj zámer však v tomto smere nevyšiel, nakoľko na moju žiadosť buď neodpovedali, alebo ju odmietli rozposlať po ich mailingliste. Ďalším krokom bola registrácia na niektorých internetových fórach pre lesbické ženy a gay a mužov a taktiež na akademickej webovej stránke univerzít v Utrechte a v Amsterdame, kde sa inzerovali experimenty. Na oboch typoch webových stránok som uverejnila výzvy na môj výskum, pričom jedna lesbická žena zareagovala na môj oznam v sekcii experimentov na www.proefbunny.nl. Priamy kontakt sa však preukázal ako efektívnejší, ten som nadviazala v akademickom prostredí genderových štúdií, tie som si navolila zámerne s predpokladom štatisticky vyššieho zastúpenia homosexuálne orientovaných študentov. Prostredníctvom metódy snehovej gule som sa skontaktovala z ostatnými respondentkami. Prevažnú väčšinu respondentiek som získala z okruhu lesbického spolku Kringe, prostredníctvom nich som sa oslovila ďalšie lesbické ženy, ktoré sa navzájom nepoznali.

V prípade pološtruktúrovaných rozhovorov s holandskými respondentkami, väčšina z nich prebiehala v nerušenom prostredí môjho internátneho bytu, respondentky boli pohodlne usadené do kresla, s výhľadom na jazero, za účelom navodenia príjemnej atmosféry a pocitu bezpečia a dôvery. Časť rozhovorov nebolo možné z časovej zaneprázdnenosti respondentiek zrealizovať za týchto podmienok, v takom prípade prebiehali rozhovory u nich doma. Výnimočne sme však nahrávali rozhovory i na verejnosti, či už v parku alebo v kaviarni. Konkrétne boli rozhovory realizované v piatich prípadoch v mojom byte, päť krát v kaviarni, jedenkrát v parku a jedenkrát doma u respondentky. V oboch prípadoch si miesta vybrali respondentky sami, s tým že sa jednalo o miesta, kde sa cítili najpríjemnejšie. Prítomnosť ostatných im nebránila v otvorenosti, práve naopak, pôsobili veľmi prirodzene a sebaisto.

České lesbické ženy boli taktiež oslovené metódou snehovej gule a prostredníctvom portálu Bengáles. Paradoxne domáce prostredie len sťažovalo získanie respondentiek, české lesbické ženy z okruhu mojich známych totiž neboli participácii v tomto výskume veľmi naklonené z rôznych dôvodov. Možnými príčinami mohol byť strach o zachovanie anonymity, či eventuálne rozpoznanie ich identity na základe známych faktov v kontexte malej lesbickej komunity a v neposlednom rade aj neochota, či nechúť rozpitvávajú najcitlivejšiu etapu ich života. Nakoniec sa našiel dostatočný počet respondentiek, ktoré sa zúčastnili výskumu aj z ich skutočného záujmu.

Pološtruktúrované interview s českými respondentkami bolo realizované za podobných podmienok, ak sa však jednalo o respondentky z môjho univerzitného mesta, nimi uprednostňované bolo vždy prostredie kaviarní pred mojim bytom. V opačných prípadoch, ak boli oslovené lesbické ženy z iných miest, interview sa konalo buď v ich príbytkoch alebo kaviarňach, v závislosti od ich pracovných či súkromných možností a preferencií. Pre upresnenie, polovica rozhovorov sa konala v príbytku respondentiek a druhá polovica v kaviarni.

4. Metóda analýzy dát

Semištruktúrované interview pozostávalo zo 40 otázok, ktoré boli zadelené pod nasledovné okruhy: Rodina, Komunita, Ingroup a outgroup stereotypy, Diskriminácia, Priatelia, Bilancovanie. Otázky k jednotlivým okruhom sú uvedené v prílohe. č.1 Vzhľadom na to, že doporučený rozsah diplomovej práce mi nepovoľuje adekvátne obsiahnuť všetky okruhy, v mojej diplomovej práci som vyňala okruh Diskriminácia a Priatelia, ktorými sa hodlám zaoberať vo svojej rigoróznej práci. Získané dáta totiž považujem za natoľko obsahovo zaujímavé, že by ich kvalitatívna hodnota bola významne ochudobnená v dôsledku redukcie výskumných dát. Všetky audiozáznamy semištruktúrovaných rozhovorov boli fixované kvalitným digitálnym diktafónom, ktorý zabezpečil autentický prejav respondentiek a simultánne zachytil všetky nuansie hovoreného slova. Holandské nahrávky boli prepísané do textového editoru v anglickom jazyku a následne preložené do slovenčiny, aby nedošlo k dezinterpretácii. České nahrávky boli automaticky prepisované do slovenčiny, so zreteľom na drobné jazykové rozdiely, ktorým som sa snažila predísť. Všetky transkripty boli preposlané respondentkám elektronickou poštou pre následnú autorizáciu textu, ktorá im umožnila upraviť text tak, aby ostala ich identita utajená v prípade, ak počas rozhovoru zazneli príliš osobné či citlivé údaje, ktoré si neželali zverejniť. V snahe o zachovanie anonymity som v texte priradila k respondentkám pseudomená. Transkripty získaných dát boli následne spracované analytickými nástrojmi a síce metódou trsov a metódou zachytenia vzorcov. Metóda vytvárania trsov podľa Miovského poskytuje možnosť zoskupovať a konceptualizovať špecifické výroky do skupín, na základe rozlíšenia určitých javov, prípadov, miest a pod. „*Tieto skupiny (trsy) by mali vzniknúť na základe vzájomného prekryvu (podobnosti) medzi identifikovanými jednotkami.*“ Trsy môžu byť charakteristické prekryvmi tematickými, časovými, či priestorovými. (Miovský, s.221, 2006) Metóda zachytenia vzorcov („gestaltov“) spočíva vo vyhľadávaní určitých opakujúcich sa vzorcov, ktoré sú následne zaznamenávané. (Miovský, 2006) Skúsenosti boli rozčlenené do základných významových jednotiek s ohľadom na sociálne interakcie špecifikované v pláne semištruktúrovaného interview.

5. Skúmaný súbor

Všetky participantky z Holandska boli holandskej národnosti a bielej pleti. Vekové rozmedzie respondentiek bolo od 21 do 29 rokov, s priemerným vekom 25,2 a smerodatnou odchylkou (s) 2,7. Napriek tomu, že všetky lesbické ženy sa usadili či už pre osobné, študijne alebo pracovné dôvody vo väčších mestách, šesť z nich vyrastala na vidieku bez vplyvu veľkomiest a teda kontaktu z gay komunitou. V dospelosti sa všetkých dvanásť respondentiek presťahovalo do miest so silným zastúpením gay komunity a lesbických spolkov. Čo sa týka náboženského presvedčenia, každá z respondentiek vylúčila akékoľvek vierovyznanie, jedna lesbická žena však priznala, že bola v minulosti katolíčkou. Úroveň vzdelania lesbických žien bola nasledovná, osem žien bolo študentkami vysokej školy, dve ženy už dosiahli vysokoškolské vzdelanie, jedna žena dosiahla stredoškolské vzdelanie a ďalšia žena mala dokončené vyššie odborné vzdelanie, všetky štyri ženy už pracujú vo svojom obore.

České lesbické ženy boli taktiež oslovené metódou snehovej gule a prostredníctvom portálu Bengáles. Paradoxne domáce prostredie len sťažovalo získanie respondentiek, české lesbické ženy z okruhu mojich známych totiž neboli participácii v tomto výskume veľmi naklonené z rôznych dôvodov. Možnými príčinami mohol byť strach o zachovanie anonymity, či eventuálne rozpoznanie ich identity na základe známych faktov v kontexte malej lesbickej komunity a v neposlednom rade aj neochota, či nechť rozpitvávajú najcitlivejšiu etapu ich života. Nakoniec sa našiel dostatočný počet respondentiek, ktoré sa zúčastnili výskumu aj z ich skutočného záujmu. Česká výskumná vzorka je výnimočná i tým, že zachytáva coming out dvoch generácii lesbických žien, ktorému v jednom prípade predchádzal i manželský zväzok. Vekové rozmedzie českých respondentiek bolo od 21 do 40 rokov, priemerný vek bol 29 a smerodatná odchylka 6,2. Vo vzdelanostnej úrovni prevažovalo vysokoškolské vzdelanie u 9 respondentiek, z nich boli stále študentkami, tri ženy dosiahli strednú úroveň vzdelania.

Oba výskumné súbory sú homogénne v tom, že väčšina lesbických žien pôvodom z menších miest či vidieku sa v dospelosti usadila či už pre osobné, študijne alebo pracovné dôvody vo väčších mestách, kde je lesbická komunita silnejšia, zvyšné ženy už vo väčších mestách vyrastali. Všetky zúčastnené lesbické ženy boli bielej pleti. Čo sa týka náboženského presvedčenia, všetky holandské respondentky náboženskú vieru vylúčili, na rozdiel od českých lesbických žien, z ktorých väčšina sa hlási k východným smerom, k zenbudhizmu, k mystickému kresťanstvu, New Age atď., ostatné ženy sú ateistkami

alebo neveria v cirkev. Úroveň vzdelania lesbických žien v oboch výskumných vzorkách bola takmer homogénna, väčšina respondentiek bola študentkami alebo už absolventkami VŠ, menšia časť mala strednú úroveň vzdelania s maturitou. Okrem niekoľkých študentiek, všetky ženy sú zamestnané či už vo svojom alebo v inom obore.

6. Výsledky výskumu v Holandskom kráľovstve

6.1. Coming out a vzťahy.

Prvé pocity neistoty a náznaky homoerotickej orientácie, uvedomovanie si inakosti oproti iným deťom a prvé zamilovanie do osoby rovnakého pohlavia prebiehalo u holandských respondentiek pred 14. rokom života vo väčšine prípadov, pričom respondentky uvádzali vek od 4 do 13 rokov, zvyšné respondentky prežili svoj vnútorný coming out vo veku od 17 do 20 rokov. U niektorých z nich bol však oddialený nepríjemný zážitkami, či udalosťami, ktoré potlačili homoerotické pocity na niekoľko rokov. Carolien popisuje svoju traumatizujúcu spomienku na maskulínnu učiteľku, homosexuálnej orientácie, s ktorou sa často dostávala do konfliktných situácií ako traumatizujúcu: „*„Bola to staromódna feministická „dyke“ lesba, chlpatá všade ako muž. Keď som si začala uvedomovať, že sa mi možno páčia ženy, ona bola mojím odstrašujúcim príkladom, ak sa jej páčia ženy a mne tiež, stanem sa ňou. Takže to je dôvod, pre ktorý som sa od mojich 13. do 19. rokov nevyoutovala a nič neurobila.““*

Respondentky uvádzajú, že ich proces vnútorného coming outu, bol iniciovaný buď prvým zamilovaním, alebo prišiel až po ňom. Samotné označenie samej seba za lesbu, respektíve sebaidentifikácia lesbickej ženy, nastupovala po prvých pocitoch zaľúbenosti: „*Myslím, že najprv sa zamiluješ do dievčaťa, ale nezačneš sa označovať za lesbu, až neskôr v určitom momente to vieš pomenovať.“* Prirodzene prvé pocity náklonnosti k rovnakému pohlaviu so sebou privodili aj krízu identity, počas ktorej zvykli tieto ženy experimentovať aj s opačným pohlavím v snahe začleniť sa do majoritnej spoločnosti. „*Pre mňa to bola skutočne otázka identity a uvedomila som si, že vždy máš možnosť voľby, aj keď som to ako voľbu nepociťovala, nebola som v skutočnosti sama sebou, takže to bol veľký krok, povedať sama sebe, že mám skutočne rada ženy a chcem s nimi byť, to mi po prvý krát pomohlo uvedomiť si konsekvencie, napriek tomu, že už predtým som mala priateľky.“*

Vonkajší coming out prebiehal u väčšiny Holanďaniek pred 20. rokom života, konkrétne medzi 12. až 19 rokom života, zvyšné respondentky sa verejne vyoutovali tesne po 20. roku. Holandské lesbické ženy v mnohokrát zdôrazňovali, že ako malé deti skôr inklinovali ku chlapčenským hrám.

Vo vzťahovej rovine uviedlo v súčasnosti lesbických vzťah sedem respondentiek. Päť respondentiek v súčasnosti nemá žiadnu partnerku, alebo doposiaľ lesbický vzťah nezažilo. Skúsenosť s heterosexuálnym vzťahom malo pred svojim coming outom polovica

lesbických žien, vo väčšine prípadov išlo o snahu prispôbiť sa heteronormatívnym očakávaniam ich okolia alebo o konfirmáciu ich homosexuality.

Relatívne s bohatou skúsenosťou s mužmi sa odhodlala podeliť Marianne, ktorá okrajovo uviedla aj styčné body v rozdiel intímneho života s mužom a so ženou: „*Po tú dobu, to bolo v pohode a malo to dosť čo dočinenia s rámcom, v ktorom som vyrastala a nebola tam ďalšia možnosť. Myslela som, že ten chlap bol celkom fajn, sadnete si spolu a máte spoločné záujmy, začnete sa spolu baviť...ako v mojom dvoj-ročnom vzťahu, muž bol fantastický, vzala by som si ho, ak by som bola heterosexuálna, ale nebola som.*“ Marianne môže mať blízky vzťah s mužom, pokiaľ sa nejedná o fyzické záležitosti. „*V tej dobe, pretože som nevedela o žiadnej inej možnosti, jednoducho som si myslela, že nie som sexuálna osoba, každý vravel, aký je sex fantastický, pre mňa nebol, ale bol súčasťou môjho vzťahu.*“ Nikdy nemala pochybnosti až pokiaľ nestretla ženu, s ktorou bolo všetko úplne odlišné: „*Bolo to úžasný objav a zrazu z ničoho nič dokážeš cítiť omnoho viac a intenzita je explozívna.*“, uzatvára svoje zistenie.

6.2 Rodina

Všetkých dvanásť holandských lesbických žien uviedlo, že ich rodina je oboznámená s ich sexuálnou orientáciou, pričom v siedmich prípadoch o tom vedela širšia rodina a v piatich iba nukleárna rodina. Osobne širšiu rodinu informovalo 9 žien, dve ženy po dlhšiu dobu netušili, že ich širšia rodina sa to už dozvedela prostredníctvom ich rodičov, čo u nich viedlo prevažne k negatívnym reakciám. Jedna z dvanástich žien, Carolien, donútila rodičov, aby sa otvorene konfrontovali s realitou aj pred ich známymi: „*Otec, mama, chcem aby ste to povedali ľuďom okolo seba, aby ste prežili váš vlastný coming out, pretože teraz to pôsobí trochu tak, ako keby ste to skrývali už dva roky pred vašou rodinou*“. V rodinách dvoch žien sa vyskytovali lesbické ženy a gayovia aj v staršej generácii a to vraj napomohlo k lepšej všeobecnej akceptácii coming outu ich rodinou. Jedna lesbická žena, pochádzajúca s veľmi tradične založenej rodiny na vidieku, sa o lesbickej orientácii svojej tety dozvedela až pri vlastnom coming oute jej otcovi. Paradoxne, i napriek tomu, že o sebe vzájomne vedia, ostáva táto téma pre ne tabu: „*Mám veľmi blízky vzťah k mojej tete, hádam čiastočne aj preto, že zdieľame ten istý záujem, ale nikdy v živote by sme o tom neprehovorili.*“, vysvetľuje je Marianne.

Reakcie rodičov na coming out boli v piatich prípadoch pozitívne a v troch negatívne. Respondentka s negatívnou skúsenosťou, ktorej mama umrela ešte predtým ako by jej to mohla povedať spomína na reakciu otca: „*Vedel som o tom, viem o tom už roky,*

len som čakal kedy za mnou prídeš. Čo ale s vnúčatami, bolo mojím snom priviesť ťa k oltáru, vidieť ťa vydávať sa.“ Ďalej Marianne dodáva, že jej otec odmieta vidieť lesbický vzťah ako rovnocenný, plnohodnotný vzťah: „*„Napríklad Carolien je pre neho len špeciálnou priateľkou, ale nie partnerkou a akoby to akceptoval tým spôsobom, že: „ona je moja dcéra, karieristka, nechce deti a svadbu s mužom, takže je to okej a môže mať špeciálne priateľky““*. Rodina napokon zaujala akceptujúci postoj, ale naďalej sa s tým vyrovnávajú s veľkými komplikáciami, nakoľko všetci pochádzajú z vidieckeho prostredia, kde stále uplatňujú tradičné hodnoty. Navyše vekový rozdiel medzi jej súrodencami autenticky odráža liberálnejší postoj mladšej generácie a konzervatívny postoj staršej generácie súrodencov, „*ktorí pochádzajú z tej istej tradičnej komunity a ktorí radšej preferujú nerozprávať sa o tom.*“ Akceptujú, to iba preto, že je ich sestra. „*Na jednej strane, je to tak trochu smutné, pretože by som bola rada, keby si uvedomili, že existuje svet, ktorého sa tak trochu boja a rada by som im ten strach ukázala.*“ , takže v rodine je téma už dlhé roky tabu.

Z tých kladných reakcií pokladám dve za v skutku pozoruhodné, nakoľko v jednom prípade matka respondentky vedela o sexuálnej orientácii dcéry Adelheyd ešte roky pred jej coming outom v 12 rokoch: „*Myslím, že mojej mame sa to veľmi páčilo, dokonca viac ako mne, akokoľvek divne to vyznieva... bola z tej správy veľmi vzrušená.*“*(smiech)* Otec (vdovec) druhej respondentky prijal správu veľmi kladne, ale keď mu jeho 12-ročná dcéra Coby s eufóriou oznámila, že sa chystá priznať pred celou triedou počas jej referátu, dal jej radu: „*Je to v pohode, ak to chceš povedať, do toho! Povedz ale prosím, že si bisexuálka, pretože si ešte veľmi mladá a deti v tvojom veku to ešte nepochopia, uľahči si to a nechaj si všetky možnosti otvorené a keď už budeš preč zo strednej školy a budeš si tým veľmi istá, chod' do toho a povedz to každému.*“

V štyroch rodinách došlo k zmiešaným reakciám rodičov, z toho v troch prípadoch mali matky pozitívne reakcie, kým otcovia reagovali veľmi emotívne a zaujali k tomu skôr ignorujúci postoj. Čoho príkladom je aj skúsenosť Catherine: „*Normálne sa o tom nerozprávame a takto sme to vyriešili. Môj otec a brat to nechápu, stále si myslia že zmením rozhodnutie, myslím, že si myslia, že som učinila rozhodnutie stať sa lesbičkou, ale pre mňa to nebola voľba samozrejme.*“ V poslednom prípade sa jednalo o negatívnu reakciu zo strany matky, ktorá bola ale odôvodnená nesympatiou k dcérinej priateľke a emočne znepokojenou reakciou otca, ktorý mal obavy pred diskrimináciou dcéry.

Prvou osobou, ktorej sa respondentky so svojou lesbickou orientáciou zdôverili bola u štyroch z nich mama. Ako jedna z nich spomína: „*Bola to moja matka, pol roka bola jediný človek, ktorý o tom vedel, len som to potrebovala niekomu povedať, po tú dobu bola pre mňa postačujúce oboznámiť s tým iba ju, potom to už bolo v pohode, ostala som pokojná a s tým zosúladená.*“

Ďalšia respondentka uviedla otca (matka umrela v mladom veku). Dve respondentky sa najprv priznali jednému zo svojich súrodencov a päť respondentiek uprednostnilo svojich priateľov.

V súvislosti s ich vzťahom k rodine, rodinný príslušník, s ktorým vychádzajú najlepšie bol v piatich prípadoch jeden z rodičov, z toho iba v jednom z nich to bol otec (vdovec). Respondentky to vo väčšine prípadov zdôvodňovali tým, že matky sú emotívnejšie a vedia si s nimi lepšie pohovoriť o citových záležitostiach. Zaujímavá je však skúsenosť respondentky Carolien: „*S mojou mamou mám skôr emotívnejšie konverzácie o pocitoch, s mojim otcom vediem skôr praktickejšie alebo filozofické diskusie. Keď mám problém s mojou partnerkou, mama si ma vypočuje, ale ku podivu pretože mám vzťah so ženou, môžem si o tom lepšie pohovoriť s otcom.*“

Zo zvyšných sedem respondentiek päť uviedlo, že sú si všetci v rodine veľmi blízky a tak vychádzajú dobre s každým. Dve lesbické ženy pokladajú za najbližšiu osobu v rodine svojho súrodenca, v oboch prípadoch to boli ženy, ktorých coming out nebol kladne prijatý ich rodičmi.

Najväčšiu oporu počas ich vonkajšieho coming outu našli lesbické ženy v 5 prípadoch v ich vlastnej rodine, pričom tri ženy boli najviac podporované jedným z rodičov, dve ženy súrodencom. Jedna zo žien, polovičná sirota, ktorá sa už ako 12-ročná hrdo vystatovala svojou odlišnou orientáciou v škole, mala najväčšiu oporu v otcovi aj počas svojej puberty, keď sa chystala na svoje prvé slepé rande s dievčaťom: „*Pamätám sa, ako mi otec pomáhal chystať oblečenie na rande a pýtal sa ma, ako sa budem tváriť keď vystúpim z vlaku (smiech), ako pozdravím a tak, takže sme mali túto mini-párty pred mojim rande a bolo to od neho super, vždy bol pri mne keď som potrebovala podporiť.*“ , opisuje túto milú príhodu Coby.

Päť žien hľadalo oporu u svojich priateľov a dve uviedli, že žiadnu oporu nepotrebovali a dokázali si poradiť samy. Napríklad Carolien bojovala svojou otvorenosťou: „*Takže to bolo iba mojou otvorenosťou, to bola moja stratégia po celý čas a pretože som bola otvorená, nikto mi nemohol ublížiť.*“

Coming out mal pozitívny dopad na ich vzťahy s rodinou u štyroch žien a negatívny u dvoch žien. V súvislosti s kladnou zmenou Marianne uviedla: *„Je to súčasť tvojej identity, takže skrývať túto časť znamená skrývať omnoho viac, takže keď sa ti konečne podarí cez to preraziť a vyjdeš s tým von a začneš zdieľať túto časť tvojej identity, takisto sa otvoríš. Takže pre mňa a môjho otca to spôsobilo zlepšenie vzťahov, pretože môžeme spolu komunikovať na inej úrovni.“* Naopak negatívny dopad sa prejavil buď dlhodobou nechúťou komunikovať o tejto téme zo strany otca, alebo sa rodina prvé roky po coming oute správala homofóbne, čo sa ale v konečnom dôsledku upravilo a teraz vychádzajú veľmi dobre. Pre ilustráciu, respondentka Klara popisuje istú situáciu s jej sestrou: *„Moja sestra sa v podstate homofóbne chovala, zvykla som chodiť do kúpeľne, keď bola ona v sprche a ona nechcela vychádzať zo sprchovacieho kúta, pretože keď sa sklo zarosí, nedokážeš vidieť telo, ale potom musela vždy vyjsť von a vziať si osušku, omotať sa ňou a ja som tam čakávala dokonca i 20 minút, len aby som ju mohla takto provokovať, to sa ale skončilo po takých troch rokoch.“*

Šesť respondentiek sa zhodlo v tom, že coming out nemal žiaden zásadný dopad na vzťahy v rodine, ako jedna z nich poznamenala: *„nakoniec sa vzťah nezmení, pretože už bol dobrý predtým“*.

6.3. Komunita

Spôsoby, akými sa lesbické ženy dostali do komunity boli rôznorodé a najmä sa odvíjali od extravertizácie, či viac introvertnejšej povahy alebo dostupných prostriedkov. Štyri ženy sa odhodlali pokúsiť sa o prvý kontakt s komunitou priamo v gay bare, tri z nich tak učinili bez sprievodu. Marianne si spomína na svoj prvý krok: *„Ideš do gay baru a cítiš sa úplne nesvoja, chceš sa pokúsiť o svoj prvý kontakt, ale ako to urobíš? Nakoniec ty sama si v procese coming outu sama pred sebou, nieto ešte verejne, začínaš si uvedomovať, že môžeš byť homosexuálna a chceš to zistiť, ale vieš...je to hrozivá komunita, takže sa necítiš byť jej súčasťou, máš vlastné predsudky o gay komunite, takže je ťažké niekoho osloviť.“*

Štyri ženy sa dostali do komunity vstupom do „talking groups“ alebo Kringe (Kruh)⁴, čomu v dvoch prípadoch predchádzalo skontaktovanie sa s organizáciou pre homosexuálne menšiny v ich mestách. Heleen tak učinila hneď v prvý týždeň svojho štúdia na vysokej škole: *„Išla som do Pinkeltje, oddelenie COC pre mladých ľudí a mala som*

---

⁴ Národná organizácia, ktorá má svoj výbor v každom meste, pod jedným výborom pôsobí 12-15 Kruhov. Kruh sa stretáva na mesačnej báze, členovia v ňom preberajú rôzne témy, týkajúce sa ich homosexuálnej identity. V Utrechte existujú 4 Kruhy pre dievčatá, 4 pre ženy a 12 pre mužov. V celom Holandsku je ich približný počet 220.

rozhovor s chlapíkom v kancelárii o „Introduction group“, kde sa rozpráva o homosexualite a chodievala spoločne na rôzne miesta a párty...niečo ako zoznámenie sa s gay komunitou“.

Dve respondentky pokladali za vhodnejšiu formu prvého kontaktu práve internetové fóra a informačné webové stránky pre gayov. Náhodou sa dostala ku komunite prostredníctvom svojej novej spolubývajúcej jedna respondentka a ďalšia bola v styku s komunitou vďaka ženskému futbalovému tímu, v ktorom hrala.

Prvý dojem z komunity, ktorý u lesbických žien najviac zarezonoval bol v 7 prípadoch výrazne negatívny. V reakciách respondentiek sa vyskytovali prídavné mená ako „otrasný“, „odstrašujúci“, „nepriateľský“ či „zvláštny“. Podľa Adelheyd bol dojem „strašný, príšerný musím uznať, veci sa majú tak, že ak prídete na párty alebo inú akciu, každý je ešte stále neistý a práve pre túto neistotu ľudia sa stavajú veľmi arogantnými a vzdialenými. Ľudia nie sú veľmi prístupní normálnou cestou.“ Carolien sa dokonca na gay scéne cíti ako „malý heterosexuál v homosexuálnom svete, napriek tomu že som gay, zvláštne.“ Na Klaru zapôsobila negatívne očividná averzia medzi mladšou generáciou „feminnejšou“, v ktorej sa vzájomne spolu zabávali gayovia aj lesbičky a starou „maskulinnou“ generáciou.

Zmiešané pocity pri prvom dojme popisuje Marianne, na ktorú to zapôsobilo ako podsvetie či ilegálne miesto: „Keď som vstúpila do baru, bolo to hrozivé ale zároveň zábavné, pretože to vyznievalo ako niečo zakázané.“

Veľmi pozitívny prvý dojem z komunity uviedli štyri ženy, pričom tri z nich prišli do kontaktu s komunitou prostredníctvom Kringe. „Môj prvý dojem bol veľmi pekný, myslím, že som mala nejaké predsudky, akože lesby sú takmer mužské, ale ani náhodou, sú veľmi pekné.“, priznáva Anna.

Nadviazanie prvých kontaktov z lesbickej komunity považovalo za jednoduché 9 žien a za ťažké 3 ženy. Vo väčšine prípadov pokladali za najvhodnejšie prostredie na nadviazanie prvých kontaktov gay scénu, teda podniky a akcie určené pre homosexuálne orientovaných, internet alebo homosexuálne organizácie. Adelheyd tiež oceňuje Kringe, bez ktorého by sa stále usilovala o vstup do komunity: „Myslím, že je ľahké získať povrchný vstup zájdením do gay baru, ktokoľvek môže, ale naozaj mať prístup k reálnemu daniu v komunite, to nie je veľmi jednoduché.“

Jedna zo žien, Carolien sa však snaží vyhýbať takýmto miestam a tak jej prvé známosti spoznala v heterosexuálnom prostredí: „Počas môjho coming outu som hrala na husle v študentskom orchestri, čo je skôr heterosexuálna scéna, ale keď už som s tým raz

vyšla von, keď sme boli na pive a oni zistili, že som lesba, veľmi ich to zaujímalo a dlho sme sa rozprávali. Pretože som bola v tom úprimná, stretla som potenciálne milenky, ale nikdy nie v gay scéne“.

Jedna žena, ktorá považovala prvé nadviazanie kontaktov za komplikovanejšie v tej dobe uznáva, že sa veľa vecí za posledné roky zmenilo, v súčasnosti sa kladie väčší dôraz na mladých ľudí v procese coming outu.

Desať lesbických žien pociťuje, že patrí do lesbickej komunity a v drvivej väčšine si to začali uvedomovať vďaka aktívnej účasti v „talking groups“ , Kringe alebo prostredníctvom väčšej socializácie. Ale i napriek tomu Christianne dodala: *„Ťažko povedať, musela som chodiť von častejšie, stotožniť sa s jednotlivcami je jednoduchšie ako s celou skupinou. Pretože niektorí ľudia vyzerali kompletne inak ako ja, nevedela som sa zidentifikovať so všetkým týmto lesbickým stereotypizovaním.“*

Zaujímavý postoj vyjadrila Coby, ktorá nevedela definovať či do komunity patrí alebo nie: *„Myslím, že existujú dve stránky, nikdy nepatríš do komunity a vždy do nej patríš, pretože si homosexuálna a to ťa automaticky robí jej súčasťou. Ale nikdy jej súčasťou nie si, pretože ona nie je stabilná. Takže lesbická komunita je tam skutočne len preto, aby sme boli homosexuálni, mali bezpečnú domovskú základňu, ale v skutočnosti nie sme prepojení.“*

Carolien zaujala negatívny postoj: *„Nie som homosexuálna svojím životným štýlom, milujem svoju priateľku, páčia sa mi ženy, ale ešte pre to nemusím chodiť na tieto špeciálne párty. Takže sa cítim nepohodlne a nijak s nimi spriaznená.“*

Anna nepociťuje afiliáciu ku skupine vôbec a ako dodáva: *„Neznesiem keď cítim, že si ľudia myslia, že som lesba, že som v skupine lesbičiek. Nemám rada takéto zmyšľanie, chcem byť individuálna osoba a nie člen nejakej skupiny“.*

Jednoznačnú afiliáciu nedokázala v sebe rozpoznať Adelheyd, ktorá na jednej strane cíti afiliáciu, pretože ju s danými ženami spája niečo, čo zdieľajú všetky, napriek tomu sa nedokáže celkom stotožniť s prejavmi arogancie, ktoré sú v lesbickej komunite časté. Ostatných deväť žien pocit afiliácie uznal.

Možnosti na socializáciu v rámci lesbickej komunity sú viac menej bohaté. Jedenásť respondentiek z dvanástich, ktoré považujú socializačné možnosti za široké spomenuli okrem gay podnikov a diskotiek napríklad športové kluby (futbal, basketbal, bowling), tanečné krúžky, čitateľské krúžky, „eating clubs“. Ako Anna vysvetľuje: *„večerajú spolu každý utorok, nie som členkou, ale počula som o tom. Vždy niekto iný varí večeru a ostatní sa prídu navečerať, takže je to milý spôsob, ako spoznať nových ľudí.“*

Ďalej si respondentky spomenuli na spevácke zbory, rôzne festivaly a taktiež sieť pre profesionálov, ktorá ma za účel zdvihnúť profil profesionálov na vysokej manažérskej pozícii. Pre lepšie pochopenie Marianne popisuje: „*„Tu v Holandsku máme ľudí, ktorí sa snažia preraziť „ružový plafón“ , ľudia na vysokých manažérskych postoch, v bankách, vo vláde...a schádzajú sa spolu, niečo ako nóbl spoločnosť.“*“

Vzťah lesbických žien ku pride parade⁵ bol prevažne pozitívny, u troch žien panovali zmiešané pocity, jedna žena zaujala negatívny postoj a zvyšných 8 žien sa vyjadrovalo kladne. Podľa Klari je pride parade podstatná aj preto, že konfrontuje spoločnosť: „*Každý deň v roku je hetoresexuálny deň, keď kráčaš dolu ulicou, každá kampaň, každá značka je vždy hetero hetero hetero, je to nasmerované na svet, celá myšlienka muža a ženy ako páru. Takže jeden deň za rok sa potrebuješ cítiť normálne ako homosexuálna osoba.*“ Ženy sa zhodovali v tom, že demonštrovať svetu, že byť homosexuálne orientovaným, je niečo na čo môže byť človek pyšný a môže to v jeden deň v roku osláviť. Medzi kladným odpoveďami bola vyjadrená aj ľútosť a sklamanie nad médiami, ktoré pri informovaní o pride parade prioritne publikujú len obnažených, výstredne pôsobiacich homosexuálov, čím podporujú negatívny stereotyp homosexuálov v spoločnosti. „*Ked' vieš, že prebieha pride parade a pozrieš sa do novin, vždy len vidíš týchto kožených chlapíkov, vykláňajúcich sa cez loď, to je akože jediný obrázok, ktorý môžeš vidieť, takže to naozaj vytvára imidž toho, akí sú homosexuáli.*“ vysvetľuje Vionna.

V ambivalentných vyjadreniach troch žien zaznela aj kritika segregácie, Adelheyd si napríklad myslí: „*na druhej strane prehnaným vystavovaním sa, môžeš naozaj len zdôrazňovať rozdiely, miesto snahy o začlenenie sa do spoločnosti*“. Naopak jedna zo žien, Marianne, pracujúca v organizácii pre práva gayov má o čosi odlišný názor v tom, že zdôrazňuje kľúčovú úlohu viditeľnosti. „*Nemôžeš robiť zmeny v spoločnosti alebo zmeniť zákony pokiaľ nevytvoriš skupinu a nie si viditeľný v spoločnosti.*“ Zároveň dopĺňa, že pride parade v Holandsku už nie je viac vecou viditeľnosti: „*Každý o tom vie, heterosexuáli to celkom akceptujú a myslia si, že je to sranda, ale to tak trochu vytvára imidž flámujúcej queer komunity, ktorý je celý len o tancovaní, pití a sexe. Myslím si, že pride parade tu v Holandsku by mohlo byť trochu zaujímavejšie, keby malo viac významu, takže viac politickej diskusie.*“ Ako príklad udáva homosexuálny festival Pink Saturday, ktorého súčasťou je aj pride parade. Jej organizácia plánuje panelovú diskusiu v divadle:

---

⁵ Udalosť oslavujúca lesbickú, gay, bisexuálnu a transgender (LGBT) kultúru, niekedy slúži ako demonštrácia pre legálne práva manželstiev rovnakého pohlavia. Väčšina z nich sa usporadúva v júni na pamiatku Stonewallských nepokojov, kľúčového momentu v hnutí LGBT práv. (U nás je udalosť známa ako Dúhový pochod)

„Bude tam debata o médiách ovplyvňujúcich homofóbiu nielen tu v Holandsku ale i v Afrike.“

Organizovanosť a pôsobenie lesbických organizácií bolo pre respondentky komplikovanejšie ohodnotiť, nakoľko si neboli isté vôbec ich existenciou, a tak sa vyjadrovali všeobecne na adresu organizácií pre homosexuálnu komunitu. Deväť žien zdieľalo názor, že organizovanosť je na veľmi dobrej úrovni. Väčšina žien sa zmienila o COC, jedna z nich, Adelheyd priblížila štruktúru organizovanosti: *„Existuje COC, nevládna organizácia, ktorá pôsobí na národnej úrovni a potom sú tu tie menšie organizácie, ktoré pochádzajú z COC.“* Objavil sa však aj názor, že spoločenské organizácie ako je COC, nemajú v súčasnosti veľa financií: *„Nedará sa im veľmi dobre, aspoň tu v Utrechte, možno je to preto, že sa to stáva čoraz viac akceptovaným a je to celkom OK. v Holandsku a ľudia cítia, že už to nie je viac až tak dôležité.“*, vyjasňuje Janneke.

Negatívnejšie sa vyjadrila na adresu COC Marianne, podľa ktorej imidž COC nie je v súčasnosti až taký pozitívny: *„Myslím, že sú veľmi profesionálni, existujú už veky a sú veľmi podstatní pre holandskú homosexuálnu komunitu, ale na druhej strane až tak veľmi nepriťahujú mladých ľudí, v istom zmysle sú akosi staromódni.“* Poukazuje skôr na veľký počet jedincov, ktorí sa priam o neangažujú v gay organizácii aktívne, ale *„s ich osobnou iniciatívou veľavýznamne prispievajú organizovaním aktivít alebo otváraním kníhkupectiev pre lesby.“* Právý opak o COC si myslí Christianne, tá pokladala ich pôsobenie za efektívne: *„Sú v správach z času na čas, keď sa spácha násilie na homosexuáloch alebo v boji za rodičovské práva. Myslím, že len byť v médiách a zotrvať v upútavaní pozornosti, je veľmi dôležité.“* Ďalej sa medzi lesbickými ženami s kladným ohodnotením vyskytli pripomienky týkajúce sa nedostatočnej viditeľnosti gay organizácií, ich nedostatočného zamerania na lesbické ženy, či ich centralizácie, ktorá je nevýhodou pre mladých ľudí na vidieku, či v odľahlejších miestach od veľkomiest.

Zo zvyšných troch žien sa jedna nezaujímalala o organizácie vôbec, druhá bola nespokojná s absenciou lesbických organizácií a tretia sa domnievala, že sú úplne neviditeľné v *„normálnom živote“*.

Aktívne členstvo v homosexuálnych organizáciách potvrdilo desať žien, dve z nich nie sú členkami žiadnej organizácie. Členstvo sa prevažne týkalo organizácie Kringe a Pinkeltje, dcérskej organizácie COC, jedna z nich Marianne je zamestnaná v Hivos.⁶

Ukázalo sa, že názory na feminizmus sa v lesbickej komunite vyznačujú veľkou diverzitou, čo sa potvrdilo vo výpovediach desiatich žien. Tie sa zhodli v tom, že lesbická komunita je otvorená feminizmu, až na pár individuálnych výnimiek. Podľa výpovedí respondentiek je charakteristickým rysom ich prístupu k feminizmu nielen diverzita ale i divízia lesbickej komunity. Ako to napríklad opisuje Marianne: *„Staršia generácia lesbičiek sú veľké feministky, ako stará škola druhej vlny feministiek. Nie som si istá, ale myslím si, že najmladšia generácia sa vzdialila do feminizmu v tradičnom zmysle a vynára sa nová forma feminizmu, ktorá sa nesústreďí až tak na genderové muži-ženy rozdelenie ako sa zvyklo, ale viac na ideály krásy a ako média vykresľujú dokonalú ženu a ako by sme mali proti tomu my bojovať.“* Diverzitu v názoroch na feminizmus potvrdzuje aj Klara, ktorá však pociťuje nie príliš veľké sympatie k feminizmu u väčšiny žien, jej blízke okolie je však veľmi feministicky orientované: *„V mojom okruhu priateľov mám veľmi priamočiare lesbičky, jedna z nich je editorkou pre feministický magazín, ďalšia pracuje v Európskom parlamente v strane, ktorá je veľmi naklonená feminizmu a presadzuje tieto veci aj v rokovacom programe.“* Zaznel i názor, že v súčasnosti nejde len o feminizmus, ale ako sa Janneke vyjadrila: *„Ide o equalism (rovnosť) vo všeobecnosti“*.

Dve lesbické ženy sa vyjadrili skôr negatívne k postojom k feminizmu v komunite lesbických žien. Dokonca Coby je presvedčená, že feminizmus ako spoločenské hnutie už medzi lesbičkami v skutočnosti nie je prítomný: *„Nie je tam, pretože my to s touto témou nemyslíme seriózne, nebojujeme o rovné práva s mužmi, my bojujeme o rovné práva s heterosexuálmi.“*

Čo sa týka ich osobného prístupu k feminizmu, len sedem z nich sa s týmto smerom identifikuje. Vo všeobecnosti však možno zhodnotiť, že k nemu vo väčšine prípadov zaujali pozitívny postoj, práve tie lesbické ženy, ktoré mali prehľad v problematike a uvedomovali si pluralitu foriem feminizmu, zvyšné ženy boli skôr zaujaté voči mužom. Konceptuálnu pluralitu feminizmov si uvedomuje aj Marianne, ktorá sa zúčastnila konferencií s feministkami z celého sveta: *„Keď sa pozeráš na ženy z Blízkeho východu so šatkami na hlave, môžu byť feministkami podľa ich vlastného práva a keď sa pozriem na*

---

⁶ The Humanist Institute for Development Cooperation. Sprostredkúva platformu pre LGBT komunitu v Holandsku ale i v zahraničí, bojuje za práva homosexuálov a proti hate crimes v Južnej Amerike, Afrike a Ázii.

tradičné, holandské feministky, ako na ne nadávajú, nenávidia ich pre tie šatky a myslia si, že sú utláčané, ale pozerajú sa na to z inej perspektívy.“ Sympatiu k feminizmu vyjadrila aj Klara, ktorá ho prednostne považuje za zdroj slobody ženskej sexuality: *„Je to mimoriadne podstatné práve teraz, keď bol sex predefinovaný znovu v hudobnom priemysle, vo videoklipech, imidž ženy a ženská sexualita je predefinovaná a trochu feminizmu by nezaškodilo v tejto oblasti.*“ Naráža tým na to, že hodnota ženy je znížená na jej sexuálnu rolu, čo negatívne vplýva na mladé dievčatá. Adelheyd sa napríklad považuje za feministku nového feminizmu: *„Nie som feministkou v tom smere, že by sme sa mali zbaviť všetkých mužov na svete, ale myslím si, že potrebujem zmeniť štruktúru moci, ktorá má čo dočinenia so sexualitou a s bytím ženy“*

Negatívne sa k feminizmu vyjadrilo päť žien a tie buď k nemu zaujali ľahostajný postoj, alebo si boli vedomé len radikálneho feminizmu, namiereného proti mužom a ten odmietajú. Carolien dokonca priznala, že o feminizme nevie veľa: *„Kedysi to bolo niečo ako nemať rád mužov, mať ich čo najďalej od seba. Pre mňa to už viac nie je možnosť, nemať rada mužov, alebo si myslieť, že to bez nich zvládneme.“*

V súvislosti s komerčnosťou homosexuálnej komunity v Holandsku, uviedlo päť žien, že jej rozsah im neprekáža a považujú ho za dostatočný. V tejto oblasti si pochvaľuje činnosť COC Coby, ktorá informuje: *„Propagujú a robia kampaň pre gayov a lesbičky medzi policajnými dôstojníkmi, robia im reprezentáciu a to je dobré.“* V rámci komerčnejšieho zamerania homosexuálnych organizácií Klara oceňuje ich funkčnejšie pôsobenie: *„Myslím si, že tento krok, ktorý bol nasmerovaný k tomu, že lesbičky sú žiadané a že na nich zarábajú, bol dôležitý. Je to potrebné, lebo potom sa stávaš niekým, kto je žiadaný, môže to byť vnímané ako niečo povrchné a ploché, ale môže sa ti doslovne dostať nejakej hodnoty.“* Narastajúci trend komerčnosti reflektuje i Christianne: *„Myslím si, že je to vlastne dôležitá cieľová skupina. Viac a viac ľudí objavuje, že je to veľká skupina a môžu na ňu mieriť svoje kampane.“*

Nedostatok komerčnosti v komunite pociťuje šesť respondentiek. Problém vidia napríklad v tom, že celá komerčnosť je mierená len v rámci ich komunity a treba ju cielene vyhľadávať, pokiaľ človek ešte v komunite nie je, prístup získava ťažšie. Ako Adelheyd vysvetľuje: *„Na internete nájdeš jednoducho hocičo, čo potrebuješ, čo je dobré, ale okrem toho, nie je to veľmi skomerčnené, nie ja tam veľký trh, nie dosť obchodov, kníhkupectiev, prejdeš k televízii, vidíš tam nejakú reklamu, čo by mala niečo spoločné s homosexuálnou identitou?“* Naproti tomu Marianne uznáva komerčnosť v komunite, kritizuje však jej neviditeľnosť v heterosexuálnom prostredí. *„Je tam veľa médií ako gay noviny, magazíny*

pre lesbičky, webové stránky, zoznamka cez internet, veľa PR komunikácie do vonkajšieho sveta, ale to už je zamerané na komunitu samotnú.“

Podľa jednej respondentky je rozsah komerčnosti v terajšej podobe skôr kontraproduktívny, predovšetkým, čo sa týka podujatí ako je pride parade. Carolien totiž zastáva názor, že *„keď to skomerčníš, potom to naozaj mieriš pre ťažkých homosexuálov, ktorí s tým vyšli von a hrdo vrieskajú.“*

Miera komerčnosti v Pride parade je vítaná a opodstatnená u osem lesbických žien, štyrom sa javí ako prehnaná, alebo chybné zameraná. Carolien pokračuje: *„Myslím, že by to malo byť viac politicky angažované, mala by tam byť Marocká plť s pár Marokáncami alebo moslimami, ktorí by tak mali svoj coming out.“*

6.4. Ingroup a Outgroup stereotypy

V rámci autostereotypov v lesbickej komunite respondentky reflektovali, či z ich pohľadu existuje „typická lesba“, súčasne sa vo väčšine ich odpovedí venovali aj jej popisu. Vo všeobecnosti, každá lesbická žena vedela promptne zareagovať popisom jej profilu, avšak len tri potvrdili výskyt tzv. „typickej lesby“ aj v súčasnosti. Coby má podobne ako ďalšie respondentky informovala o existencii veľmi charakteristického delenia na „Butch“⁷ a „Lipstick“ lesby a zároveň dodala: *„Je tam prúd lesieb, ktoré naozaj vyzerajú ako muži a je to pre mňa v pohode, ale myslím si, ak si zamilovaná do žien, zostaň jednou. Lipstick lesby sa prehnane snažia byť feminnejšie, ale v súčasnosti sa lesby cítia pohodlnejšie s „niekde medzi“ (in between).*

Deväť žien sa domnievalo, že stereotyp „typickej lesby“ je medzi majoritnou spoločnosťou stále prítomný, v skutočnosti sa však lesby vyznačujú veľkou fyzickou rôznorodosťou a vzhľad „typickej lesby“ bol v ich ponímaní skôr príznačný pre starú generáciu lesbických žien. Marianne, ktorá sa sama výrazne vymyká stereotypnej predstave lesbickej ženy dopĺňa svoj názor vlastným príkladom: *„Veľa ľudí si nemyslí, že som lesba. Ale pokladám to za dobré, napríklad ja a Carolien sa prechádzame ulicami a bozkávame sa na verejnosti, len aby sme ukázali, že my všetky nemáme krátke vlasy“.* Zároveň prechádza ku kritike tzv. politického lesbianizmu, ktorý podľa nej stigmatizoval feminizmus a lesbianizmus v očiach verejnosti: *„„lesbické feministky druhej vlny, boli*

---

⁷ Butch/Fem identity boli obzvlášť význačné v robotníckej triede lesbickej komunity v USA v 50.-60. rokoch. Lesbické vzťahy mohli prežiť nepriateľskú anti-LGB klímu len zrkadlením heterosexuálnych vzťahov.(Clarke, Ellis, Peel, Riggs, 2010, p.184) Špecifická lesbická subkultúra, v rámci tejto polarizácie maskulinná a femininná orientácia odzrkadľuje vzhľad a obliekanie, genderovú rolu vo vzťahu a taktiež sexuálne chovanie(Rupp, 2002).

ženami, ktoré sa stali politickými lesbičkami, ktoré neboli sexuálne priťahované ženami, ale začali byť, len aby mohli urobiť politické vyhlásenie a to je zvrátené. Je to ako: „My tak veľmi nenávidíme mužov, že budeme mať vzťahy so ženami, aj napriek tomu, že k sebe necítíme príťažlivosť.“ ...Dali pečať na feminizmus i lesbianizmus a to je to, čo si oko a myseľ verejnosti stále pamätá. A teraz s celou generáciou lipstick lesieb a žien, ktoré sa naozaj vedia vyobliekať, dať si make-up a nosia lodičky na podpätkoch, to je nová generácia a tej starej sa to nepáči, takže je medzi nimi konflikt.“ Podobne to s reakciami ľudí na svoj vzťah vníma i Adelheyd: „,,Ked' idem do baru, je tam kopa chlapov, ktorí ma balia a potom, musím povedať, že mi je ľúto, ale som lesba a oni na to: „Nie, si príliš femínna na lesbu!“ Ako keby to znamenalo, že len preto, že mám na sebe šaty, nemôžem byť lesba.“ Tá však má však na maskulínne butch lesby z pred 20-30 rokov iný názor ako Marianne: „Boli drsnejšie, ale myslím si, že to bolo vtedy potrebné, aby sa mohli identifikovať a zmeniť systém. Aby naozaj zdôraznili, že ja som lesba a môžem sa obliekať ako chcem, môžem vyzeráť ako chlap, ak chcem vyzeráť ako chlap a teraz si myslím, že akosi balansujeme, musím povedať, že ja nemám gay radar⁸, takže tam môžu byť lesby a ja by som o tom dokonca ani nevedela“.

Ďalšia z respondentiek, ktorá potvrdzuje, že stereotyp „typickej lesby“ je medzi verejnosťou stále prítomný, však kritizuje povrchný a skresľujúci pohľad na výzor: „Nemyslím si, že „typické lesby“ existujú, potom sa asi len sústredíš na jednu ale dve záležitosti, ak sa zameriavaš na niekoho výzor, potom môžeš povedať, že to je typická lesba, ale vo svojom vnútri môže byť kompletne iná. Najmä teraz ak sa pozrieš na populárny štýl, je zaujímavé vidieť, že čo bolo pre mňa skôr lesbický štýl, sa stáva čoraz viac a viac hlavným prúdom, ako „skiny“ džínsy, strapatý účes...čo je vlastne super.“

Respondentky sa vyjadrovali i k ich vnímaniu slova queer, ktoré v ich hovorovom jazyku nie je príliš zaužívané, z toho dôvodu s ním prišli do styku v jeho korektnom zmysle skôr lesbické ženy prevažne v akademickom prostredí. Zvyšok žien o ňom počul len v jeho čiastočnom význame alebo sa s tým slovom nikdy nestretol.

Desať žien vedelo reagovať na termín queer, pričom tri z nich sa vyjadrili priamo ku queer teórii (jedna z nich vyštudovaná psychologička a dve sú študentkami genderových štúdií). Jedna z žien, Janneke porovnáva svoju skúsenosť s používaním tohto termínu v USA a v Holandsku: „,,Myslím si, že vo všeobecnosti mám

---

⁸ Spojenie slov gay-radar, termín sa používa v LGB komunite na vyjadrenie intuitívnej schopnosti identifikovať homosexuálnu orientáciu u ostatných ľudí.

rada tento termín, ale keď som bola v Spojených štátoch minulý rok, cítila som, že ľudia ho priveľa používali: „Oh, som queer a som cool a o nič sa nestarám“ ...Naozaj si myslím, že slovo queer by malo byť používané, keď spochybňujeme veci a rozmýšľame o nich a nie keď len chodím s chalanmi aj s babami a s tromi naraz, som taká queer! Dokonca si nemyslím, že je to tak dobre známe v Holandsku, viac sa to vzťahuje na LGBT, je to viac využívané v akademickom prostredí, v genderových štúdiách.““

Ďalšia so študentiek Adelheyd neskrývala svoje veľké sympatie k tomuto konceptu: „Milujem to, jednoznačne si myslím, že by ľudia tomu mali venovať väčšiu pozornosť. Dobré je, že sa to naozaj snaží dekonštruovať myšlienku toho, akými by ľudia mali byť, ako by sa mali chovať, vyzerať, zmyšľať...Je dôležité, aby sme prestali žiť určitým spôsobom, ktorý od nás spoločnosť očakáva a namiesto toho, by sme mali presmerovať naše sústredenie na to, ako sa cítíme a čím sa chceme stať.“

Tretia respondentka, ktorá poznala queer koncept sa s ním naopak nevedela stotožniť: „Ako termín radšej by som uprednostnila „dyke“⁹, vyznieva to lepšie ako názov. Ale ako teória, keď to čítam, neviem sa s tým zidentifikovať, neberiem to osobne. Vlastne neviem ani prečo...“ Pre Catharine, ktorá poznala queer teóriu len okrajovo, je identifikácia s ňou skôr problematická: „Znamená to byť otvorene hrdý o tvojej sexualite. Aj keď ja to naozaj nechápem, pretože ja nie som hrdá na to, že som lesba, je to časť mňa a ľudia to musia akceptovať, ale to je všetko. Nie som lepší človek ako heterosexuál len preto, že som homosexuálna.“

Dve lesbické ženy by použili slovo queer na označenie feminne vyzerajúceho homosexuálneho muža a ďalšie dve ženy dávali slovo do súvisu len s intersexuálnymi ľuďmi. Takto queer vníma i Marianne: „Som v pohode s intersexuálnymi ľuďmi, myslím si, že sú zaujímaví, sú viac zaujímaví ako divní.“ Naopak Klara si asociuje queer s ľuďmi s divným výzorom: „Sú potrební v spoločnosti, aby ju spestrili, sú to tí, čo prekračujú hranice, pre mňa je to niečo veľmi známe a chcem to v komunite, keby neexistovala queer stránka, bolo by to doslova nudné. Chceš Drag queen¹⁰ party a chceš transgender¹¹ ľudí, ktorí sa pomalujú a hlučne pobehujú, queer je tiež život v určitom zmysle.“ Jedna respondentka slovo queer označila za zábavné, ale zároveň i za konfliktné v tom zmysle, že

---

⁹ Označenie maskulinnej lesby, ktorá nesúhlasí s tradičným rozdelením lesbizmu na butch a fem. Tradičnú feminitu odmieta a uznáva sexualitu medzi maskulinnými lesbami. Termín pochádza z obdobia politického lesbizmu, konca 60. rokov 20. storočia a zrodu nového lesbického národu (Rupp, 2002).

¹⁰ Dragová kráľovná-dragový kráľ, označenie pre prezliekanie sa do šiat opačného pohlavia, s charakteristickým exhibicionizmom, spojené s vystupovaním v kluboch a baroch (Rupp, 2002).

¹¹ Osoba, prekračujúca hranice vrodeneho pohlavia, čím sa myslí komplikovaný proces vnímania vlastnej sexuálnej a genderovej identity, ktorá sa neda pochopiť v rámci binárnej roviny identifikovania sa s opačným pohlavím. Chirurgický zákrok nie je pravidlo (Rupp, 2002).

podobne ako slovo dyke sa transformovalo z negatívnej konotácie na pozitívnu. Posledná respondentka, ktorej bolo slovo povedomé ho poznala iba z angličtiny a vedela ho priradiť k LGBT komunite, nemala však o jeho význame poňatie. Dve ženy sa so slovom queer v LGBT kontexte nikdy nestretli a tak naň nevedeli zareagovať.

Lesbické ženy sa na otázku ich pohľadu na vnímanie lesbickej komunity heterosexuálnou majoritou v spoločnosti vyjadrili nasledovne. U siedmich žien dominoval prevažne akceptujúci prístup, hlavne v porovnaní so zvyškom sveta, ale ako Christianne dopĺňa: *„Tiež, keď to porovnáš s homosexuálnou komunitou, gayovia bývajú bitý veľmi často, ale nikdy nepočuť o zbitých ženách.“* Hellen, ktorá považuje prístup verejnosti za tiež veľmi pozitívny, však upozorňuje na to, že prezradiť svoju orientáciu na strednej škole nebolo vôbec bezpečné, z toho dôvodu sa začala angažovať ako dobrovoľníčka pre COC: *„Chodievala som do škôl a rozprávala o homosexualite, ale nekonalo sa to na každej škole, takže v tomto by sa to dalo vylepšiť. Myslím, že to bolo veľmi dobré, pretože videli, že sme normálni, vyrozprávali sme im naše osobné príbehy a zanechalo to v nich veľký dojem, niekedy si dokonca videla ľudí meniť sa počas jedného stretnutia.“*

Nedostatky v akceptácii lesbičiek majoritnou spoločnosťou vnímali tri ženy. Z toho jedna, Marianne uviedla reakcie, s ktorými sa doposiaľ stretla: *„Mnoho ľudí, s ktorými som hovorila si myslia, že si sa rozhodla stať sa lesbou, najmä muži samozrejme, myslia si, že si mala nejaké problémy v detstve s mužmi, že si bola sexuálne zneužitá, máš psychologické problémy, alebo si mala vzťahový problém s tvojou matkou, ktorý spôsobil tvoju homosexualitu.“* Carolien vníma ako problematickú zložku majoritnej spoločnosti práve heterosexuálnych mužov, jednak pre sexuálne poznámky typu: *„Môžem sa pridať?“, „Nechýba ti vták?“, „Robíš si to s hračkami?“*. Na druhej strane dodáva: *„Keď sa rozprávam s chlapmi, najprv je tam napätie, pretože sa cítia byť odmietnutí, ale ako náhle im vysvetlíš, že si na ich strane, pretože sa nám páči to isté, môžeme obdivovať krásne ženy spolu, potom zrazu zavládne medzi nami spojenectvo. Takže, čo sa týka priameho kontaktu s mužmi, vždy sa to snažím prevrátiť a ukázať im, že stojíme na tej istej strane.“* Tretia žena sa domnieva, že pohľad spoločnosti na lesbickú komunitu je veľmi povrchný, pretože odmietajú vidieť diverzitu. Napriek tomu však má pre to pochopenie: *„Je to všetko pochopiteľné, nálepkujú to, pretože v tom nie sú, nie je to pre nich prirodzené, takže ich nie je začo veľmi viniť.“*

Klesajúcu tendenciu akceptácie majoritnej spoločnosti zaznamenala Coby a prisudzuje to negatívne vplyvu čoraz viac vzrastajúcej imigrantskej minority na verejnú mienku. *„Keď sa pozrieš na akceptáciu homosexuality, Holandsko trpí pod*

imigráciou. Som absolútne pre multikultúrnu spoločnosť, páči sa mi to a myslím, že sú doplnkom nášho života, ale Holanďania sú alebo boli viac zvyknutí na homosexuálov, imigranti nie sú, pretože tu nežili tak dlho ako my a nepodstúpili celý proces prijatia gayov, takže keď sa na to pozrieš, akoby Holandsko urobilo krok dozadu. Heterosexuáli to viac akceptovali, ale teraz je to znovu na hrane, pretože my si musíme poradiť s imigrantmi tiež a oni stimulujú ostatných, čím klesajú ratingy akceptácie.“ Okrem toho však spomína i markantný rozdiel v akceptovateľnosti medzi mestami a tiež menej tolerantný prístup kresťanov v spoločnosti.

Vyskytol sa i názor, že holandská spoločnosť je rozdelená akoby na dva tábory, prijímajúci a odmietajúci, pričom intenzita oboch graduje: *„Myslím, že väčšinou ľudia akceptujú a rešpektujú gay komunitu, ale stále sú tam i ľudia, ktorí ju neakceptujú. V poslednej dekáde existujú dve strany, na jednej strane sú tí akceptujúci a na druhej tí s odmietavým postojom a obe sa stávajú stále silnejšími.“*

Reprezentácia lesbických žien holandským médiami je z ich perspektívy vo všeobecnosti marginalizovaná, pretože mužom gayom je venovaná neúmerne väčšia mediálna pozornosť. Navyše im prekáža stereotypné zobrazovanie lesbických žien, ktoré v programovej štruktúre holandských televízií jednoznačne dominuje.

Osem respondentiek pokladá pokrytie lesbickej komunity holandskými médiami za veľmi nízke, zatiaľ čo homosexuálni muži sa objavujú v médiách neporovnateľne častejšie. Na prvý pohľad možno zhodnotiť, že lesbičkám sa v mediálnom svete nevenuje dostatok pozornosti, je však diskutabilné, či je to zavinené médiami alebo pasivitou lesbických žien. Jedna zo žien, ktoré sa zamýšľali nad možnou príčinou, bola aj Klara: *„Myslím si, že tam len nie je dostatok lesbičiek, ktoré by propagovali tie názory, musíme byť viditeľné, myslím si, že je vecou žien byť viditeľnejšie, to pokladám za najväčší problém.“* Zástankyňou tohto pohľadu je aj Marianne, ktorá ho dopĺňa i výsledkami z nedávnych štúdií na lesbickú viditeľnosť: *„Existujú dve organizácie, ktoré vznikli pred 3-4 rokmi konkrétne so zameraním na toto, všimli si, že keď príde na LGBT záležitosti, sú to vždy muži, ktorí sa prihlásia ku svojej homosexualite, ktorí sa objavujú v médiách a sú aktívnejší v tomto zmysle.“* Zároveň vyjadruje svoju spokojnosť s existenciou takýchto organizácií, ktoré sa snažia na problém upozorniť médiá: *„Ale musíš si to pritiahnúť sama, aby si vytvorila pozornosť médií nie je to tak, že média sami skočia na problematiku lesbičiek.“*

Najmä negatívny stereotyp v mediálnej reprezentácii lesbických žien v Holandsku kritizovali dve ženy. Podľa Carolien ide o heterosexuálnu interpretáciu homosexuality (gayness): *„Ako napríklad bolesť coming outu, alebo jedno nariekajúce dievča a druhé*

utečie späť do rúk muža, to je heterosexuálny spôsob nazerania na homosexuálne vzťahy.“ Pochvaľovala si však jeden televízny holandský seriál, kde po prvý krát vystupovala doktorka s lesbickou orientáciou, ako jedna z hlavných postáv: *„neobjavila sa iba ako súčasť nejakej zápletky a bola znovu heterosexuálna. Páčilo sa mi to, malo by to byť normálne, byť gay je len súčasťou toho, kým si a nie nejaká téma v epizóde.*“

Len dve respondentky zachytili stúpajúci záujem holandských médií o lesbickú komunitu. Okrem stále trvajúceho stereotypu v niektorých seriáloch, začali vysielat' i seriály s výskytom lesbických párov, ktoré sa viac približujú realite. Čo však Janneke hodnotí najpozitívnejšie je nová televízna reality show Coming: *„Je to o mladých ľuďoch, ktorí prechádzajú svojim coming outom za pomoci moderátora, sú zachytení počas ich coming outu v rôznych skupinách, ako sú rodina, priatelia, športové tímy.*“ Prospešnosť vidí nielen v pozitívnej motivácii homosexuálnych ľudí pred coming outom, ale i v pozitívnom vplyve médií na heterosexuálnu spoločnosť, čím akoby legitimuje normálnosť tejto situácie.

Najčastejšie sa medzi odpoveďami na otázku, akú zmenu by respondentky v tejto oblasti privítali, vyskytovalo zvýšenie viditeľnosti lesbických žien v televíznych programoch, vo filmoch, v reklamách, v novinách a v neposlednom rade i zastúpenie lesbiab v celej ich diverzite.

Desať žien pociťovalo potrebu zmeny v mediálnom pokrytí holandskej lesbickej komunity. Zastúpenie atypických lesbičiek v TV presadzovala Catherine: *„Aby si ľudia uvedomili, že ľudia, vyzerajúci heterosexuálne, ešte nemusia byť heterosexuáli, že dokonca i ich susedka môže byť homosexuálna.*“ Na väčší priestor lesbickej rôznorodosti a zmenu programového formátu, by sa zamerala i Janneke: *„Možno by som hľadala najväčšiu možnú diverzitu, nielen normálne lesby v TV, ale rozdielne skupiny v interakcii, veľa diverzity.*“ Zmenu v reklamnej štruktúre by bez pochyby ocenila Hellen: *„Tak napríklad reklamy, malo by tam byť viac gay párov, alebo napríklad nikdy neuvidíš moslimskú ženu s burkou, vždy vidíš len bežnú ženu a muža.*“ Proti stereotypu vystúpila i Carolien: *„Myslím si, že tá najväčšia vec, čo by sa mohla stať v umení, TV, filmoch a v knihách by bola, keď by sa objavil gay párik bez toho, aby bol stigmatizovaný. Mal by to byť normálny imidž a nie ten, čo vidíš na pride parade. Takže keď sa k tebe homosexualita (gayness) priblíži, už sa jej nemôžeš viac báť, byť ňou odpudený.*“ Dokonca Carolien, ktorá režíruje divadelné hry, plánuje prispieť k zmene vlastnou iniciatívou: *„Ja sama musím napísať knihu o lesbickej láske, aby som to napravila.*“

Veľmi podstatnú vec zdôraznila i Adelheyd, ktorá upozorňuje na takmer absolútnu dlhovekú neexistenciu ženskej homosexuality nielen vo verejnom živote, ale i v knihách. Dôsledkom toho je, že lesbické ženy nemajú svoju vlastnú históriu, ku ktorej by sa mohli vzťahovať: *„Pokiaľ nenastane zmena v médiách, niektoré ženy sa stále nebudú mať ku čomu vzťahovať. Nie je to dobré len pre lesby, takže by sa mohli afiliovat' a asociovat' s niečím na obrazovke, ale aj pre non-gay komunitu, aby videla, čím musíme prechádzať, všetky aspekty a témy a ťažkosti, ktoré máme, ako téma detí, obťažovania a urážok atď.“* Konkrétnejšie adresovala problém Marianne, ktorá vidí zlepšenie situácie vo väčšej angažovanosti LGBT organizácií: *„Čo sa týka mediálneho a tlačového spravodajstva, muselo by sa tam niečo konať, je to viac otázkou LGBT organizácii, viac sa zverejňovať, aby sa im dostalo viac mediálnej pozornosti, pretože sa ti jej nedostane len existenciou, neskočia na nič, pokiaľ to pre nich nezadefinuješ.“*

Iný pohľad na danú problematiku uprednostňujú dve respondentky, ktorým zmena v mediálnej reprezentácii lesieb nepríde práve nevyhnutná, pričom obidve poukazujú na ich minoritné zastúpenie v spoločnosti: *„Nemôžeme zaberat' viac priestoru ako iné skupiny, ako napríklad etnické minority alebo hocičo iné, dostane sa im toľko pozornosti ako lesbickým ženám, takže si myslím, že sa na to treba pozerat' z tejto perspektívy.“*, dodáva Christianne. Pri reflektovaní nedostatočného zastúpenia lesbických žien v TV seriáloch a komerčných reklamách, si ďalšia z nich uvedomuje, že v komerčnom svete sa zameriava vždy na tú najväčšiu skupinu: *„Rozumiem, prečo ich tam nedávajú, pretože k reklamám sa musia ľudia nejako vzťahovať a my sme len 20% z populácie...takže ešte raz rozumiem, prečo to nemôže byť inak, ale neviem, či to naozaj inak musí byť, aj keď akceptácii by to asi pomohlo.“*, vysvetľuje Coby.

6.5. Bilancovanie

Lesbická orientácia prináša do života žien rôzne pozitíva i negatíva, čoho dôkazom sú aj variabilné odpovede respondentiek, ktoré sa však v zásadných bodoch zhodovali.

Čo sa pozitívnej stránky týka, respondentky v štyroch prípadoch ako najväčšiu výhodu zmieňovali možnosť byť sama sebou. Príkladom toho je aj Adelheyd: *„Myslím si, že najpozitívnejšou vecou je, že môžem byť osobou, akou byť chcem, môžem byť sama sebou. Pozitívne je a teraz nepoužijem správne slovo, ale byť deviantnou mi pomohlo uvedomiť si, že mocenské štruktúry ma umiestnili do marginalizovanej pozície, v ktorej môžem byť veľmi aktívna a snažiť sa o zmenu.“* Pre ďalšiu ženu je najväčšou výhodou jej autenticity práve sloboda: *„Pre mňa, pretože som vždy vedela, že niečo so mnou nie je*

v poriadku alebo je to u mňa iné, je pozitívne to, že cítim, čo cítim a je to tak v poriadku. Žijem v Holandsku a môžem o tom hovoriť a robiť si svoje veci.“ Podobne to vníma i Anna, ktorá si život vo svojej krajine taktiež pochvaľuje: *„Pozitíva...v rámci kontextu, v akom si tu v Holandsku žijeme, je ohromné byť lesbou, je to práve to, kým som. Takže pozitívna vec je, že to môžem objaviť a podľa toho konať, byť šťastná ako lesba, nájsť si partnerku, byť úplne zamilovaná a mať možnosť to robiť. Ženy sú skvelé, to je pozitívne.“*

Tri lesbické ženy si zasa s odstupom času uvedomujú, že ich coming out a homosexuálna orientácia ako taká, z nich urobili silnejšie osobnosti, s bohatšími charakterovými vlastnosťami. Ako veľké pozitívum pokladá Coby krízu identity, ktorá bola súčasťou jej coming outu: *„,,Vlastne áno, pozitívna vec je, že takmer každý gay človek má krízu identity, pretože si uvedomíš, že nie si „normálna“, nepasuješ do normy a v tom momente si uvedomíš, že sa musíš prijať ako prvá predtým, ako ťa prijme hocikto iný. Takže sa predieraš celým týmto emocionálnym procesom, v ktorom počas svojej puberty alebo okolo nej musíš okrem toho, byť normálnym pubertiakom, chodením do školy a všetkými tými problémami ako prvá láska, tiež musíš akceptovať samú seba, čo dodá ľuďom takú silu,...myslím, že sme popredu pred heterosexuálmi v tomto zmysle. Potýkanie sa s diskrimináciou nás robí flexibilnejšími a silnejšími.““* Do pozitív zahŕňa i povestný „gay radar“ či „klapnutie“ medzi gay ľuďmi, ktorý jej môže byť prospešný i v profesnom živote: *„Takže to sú výhody, byť silnejšou, vytváranie konexií, navštevovaním komunity si buduješ veľkú sociálnu sieť. Pre mňa je tiež pozitívom i to, že nepasujem do normy, pretože som iná, ak to chceš pomenovať takto a som viac akceptujúca voči ostatným ľuďom, čo je prídavok do mojej charakteristiky.“*

Takmer identicky sa na to pozerá i Janneke: *„Myslím, že pozitíva sú najväčšmi tie, že ťa to núti rozmýšľať nad vecami viac, ľahšie akceptovať rozdielnosti a byť viac prístupná a nezaujatá.“* Do tejto kategórie sa priradila i Christianne, ktorá však vníma negatívne to všetko, čo muselo predchádzať tomu, aby sa stala silnejšou osobnosťou. *„Keď si lesba a zistíš to počas tvojich teenagerských rokov, si nad tým prinútená rozmýšľať už od veľmi skorého vek. Kto som, ako ma iní vidia? Samozrejme, že premýšľaš nad týmito vecami aj ako teenager, ale keď zistíš, že nie si heterosexuálna, takže nepatríš do majoritnej spoločnosti, myslím, že vyrastieš rýchlejšie. Pretože rozmýšľaš aká je tvoja pozícia v spoločnosti, takže to je i negatívne, pretože to nie je sranda, pre väčšinu ľudí, ale potom to považujem i za veľké pozitívum po celom tom období coming outu.“*

Veľkú diverzitu pozitívnych stránok dotvárali i nasledujúce názory, týkajúce sa kreativity, charakteristickej pre gay komunitu, nekonvenčnosť či vzrušujúci pocit tajomstva. Nejednoznačne sa vyjadrila k pozitívam i Klara, pre ktorú znamenajú niektoré veci pozitívum rovnako ako negatívum: „*Myslím, že nie je negatívne, že si výnimkou a nemám rada byť vždy v heterosexuálnom svete, niekedy ma tá norma, ktorej musíš čeliť každý deň, veľmi irituje. Ale na druhej strane si členom špeciálnej skupiny, kde sa deje veľa kreativity. Je to tiež i zaujímavé, pretože keď si súčasťou minority, naozaj tú minoritu spoznáš, čo by sa ti ako heterosexuálnemu človeku asi nepodarilo. Rovnako ako ja nemôžem nikdy porozumieť africkej subkultúre niekde v Amsterdame.*“

Ako výhodu vníma Hellen v tejto oblasti nekonvenčnosť a stále objavovanie nového vo fungovaní partnerského vzťahu: „*Už sa na to viac tak nepozierám, pretože som to ja...niekedy, keď si v heterosexuálnom vzťahu, môžete sa stať veľmi štandardnými, muž ide do práce a žena ide poumývať riad. Ja toto v lesbickom vzťahu nemám, pretože musíš zistiť sama pre seba, čo sa vám páči a vyhovuje, takže to je tá milá stránka toho.*“ Ďalšia lesbická žena Vionna, priznáva, že čo na počiatku pokladala za negatívne, si postupom času získalo jej sympatie: „*Nikdy nechceš byť odlišná od ostatných, ale teraz sa mi to pozdáva, mať tajomstvo, o ktorom druhí nevedia. Niekedy to môže byť zábavné a máš zaujímavé konverzácie s ľuďmi, pretože chcú vedieť.*“

Čo však stojí za zmienku, je prípad Anny, ktorá na svojej sexuálnej orientácii nenachádza vôbec nič pozitívne: „*Neviem, čo je na tom pozitívne, nie je to ani z ďaleka jednoduché, myslím, že by si bola radšej heterosexuálnou, je to ľahšie.*“

Z negatívneho uhľá pohľadu, najproblematickejšou sa ukazovala otázka detí, ktorá najviac trápila šesť lesbických žien. Jednou z nich je aj Carolien: „*Najväčšie negatívum je, že ak milujem nejakú osobu, chcem, aby sme splynuli a urobili si bábo, nikdy sa to nestane ako s mužom a ženou. Moje dieťa nebude nikdy reprezentantom lásky medzi nami dvoma. Ešte som sa nerozhodla, ako to vymyslím, to je ale najväčší problém, keď si gay. Ak máš deti v lesbickom vzťahu a to je tiež dôvod, prečo nie som feministkou, nechcem aby muž odišiel. Ak mám dieťa, chcem mať i otca pre to dieťa a nielen dve ženy, ani nechcem vzťah v trojke. Ale potrebujem muža na to, aby malo moje dieťa otcovský vzor, to je naozaj podstatné.*“ K problematike osvojenia si detí sa vyjadrila i Coby: „*„Vlastne najväčšie negatívum je, že ak chcem mať deti, musím si to skutočne dobre naplánovať a to je zlé. A ak chcem mať dieťa, nemôžem ho mať s niekým, koho milujem, nie dieťa, ktoré by vyzeralo presne ako ja moja partnerka. Viem, že sa mi to nestane, ale i tak, ľudia mi*

hovorila: „oh, ale potom, nebudete mať dieťa z lásky“ a ja im vždy na to odvetím: „Bábätko z lásky je bábätko, ktoré je milované a ktoré aj bude.““

Ako druhá najčastejšia odpoveď v otázke negatív lesbickej sexuality sa vyskytovalo problematické nadväzovanie kontaktov s potenciálnym partnerom. Tento dôvod je príčinou osamelosti u troch žien, medzi ktoré patrí i Anna: *„Čo je naozaj negatívne, je to, že je to taká malá komunita a ja nepoznám ľudí z normálneho života, ktorí by boli gay, alebo prinajmenšom s tým nevyjdú von, že sú gay. Takže to musím vyhľadávať a to je to, čo vlastne nemám rada. Rada stretávam ľudí spontánne, takže to je negatívne.“* Problém z vyhľadávaním a spoznávaním nových ľudí má aj Janneke: *„Je to ťažšie stretnúť ľudí, s ktorými by ste sa eventuálne mohli zapliesť v romantickom zmysle. Je ťažké mať vzťah s niekým rovnakého pohlavia, pretože je ťažké stretnúť ľudí, pretože všeobecne si myslíš, že väčšina ľudí je heterosexuálnych, takže by bolo výnimkou, ak by neboli, takže preto musíš chodiť na gay párty.“*

Sťažené podmienky pre spoznávanie sa s možnými partnerkami si uvedomuje i Vionna, ktorá považuje život gay človeka za neporovnateľne komplikovanejší. *„Ak si heterosexuálna, môžeš stretnúť milého chlapa hocikde, v supermarkete alebo na vlakovej stanici, nestáva sa to stále, ale môže sa. Ak si gay, takéto šance sú znížené desiatimi a potom sa musíš uchýliť buď k randeniu cez internet alebo ku gay párty.“*

Medzi ďalšími negatívami sa objavovali i znížená bezpečnosť a väčšia zraniteľnosť lesbických žien. Hellen má starosť o svoju a partnerkinu bezpečnosť najmä v zahraničí: *„Nevýhodou je, že ak by som išla do zahraničia s mojou priateľkou, nemohla by som ju držať počas chôdze za ruku. Snád' mne to príde i viac zraniteľnejšie, pretože klíma sa mení i tu v Holandsku a ľudia prestávajú akceptovať homosexualitu čoraz viac.“*

Odpovede na plánovanie rodičovstva v budúcnosti boli vo všetkých dvanástich prípadoch jednoznačné. Ani jedna z lesbických žien neskrývala zámer založiť si v budúcnosti rodinu, napriek všetkým komplikáciám, ktoré v sebe opatrovníctvo, adopcia či umelé oplodnenie zahŕňa. Plány s dieťaťom má do budúcnosti i Marianne, ktorá si je už teraz vedomá nevýhody, ktorá plynie zo zákona: *„Áno už som nad tým premýšľala, jediná potyčka je v rozhodnutí, kto z páru sa stane matkou, tou ktorá donosí dieťa a celá záležitosť s adopciou. Legálne, lesbické ženy môžu adoptovať bez problému, iba keď sa adoptuje zo zahraničia, sú tam rozdiely.“*

Svoje rozhodnutie pred nedávnom zmenila Klara, ktorú od výchovy detí odradila časová náročnosť: *„Vždy som ich chcela, ale posledný rok som si vravela, že by ma stáli priveľa času, ale moja kamarátka sa práve zapísala do opatrovníctva detí, takže som nad*

tým začala znovu premýšľať. Ale nateraz chcem počkať kým, budem mať stabilnú prácu a pravdepodobne urobím z dobrého priateľa donora spermie a vynosím si to dieťa.“

Jasnejšiu predstavu o svojom rodičovstve má Hellen, ktorá už zvážila niekoľko možností. *„Spravím to prostredníctvom spermobanky, myslím však, že na to treba čakať dva roky. Alebo nejaká dohoda s nejakým mužom, ale tam sa myslím núka možnosť, že sa to začne znovu veľmi komplikovať, akože kto sa postará o jeho vzdelanie. Môže to byť veľmi komplikovaný vzťah s otcom, ale myslím si, že je dobré pre dieťa poznať postavu otca. Vlastne som už zvažovala s mojou priateľkou i možnosť s našimi bratmi, čiže ja by som dostala spermiu od jej brata alebo naopak. Ale ona nechce, aby do toho moja matka zasahovala, pretože mama chce byť vždy niekde medzi, takže to tak nespravíme.“*, dodáva Hellen.

Trochu menej rozhodne znela odpoveď Anna, ktorá plánuje deti v budúcnosti, ale zatiaľ veľmi neinklinuje k deťom: *„Áno, nie som veľmi na deti, ale je to divná predstava ich nemať a zostarnúť bez toho, aby som mala deti. Myslím si však, že o pár rokov by som rada nejaké mala, hoci to nebude ľahké.“*

Negatívnymi pocitmi, navodenými ich sexuálnou orientáciou, prešli takmer všetky lesbické ženy zo skúmanej vzorky, výnimku tvorila iba jedna respondentka. Táto svetlá výnimka mala neobyčajne entuziastický prístup k svojej menšinovej sexuálnej orientácii: *„„Ach, je tam veľa dievčat, ktoré negatívne pocity mali. Ja som si myslela, že je to naozaj super(smiech), nikdy som ich nemala, čo je skutočne čudné, pretože v súčasnosti si všímam, že ich máva veľa dievčat. Ak by si mi povedala: „Môžeš si vybrať a ja ťa premením na heterosexuálnu.“, odmietla by som to, lebo je to zábava a mám rada ženy, ani za svet by som nemenila, nikdy som sa necítila kvôli tomu negatívne.““*

K väčšinovým dôvodom negatívnych pocitov patril v piatich prípadoch problém s identitou a samotný coming out, najmä v jeho začiatkoch u štyroch respondentiek. Na svoj vnútorný coming out si spomína i Adelheyd, pre ktorú bolo toto obdobie tým najťažším: *„„Myslím, že trvá nejaký čas, až sa začneš byť na to hrdá. Dokonca i keď som s tým vyšla von, nemohla som byť veľmi hrdá. Vedela som, že to bola správna voľba, ale uvedomila som si konsekvencie a tak som na to „toto som ja“ hrdá nemohla byť. Tiež som si nemohla len povedať, že to nie je nič odlišné, trvalo mi dlho, kým som sa preniesla cez tu rozdielnosť, pretože som stále k sebe vzťahovala inakosť. Zatiaľ čo, prečo by som mala zdôrazňovať rozdielnosť, keď to v skutočnosti nie je až tak rozdielne.““* Negatívnym pocitom táto žena niekedy nezabráni ani teraz, najmä v situáciách, kedy ju ľudia prednostne vnímajú ako lesbu. *„„Čo si myslím, že je veľký problém, je to, že ľudia ťa stále*

primárne identifikujú ako lesbu. Keď idem na nejaké miesta, hovoria mi: „Ona je lesba tiež!“ Akoby ja som spomenula tebe, „Oh, on je heterosexuál tiež!“ Myslím si, že je to čudné, keď ťa ľudia primárne identifikujú ako lesbu, kým ja som iba ja, som Adelheyd a moja sexuálna orientácia je iba malinká časť mojej identity, je to ale podstatná časť, ale nie jediná, ktorou som.““

Negatívne pocity dáva do súvisu s coming outom a s nepríjemnými spomienkami z cudziny Marianne: *„Celá tá námaha s coming outom a životom v cudzine s mojou bývalou partnerkou, nebyť schopná vyjadriť samú seba, to ma prinútilo si uvedomiť, že Holandsko pre nás poskytuje veľa. Takže to bolo smutné a ťažké, ale tiež dobrá lekcia na poučenie sa. Hovoriac o celom coming out procese, je to ťažké pre hocikoho, nezávisle od toho, kde bývaš. Vecou je to, že keď sa ti raz podarí dostať sa k seba prijatiu a realizácii a ku konaniu podľa tvojej orientácii, nie je tam už tak veľa problémov, ktoré treba zdolať. Zatiaľ čo v inej krajine, je to iba začiatok.“*

V troch odpovediach boli negatívne pocity asociované s už spomenutou problematickou témou detí. Tu otvára priestor pre zaujímavú diskusiu postreh Klari, ktorá hovorí o nedostatočnej pozornosti venovanej materstvu lesbických žien: *„Možno je to krok ďalej, ale vedomie, že ako lesbický pár nemôžete spolu mať dieťa, je emocionálne veľký problém, ale nikdy nie je diskutovaný. Ak si heterosexuálnou ženou a nemôžeš mať deti, pravdepodobne ti urobia testy a doktor sa na ne pozrie a povie: „Je mi veľmi ľúto, ale nemôžete mať deti, ale je tam tona možností.“, ty budeš plakať so svojim partnerom a tvoja rodina ťa bude utešovať, je to proces. Zatiaľ čo ja nemôžem mať deti s mojou partnerkou a na to neexistujú žiadne terapeutické skupiny. Takže toto je niečo, čo ešte nebolo nijak umiestnené, je to tá najbolestivejšia časť bytím lesby.““*

7. Výsledky výskumu v Českej republike

7.1. Coming out a vzťahy.

Postupné uvedomovanie inakosti a náklonnosti k rovnakému pohlaviu, ktoré sa v mnohých prípadoch prelínalo s prvou zamilovanosťou si české lesbické ženy začali uvedomovať najčastejšie v období puberty až adolescencie, vo veku od 11-15 rokov, vyskytli sa však aj prípady skoršej zamilovanosti vo veku 5-6 rokov. Dve respondentky, ktoré vyrastali počas komunizmu, kedy sa homosexualita hlboko tabuizovala, prežili prirodzene svoj vnútorný coming out až v neskoršom veku medzi 21-30 rokov. Hoci si retrospektívne uvedomujú prvé náznaky blízkosti a adorácie k rovnakému pohlaviu už počas svojich školských čias. Uvediem spomienku Soni, ktorá sa podobne ako ostatné lesbické dievčatá zamilovala do svojej spolužiačky: *„To nie je bežné, aby kamarátka kamarátke vypisovala básne, nosila jej ruže za dvere bytu a tajne čakala, až si ich tam nájde. Nenapadlo mi však povedať si, že som teplá, alebo lesba, to ma proste nenapadlo.“* Jedinou výnimkou, ktorá si svoju homosexuálnu orientáciu neuvedomila do svojich 25 rokov bola iba jedna respondentka. *„V detstve som nejako skôr neprežívala, ani mňa to tak nejako nepriťahovalo, iba som bola radšej s dievčatami ako s chlapcami, radšej som mala autička než sukne.“*

Častými objektmi zamilovanosti bývali inštruktorky v detských táboroch, či spolužiačky v triede alebo na hodine telocviku. Inštruktorka na detskom tábore bola prvou platonickou láskou aj pre Denisu: *„Ja som v tej dobe nevedela, že je to zamilovanosť, človek k nim vzhliadal a bolo mi úplne krásne, keď som bola s nimi, keď sme rozprávali.“* Skúsenosti niekoľkých respondentiek sa zhodovali v tom, že pred vonkajším coming outom prechádzali aj štádiami, kedy samé seba označovali za bisexuálne alebo sa snažili svoju homosexualitu úplne potlačiť.

Vonkajší coming out prebiehal u českých respondentiek v 9 prípadoch po 20. roku života a v troch prípadoch pred 20. rokom (13-18 rokov). Prvú homosexuálnu skúsenosť uvádzali české lesbické ženy vo veku od 14-18 rokov. Mnohé z respondentiek by sa na základe ich detských záľub a hier opísali ako chlapčenské typy.

V súčasnosti žije deväť žien v lesbickom vzťahu s partnerkou, zvyšné tri nie sú v žiadnom partnerskom vzťahu. V minulosti malo skúsenosť s mužmi či už sexuálnu alebo vzťahovú deväť z nich.

Podľa vlastnej výpovede mala Zuzana šťastie na chlapcov s dobrým správaním, s pekným zovňajškom, inteligenciu a zmyslom pre romantiku, avšak nikdy k nim

prítlačivosť necítila: „Ja som teda vďaka tomu, že som to potlačila, začala chodiť s tým chlapcom, potom som ich mala niektorých i viac, furt som si ale hovorila, že je so mnou samozrejme niečo zlé, som taká chladná, ľadová kráľovná voči nim, oni boli do mňa blázon a ja som proste: „Áno, dobre, človek ale aspoň nie je sám.“ Táto respondentka sa na základe svojich skúseností vyjadrila aj k sexuálnej oblasti: „Ja môžem spať aj s chlapcom, mne to nevádi, nie je mi to nejako zvlášť odporné, ale nie je to vôbec citové, tie city tam vôbec nikdy neboli. Tam v Amerike, to bolo po prvý krát v živote sexuálne, po prvýkrát v živote mi niekto ukázal, že to ide aj inak, ako si to urobiť sám (smiech), ja si myslím, že keby som bola v Čechách, tak by som to asi neskúsila.“ Pred svojím odchodom do Ameriky, nemala žiadne lesbické skúsenosti, k ženám však vzhliadala a fascinovali ju, ale až skúsenosť v ženskom väzení jej pomohla uvedomiť si a utvrdiť sa vo svojej sexuálnej orientácii. „Tam nebolo kam ujsť v úvodzovkách, tak ja som sa tomu poddala a bola to jedna z najlepších skúseností, ktoré som kedy v živote mala. Takže moja psychologička, keď hovorím o väzení, tak prehlasuje, že by som správne nemala hovoriť s ľuďmi vôbec o tomto, pretože to by potom chceli všetci do väzenia.“, s úsmevom dodáva Zuzana.

Za povšimnutie stojí aj skúsenosť ďalšej respondentky, ktorá v mladosti vyhľadávala vzťahy skôr so staršími mužmi, dnes už má na svoje počínanie logické vysvetlenie: „Tak vzťah som mala jeden, ale sex som mala viac krát a boli starší, mňa to nikdy vyslovene netiahlo k starším chlapcom a ja som si pôvodne myslela, že to bude asi ten problém, že mi nič nehovorili rovesníci, mala som mužov okolo 40tky, bolo ich viac, ale nebola tam láska, akože bolo mi s nimi dobre, to už boli chlapi, ktorí vedeli, čo chcú, dokonca ani v posteli to nebol problém, ale nebola som zamilovaná, skôr som to brala tak, že je to jediný typ chlapa, s ktorým som schopná sa porozprávať, s tými rovesníkmi to nešlo a vzťah som mala iba raz, trval presne mesiac a potom mesiaci mi povedal, že je gay (smiech), on bol totiž vyslovene dievčatko a ja som bola vyslovene ten chlap v tom vzťahu, on varil, žehlil, upratoval a ja som doma spravovala nábytok, plánovala dovolenku, on si dal víno v bare a ja pivo, mne sa vždy páčili tí chlapi takí zženštilí, vyslovene ten prototyp maskulinity žiadny, taký Brad Pitt, mne to vôbec nič nehovorilo.“ Dnes žije Lucia spokojne už v trojročnom vzťahu so ženou, s ktorou mieni ostať navždy.

7.2. Rodina

Vo všetkých dvanástich prípadoch boli rodiny informované o sexuálnej orientácii respondentiek. Tri české lesbické ženy sa zverili len v nukleárnej rodine, zatiaľ čo

o homosexuálnej orientácii deviatich lesbických žien vedela aj široká rodina. Okrem jedného prípadu, kedy respondentka požiadala svoju matku, aby túto informáciu rozšírila medzi ostatných členov rodiny, boli to vždy respondentky samy, ktoré sa viacnásobne vyoutovali v rodinnom kruhu.

Tri respondentky, ktoré o tom zatiaľ upovedomili iba nukleárnu rodinu, tak konali prevažne s ohľadom na jedného z rodičov. Do tejto kategórie patrí aj lesbická žena Zuzana, ktorá sa prvý krát zamilovala do ženy vo federálnom väzení v USA, po návrate domov sa zverila svojej matke, na jej podnet však svoju sexuálnu orientáciu pred zvyškom rodiny zakrýva: *„Mne najviac vadí, že ma nepodporila tá rodina.“* Informácia o jej uväznení otca zničila až do takej miery, že musel vyhľadať psychologickú pomoc. *„„Ja svojich rodičov milujem maximálne, ale povedala by som, že moja mamka vie bezchybne citovo vydierať a toto je voda na jej mlyn, ako sa hovorí, takže vďaka tomuto sa ja nechám držať v šachu, pretože svoju rodinu milujem a ublížila som im inak, prečo by som im mala ublížovať a biť im to do očí, ale mrzí ma to, pretože ako som hovorila, ja som exhibicionista a chcem ukazovať svoju lásku a radosť, ktorú mám a povedať: „Ludia, veď je to krásne a ak sa vám to nepáči, máte smolu.“ Ja to proste urobiť nemôžem a to je proste tá nespravodlivosť, lebo keby som mala chlapca a bola zamilovaná do chlapca, tak mi budú všetci ešte na viac aj tliekať.““*

Ohľaduplnosť k rodičovi, svojej matke, vdove dominuje aj v coming oute ďalšej respondentky: *„Vzhľadom k tomu, že ešte neviem vôbec aká tá reakcia bude, som to neventilovala práve s ohľadom na mamu, pretože veľmi dá na to, čo si ľudia myslia...“* Širšia rodina bola spravidla informovaná u tých respondentiek, ktoré zažili skôr či neskôr pozitívne prijatie v nukleárnej rodine. Príkladom toho je aj žena, ktorá sa verejne angažovala v oblasti práv sexuálnej minority. *„Rodina bola veľmi v pohode a tým, že som začala byť viac aktivistka, bola som v tej televízii a v tých novinách, tak vlastne i tá širšia rodina, babičky sa to dozvedeli a povedali: „Jeé naša XY je v televízii.“ a vôbec neriešili, že som lesba, dobre tak hovorí o dievčatách, no tak dobre no, ale dôležité je , že je v tej televízii a je slávna, takže to bolo hrozne vtipné.“*

Dôkazom prijímajúceho prostredia, kde je citová stránka nadradená všetkému inému je aj širšia rodina respondentky Petry: *„Vie o tom babička i dedo a je kompletne bez problémov. Z mamkinej strany, pretože mamina je z takej tej chudobnejšej spoločnosti a tam sa vždy dbalo na city, tam sa ľudia objímajú, hovoria si, ako sa majú radi a takto. Z tatovej strany sa vie, ale nikto o tom nehovorí...“*

Reakcia rodičov bola v piatich prípadoch pozitívna a v siedmych prípadoch prevažovala negatívna reakcia. Z piatich respondentiek, ktoré mali skúsenosť s kladnou reakciou, prežili dve z nich neskorý coming out, ktorý mohol byť jedným z dôvodov kladného prijatia zo strany ich rodiny.

Vhodnou situáciou pre Monikin coming out bola prechádzka s jej mamou, počas ktorej jej celú dobu nadšene rozprávala o žene, do ktorej bola zamilovaná: *„Potom som šplechla, že spolu chodíme, no a mama povedala, že si to myslela, že je šťastná, keď ma vidí, ako ja som šťastná a tým to bolo vyriešené a potom mamka to povedala ostatným.“* Dokonca aj Monikin otec to prijal bez väčších komplikácií a spolu s jej matkou si vypestovali aj pozitívny vzťah k jej partnerkám: *„Bol v pohode, potom ako sa zoznámili, si už hovorili menom. Pomaly sa vždy viac rodičia tešili na moje partnerky než na mňa...(smiech).“*

Pozitívny postoj k dcérinej sexuálnej orientácii zaujali aj rodičia Michaely, ktorí podľa jej vlastných slov sú ľuďia s obrovskou duchovnou slobodou a pochopením. To čiastočne aj môže vysvetľovať nie celkom štandardnú konverzáciu v situácii coming outu: *„To je tiež u nás veľmi zložitú, pretože všetko prebieha naozaj prirodzene, tak proste to bolo tak nejako...som mala kamarátku dlhú dobu na gymple a potom odrazu mamka, že spolu trávime toľko času, tak hovorím: „No áno, tak my spolu tak akože bývame a chodíme a tak.“ Ona : „Aha, no..“. A to bolo celé..., naši sú veľmi tolerantní ľudia, tak oni to neriešia, berú každého človeka ako človeka, ako bytosť, ktorá má voľné právo sa vyjadrovať k čomu chce a robiť si, čo chce.“*

Negatívnym reakciám rodičov mohli v niektorých prípadoch predchádzať iné okolnosti ako samotný fakt homosexuálnej orientácie ich dcéry. V súvislosti s inými možnými faktormi, ktoré mohli mať vplyv na zápornú reakciu rodiča, zmienim napríklad už načrtnutý príbeh Zuzany, ktorej skúsenosť s väzením mala jednoznačný dopad na reakciu matky: *„Maminka ma prosí, že už som tatinkovi ublížila na toľko, že pokým nemám vážny vzťah, pokiaľ neukážem, že som s niekým šťastná, nech mu to nehovorím, len by sa zbytočne trápil.“*

V prípade Soni, mohla byť negatívna reakcia jej matky zapríčinená faktom, že respondentka si uvedomila svoju lesbickú orientáciu až počas manželstva, kedy bola už sama matkou malej dcéry. I napriek tomu, že od jej coming outu uplynulo viac ako 6 rokov: *„Stále si myslí, že je to fáza a to sa asi nezmení. Pred svojimi známymi o tom nehovorí, čo viem, hanbí sa za to a v podstate mňa, moju partnerku a dcéru akoby emočne odsunula na okraj. Ja mám ešte súrodencov a tí sú preferovaní.“* Soňa opisuje aj reakcie

a chovanie jej dcéry, spojené so zmenou jej sexuálnej orientácie z dlhodobého hľadiska: „Mala iba 10 rokov, keď sa to dozvedela, takže tá to prijala ako fakt, asi si nevedela predstaviť, čo to tak asi znamená, potom mala fázu, kedy sa za to asi hanbila v škole, nechcela o tom hovoriť a teraz už má 16 a v podstate to berie úplne normálne, má i veľa teplých kamarátov, podporuje to a skôr sa na to pozerá, akože prečo som to neurobila skôr, premýšľa nad tým, lebo má sama vzťah. Chodí s chlapcom, takže úplne sa to premenilo, takže s ňou to je super teraz. Aj moju partnerku berie, takže super.“, spokojne uzatvára.

Relatívne už bezproblémovému postojovi rodičov respondentky Petry, predchádzalo nadmieru búrlivé a bolestivé dospievanie respondentky, ktorá celú svoju pubertu bojovala z nepochopením a tvrdým režimom. Dôsledkom dlhodobého utajovania svojho lesbického vzťahu s vtedajšou priateľkou, bolo chodenie poza školu, pravidelná kontrola rúk po drogách jej otcom, ktorý ju niekoľkokrát odviezol za psychiatrom alebo iným odborníkom. V snahe upútať trochu pozornosti zo strany rodičov sa dokonca pokúsila predávkovať liekmi: „Nie že by som chcela spáchať samovraždu, ale chcela som tým upozorniť na seba, že ja som tu tiež, to že som skončila na psychiatrii, to bolo niečo strašné, ale strašne moc ma to posilnilo a ja som za to do dneška vďačná, akože vnútorne.“ Respondentka mala svoj prvý coming out pred jej matkou už v siedmej triede, tá mu však neprikladala veľkú dôležitosť: „Reagovala štýlom, že to je dobré, že to vlastne nie je pravda, s tatom tiež mala na začiatku problém, že s ním nechcela spať a tak, takže sa to vyvrší časom.“ Otec bol dôraznejší: „bol silne proti a vyčítal to mamine.“

Krutú spomienku na chovanie otca v sebe nosí aj ďalšia lesbická žena Lucia, ktorá po rozvode rodičov ostala práve u otca. Jeho skutočný postoj si uvedomila až dva roky po coming oute: „Ako prvému som to vlastne povedala otcovi, on sa zasmial a povedal, že ho to neprekvapuje, pretože ja som mala veľmi divokú pubertu.“ O to väčším prekvapením bolo pre ňu zistenie, že jej otec to niesol omnoho ťažšie a dal jej to aj patrične pocítiť na výlete, ktorého sa zúčastnili aj jeho bývali spolužiaci: „Ja som tam išla iba na adrenalínový výlet, pretože som bola po rozchode s bývalou a chcela som sa z toho nejako dostať, ja sa s tými chlapmi bavím ako s kamarátmi a bola som tam s 12 starými „fotrikami“, takže oni ma tam stále nabalovali a môj otec ako vždy, ako keď si dal večer ten rumík na zahriatie, tak ma každému tomu kamarátovi pchal, za jedným tam dokonca chodil, povedal mu niečo v štýle, že keď dokáže spraviť jeho dcéru k normálnosti, tak nech robí, čokoľvek chce a také veci.“ Vzťah s matkou respondentka opisuje ako „vzťah so spolužiačkou“, bol v minulosti značne komplikovaný a hoci potom, ako sa jej dcéra zverila

so svojou sexuálnou orientáciou, zareagovala slovami: „*Ty si strelená.*“, časom si zvykla. Toto benevolentnejšie smerovanie Lucia prisudzuje pocitu viny, ktorý jej rodičia cítia za bolestivé detstvo, ktoré jej rozvodom spôsobili.

Za zmienku negatívnej reakcie zo strany matky, vdovy, rozhodne stojí aj skúsenosť respondentky Eleny, ktorej sa matka opýtala: „*či si uvedomujem, že som úchyl.... Ja som sa už odmalička toho desila, pretože človek tuší, že je iný, pretože ona vždycky z takých tých televíznych programov mala také negatívne poznámky na homosexuálov a tak, tak som sa práve toho celkom aj desila, práveže som aj čakala, že to bude negatívne z jej strany a bolo, trvalo to ešte asi rok, pokým sme sa o tom vôbec boli schopné baviť. Teraz už to prijíma, už s tým je ako tak zmierená, ale nepáči sa jej to, vždy sa tej téme vyhýba.*“ Paradoxne jedinou osobou, ktorá reagovala na Elenin coming out prijímajúco, bola jej babička, z matkinej strany. Tej to najprv oznámil Elenin, o tri roky mladší brat ako veľkú rodinnú tragédiu: „*ten práve vystrašil babičku, pretože jej povedal, že sa v rodine deje niečo strašné a bál sa jej povedať čo. Babička za mnou prišla, či neberiem drogy alebo čo sa tak hrozného deje, úplne vystresovaná. Tak som jej to povedala, úplne som sa bála, že bude reagovať rovnako ako matka a babička: „Čože? To je všetko? Ale to je úplne v pohode, to nevadí.*““

V súvislosti s reakciami na coming out, uvediem aj bezprostredné reakcie či následné chovanie súrodencov respondentiek. Tí reagovali pozitívne v štyroch prípadoch a negatívne v piatich prípadoch, pričom u jednej respondentky sa reakcie jej súrodencov líšili a jedna respondentka súrodenca nemá.

Silu súrodeneckého puta dokazuje aj vzťah medzi lesbickou ženou Monikou a jej silne katolícky založenej sestry: „*No moja sestra je veľmi veriaca, takže s tým mala trochu problém, ale nikdy sa ku mne nechovala ani k mojej partnerke nejako škaredo, normálne sa s nami bavila. Vždy sa chovali pekne. Bez problémov nás pozvali na návštevu. Neviem ako to mysleli do hĺbky, ale nikdy nebolo, že by som mnou nehovorili a s mojou partnerkou, boli vždy priateľskí.*“

Respondentka, ktorej súrodenci zdieľajú odlišné postoje k jej homosexualite, si našla dôverníčku vo vzťahovej oblasti vo svojej sestre a naopak jej brat si drží odstup, či už sa jedná o osobný kontakt s jej partnerkou alebo akúkoľvek zmienku. Z negatívnych reakcií spomeniem prípad Sone, ktorá sa musí potykať s neprijatím u oboch súrodencov, brat však na rozdiel od sestry prerušil ich kontakt úplne: „*Brat si o sebe myslí, že je intelektuál, strašne tolerantný, ale nejde mu to, má úplne šialený blok, predsudky a v podstate to vyriešil tak, že tú komunikáciu preťal, dočasne myslím. Ja akože*

komunikujem stále ďalej, pretože ja som s tým zrovnaná, takže ich trochu stále vyvádzam z miery, tým že stále nemlčím, ale v podstate rodina to neprijala vôbec.“

Samotný coming out zúčastnených respondentiek mal zásadný dopad na vzťahy v deviatich rodinách, zvyšné tri respondentky vylúčili akýkoľvek dopad na ich vzájomné vzťahy, ktoré ostali rovnaké. Pozitívny dopad znamenalo päť respondentiek a štyri zaznamenali negatívny dopad.

Kompletné zlepšenie vzťahov postrehla i respondentka Denisa: *„Myslím, že nás to strašne zbližilo, pretože ja som predtým bola furt hrozne podráždená, sme sa hádali, pretože som zapierala, kde som, keď som bola so ženou a tvrdila som, že sme niekde inde, to bolo také blbé a potom konečne pokoj, mohla som hovoriť pravdu. Omnoho lepšie všetko.“* Pozitívny dopad na vzťahy a isté oslobodenie od genderových rolí si pochvaľuje aj Monika: *„,,V rodine úplne myslím si v pohode, prestali ma všetci buzerovať alebo hnevať s tým, kedy už sa vydám, tak to bolo super, malo to hrozne kladný dopad na to, že už som nemusela robiť „ženské práce“...,keď som pred coming outom prišla domov na návštevu, tak som musela automaticky umývať riad a brat keď prišiel k rodičom na návštevu, ja som mu musela variť kávu, čo ma ako feministku vždy hrozne hnevalo a keď som prišla na návštevu po coming oute, tak mama hned: „ohrejem ti večeru“, ale ja som povedala: „ja ju viem ohriať aj sama.“, že odrazu sa to hrozne zmenilo, do tej doby mama mala pocit, že zo mňa musí vychovať tú hospodinku a by si ma nejaký ten chlap vzal.““*

Negatívne to ovplyvnilo vzťahy a komunikáciu v rodine Soni: *„Priamo tie pokrvné väzby, to sa všetko zhoršilo.“* Ich vzájomná komunikácia je však na bode mrazu, pokiaľ by zvrtila tému na jej partnerku, či ich spoločnú budúcnosť. *„A mamka sa snaží, ona trebárs v smske napíše ako: „tak pozdravuj!“, „ako sa máte?“, ale je to také, ako, že si odškrtnie v tej tabuľke, že dobre, tak nie som tak úplne zlá, ale ja jej to nevyčítam, ona už ma cez 60 a má proste asi tiež svoje limity.“*

Väčší odstup a menší záujem zo strany matky o svoju dcéru si uvedomila po svojom coming oute Elena: *„Odvtedy sa pozornosť mojej mami dosť presunula k bratovi, čo ma strašne mrzelo, na druhú stranu i s bratom sme sa dosť odcudzili v tej dobe, tam tie vzťahy ochladli asi na dva roky.“* V súčasnosti však respondentka uznáva isté zlepšenie vo vzťahu s bratom, ktorý už priznal pochybenie a ľútosť za svoje chovanie v minulosti.

Prvou osobou, teda rodinným príslušníkom, ktorému sa respondentky zdôverili bola vo ôsmich rodinách matka, v jednej otec, u dvoch lesbických žien to bola sestra a prípade jednej lesbickej ženy to bol jej vtedajší manžel. Práve ten prechádzal viacerými fázami postupného vstrebávania faktu, že jeho manželka, s ktorou mal dcéru, v skutočnosti miluje

ženy. Ona sama si to však kompletne uvedomila až po pôrode dcérky, až neskôr sa jej začali vynárať spomienky na detstvo a pubertu, ktoré jej sexuálnu orientáciu len potvrdzovali. Tento jav je však príznačný takmer pre všetky lesbické ženy, ktoré vyrastali v komunisticky zriadenej krajine, kde bola homosexualita neprípustná a tabuizovaná. Soňa vykresľuje priebeh manželových štádií zmierovania sa s touto skutočnosťou, po svojom coming oute: „*Reakcie manžela ako u väčšiny, čo som sa stretla s dievčatami, ktoré boli vydaté, tak sa vyvíjala od predstierania, že som to nepočul, cez predstavu, že to nejaká fáza alebo koníček, ako keď niekto lezie po skalách, tak hold ona má rada ženské, cez fázy, keď si myslel, že to nejak obohatí náš vnútorný vzťah, ako nejak sexuálne napríklad, až po nenávisť, potom to prešlo do ublíženia a do situácie, kedy mal pocit, že som mu totálne skazila život. Teraz je to už dobré, teraz sme už obaja dospeli do tej fázy, kedy sme pochopili, že to malo zmysel, aby sme nejak sa stretli a on má už tiež partnerku, takže je to už dobré. Ale je to jasne, lebo on mal svoj záujem.*“ Čas však splnil svoj účel a s manželom už udržujú v súčasnosti priateľské vzťahy.

Ako najbližšiu osobu uviedlo šesť respondentiek svoju matku, v dvoch prípadoch to bol jeden zo starých rodičov, dve respondentky uviedli svoju sestru, jedna respondentka svoju sesternicu a blízky vzťah s každým členom v rodine uviedla jedna lesbická žena.

Veľmi láskavo podáva obraz o svojej mame aj Petra: „*mamina je taký môj poklad a hovorievam, že moja mamina je anjel bez krídiel, takže mamina dá na to, aby sme boli všetci stmelení, aby sme sa mali radi, boli sme všetci zdraví.*“

Prekvapujúcim poznaním sú príbehy dvoch respondentiek, ktorých starí rodičia preukázali viac pochopenia a tolerancie ako samotní rodičia týchto lesbických žien, bezpochyby je to jeden z dôvodov, ktorý prispieva k ich vrúcnyim vzťahom. Jedným z nich je istotne aj vzťah lesbickej ženy Lucie a jej starého otca: „*Kto je úplne perfektný v mojej rodine tak to je dedo, otcov otec, to je úplne úžasný človek, má 70 a je strašne pokrokový, ten to prijal, s mojou slečnou sa vyslovene zbožňujú, tykajú si, bavia sa, bývame tam u nich, jazdíme s nimi na výlety, takže super. On mi viac menej nahradzoval tých rodičov vzťahovo a je neuveriteľne pokrokový.*“ Najbližším človekom v rodine lesbickej ženy Zuzany je jej sestra, ktorá ju nesmierne podporuje: „*.....tá to vedela úplne prvá, tá ma zoznámila i so svojou priateľkou, mojím prvým dievčaťom, do ktorého som sa zamilovala, moja sestra je na toto naozaj „jóóó!“, naozaj ma podporuje úplne maximálne.*“

Respondentky v šiestich prípadoch uviedli tú istú osobu ako najbližšiu osobu a zároveň najväčšiu oporu, päť respondentiek oporu v rodine nenašlo a jedna respondentka negovala potrebu akejkoľvek opory.

Najväčším podporovateľom a súčasne i najbližším človek je pre Elenu, už spomínaná stará mama: *„Babička, tá jej reakcia bola super, potom sme sa aj dosť zhovárali o vzťahoch, chodíme spolu do divadla, alebo na nejaké kultúrne akcie, výstavy. Ja som dosť podobná babičke, takže si rozumieme a keď bola taká veľmi pozitívna, vravela nech pokojne privediem aj priateľku, na víkend alebo na chatu, to mi asi veľmi pomohlo.“*

Ďalšia lesbická žena Michaela, ktorá sa pred istým časom musela vysporiadať aj s krízou vlastnej identity, našla značnú oporu vo svojej matke: *„,,Vlastne vtedy to nebolo len o tom, že by sa mi páčili ženy, ale ja som naozaj celý život chcela byť mužom, takže som sa cítila zle proste, ja ženy milujem ako muž, nie ako žena. Teraz to už mám vyriešené. Tak som jej vtedy povedala, že neviem čo ďalej a ona hovorila: „Tak ja ťa budem podporovať vo všetkom, čo budeš robiť, hlavne že budeš šťastná. Ja sa rozhodne nemienim identifikovať do ničoho, ani do žiadneho hudobného štýlu, ani do genderového štýlu, ja som proste Tereza a to mi úplne totálne stačí v živote.““*

Fakt, že rodinné putá sú dôležitejšie ako silné vierovyznanie, znovu potvrdzuje skúsenosť Moniky. Bola to práve jej sestra, ktorá oficiálne zastáva negatívny postoj k homosexualite, vychádzajúc zo svojej viery, jej poskytla najväčšiu oporu v čase, kedy to najviac potrebovala: *„No, keď sme sa s tou jednou partnerkou rozišli, tak to bolo veľmi ťažké, tak práve sestra mi poskytla oporu, síce to bolo trošičku dvojsečné, že mala tu vieru, že by tie ženy nemali byť spolu, ale aj tak...nenechali ma proste v tom, často mi volala ako na tom som, takže to bolo dobré..“*

Naopak podporu zo strany rodiny už v čase, kedy žila lesbická žena Jana (36) v dlhoročnom vzťahu s mužom, ale zároveň si postupne uvedomovala svoju pravú sexuálnu orientáciu, nepotrebovala, túto rolu skôr spĺňali jej priatelia: *„Ja som už v tej dobe nepotrebovala ich oporu, to už bolo neskoro, práveže ja som si tým prešla, celý ten vzťah s tým mužom bol vlastne bisexuálny, tam vždycky boli iné ženy. Mne poskytovali podporu skôr priatelia a nie tá rodina, pretože im stačilo, že som tá fasáda, že som s mužom a majú nádej na tie deti, ale že je za tým niečo iné, to nie, ja som to zatiaľ nechcela s nimi moc riešiť, keby to bolo inak...z tej rodiny som fakt tú podporu pred tridsiatkou nepotrebovala. Myslím si, že keby som mala 20, tak by to bolo dôležitejšie.“* uzatvára Jana.

7.3 Komunita

Spôsobom, ktorým sa české lesbické ženy pokúsili o prvý kontakt s komunitou bol v drvivej väčšine prípadov identický, konkrétne desať respondentiek zvolilo internet ako hlavný zdroj priblíženia sa k lesbickej komunite, jedna respondentka sa rozhodla pre zoznamku v časopise, ďalšia lesbická žena sa dostala do lesbickej komunity cestou osobného kontaktu prostredníctvom združenia Stud.

Trvalo iba mesiac a Márie sa vďaka internetovej zoznamke stretla so svojou prvou a zároveň súčasnou partnerkou, k širšej komunite sa dostala až v jej spoločnosti. *„Ja som sa dívala na nejaké stránky, keď som sa to snažila sama nejako zrovnať, ale nikdy som nenašla veľmi odvahu sa niekam sama odpraviť a keď už som ju našla, tak som to aj tak nakoniec vzdala pred dverami, alebo som tam vliezla a potom zas hneď odišla. Tak potom sme boli s Petrou na jednom veľkom zraze, ktorý sa konal teraz v lete a to bolo vlastne po prvýkrát, s tým že sme si našli pár kamarátok, s ktorými si rozumieme, ale zatiaľ veľa skúseností s tou komunitou nemám.“*

Internet bol určite efektívnym a bezpečným pomocníkom aj u Soni, ktorá v tom čase žila ešte s vtedajším manželom. Cez internetovú zoznamku si našla vzťah na diaľku a ten ju dotiahol z malého katolíckeho mestečka do Brna, kde začala postupne prehlbovať aj kontakt s komunitou: *„začala som chodiť na akcie, na festival Mezipatra, potom začal Queer parade, zoznámila som sa s ľuďmi na okolo, takže nejako to tak nejak vplynulo, pretože ja nie som úplne tak spoločenská, nie som až taký extrovert, ale zasa možno tým, že som nemala tú rodinnú podporu, tak som to akože inštinktívne hľadala niekde inde, medzi lesbami, ale to tak má asi väčšina ľudí.“*

Pozitívna skúsenosť s lesbickou komunitou počas dvojročného pobytu v Británii a praktický i prvý kontakt s lesbickou komunitou ako takou, pôsobil na Moniku veľmi inšpiratívne. Vďaka časopisu, ktorý tam rozdávali na ulici, sa dozvedela o spoločenskom lesbickom klube, ktorý organizoval rôzne akcie a výlety: *„Hrozne som sa najprv bála, ale potom som k nim šla a boli to úžasné ženské a všetky také aktivistické a zrovna vypukla vojna v Iraku, takže všetky tie protivojnové demonštrácie... a hrozne o tom feminizme to bolo a hrozne ma to nadchlo, do tej doby som sa venovala skôr tým duchovným veciam, japonským hlavne, ale taký ten aktivizmus tam nebol, ani politický ani lesbický a tam ma to hrozne nadchlo.“* Pretrvávajúce nadšenie z intenzívneho kontaktu s lesbickou komunitou v zahraničí, motivovalo Moniku po návrate domov k lesbickému a feministickému aktivizmu priamo v Prahe. V Čechách sa však napojila na miestnu komunitu internetom

a takto opisuje svoje začiatky: „No našťastie už tu bol vtedy internet a už fungovala lesba.cz a tam bola lesbická literárna kavárna, to bol vlastne taký alternatívny priestor pre dievčatá, ktoré sa báli ísť niekam do klubu, alebo sa im moc nepáčilo v klube a to bol priestor, kde sa mohli rozprávať a tým, že to bolo hodne chránené, že Monika, naozaj sledovala, kto tam chodí i zisťovala, či to naozaj sú dievčatá, keď tam bol nejaký nepríjemný človek a ukázalo sa, že to bol chlap alebo nepríjemná lesba, tak jej proste zakázala tam prístup, takže to bol také hodne chránené miesto, kde si mohli porozprávať o čom chcú a dávali si pozor, aby to nikoho neurážalo, bolo dosť cenzurované, aby to bolo bezpečné miesto.“ Toto miesto ju neskôr nasmerovalo na Rozdílny rytmy, organizované raz do týždňa formou diskusií, ich súčasťou boli i latinsko-americké tance, ktoré viedla americká profesionálna tanečnica Philis, zakladateľka Rozdílnych Rytmov, ktorá hľadala rovnako aktívne české lesbické ženy. A jednou z nich bola rozhodne i Monika, z ktorej sa časom stala i hlavná organizátorka Rozdílnych Rytmov, zakladateľka lesbického portálu Bengáles, organizátorka homokultúrneho festivalu Queer eye a svojou zanietenu angažovanosťou sa podpísala i za úspešný boj o registrované partnerstvo v Českej republike.

Prvým kontaktom pre lesbickú ženu Leonu bol festival Apriles, o ktorom sa dozvedela z časopisu: „Prvý kontakt, ktorý som hľadala bol cez časopis Popular, to bol slovenský časopis, v ktorom bol vždy na druhej stránke taký malý stĺpček pre nás a vtedy na tej dedine, okolo tých 18 rokov som tam čítala niečo o Aprilese a volala som z tej telefónnej búdky kedy to je, kde to je, napísala som si to a išla som tam s heterosexuálnou kamarátkou do Prahy na ten festival a to bol úplne prvý kontakt.“

Jednou z lesbických žien, ktoré pred svojim neskorším coming outom žili v dlhodobom vzťahu s mužom bola aj Jana. Do lesbickej komunity sa dostala prostredníctvom združenia Stud: „Vedela som, že ten Stud je, ale šla som tam až okolo roku 2000, normálne na Stud, na schôdzky, pretože to malo i komunitný program, robievali sa rôzne sedenia, večerné besedy a filmy. Tam som sa spoznala s niektorými. Vtedy nebola aktívna tá lesbická komunita, skôr väčšinu vecí robili tí chlapci, ale keď začali veci ako poradňa a linka bezpečia a neskôr začali dievčatá robiť aj Lesby sobě program, tak to sa potom až po roku 2000 začalo aktivizovať. V roku 2003-2004 bol program Lesby sobě a potom až Holky v Brne, akože komunita vždy bola a práve takto som sa k nej dostala.“

Nadväzovanie prvých kontaktov považuje za jednoduché sedem respondentiek a päť respondentiek to pokladalo za ťažké. Jednou z tých, ktoré v nadväzovaní nových

kontaktov nevideli žiaden problém, bola aj Michaela. Vďaka tomu, že prežívala svoj dlhoročný prvý lesbický vzťah už od 15. rokov, nové priateľstvá sa vyvíjali veľmi prirodzenou cestou: „*Proste to tak úplne prirodzene vyplynulo z priateľstva. Bez toho, aby sme si to nejako extra vypovedali a nejako sa to začalo nabaľovať. Tým, že som bola umelecky aktívna a v umeleckých kruhoch je veľa zvláštnych ľudí a na to sa to nabalilo. Pomaly proste. Ľudia intuitívne prišli, takže nemala som vôbec žiadne problémy.*“

S jednoduchosťou sa to začalo rozbiehať aj u Soni, len čo si vyjasnila a prijala vlastnú sexuálnu identitu: „*Potom to už šlo ľahko, ako náhle som si to vyriešila v hlave a všade inde, tak som zistila, že je to pre mňa úplne prirodzené, úplne som si pripadala, ako keby som do tej doby žila ako ryba na suchu a teraz som skočila do tej vody a konečne som mohla normálne dýchať.*“, metaforicky opisuje svoje prvé pocity z nového prostredia. Nadväzovanie nových kontaktov a rozširovanie svojho okruhu sa javilo ako ľahké aj Monike, tá sa po Rozdílnych Rytmoch zúčastnila aj Aprilesu a na toto obdobie spomína s veľkou nostalgiou: „*Bolo to hrozne ľahké, mne príde, že to už sa človek vozí akoby na vlne, keď vypláva na tú vlnu, už sa vezie a je to krásna dlhá vlna, tak vlastne to bolo z tej Británie a potom to už išlo samo, dva tri roky to išlo samo, proste všetko mi šlo, všetci ľudia boli úžasní.*“

Naopak problém so spoznávaním nových ľudí z komunity ťažil lesbickú ženu Elenu, kvôli svojej menej extrovertnej a nedostatočne sebavedomej povahe. Ako najvhodnejší spôsob zoznámenia sa s novými lesbickými ženami zvolila výlet, organizovaný Rozdílnymi Rytmami: „*Ja som dosť plachý človek aj celkom neistý, takže to nebolo pre mňa úplne jednoduché, keď som sa po prvý krát rozhodla, že pôjdem na ten výlet, tak to trvalo asi zasa nejakého pol roku, teraz nie...už mám veľa priateľov medzi nimi, cítim sa tam sebaisto, takže v pohode.*“ Podobný problém mala Zuzana, ktorá sa v heterosexuálnom prostredí socializuje ľahko, komplikuje sa to jej plachosťou v lesbickom prostredí. Navyše pociťuje veľkú bariéru z toho, že zatiaľ v sebe len neúspešne hľadá gaydar, ktorý by jej to mohol eventuálne celé uľahčiť. „*Nie som lovec, ja som tá lovená zver väčšinou, nie som dominantná v tom hľadať si partnerku, neviem to. Ako som hovorila, nemám gay radar, takže ja nespoznám, ktoré dievča je alebo nie je na dievčatá a mám s tým problém...,takže je lepšie byť v komunite a mať šance, vedieť že tá je na dievčatá, tam tá šanca minimálna je.*“

V inej situácii sa nachádzala Jana, ktorá pociťovala v nadväzovaní kontaktov veľkú bariéru nielen kvôli svojmu vtedajšiemu heterosexuálnemu vzťahu: „*Tým že som bola s tým mužom, som mala taký väčší ostych alebo bariéru, než sme ten vzťah ukončili. Ale*

teraz som si uvedomila, že to nie je tým, lebo tú bariéru má úplne každý, trochu mám dojem, že ten coming out je ťažký všade, nech už to je v akejkoľvek zemi a pre každého, pretože sa opakuje to isté a tých tém sa nemôžete zbaviť, určite by tie skupiny a organizácie mali robiť brožúrky pre tých mladých, pretože je to ťažké, aj keď sa to dá stokrát prijímať v TV, tak človek vníma tú majoritu ako heterosexuálnu.“ Pri spomienke na prvú návštevu Studu, reflektuje svoje pocity: „„Preto si myslím, že to je bariérové pre každého, keď má nadviazať vzťah s tou komunitou, si hovorí: „Tak teraz mám ísť medzi tie hrozne lesby, alebo medzi tých homosexuálov.“ Ale asi to je ľahšie, keď trebárs je viac klubov a priestorov, aj keď to asi záleží. Zatiaľ čo, keď to človek robí tak, že ide to nejakej komunitnej skupinky, tak tam vždycky je tá bariéra.““

Prvé dojmy s lesbickej komunity boli u polovici respondentiek hodnotené ako pozitívne, naopak dve lesbické ženy mali negatívne prvé dojmy a u štyroch respondentiek prevažovali zmiešané dojmy. Paradoxom však je, že u väčšiny respondentiek s pozitívnym prvým dojmom však ďalšia skúsenosť s komunitou mohla zásadne otočiť ich mienku o komunitu, samozrejme v závislosti od individuálnej spoločnosti. Takýto sled okolností sa objavil aj u Lucii, počiatkové nadšenie vystriedala skôr averzia. *„Keď sme po prvýkrát prišli do toho klubu, tak som bola nadšená, akože to je niečo nového, to je šialené, ale keď som potom poznala ako to tam funguje, tak som si povedala, že to nie sú ľudia, s ktorými chcem tráviť čas. Na ten úvod to bolo dobré, ale to je naozaj ako také malé Beverly hills, tam každý s každým a kolujú ohováračky a tam sú tie slečny také akože maskulíne, tam nepoznáš na prvý pohľad či to je chlapec alebo slečna a tie reči, čo vedú, ako neznášajú chlapov a ako sa pohybujú, ako sedia, ako majú tých desať reťazí okolo krku a štyri prstene na ruke, to pívko, to mi proste hlava neberie do dneška, to je proste pre mňa symbol komunity.“*

Na druhej strane, príjemné prvé dojmy boli v niektorých prípadoch overené aj ďalšími pozitívnymi zážitkami a ten kladný dojem z komunity stále pretrváva. Príkladom toho je napríklad Monika, ktorá sa vždy najlepšie cítila v tej intelektuálnej spoločnosti: *„Ja som zrovna bola v tej časti komunity, ktorá bola veľmi intelektuálna a feministická, takže... a potom sme začali chodiť na futbal a na softbal, tam chodila tá športová časť komunity, akože to tiež bolo dobré, ale toľko ma to nenabudilo a nijak ma to neinšpirovalo, tak ako tá intelektuálna časť.“*

Negatívne sa však podpísali prvé dojmy pod Mariin vzťah ku komunitu, čo čiastočne pripisuje aj svojmu neskorému coming outu: *„No nebolo to veľmi príjemné prekvapivo, pretože ja mám 28 a väčšinu života až na ten posledný rok som prežila úplne*

s inými ľuďmi, myšlienkami a plánmi aj do budúcnosti, takže skôr som sa cítila doma v tom hetero svete a toto tu je pre mňa niečo nového a myslím si, že je to skôr dosť o individuálnom kontakte. V tej komunite sa moc necítim, možno preto, že mám Petru a nepotrebujem to vyhľadávať, ale skôr je pre mňa dôležitejšie stretnúť sa s ľuďmi, ktorí majú podobné záujmy ako mám ja, nech už to sú športy, knihy, čokoľvek a to ako moja sexualita je mi jedno, preto ma to tak moc neláka.“ Druhá respondentka z negatívnou mienkou na lesbickú komunitu, považuje svoje prvé dojmy za príšerné.

So štyroch respondentiek, u ktorých prevažovali dojmy zmiešané, práve Soňa poskytla najobširnejšie preniknutie do lesbickej komunity, ktorá jej pripadala na prvý pohľad hrozne malá: „„Akože cítila som sa dobre, ale mala som taký dojem, akože aj keď som do tej vody skočila, tak je to furt také akvárko, furt ako keby som čakala, že sa mi otvoria tie vráta, že to musí byť väčšie. No a čo sa týka vzťahov, tak asi som mala ako väčšie ideály, akože je to väčšia „drbárna“ ako som si myslela, ale to mi príde už normálne.““ Okrem iného ju prekvapila aj veľká nesúdržnosť medzi gaymi a lesbami, taktiež bola šokovaná z veľkej antipatie voči mužom, ktorá panovala medzi niektorými lesbami. Táto respondentka získala svojim vnímavým pozorovaním a vlastnou skúsenosťou aj celkom slušný prehľad o rôznorodých skupinkách v brnenskej komunite, o ktorých informuje takto: „Sú proste určité trebárs skupiny, ktorým vadí, že keď niekto sa vyoutováva verejne, tak oni majú pocit, že akože hovorí za nich. Je skupina, ktorá napríklad vôbec nesúhlasí s *Queer parade*, iba preto, že akoby ony tým boli viac viditeľní, čo ale nie je pravda...je to taká určitá skupina, ktorá žije tak akoby skryto, tak ako sa žilo ešte v tých 80. rokoch a tvrdí, že žiadne problémy nemá a prečo by vyliezali von, tak ale už len to, že nevyliezajú, tak to je ten problém a nie sú schopné to vidieť. A potom sú také tie aktivistky, také tie hyperfeministky a potom som sa stretla s tým, že som rozvedená, tak sú určité skupinky, ktoré neprijímajú dievčatá, ktoré majú skúsenosti s dlhším vzťahom s mužmi. Tam je taká obava z tej mýtiskej postavy tej bisexuálky, ktorá príde, oklame ma a odíde.“ Soňa však už svojim prvotným postrehom neprikladá takú váhu ako na začiatku, medzitým si vytvorila väzby s ľuďmi blízkymi jej povahe a názorom.

Svoj prvý dojem z lesbickej komunity nevedela jednoznačne zadefinovať Petra: „Keď som vstúpila do *Jampy*, do toho podniku, tak som úplne vytreštila oči, niektoré ženské nevyzerali ako ženské, takže to bolo také desivé, ale zároveň to bolo milé, pretože som sa odrazu cítila ako, že je to niečo, čo chcem, takže to bolo skvelé zároveň a pritom to bolo, že som si vravela, tak toto nie. Nikdy som snád' nemala ženskú, ktorá by nebola podľa mojich predstáv a nebola to ženská, ktorá je ako chlap.“ Ďalšia respondentka so

zmiešanými dojmami je Denisa (25), ktorá zažila svoju prvú skúsenosť s komunitou práve v Stude: „*Tam bol nejaký diskusný večer, bola som strašne nervózna, hrozne som sa hanbila, to bolo drsné, ale hovorila som si, že musím, tak som sa dokopala a bola som tam dokopy asi trikrát. Zavidela som tým, čo boli napárovaní, pokukovala som po tých, čo nie sú, tí sa mi vôbec nepáčili, tak som si hovorila, že Ježiši, tam boli takí polochlapi, som si vravela: „no to nie je nič lepšieho?“*, vysvetľuje svoj rozpačitý dojem s úsmevom.

V rámci väzby lesbických žien ku komunite sa desať z nich vyjadrilo, že sa cítia byť súčasťou lesbickej komunity, dve respondentky to vylúčili. Väčšina z nich si uvedomila svoju príslušnosť ku komunite na akcii, či výlete, organizovaným práve nejakým lesbickým združením. O tento svoj zážitok sa podelila i Elena: „*Ked' som na jednu akciu nešla a napísalo mi jedno dievča, že kde som, tak asi som si uvedomila, že mi tá komunita niečo hovorí, že nie som úplne mimo, že naozaj mám okolo seba skupinu ľudí, ktorá je rovnako orientovaná ako ja a to strašne pomáha. Ja som za to úplne vďačná, pretože aj keď ideš na výlet s nejakými kamarátmi, nech sú ti najbližší, nech je to moja najlepšia kamarátka z Brna alebo tak, tak to stále nie je tak vrele, ako keď ideš so skupinou takto orientovaných dievčat, ešte keď sú v pohode, sú inteligentné a dá sa s nimi pekne hovoriť a sú príjemné, tak to je ako v rodine, pretože cítiš, že tí ľudia to majú úplne rovnako, necítiš sa zvláštne, nemusíš mlčať v určitých chvíľach.*“ Pri podobnej príležitosti to bezprostredne začala pociťovať aj ďalšia respondentka Jana, u ktorej sa pocit afiliácie ku komunite prehĺbil súbežne s pribúdajúcimi komunitnými akciami: „*...bola som i v roku 2001 na takom zaujímavom víkende celoženskom a to sa mi moc páčilo a tam som to určite cítila. To bolo síce pre matky s deťmi ale tých tam bolo málo, minimum a spústa lesbických žien, vtedy som bola ohromne rada, že som v tej lesbickej komunite.*“ Už počas gymnaziálnych čias si to uvedomila Soňa, v tej dobe to však nedokázala pomenovať, počas manželstva sa vnímala bisexuálne: „*ako väčšina tých vydatých. Paradoxne keď sa mi narodila dcéra, tak som zistila, že teda to bisexuálne chovanie možno, ale srdcom to tak určite nebude.*“ Ďalej Soňa pokračuje v priblížení jej osobného vnímania pocitu príslušnosti: „*My sa tak aj nazývame, napríklad na začiatku som mala problém o sebe povedať, že som lesba, alebo že my sme teplí, prišlo mi to úplne také strašne divné, ale teraz mi to už nepríde, proste sme no,... ja to používam alebo teda veľa ľudí okolo mňa to používa, akože chodíme na teplé filmy, ale je fakt, že keď to povie niekto mimo tú komunitu, tak to berieme ako urážku, ale sami medzi sebou to používame.*“

Opačný postoj ku komunite zastáva Marie, ktorá sa necíti byť zatiaľ jej súčasťou: „*Tá komunita ako taká ešte pre mňa nemá až taký význam, že sa v tom svete nepohybujem*

nejako dlho, chodím trebárs na Mezipatra, tieto veci má celkom zaujímajú, ale v momente, kedy ja mám na to chuť, ja nemám ani rada byť členom nejakej skupiny a robiť niečo pre ňu, skôr si občas zájsť tam kam ma to láka, ale priamo sa neangažujem moc.“

Socializačné možnosti v rámci lesbickej komunity sú podľa respondentiek relatívne všestranné. I keď sa väčšina spoločenských akcií usporiadaných lesbickými spolkami odohráva v tých najväčších mestách, pomaly rastie trend vytvárania spoločenského priestoru pre lesbickú komunitu i v menších mestách. Najčastejšie spomínanými združeniami, ktoré organizujú aktivity pre lesbické ženy sú brnenský Stud, pražské Rozdílné rytmy, objavila sa i zmienka o dnes už menej aktívnom oLLomouc a eLko. Najväčšmi však lesbické ženy preferujú akcie v kluboch alebo výlety do prírody. Vo všeobecnosti sa dá určite zhodnúť na fakte, že v súčasnosti hladina českého aktivizmu v gay a lesbickej scéne oproti minulým rokom rozkvetu, významne klesla.

O pražskej lesbickej scéne informuje Monika: „...tu to začína byť také, že je to dosť klubové, jedenkrát za mesiac je Freedom night alebo sa dá v sobotu zájsť do Jampy Dampy, kde sa dosť schádzajú lesby, ale je to fakt len také, že tam sa len fajčí a pije a tancuje, potom sú občas tie výlety a tie Rozdílny rytmy sa spojili s tými výletmi, keď si človek vylezie na ten internet a trochu to prelezie, tak určite niečo nájde.“. Obraz o spoločenskom dianí lesbických žien v Prahe rozširuje Elena: „Sem tam sa usporiada premietanie lesbických filmov, čo mi príde fajn, určite sa chodí na zaujímavé výstavy, výstavy fotografií, usporadúvajú sa prednášky, alternatívne divadlá a tak.“

Z brnenského prostredia podáva obraz súčasného stavu Jana, jedna z hlavných organizátorov Queer parade: „Ja si myslím, že je dobré, keď sa to robí, pretože to posilňuje ten pocit komunity. Musím povedať, že v Brne toho teraz moc v súčasnosti nie je, pretože to združenie Lesby sobě bolo aktívne asi dva roky, potom sa rozpadlo, krátko potom na to nadviazali tie Holky v Brne, prvý rok-dva boli veľmi aktívne a my sme vlastne usporadúvali Queer parade“. Jana konštatuje, že tých aktivít rokmi naozaj ubudlo a akoby sa to skôr presunulo do virtuálneho sveta internetu: „Zdá sa mi, že je toho nakoniec menej ako okolo roku 2005...Stud okrem tých Mezipater teraz toho moc nerobí, okrem nejakých besied na školách a to robia aj iné združenia, ale nie sú práve tie komunitné aktivity.“ Dominantnú pozíciu lesbickej komunity v Prahe však odmietla: „Mne sa zdá, že tam taktiež nie je moc silná, je tam ten festival eLnadruhou a Rozdílné rytmy, trošku tam toho je viac, i v Olomouci, je už snáď silnejšia. Ono vzniklo veľa tých regionálnych, nemyslím to teraz nejako zle, ale i v tých menších či väčších mestách, nielen Brno, Praha, Ostrava. I Budejovice bývali silné, ale už teraz aj Zlín a možno už aj Přešov, ...mestá tam už majú

rôzne stránky a majú nejaké aktivity a väčšinou začínajú tými športovými, alebo sa ide na výlety. Ale besedy nie sú a myslím si, že toho nikdy nebude dosť, že tí ľudia budú mať stále tie isté otázky.“ Situáciu v Brne reflektuje aj Soňa: „Existuje veľa dievčat, ktoré organizujú spoločné výlety, niekam vlakom, alebo na bicykli, tých je veľa, viem že tu v Brne je skupina lesieb, čo hrajú futbal, to je jedna možnosť, potom tu v Brne asi trikrát alebo štyrikrát do roka sú L párty a tiež na diskotéky sa chodí. Tu v Brne je tiež jedna reštaurácia Áčko, gay friendly, takže behom obeda tam chodia normálne ľudia na obedy, rodiny s deťmi.“. Zároveň sa Soňa delí aj o vlastný postreh, vychádzajúc pravdepodobne aj s vlastnej skúsenosti: „Ale je pravda, aspoň to je moja teória, že veľa tých dievčat, keď si nájdú vážnejší vzťah, tak to majú podobne ako heteráčky? Taký hniezdový inštinkt, že akože budeme doma, budeme sa pozerat' na film, uvaríme si a tak, miesto toho aby niekam chodili.“

V Olomouci už aktívne pôsobí len združenie lesbických žien eLko, do ktorého prešli ženy zo združenia oLLomouc, ktoré po aktívnych rokoch organizovania besied, výletov, diskoték prestalo byť funkčné. eLko je viac menej založené na skautských výletoch a občasných oslavách. Respondentka, ktorá žije v Olomouci, nepovažuje socializačné možnosti pre lesbické ženy v súčasnosti za široké: „Tak tá Diva nespĺňuje požiadavky normálneho človeka, je to klub, kde sa tancuje cez víkendy, takže tam je taká sociálna džungľa a je to skôr klub pre rôznych ľudí, akože nejaké zázemie tu rozhodne nie je, ale je to iba tým, že asi nie je potreba, pretože zázemie majú na internetoch. Akože dalo by sa robiť veľa vecí ešte.“, dodáva Leona.

Lesbické bary a párty sú navštevované desiatimi respondentkami a tri ich nevyhľadávajú, či už z dôvodu antipatie k danému prostrediu alebo z nezáujmu, jedna z nich však dodala, že by začala rada tieto miesta navštevovať, keby mala spoločnosť. Respondentka, ktorá ma záľubu v tancovaní, však vyhľadáva tieto miesta len v spoločnosti svojich priateľov: „Chodím na tieto akcie, nechodím vyslovene do baru, len tak si sadnúť, ale skôr, že sa dohovoria pár ľudí, ja hrozne rada chodím tancovať a mám rada, keď je tam tá parta ľudí, s ktorými tancujem, pretože tancujem hrozne divoko a potrebujem, aby tí ľudia, čo tam so mnou sú, aby ma trošku poznali a brali s rezervou.“

Názory českých lesieb na pride parade sú značne rôznorodé, kým lesbické ženy s neskorým coming outom ich považujú za zásadnú súčasť gay scény, mladšie lesbické ženy v nich nevidia väčší zmysel, alebo sa ich nezúčastňujú z obáv o vlastný život. Pozitívny postoj k pride parade zastáva osem lesbických žien, kým štyri ženy zaujali skôr pohľadový postoj.

Medzi respondentkami s kladným postojom bezpochyby patrí aj Jana, ktorá považuje Pride parade v strednej Európe za veľmi dôležité a sama sa podieľala na organizácii Queer Parade v Brne, zanechalo to v nej však rozpačité dojmy: „*Nepodarilo sa nám to, bolo to v roku 2008-2010 v Brne a nepodarilo sa nám to poriadne ani jedenkrát. V roku 2008 som cítila taký hrozne silný pocit solidarity a presne to, prečo to človek robí a to je fajn, ibaže tam to vtedy napadli neonacisti a niektorí ľudia si skôr odniesli trošičku pocit strachu.*“ Paradoxom je, že účastníci tohto sprievodu pred ním museli i absolvovať kurz sebaobrany, ktorý nakoniec nijako nezabránil padajúcim kameňom a inými útokmi. V roku 2010 sa muselo na policajné nariadenie prísť k uzavretému námestiu, čoho dôsledkom bola i malá účasť na pochode: „*Proste veľa ľudí si to rozmyslelo, neprišli a prečo by chodili robiť šaškov niekam a chodiť prázdny mestom, my sme vlastne šli celkom prázdny mestom.*“ Na budúci rok by sa mala konať ďalšia Queer Parade v Prahe, Jana si veľmi praje, aby tento pochod homosexuálov neskĺzol do kategórie metropolitných gay prides, ktoré strácajú svoj politický rozmer: „*to mi príde, že k čomu to je, to už sa človek pýta, keď tie tisíce, v Amerike i desať tisíce či státisíce ako v Stockholme, ale tam sa mi páči, že chodí celé mesto v tých severských krajinách, ale je to taká ohromná komerčná akcia, trošku vyprázdnená od toho zmyslu, že to bol boj za nejaké ľudské práve, takže ja mám z Prahy taký rozpačitý pocit.*“

Jednou z účastníčok Queer parade v roku 2008 bola i ďalšia respondentka Leona, ktorá vníma túto udalosť ako hodnoverný ukazovateľ tolerantnosti českej spoločnosti voči gay ľuďom: „*Bola som v Brne raz a je to dobrý indikátor toho, čo všetko si môžeme dovoliť, či sa môžeme naozaj nadýchnuť uprostred námestia ako gay alebo lesba. Myslím si, že to je dobré, ale Česi nemajú radi karnevale, ...možno by to brali inak, takto sú to skôr akcie pre ľudí, ktorí majú nejakí duchovný zámer, takto to cítim z tej skupiny, nie je to pre ľudí, ktorí by sa chceli týmto štýlom zabaviť.*“ Svoje pocity strachu z približujúcich sa nacistov a zvláštnosť tej situácie si dodnes uchováva v pamäti: „*Mam taký dojem z toho, že som rada, že tam bola tá Džamila Stehliková a tí ostatní a išli prví v tom sprievode a že ten Hromada nás psychologicky trošku upokojil. On tam mal peknú reč, takže sme proste... akože ja som musela utekať, kamarátku tam niekto do hlavy zasiahol kameňom, ona to nejakto prežila, lebo je to kus baby.*“ Svoje sklamanie neskrýva ani z práce polície, ktorá nijak nekonala v situácii, kedy boli nacisti už nebezpečne blízko a bola nútená medzi nich „*hystericky vletieť*“.

Z nezvládnutia situácie zo strany polície sa nedokáže spamätať aj Monika, ktorá pokladá ich počínanie za absurdné, Queer parade sa jej však aj tak veľmi páčil: „*Hodne ma*

zarazila reakcia policajtov, ktorí proste keď nám tam skinheadi zahradili cestu, tak nám policajti povedali, aby sme to obišli inakadial', miesto toho, aby tých skinheadov vyhodila, proste sa bála konfliktov a keď skinheadi zaútočili, tak polícia volala: „utekajte, utekajte“, nakoniec zatkla iba pár ľudí a neviem koľko ich bolo odsúdených, za to, že po nás hádzali fľašky a petardy do toho davu a vajíčka a takéto.“ Napriek tomu, že bojové umenie ovláda, polícia im prikázala nebrániť sa v prípade útoku, čo by bolo považované za porušovanie poriadku: „Boli tam ľudia, ktorí sa naozaj báli a tá polícia nebudila dôveru, že by nás ochránila, pritom tí organizátori to nepodcenili a s políciou spolupracovali dlhú dobu a jasne nám polícia povedala, že my sa nesmieme brániť, že ako náhle sa budeme brániť, tak to bude brané ako potyčka a obidve strany budú brané akože porušujú poriadok, takže my sme sa brániť nesmeli, ale zároveň nás ani policajti nebránili.“

Výhrady k forme Queer parade v Brne má respondentka, ktorá tento sprievod i aktívne podporovala, poňala by ho však v zábavnejšej a menej aktivistickej forme: „No ja som rada, že to je, podľa mňa to zmysel má, ale nie v tej podobe v akej sa to tu usporadúva teda. Myslím si, že Česi nie sú nejakí bojovníci za nejaké práva a na rôzne sprievody, to oni neznášajú všeobecne.“ Soňa skôr preferuje pride parades v zahraničnom štýle, pre ktoré je typická extravagantnosť a väčšia komerčnosť: „...páčia sa mi tie excesy, ako sú v koži a polonahí a tak, prečo nie...sama by som tak nešla napríklad, ale zas keď je niekto takto odvážny, tak to skôr pobaví.“ Z tohto dôvodu zastáva Soňa i názor, že spoločnosť by mala k týmto pochodom pozitívnejší vzťah, ak by sa zmenila jeho podoba: „...potom to vyzerá, že aj tá spoločnosť, ktorá o tom nič moc nevie, tak si maximálne povie, že tam vieme chodiť len s tými transparentmi, ale keby im niekto ukázal, že sa vieme aj baviť a navyše by sme ich k tej zábave i pozvali, tak by to bolo i otvorenejšie.“ Posledná Queer parade v roku 2010 však vyvolala v respondentke znechutenie nad konaním polície, ktorá to s bezpečnostnými opatreniami pohnala až do extrémizmu: „Policajti si z toho urobili v podstate manévru, bolo ich tam snád' desaťkrát viac ako tých náckov a mali tu kone a vytlačovacie voze a psov a bolo to úplne zbytočné. Uzavreli to a na dvoch miestach na námestí sa nemohlo vstupovať a ľudí, ktorí tam chceli ísť, tak ich prehládávali, niekomu kontrolovali dokonca občianske preukazy a teda ich doslova buzerovali a veľa ľudí si to spojila, že je to kvôli nám, ale to, že to bolo kvôli náckom, to ich už nenapadlo, to ale nie je chyba tých usporiadateľov, ale to je proste chyba polície, že nebola vôbec schopná analyzovať tú situáciu.“

Dôležitosť a príznačnosť pochodu homosexuálov pekne vyjadrila i Mária, ktorá sa zatiaľ žiadneho nezúčastnila, ale podporuje ich: „No ešte som sa ničoho takého

nezúčastňovala, ale myslím že je to hrozne dôležité, práve z toho pohľadu, že sa tým manifestuje to, že tých ľudí nie je málo, že sú rozšírení vo všetkých možných profesiách a sociálnych rolách a tak a že by sa s nimi malo počítat' alebo s nami, že nie sme nič iného.“

Kontraproduktívne vníma Pride Parades Lucia, podľa jej slov to môže byť odôvodnené aj samotným faktom, že so zápornou reakciou sa doteraz ani nestretla, uprednostňuje skôr pozitívne vplyvanie na majoritnú spoločnosť individuálnymi činmi: *„Pretože, tí ľudia, ktorí sú proti, tak ich to ešte viac pobúri, hovorím si, nech za nás hovoria činy, nech robíme niečo pekné pre ľudí a potom môže byť všetkým jedno, čo som, kto som. Lebo keď my sa budeme verejne nejakým umelým tlakom vyčleňovať, tak nás tá spoločnosť bude vždy vnímať ako tých vyčlenených, takto to vyzerá akoby sme to sami chceli, nepáči sa mi to, akože robiť špeciálne takú skupinu, my sme proste tu a sme iní, chceme to všetkým dávať na podiv.“* Negatívny ohlas na konanie pride parade u ľudí automaticky očakáva aj respondentka Michaela, ktorá je navyše všeobecne orientovaná proti demonštráciám akéhokoľvek druhu: *„„Oni demonštrujú za svoje práve, že? No ja som tak všeobecne proti demonštráciám, ja si myslím, že to k ničomu nevedie. Akože jedinú, čo to vyvolá je, že to natočí televízia, uvidia to ľudia a povedia si: „Ježiš, skurvení buzeranti, ja by som ich kopla do hlavy.“ Čo vyvolá úplne vlnu nenávisť v tých ľuďoch, ktorí proste sedia naštvaní pri správach, kde sú vraždy, vraždy, vraždy, gayovia, vraždy, vraždy, vraždy a to nemôže mať nič iného len negatívny vplyv na človeka, oni sú 99% negatívne tie správy a pre nich to nie je pozitívna správa, len to urobí to, že prídu náckovia, vyhľadajú si tých ľudí a budú im chcieť nejakú ublížiť, ja si myslím, že je to zbytočné liatie oleja do ohňa.““* Čo sa týka zúčastňovania sa na pride parade, len štyri respondentky potvrdili svoju účasť už v minulosti a osem žien sa doteraz nezúčastnilo.

Vnímanie organizovanosti českých lesbických spolkov u respondentiek respondentkami je závislé predovšetkým na ich osobnej skúsenosti s organizovanosťou. Polovica výskumnej vzorky pokladá organizovanosť za dostatočnú v rámci možností, jedná sa vždy o mladé lesbické ženy a druhá polovica sa prikláňa k negatívnemu ohodnoteniu. Nespokojnosť sa premieta hlavne v pasivite v nevďačnosti, nedostatočnej organizovanosti a v osobných záujmoch zainteresovaných.

Pozitívne vyjadrenie vyslovila 21 ročná respondentka, ktorá to vidí v budúcnosti celkom perspektívne: *„Ja myslím, že majú dostatočnú organizovanosť, ale ako hovorím, okolo tej Prahy zatiaľ teda, ale pomalinky sa to robí všade. Ak do veľkého mesta človek príde, tak tam nájde nejaké tie bary, nájde tam odkazy na niektorých ľudí, čo niečo robia,*

keď si spomeniem, keď som bola mladšia, tak to neexistovalo a viac menej je to u základov si myslím, ale do 20-30 rokov to môže byť na vysokej úrovni, keď to tí ľudia potrebujú, tak to bude na vysokej úrovni, takže tá organizovanosť je dobrá na tie podmienky, aké sú.“

Spojenie súčasných podmienok a spokojnosti s organizovanosťou je smerodajné aj v hodnotení respondentky Anety: *„Mne to pripadá málo, ale zas nevieš koľko majú oni času, či to robia zadarmo, koľko z nich to robí za nejaké prachy,... takže v rámci možností je tá činnosť dostatočná.“* Medzi autorkami negatívnych hodnotení sú paradoxne aj lesbické ženy, ktoré svojou angažovanosťou dlhé roky spoluvytvárali českú lesbickú scénu a podieľali sa na organizovanosti lesbickej komunity.

Spomeniem skúsenosť s lesbickou komunitou respondentky z Prahy: *„Väčšinou je to tak, že ľudia idú do toho s veľkým nadšením, dajú do toho všetko a vyhoria, pretože tam nie je žiadna pozitívna spätná väzba a ak je, tak je úplne minimálna a keď potom na to príde, tak i tie financie sú problém a nie je to tak veľké ako tá spätná väzba.“* S istou dávkou sklamaní, hovorí aj o nevďačných a závistlivých reakciách na svoj aktivizmus zo strany komunity. *„... Keď vy proste niekam idete do TV, aby ste presvedčovali národ, že ste normálni a tak koľko ľudí vám poďakuje a koľko ľudí vám povie, že sa pcháte do TV, aby ste zo seba robili hviezdu, keď vy tam idete, musíte si vziať dovolenku, musíte tam byť dve hodiny dopredu, je to hrozný stres tam byť a je to to posledné, čo vy by ste chceli robiť, pretože nechcete zo seba robiť hviezdu, ešte niekde v TV, ale viete proste, že je to potrebné a nikto iný tam byť nechce, tak tam proste idete a keď väčšinová reakcia je tá, že vy zo seba robíte hviezdu a len jeden človek napíše: „pekne si to tam povedala, ďakujem ti“ a ďalší povedia: „zasa zo seba robí hviezdu“, ale keď im poviem: „Ja tam ísť nechcem, poďte tam miesto mňa, budem rada, ste krajší, budete tam lepšie reprezentovať.“, tak nie, ale to tak má každý, možno to súvisí s tou pasivitou ešte z rokov komunizmu, súvisí to s tou mentalitou proste, že všetko tu bolo zadarmo, človek len prišiel a hneď niečo zadarmo dostal, síce to bolo nekvalitné a mohol na to nadávať, ale prijal to, nemusel preto nič robiť, či už to bol nejaký pochybný kultúrny program, tak to proste pasívne prijímal a nemusel preto nič robiť a to je tu stále proste.““* Veľkým katalyzátorom je pre Moniku však pozitívna spätná väzba od ľudí, pre ktorých to robí, ako sa to stalo i naposledy pri zorganizovaní festivalu Queer eye, kedy hlavnou iniciatívou pokračovať ďalej boli práve pozitívne ohlasy od lesbických žien. Pocit zadosťučinenia sa však tak intenzívne nevracia v podobe kladných ohlasov, keď sa jedná o boj so zákonmi: *„Na tom festivale spätnú väzbu je ľahké získať, pretože tam tí ľudia prídu, ale keď sú to práve nejaké zákony a výskumy a podobné veci, tak tam tá väzba nie je priamo a ľudia si musia dať ešte väčšiu*

prácu, aby to pochválili, tak tá spätná väzba tam nie je taká, tá energia sa nevracia späť, tak preto si myslím, že veľa dievčat stroskotá, že proste sa vyčerpá.“

Pasivitu a nedostatočnú organizovanosť vytýka komunita i Jana, ktorá taktiež spája zakonzervované spomienky z čias komunizmu s neschopnosťou organizovať sa: „„Nie je tu moc. Tých gay a lesbických organizácií, myslím si, že je to veľká medzera. Inde sa ľudia prihlásia do nejakej národnej organizácie, stanú sa jej členmi a budú na to hrdí a tu nie je moc snaha sa organizovať, akože všade niekde sú i neformálne organizácie a deje sa to čím ďalej, tým viac v tých mestách a mestečkách, čo majú aspoň 50 000 obyvateľov, to že sú tu tie skupiny, tak to je dobre, ale to je po 20 rokoch od revolúcie, niet divu že sa to deje. Asi českí ľudia nemajú moc chuť sa organizovať, že ideme za niečo demonštrovať...takže tak. Často sa o tom bavíme, prečo tí ľudia nechcú ísť do sprievodu. Ľudia hovoria: „Načo sprievody? To je ako za komunizmu, ako 1.máj!“ Ani nepôjdu do sprievodu, ani teraz keď sa budú škrtat' všetky platy, odborom siahnu i na najhoršie, v iných krajinách by už všetci protestovali, ale u nás si to necháme.““

Ďalšia respondentka, ktorá bola komunitne aktívna v Olomouci, si myslí, že tá situácia mohla byť vždy lepšia a pre ňu osobne tá organizovanosť dostatočná nebola. Ďalej informuje o špecifikách dvoch typov organizácií: „Sú dva druhy organizácií, jeden je o ľuďoch, ktorí to robia pre seba, viac pre seba, a potom sú to ľudia, ktorí to robia, pretože vedia...sledujú nejaký cieľ.“ Jedna z respondentiek popisuje atmosféru komunitného diania zo svojho pohľadu a vníma ho skôr rozporuplne. Hlavným dôvodom sú neprajné a niekedy až vypočítavé vzťahy medzi vedúcimi jednotlivých skupín: „Veľmi si nepomáhame, nefunguje nejaká poriadna koordinácia, ani propagácia, pretože keby som aj ja chcela pomáhať, tak neviem ako... príde mi to také ako uzavretá skupina a keď som pár tých ľudí poznala, tak boli na mňa moc takí egoistický, okrem teda tej jednej, tak skôr ma tá spolupráca s nimi odradzovala, ale to sa bavíme o jednotlivcoch, asi to nejde len tak paušalizovať.“ Elena uzatvára svoju úvahu myšlienkou, že za posledné roky nadobudla dojem, akoby bol ten komunitný život viac na ústupe.

Nízka organizovanosť sa odráža aj v relatívne malom počte respondentiek, ktoré sú v súčasnosti členkami nejakých lesbických spolkov. Osem lesbických žien poprelo svoje členstvo v lesbických organizáciách, či spolkoch, hoci dve z nich sa v minulosti v lesbickom združení angažovali, ďalšie štyri respondentky členkami sú. Treba však spomenúť, že sa jedná o neformálne združenia, konkrétne bol spomenutý Bengáles, Skalné lesby, Jiný pohľad, Holky v Brne, Stud a Rozdílny Rytmy.

Postoj komunity k feminizmu je podľa respondentiek výrazne priklonený k negativite, nezáujmu, či dokonca až k averzii. Deväť respondentiek zdieľa názor, že medzi ostatnými českými lesbickými ženami panuje záporný vzťah k feminizmu a tri respondentky sú presvedčené o opaku. Vo všeobecnosti sa dá zhrnúť, že väčšina lesbických žien z výskumnej vzorky nedokázala správne interpretovať a definovať samotný termín. Výsledkom sú skreslené, dogmatické a predovšetkým extrémistické názory, založené na presvedčení, že feminizmus presadzuje nenávisť k mužom.

Monika zastáva taktiež názor, že feminizmus medzi lesbickými ženami nie je takmer vôbec rozšírený, naopak rozšírená je mylná predstava o ňom: „*„Tu nikto nevie, čo feminizmus je, feminizmus je, že i ženské sú ľuďmi, že i ženské majú ľudské práva, to je feminizmus a to tí ľudia nevidia a neznášam, keď nejaké dievča povie: „Ja nie som žiadna feministka.“*“, „*Ako nemôžeš byť feministka, vyštudovala si vysokú školu, normálne by si vyšla základnú školu a hľadali by ti manžela, v tých 15tich sa vydaj a potom budeš rodiť deti!*“, *to je nefeminizmus proste.*““ Podobný názor na túto problematiku vyjadruje i Soňa, ktorá sa za feministku pokladá a hoci sa obklopuje rovnako zmýšľajúcimi ľuďmi, väčšinový názor je podľa nej antifeministický: „*Mám kamarátku, ktorá učí gender studies v Amerike a tá mi hovorila, že ju prekvapuje ako málo lesbiiek povie, že sú feministky u nás a ja si myslím, že má pravdu... mne príde, že proste nejako moc to neriešia tie lesby, u niektorých ten feminizmus splyva s nenávisťou ku chlapom, čo je zbytočné. Tie čo sú naozaj feministkami a ešte sú aj aktivistky, tak sa skôr na ne pozerá z „patra“, to je ale zas celkovo, i celkovo človek nerieši ten feminizmus, oni vlastne nevidia, čo to je a tak to skritizujú ešte dopredu, aj dievčatá sa skôr hanbia povedať, že sú feministky a pritom, keď sa človek s nimi o tom baví, aké majú názory a ako vystupujú, tak vlastne sú.*“

Ďalšou respondentkou, ktorá sa sama stotožňuje s negatívnym postojom voči feminizmu, dokonca vylučuje, že by niekedy medzi priateľkami konverzovali o feminizme, je Aneta: „*Mňa by to ani nenapadlo, čo to tak poznám, tak to netrápi nikoho. Čo tak počúvam, to počuješ aj normálne, že chlapi dostanú viac peňazí, ale to môžu hovoriť hetero/ homo dievčatá, s tým nič nenarobíš a tak to proste je, dostanú viac peňazí aj viac pracovných možností, pretože majú väčšiu silu a podobne, ale to je jediné, čo ma napadá, to tak bolo a bude.*“ V okruhu priateľov ďalšej respondentky Petry, by sa podľa jej názoru hľadali feministky až na jednu výnimku veľmi ťažko: „*My ostatné feministky naozaj nie sme, že tak nejako sa naozaj cítime žensky a pre nás tí chlapi naozaj zastávajú nejakú rolu a nejako to moc neriešime. My naozaj ideme za tým, že sme ženské a chceme nejakú tú ženskú a zmierime sa s tým, že to môže byť kuchárka, kuchár a keď sa povie kuchár, tak sa*

predstaví majster svojho oboru a keď sa povie kuchárka, tak sa predstaví nejaká závodná kuchárka jedálne, takže by som povedala, že to nejako tak veľmi nevnímame.“

Rozdielny pohľad na postoj komunity k feminizmu, má respondentka, ktorá s ním jednoznačne nesúhlasí: *„No to sú všetko feministky v tej komunite, mne sa ten prejav proste nepáči, tak ako nemám rada šovinizov, tak nemám rada feministky, mne to príde ako také zbytočné presadzovanie nevraživosti k niečomu inému, akože prečo by som mala zhadzovať chlapov, oni mi nič nespravili, ja proti nim nič nemám, akurát s nimi nechodím, ja proste neviem, prečo by som mala byť feministka, mne keď chlap vezme nejakú ťažkú tašku, tak som rada, ale je to tam veľmi silné v tej komunite, veľmi, tam takzvané ortodoxné lesbičky sú strašne zamerané proti tým chlapom, párkrát som sa s nimi bavila a väčšinou to vychádzalo fakt akože z nejakej zlej skúsenosti, obvykle sexuálnej s tými chlapmi, ale to predsa nejde posudzovať všetkých chlapov sveta podľa jedného, dvoch chlapov, ktorých som poznala, to mi príde také ako...nepáči sa mi to.“*

V presvedčenie, že komunita sa skôr prikláňa k feminizmu, veria ešte dve respondentky, tie však na rozdiel od predchádzajúceho názoru, zastávajú kladný postoj k feminizmu. Jednou z nich je aj Michaela, ktorá sa nerada zaraďuje do akejkoľvek kategórie, ale uznáva, že jej zmýšľanie a chovanie feministické je: *„No nepoznám lesbičku, ktorá by nebola feministka. Ja si myslím...čo to znamená feminizmus vo svojej podstate? Že si ženy presadzujú svoje práva? Tak to je snáď prirodzené presadzovať si svoje práva, muži a ženy, každý má právo na svoje právo, takže podľa mňa neexistuje ten pojem feminizmus ako keby. V mojom ideálnom svete, žena môže povedať svoj názor, muž môže povedať svoj názor a sú vedľa seba.“*

O svoju skúsenosť sa podelila aj Elena, cíti okolo seba isté spriaznenie s feminizmom, často krát sa však stretla s neschopnosťou niektorých mladých žien vôbec interpretovať, čo feminizmus je, väčšinové postoje sú však *„pomerné kladné, podstata tých ľudí sú feministky, alebo si uvedomujú alebo cítia nejakú spätosť s feminizmom, ale väčšina z nich si podľa mňa ten pojem nevie uchopiť správne bohužiaľ, keď som sa o tom s pár ľuďmi zhovárala, tak je strašne málo ľudí, ktorí o tom vedia hovoriť a vedia, čo to vlastne feminizmus je a neškatuľkujú alebo si nemyslia, že to je niečo negatívne, väčšina dievčat s tým súhlasí, ale keď s nimi začneš hovoriť, tak zistíš, že úplne nevedia o čom hovoria, buď úplne nenávidia chlapov a myslia si, že ten feminizmus je o tom, tak to si myslím, že je zle. Väčšina z nich sa cíti ako feministky, ale časť z nich nechápe, čo to je.“*

V rámci feminizmu vyjadrovali tieto respondentky aj svoje osobné postoje, odhliadnuc od ich subjektívneho vnímania postoja lesbickej komunity. Na osobnej hladine sa prejavila väčšia názorová rôznorodosť a neutralita. Konkrétne, šesť žien sa pokladá za feministky, štyri zastávajú viac menej neutrálny postoj a tri pociťujú k feminizmu až averziu.

Za feministku telom i dušou sa rozhodne považuje Monika, svoje feministické naprogramovanie prisudzuje i pobytu strávenému v zahraničí. Nejaký čas tiež pracovala pre feministickú neziskovku Forum 50%: *„Je to úžasná organizácia, ktorá usiluje o väčšie zastúpenie žien v politike, takže vždy okolo volieb majú veľa rozprávania, že vlastne demokracia nie je demokracia, pokiaľ tam nie je pomerné zastúpenie, máme pomernú demokraciu, takže by tam pomerne mali byť zastúpené všetky skupiny obyvateľstva, a ak ženy robia 50% obyvateľstva, tak by ich 50% malo byť i v rozhodovaní, s tým, že platia 50% daní, mali by rozhodovať, kam tie dane pôjdu, to je presne ten feminizmus, ktorý je pre niektorých ľudí veľmi extrémny a pre mňa je úplne normálny, je to o parlamentnej demokracii, pomerný parlamentný systém je pre mňa základ spravodlivosti.“*

Nevyhranený názor má respondentka Marie, ktorá by seba nenazvala feministkou, ale v istom zmysle oceňuje prácu feministiek a považuje ju za zásadovú: *„Ja tiež nie som feministka, ja si myslím, že muži a ženy zmyšľajú každý trochu inak, ale vzájomne sa svojim spôsobom doplňajú, takže pokiaľ sa tie role rozdelia..ale je pravda, že to chlapi niekedy prehávajú, takže majú tie feministky svojim spôsobom pravdu, ale keď sa to už preháňa, tak sa mi to nepáči...ja na to ani moc nie som, na ten extrémizmus, skôr sa to všetko snažím pochopiť a hlavne si myslím, že všetko je individuálne, to je asi môj názor. Ale som rada, že tie veci robia ľudia, čo sú pre to zapálení, keby to nerobili, tak sme niekde na začiatku minulého storočia, alebo len kúsok od posunutia, ale určite by to nebolo vôbec ako dneska, že by som nemohla ísť s Petrou a chytiť ju za ruku, pretože by nás zavreli do blázince.“*

Respondentka, ktorá sa dištancuje od feminizmu, si ho interpretuje skôr radikálne, čo môže priamo súvisieť s jej postojom: *„Ja by som bola pre takú tú všeobecnú rovnosť a nech sa majú ľudia radi, nech si nerobia naschvály, nech na seba neplujú špinu a tie feministky mi prídu dosť agresívne, v niektorých smeroch niektoré, také ich argumenty...niekedy sa ohávajú takými argumentmi, že sa mi zježia chlpy, akože keby to bolo v podmienkach islamských zemí, tak je to úplne niečo iného, ale u nás si myslím, doba je skôr taká, že tí chlapi sú skôr chudáci, my ženy pracujeme, sme im de facto rovné až na nejaké tie pracovné pozície, kde som sa ako pôrodná asistentka stretla s diskrimináciou v tom zmysle, že to materstvo a práca, ale inak tu sa nemáme na čo sťažovať vo vzťahoch*

ku chlapom a pokiaľ sa niekto nechá pošlapávať od manžela, tak to je tiež problém tej ženy, ona by si to mala nejako zariadiť od začiatku toho vzťahu tak, aby to tak nebolo.“, vysvetľuje Lucia.

Komerčnosť v homosexuálnej komunite je v Českej republike medzi respondentkami vnímaná do väčšej miery pozitívne. Len dve respondentky komerciou pohrdajú, štyri respondentky mali buď nerozhodný alebo nezaujatý postoj, ktorý by sa dal prisúdiť málo viditeľnej komercii. Šesť lesbických žien však komerciu v gay komunite podporuje predovšetkým kvôli tomu zviditeľneniu. Medzi ne patrí napríklad Soňa, ktorá to považuje za vhodnú stratégiu ako podvedome normalizovať postoj ku gay ľuďom: *„Viem, že na západe je toho ďaleko viac a mne to vôbec nevadí, naopak si myslím, že je to jeden zo spôsobov ako tú komunitu dostať do podvedomia. Keď sa ľudia pozerajú na TV, tak tie reklamy vidia stále a keď sa im tam občas mihne nejaký gay alebo lesba, tak bez toho aby to vedeli, tak im to podvedome príde ako normálne, nie všetkým, ale takým tým, čo nevedia, určite.“* Spomenula si dokonca na jednu českú komerčnú reklamu, ktorá nevyvolávala v spoločnosti žiadne negatívne reakcie: *„„Tu už bola taká reklama, nejaká poisťovňa, alebo banka možno mala reklamu na billboardoch o založení nejakého konta, niečo ako: „myslite na budúcnosť i so svojim partnerom a niečo...“ a boli tam dvaja muži, ale bol taký decentný, že ani som nepočula na to nejaké negatívne hodnotenie.““*

Veľmi pragmaticky poňala tému komerčnosť Monika, ktorá zároveň vysvetlila celý mechanizmus gay komercie, s pravidla zameranej viac na mužov gayov: *„Muži všeobecne majú vyššie platy než ženy a vlastne kedykoľvek bol nejaký pokus niečo zamerať na lesby, tak to stroskotalo na tom, že tie lesby peniaze nedali za veci, ktoré sú blýskavé, nehovorím, že všetky, ale štatisticky zarábajú omnoho menej peňazí a keď máte pár, tak gay pár zarába omnoho viac, než lesbický pár, najviac teda zarobí gay pár, potom hetero pár, najmenej lesbický pár. Plus veľa lesbických párov ešte má deti z predchádzajúceho vzťahu a gayovia väčšinou deti nemajú, takže tie lesby dávajú ešte naviac peniaze na tie deti a aj keď snahy by tu ešte boli, tak tá lesbická komunita nie je pre tú komerciu tak zároboková.“* Zároveň dodáva, že drvivá väčšina lesbických barov kvôli tomuto dôvodu i skrachovala.

Protichodným názorom na komerciu kontruje Michaela, pre ktorú samotný termín nesie so sebou veľmi negatívnu konotáciu: *„No ja som si teraz všimla takú zvláštnu tendenciu propagovať strašným spôsobom homosexualitu, akože sa robia gay zájazdy, píše sa gay literatúra, videla som nejaké programy o tom, že sa tá komunita tak člení, že oni majú snád' aj gay obchod, kupujú gay ponožky, počúvajú len gay spevákov a bavia sa*

iba s gaymi. Takže nepáči sa mi to, nepáči sa mi komercializácia čohokoľvek, pre mňa je to hanlivé slovo.“

Respondentka, ktorá sa zasa nedokáže stotožniť s formou, akou je gay komunita prostredníctvom komercie reprezentovaná je Denisa. Ako ilustračný príklad jej poslúžila nedávna spomienka na znelku z Mezipater 2010: *„...je úplne trápna, my chceme jedným spôsobom, aby nás ľudia brali ako normálnych a potom sa predvádzame ako totálni magori. Tam sa ľudia predvádzajú v rôznych pozíciách, teraz bola téma High Art, ale rozhodne bola tá znelka lepšia ako minulé roky, jeden tam stojí s glóbusom, jeden tam má hasičskú helmu s vodou a strká si to na hlavu, jeden tam pózuje s figurínou, ale bez hlavy, rúk a nôh, iba to telo, prečo neurobia niečo normálneho, ja viem, že tam sú extravagantní ľudia medzi nami, ale podľa mňa väčšina z nás je úplne normálna, ide to na nás celkom málo poznať, neviem, mne to príde také divné.“*

Nerozhodný postoj zrejme najväčšmi súvisí s faktom, že komercia zameraná na homosexuálov je v Českej republike veľmi nevýrazná a tým pádom ju respondentky ani nevnímajú. Určite významnú úlohu zohráva aj prostredie, ktoré je lesbickými ženami najviac preferované, o čom potvrdzuje i prípad Eleny: *„Ja to nejako extrémne nevnímam tu v ČR, ale je to i tým, že sa skôr stýkam s takými alternatívnymi ľuďmi, okolo hudby, umenia, kníh, skôr nevnímam tieto veci, ale na gay pride mi to ani neprišlo, keď som tam bola, tak sa to odohrávalo v takom skôr squate, kde to bolo dosť alternatívne, čo sa týka výberu umelcov.“*

Komercia ma dvojaký význam pre respondentku Janu, ktorá vníma komerciu orientovanú na gay ľudí veľmi perspektívne, súčasne je však osobnostne zameraná proti komercii. *„Zároveň vítam, keď firmy začnú uvažovať o tom, že sú niečo ako pink money a že táto komunita tvorí významný segment trhu a nemusím to asi ďalej rozvádzať, že firmy by sa mali zamerať na pink marketing i na lesby, aj keď lesby majú nižšiu kúpnu silu, pretože častejšie majú nižšie príjmy dve ženské proti dvom mužom, ktorí ešte aj keď sú bezdetní, takže majú vyššiu kúpnu silu a na nich bývajú na Západe i viac zameraní. A myslím si, že keď tie firmy reklamou alebo svojim postojom podporia niektoré neziskové projekty, tak to môže pomôcť tej komunite v nejakom boji za práva a uznanie spoločenské, ale na druhej strane ja z komercie všeobecne nie som nadšená, som skôr človek ekologicky, anti-komerčne zmysľajúci, takže mám na to dvojaký pohľad, aby to neostalo len tu pri tomto, lebo to nie sú žiadne reálne práva. V reále nám tá konzumná spoločnosť toho moc nedáva.“*, uzatvára triezvo Jana.

V nadväznosti na komerciu sa respondentky vyjadrili aj k ich postojom komercie spojenej s akciami ako pride parades. S mierou komercie v súvislosti s udalosťami tohto druhu súhlasilo sedem lesbických žien, trom ženám je táto téma vzdialená a ľahostajná, dvom ženám táto miera prekáža.

Z pozitívnej perspektívy hodnotí komerciu Monika v spojitosti s tým, že komercia má v sebe istú potenciú mienkotvornosti a z toho dôvodu je na takýchto masových akciách prospešná. I keď táto kultúra zatiaľ neprenikla do Českej republiky, v zahraničí tento spôsob propagácie kvituje: *„keď je nejaká zahraničná a sú tam nejaké, že firma podporuje to a to, tak to nevnímam ako komerciu, samozrejme, že pre tú firmu je to reklama, ale zároveň je to i stanovisko tej firmy a furt to vnímam kladne, že tá firma sa verejne hlási k tomuto, takže zároveň si robí reklamu, ale zároveň nám veľkú službu, že tým hovorí: „A my nie sme homofóbni, tak vy tiež nebudte homofóbni.“, takže zatiaľ to vnímam, na gay pride je to vždy plus pre nás.“*

Komercia a gay pride nie je šťastnou kombináciou u Michaely možno aj preto, že oboje odcudzuje: *„Ja si ju nevnímam, mne je to úplne ukradnuté!“* Svoj záporný postoj ku komerčne orientovaným gay prides je asi výrazne ovplyvnený negatívnou skúsenosťou Leony z jej pobytu v zahraničí. Miera komercia v tomto prípade bola v skutku extrémna: *„Sa mi nepáči napríklad, keď sme šli do Švédska na pride, bola tam komunita ľudí, ktorí robili gay festival v tej dobe, keď bol ten pride a hlavnou myšlienkou bolo poukázať na tú komerciu, to vstupné do toho sprievodu alebo to toho areálu bolo a nebolo vraj nízke. Ja si myslím, že Pride by nemal byť poplatný.“* celkom pochopiteľne konštatuje Leona.

7.4. Ingroup a Outgroup stereotypy

V súvislosti s autostereotypmi v lesbickej komunite respondentky potvrdzovali alebo vylučovali opodstatnenie stereotypu „typickej lesby“. Vo svojich odpovediach dokázala každá lesbická žena charakterizovať vzhľad a chovanie „typickej lesby“, avšak len päť respondentiek si myslí, že „typická lesba“ nie je len stereotypnou predstavou majoritnej spoločnosti. Naopak sedem respondentiek vylúčilo jej výskyt a súčasne zdôraznilo diverzitu v každom jednom aspekte.

Medzi piatimi lesbickými ženami, ktoré si dokázali „typickú lesbu“ promptne zaradiť, patrí aj Michaela. Pre svoju ilustráciu vychádzala z vlastných skúseností, ktoré nazbierala v ostravskom gay klube. *„Myslím si, že existuje, to je velice jednoduché, biele tričko, 15 kíl navyše, šialený účes, strašne veľa prstienkov aj na palcoch, biele botasky a džíny hrozne upnuté, strieborná reťaz okolo krku. Takto vyzerá.“*

Menej stereotypný opis podala Monika, ktorá sa ju pokúsila zadefinovať v kontexte českej gay scény, pričom sa zamerala skôr na jej psychickú charakteristiku: „*Tak môže byť taká typická česká lesba, ktorá sa bojí toho, že je žena a zároveň sa i bojí toho, že je lesba a vlastne sa štylizuje do chlapskej role, čo poznám vlastne trans ľudí, zo ženy na muža, tak tí sú vlastne viac v pohode a menej maskulínni než tieto extra lesby, ktoré tým že sa boja, vlastne nevedia, čo so sebou, boja sa svojej feminity a zároveň sa boja byť samy sebou, pre nich je svet rozdelený na mužov a na ženy a oni nechcú byť tá žena, tak sú proste ako chlapi a to sú ľudia, ktorým nerozumiem a nie je mi s nimi dobre, pretože si myslím, že nie sú samy sebou.*“ Tento typ prirovnáva k ženám s transgender identitou, štylizujúce sa do chlapčenskej role, avšak tieto ženy na ňu pôsobia neporovnateľne prirodzenejšie a cíti sa v ich spoločnosti lepšie. „*Oni sú maskulíne, pretože to tak cítia a potom sú dievčatá maskulíne, pretože tým chcú zakryť niečo a sú hrozne hrubé, sprosté, také ako tí chlapi, ktorých ja nemám extrémne rada, tí „macho“, to sú lesby, ktoré spozná asi každý, keď takého človeka vidíte, tak si poviete, tak to je typická lesba, takých je ale hrozne málo, ale to sú lesby, ktoré sú najviac vidieť.*“ V konečnom dôsledku si ale Monika uvedomuje, že v komunite panuje značná rôznorodosť a každá lesbická žena je jedinečná či už po vnútornej alebo vonkajšej stránke, čo vyjadrila anglickou frázou: „*We come in various shapes.*“ (Prichádzame v rozličných podobách).

V názorovom kontraste s týmito ženami, sú respondentky, ktoré pokladajú „typickú lesbu“ za obyčajný stereotyp. Tento názor predkladá aj Soňa, ktorá túto predstavu sama živila v pamäti a pokladala ju za smerodajnú, pokiaľ nevstúpila do komunity. „*Existuje predstava o typickej lesbe. Typická predstava lesby je, že sa nelíči, chodí oblečená ako chlapec a hrá futbal, keď som sa do tej komunity dostala, tak som tú predstavu mala a príjemne ma prekvapilo, že to nie je pravda, že je veľa dievčat, o ktorých by to človek nepovedal. Podľa mňa typická neexistuje, ale tá predstava áno.*“

Ďalšia respondentka, ktorá sa stotožňuje s pestrofarebnosťou a individualitou v komunite lesbických žien je Elena: „*Veľa ľudí vníma ako typickú lesbu, takú tu nabúchanú butch, voľné nohavice, mikina, krátke vlasy, typická lesba to nie je, ale určite väčšinou keď takého človeka vidíš, tak si myslíš, že je to lesba, je to taký stereotyp, že tí ľudia sa snažia postaviť alebo sa chovať takýmto spôsobom, tak možno je to typická lesba, ale myslím, že nie. Typická lesba je úplne normálne dievča väčšinou, aspoň čo poznám ja, tak je to rôznorodé, asi to nejde úplne povedať, že by typická lesba nejakým spôsobom vyzerala, určite sú tam nejaké znaky, ktoré spoznáš, že má takú mužskejšiu chôdzu, možno veľa tých dievčat sa zaujíma o alternatívne smery, asi krátke vlasy, krátke nechty, iné*

náušnice. O mne väčšina ľudí hovorí, že by to na mne nespoznala, tak ja asi nie som typická. Myslím, že sú tam nejaké stereotypy, na ktorých poznáš, že to je typická lesba, ale potom sú tam tie rôznorodé dievčatá.“

Individualitu povyšuje nad stereotypnú zovšeobecňovanie aj Zuzana: *„Ja si osobne myslím, že nie je typická lesba, každý je originál, je nemám gay radar ako som hovorila, takže ju nespoznám pokiaľ nie je vyslovene ten mužský typ.“*

Ďalšou sondou do oblasti autostereotypov v lesbickej komunite bol pojem queer, ku ktorému sa mali respondentky spontánne vyjadriť. Na základe ich odpovedí, možno zhodnotiť, že tento cudzí pojem je medzi českými gay ľuďmi relatívne dobre zahniezdený a často používaný. Dôkazom toho je i český televízny program Queer na ČT2 alebo názov brnenského pochodu homosexuálov Queer parade. V rámci výskumnej vzorky, deväť žien vníma tento termín kladne, dokáže ho charakterizovať alebo im neprekáža, tri ženy nepoznajú presný význam slova queer.

Lesbické ženy, pre ktoré nesie slovo queer so sebou kladnú konotáciu, sa vo väčšine prípadov pokúsili aj o definíciu tohto ťažko definovateľného slova. Príkladom je aj Michaela, ktorá sa podelila o jej vlastné chápanie slova queer nasledovne: *„Tak queer pre mňa znamená odlišný, alebo zvláštny, je to všetko. Ja do toho klbim trebárs dekadenciu, transsexualizmus, homosexualitu a všetky možné sexuálne deviácie, ktoré nezasahujú nejako ďaleko, nemyslím deviácie akože by som považovala homosexualitu za deviáciu, ale sado maso, alebo na obliekanie, také ľahké. Považujem to za vyjadrenie veľmi zvláštneho štýlu umenia, zameraného na sexualitu.“*

Pozitívny vzťah k tomuto termínu má i Elena, podľa jej úsudku sa queer vzťahuje nielen na queer jedincov, ale navyše aj na zvierací kruh: *„a nie je dôvod sa k nim chovať odmietavo, queer neznamená len homosexuál, môže to byť aj animofil, queer môže byť aj punk nie? Myslím, že tie normy sú dané niečím, čo nie je úplne v poriadku, väčšina tých noriem je daná náboženstvom alebo historickým vývojom danej kultúry, takže si myslím, že to, čo sa sexuálne odlišuje v oblasti queer, tak určite nie je niečo negatívneho.“* Na nedefinovateľnosť slova queer upozorňuje Monika, práve táto skutočnosť ho robí pre ňu fascinujúcim: *„Queer je hrozne zložitý pojem, furt sa nenašla definícia a ja si myslím, že queer samo o sebe odporuje akýmkoľvek definíciám, že ako náhle sa definuje, tak to prestane byť queer, že to musí byť niečo živého, čo sa stále mení, čo je ovplyvňované okolím a zároveň ovplyvňuje tie veci okolo, je to vždy vidím ako „divný“ a mne sa to páči, keď je niečo divné a to je moja definícia queer, aj teraz, keď robíme festival Queer eye, tak je to iný pohľad a to je pre mňa queer.“*

Napriek tomu, že je v komunite viac či menej zaužívané, Soňa sa domnieva, že široká verejnosť naopak nemá predstavu o význame tohto slova. Hoci jej používanie slova queer významne neprekáča, uprednostňuje českú terminológiu: „*Myslím si, že väčšina Čechov a možno aj teplých nevie, čo to znamená, keď som to počula po prvýkrát, tak mi prišlo divné, prečo tam pchať nejaké cudzie slovo, ale dnes už to beriem inak, ako príde mi to ako celkom dobrá nadmnožina a označenie všetkého, čo sa vymyká, tomu čo ten štát pretvára, že je ten mainstream. Mne sa páči skôr slovo inakosť, ako napríklad i čo je na Slovensku ten filmový festival Inakosť, mohli to pomenovať queer a mne sa páčilo, že to pomenovali po slovensky. Ja mám rada české slová, ale nevadí mi to.*“

Respondentky, ktoré nevedeli jednoznačne zareagovať na slovo queer, ho však aspoň priradili k sexuálnej menšine. Možným vysvetlením v prípade jednej respondentky, je aj fakt, že do komunity vstúpila ešte len prednedávnom. Z tohto dôvodu by aj privítala, ak by sa o tomto termíne na verejnosti viac diskutovalo: „*To je veľmi zavádzajúce slovo, pretože neviem, čo znamená, ale samozrejme som pozerala na Qčko, keď bol na Čt2, čo bol skvelý program, takže asi to má čo robiť dohromady pre ľudí, nemusí to byť priamo zmena pohľavia, ale je to pre všetky tieto sexuálne menšiny a myslím si, že by sa o tom malo hovoriť viac, aby sa to dalo do podvedomia ľudí.*“

Postoj majoritnej spoločnosti k lesbickým ženám je vo väčšinovom zastúpení zdanlivo kladný, ako vyplýva z vyjadrení respondentiek. Desať lesbických žien sa domnieva, že spoločnosť sa stáva otvorenejšou a akceptovateľnejšou, svoje hodnotenie zakladajú predovšetkým na porovnaní pozície s gay mužmi, ktorí musia obyčajne čeliť homofóbnym reakciám ďaleko častejšie. Jedna respondentka sa nevedela pre ambivalentné pocity jednoznačne rozhodnúť a ďalšia respondentka si myslí, že postoj väčšinovej verejnosti je skôr zamietavý až indiferentný.

Respondentka s kladným názorom je presvedčená, že postoj heterosexuálnych ľudí fluktuje od ignorácie po akceptáciu v závislosti od toho, či majú vo svojom okolí homosexuálneho človeka: „*Heteroženy sú úplne v pohode pokiaľ nie sú nejaké nevyrovnané samy so sebou a potom majú pocit, že všetky lesby ich chcú znásilniť, ale čo som sa stretla ja, tak to bolo úplne v pohode, možno občas na ulici, keď som išla so svojim dievčaťom, a sme si niekde dávala pusy, tak mali nejaké divné poznámky, ale inak fakt sú všetci v pohode a dokonca i keď sme boli na dedine, tak v pohode sme sa viedli za ruku a nič. Skôr ľudia to nejako ignorujú než aby to akceptovali a keď sú to ľudia, ktorých poznám a keď sa dáme do reči, tak väčšinou sú veľmi milí a práveže tam ani nie je už tá ignorancia, ale akceptácia, ale je to i o tom, akým spôsobom im to ja predložím.*“

vysvetľuje Monika, ktorá hovorí o svojom vzťahu i v pracovnom prostredí veľmi otvorene a asertívne.

Z hľadiska rozdielneho genderového prístupu spoločnosti k mužom gayom a k lesbám, zakladá svoje tvrdenie o lepšom postavení lesbický žien Soňa: „*Určite sú tolerantnejší ako ku gayom, to je ale asi dané tým, že veľa žien to berie ako napojenie cez to ženstvo, takže tam nemajú problém a veľa ženských má s chlapom nejaký vzťahový problém, takže si tak idealisticky myslia, že s tými ženami to môže byť lepšie, čo ale nie je nikdy. Takže si myslím, že tie nemajú problém a ani nejaké predstavy im nevadia nejako a chlapov tá predstava dosť vzrušuje, takže už len z toho dôvodu. Myslím si, že pokiaľ to niekomu z tých chlapov vadí, tak to je len preto, že im vadí, že tie ženské sa bez nich zaobídu, ako totálne. Ale určite sme na tom lepšie ako tí chlapci teda, čo sa týka toho trebárs, že idú po ulici dve dievčatá, držia sa za ruky alebo si dajú i pusy.*“

Z inej perspektívy to reflektuje Jana, ktorá sa opiera predovšetkým o mediálny posun, ktorý nastal v dôsledku aktuálnych tém ako registrované manželstvo či adopcie. „*Myslím si, že málinko sa to posunulo od neviditeľnosti lesbičiek, noviny publikujú sem tam články o lesbách, hovorí sa o deťoch a adopciách a zároveň o pároch vychovávajúcich deti a to musí určite ovplyvňovať tú verejnú mienku. Takže sa to posúva v tom zmysle, že tá verejnosť vie, že tu niečo ako lesby je.*“ Téma adopcií si však vyžaduje väčšiu pozornosť médií a ich ochotu k produktívnej spolupráci, ktorá by eventuálne mohla viesť k zlepšeniu verejnej mienky: „*Myslím, že stále dominuje negatívny postoj, pretože stále sa ešte nepodarilo vysvetliť spoločnosti, že trebárs je tu úplná diskriminácia, že človek v registrovanom partnerstve nesmie adoptovať nikoho a toto právo nie je uprené nikomu staršiemu 18 rokov, toto by chcelo odstrániť tú nemožnosť adopcií a zároveň pridať do registrovaného partnerstva možnosť osvojenia si dieťaťa partnera partnerky, to sú také dosť zarážajúce diskriminácie a lebo skôr bezprávie tých detí.*“ Jolana je presvedčená, že v prípade úspešnej komunikácie s médiami, by zmena bola reálna. Doposiaľ však všetky diskusie dopadli skôr kontraproduktívne a končili hádkami typu: „*...že fakt jak to tí chlapi budú v dvojici vychovávať, čo je úplne jedno, muži vedia to dieťa vychovávať, videla som prípady so zahraničím, to by popierali zmysel otcovstva, alebo dvoch tatinkov, ktorí hrajú futbal sú heterosexuálni. Ľudia si nevidia na špičku nosu, ale myslím si, že keď tú tému otvárala Džamila Stehlíková, tak sa tie preferencie máličko zdvihli. Zatiaľ čo prijímanie gay ľudí, alebo tá akceptácia je celkom vysoká nad 70% vždy, kým pri tých adopciách nie je no.*“

Rozpačitý postoj zaujala k tejto téme Elena, ktorá má skúsenosti s oboma reakciami, vo všeobecnosti sa domnieva, že prevláda skôr negatívny postoj, ale priame reakcie bývajú omnoho viac príjemnejšie. Navyše sa domnieva, že situáciu by boli mohli výrazne pozdvihnúť médiá, ktoré zatiaľ v tomto smere nie sú veľmi nápomocné: *„Poznám pár ľudí, tak si myslím, že tí to vnímajú nie pozitívne, ale aspoň neutrálne, potom keď si vezmeš ľudí na dedine, tak tí asi negatívne, ale to je tým, že nemajú informácie, majoritná spoločnosť to berie buď neutrálne alebo negatívne, ale ja sama som sa trebárs nestretla úplne s negatívnymi reakciami, tí ľudia boli skôr prekvapení, keď ma spoznali, že nikoho takého nepoznali a kým ma spoznali, tak sa na to dívali negatívne, takže z toho usudzujem, že väčšina sa na to pozerá skôr negatívne. Aj naše médiá nefungujú v tomto smere veľmi kvalitne.“*

Negatívne stanovisko zaujala Marie, ktorá sa v svojom súkromí stretla prevažne so zápornými reakciami. Zastáva názor, že česká spoločnosť je voči homosexuálom tolerantná, pokiaľ sa s nimi nemusí konfrontovať. *„Niežeby sa to snažili nejako vyhladiť, ale skôr...no sú schopní to tolerovať, ale nepustia si to do života, ich to vlastne nezaujíma, i Česi nebudú bojovať proti ničomu, pretože tí radšej doma v papučiach, pivo, televízia. Majú skôr pocit, že sa ich to netýka, preto to nechcú riešiť a hovoriť o tom. Skôr je to niečo, čo by tí ľudia mali robiť doma a nechodiť s tým na ulicu, nech si to robia, ale nech sa s tým neprezentujú, myslím že ten prístup je skôr takýto. Miesto toho, aby brojili proti tomu, že: „Homosexuáli nie.“, tak skôr „Tak ich teda nechajte, ale nech mi nechodia na oči“, mám z toho ten pocit.““*

Mediálna reprezentácia českých lesbiiek je podľa respondentiek nedostatočná až neviditeľná alebo založená na stereotypoch. Objavili sa však aj pozitívne vyjadrenia, založené na posune, ktorý české médiá, hlavne česká verejnoprávna televízia a noviny za posledné roky urobili. Dve lesbické ženy priznali, že o reprezentácii lesbických žien českými médiami nemajú takmer žiaden prehľad. Zatiaľ čo, päť žien prejavilo nespokojnosť s vytváraným mediálnym obrazom, rovnaký počet sa vyjadril viac menej kladne.

V negatívnych ohodnoteniach najväčšími rezonovali námietky ako zneviditeľňovanie, skreslené zobrazovanie a používanie slova lesbička, ktoré je väčšinou lesbických žien vnímané skôr hanlivo ako pozitívne. Pretrvávajúcu aktuálnosť tohto jazykového problému potvrdzujú aj výpovede respondentiek. Soňa si napríklad pochvaľuje zavedenie používania slova lesba miesto lesbička v novinárskej profesii: *„Prvá vec, ktorá ma potešila, že tento rok prestali používať slovo lesbička, to je úplne úžasné.“*, dobrý pocit

mala aj z dennej prílohy Ona Dnes denníka Dnes, zameranej na lesbické ženy. Napriek tomu, že články boli písané komerčne a niektorým lesbickým ženám, to prekážalo, Sylva v tom vidí určitý zmysel. Navyše bola táto príloha venovaná i jazykovej problematike slova lesbička. „*A dokonca tam bolo okienko, kde tá autorka, alebo možno v úvodníku toho časopisu, tam vysvetľovala prečo nepoužívať slovo lesbička, akože gramaticky je to síce správne, ale tie dievčatá to uráža a nemajú to radi a to mi prišlo strašne super, lebo je dobré, aby sa to ľudia dozvedeli a ono sa to aj začalo viac používať, počnúc Queer parade. Keď sa podarilo aspoň toto, tak mal ten Queer parade určite význam. Ono veľa ľudí si myslí, že to slovo lesba má taký tvrdý význam a keď chcú hovoriť pekne, tak povedia lesbička, to je ako žehlička. Viem, že niektoré to používajú, ale fakt iba menšina väčšine dievčat to naozaj vadí.*“ Napriek tomu, väčšina novin, najmä mainstreamových odmieta používať slovo lesba, pretože nie je uvedené v SSJČ, ďalšou respondentkou, ktorú to veľmi irituje je Jana: „*Stále sa používa slovo lesbička, napríklad tie staršie ročníky v LGBT komunite to chcú používať, pretože stále vravia, že to slovo lesba je tvrdé a niektoré ženy sa tým cítia urazené, ale myslím si, že je úplne jasný posun k slovu lesba.*“ I keď uznáva istý posun v používaní slova lesba a queer, drvivá väčšina dáva stále priestor popularizačným témam a sexuológom, vytvárajúcim skôr bizarný obraz homosexuality: „*Mainstreamové denníky dajú priestor Radimovi Uzlovi a on napíše, že bisexualita neexistuje, že sa sexuálne orientácie nemenia a má také svoje uletené názory a takýmto akýmsi popularizačným a podivuhodným žargónom, plné je to tých lesbičiek a bizarností.*“

Neviditeľnosť a odsúvanie pozornosti z lesbických žien na gayov mužom, boli ďalšími nedostatkami mediálnej reprezentácie. Najčastejšie sú podľa Sone lesbické ženy prezentované stereotypným obrazom: „*...vždy raz za čas, keď je uhorková sezóna, tak vyjde nejaký článok a väčšinou sa to podáva, akoby lesba bola buď dievča, ktoré nevie kde by, čo by alebo že sú to proste tie bisexuálky alebo že sú to nejaké šialené feministky-chlapny, vychádza málo článkov, ktoré by naozaj išli do hĺbky a fakt sa zaujímali napríklad o postavenie tých dievčat, ako žijú, toho je minimum...Ale vlastne sa ani nedá povedať, ako tie médiá zobrazujú lesby, lebo oni ich vlastne zneviditeľňujú.*“, uzatvára Soňa. Rovnaký názor si na obraz lesieb českými médiami, vyvodila aj Elena, ktorá pociťuje výraznú absenciu záujmu o lesbické ženy: „*Ja si práveže myslím, že české médiá vôbec obraz lesbickej ženy nevytvárajú, myslím si, že vytvárajú obraz gaya muža a to nie úplne pozitívne väčšinou, aj keď v poslednej dobe je viac filmov, ktoré sa dotýkajú homosexuálnej témy a väčšina tých ľudí tam nie je zobrazovaná tak karikatúrne, to bol asi*

predtým, alebo v takých iných programoch, takých trošku mainstreamových, ale úplne tam chýba vykreslenie lesbickej ženy, to tam buď vôbec nie je, alebo ...ono tam vôbec nie je.“

Zároveň, však tieto ženy poukázali na zaujímavý fakt, že záujem médií o lesbické ženy sa môže zvýšiť v závislosti od jej nakloneniu k feminite. Pre ilustráciu, použila prípad Anety Langrovej: *„Potom ako sa vyoutovala, médiá o nej prestali písať, že predtým akoby boli dohady čo a ako, chodí s niekým... ale v okamžiku, kedy ona to priznala, tak akoby, úplne o nej prestali písať a iba občas sa objaví v Blesku článok, že je odrazu ženská, lebo je vyfotená v šatách a takéto kraviny.“* Ženskejšie vystupovanie tejto mediálne známej osoby zachytila i ďalšia respondentka, ktorá sa však jednoznačne vyhradzuje voči jej súčasnému chovaniu: *„Aneta je trápna, to že je lesba viem od prváku na vysokej a skôr bola normálna a odkedy sa priznala, tak začala nosiť sukne a podpätky a chová sa ako pipka, ešte je aj v Star dance, si tancuje v šatočkách a hovorí: „no ja si v poslednej dobe tancujem“, vôbec jej to nesluší, nechala si narásť dlhé vlasy a lesba v sukni, to je proti...fuj.“*, odcudzuje feminnejšiu prezentáciu tejto mladej speváčky Denisa.

Optimistickejší pohľad má na súčasnú situáciu v médiách Monika, ktorá ho počas svojej aktivistickej kariéry čiastočne i spoluvytvárala: *„No väčšinou sa k tomu nechali prehovoriť tie dievčatá, ktoré boli skôr tie intelektuálne a otvorené a aktivistické, takže si myslím, že ten obraz sa podaril vytvoriť dobrý, pokiaľ ide o seriózne médiá, alebo aspoň serióznejšie.“* Neautentické zobrazovanie je však stále dominantné, Monika popisuje dva najčastejšie zobrazenia lesbických žien: *„Samozrejme je tu mediálny obraz erotický, tie dve ženy, pokiaľ možno dlhovlasé blondíny s dlhými nechtami, predstierajúce, že sú lesby, to skôr zasahuje do toho porno priemyslu. Potom je samozrejme ten druhý obraz, tak ako sú celkovo ženy vnímané ako objekty, tak i tie lesby sú vnímané ako objekty, čo ale zapadá celkovo do toho, ako sú tu predvádzané ženy, takže tie lesby sú v tomto kontexte predvádzané ako dve ženy spolu, ktoré majú pôsobiť eroticky na mužov.“*, ktorý je navyše podľa jej slov aplikovateľný na obraz žien všeobecne, v médiách. Zároveň spokojne informuje už o zrealizovanom televíznom projekte Výmena manželiek, ktorého sa zúčastnili dve registrované partnerky. Svojim vystupovaním sa im podarilo výrazne vylepšiť obraz českých lesbických žien v spoločnosti, navyše sa ukázalo, že tento nezvyčajný počin bol omnoho viac efektívnejší ako dlhoročný urputný boj aktivistiek v boji za ľudské práva, v kontexte vnímania verejnosti. Osobne im vzdala veľkú poklonu: *„,,Boli ste výborné, úžasné a urobili ste proste viac práce než my za tie dva roky s tými článkami v novinách, pretože takto vás videla kopa ľudí a videli aké ste úžasné a milujúce a skvelé dievčatá a normálni ľudia.“* Oni majú registrované partnerstvo a v TV im vybrali

z južnej Moravy hrozne veriacu rodinu a samozrejme, že tá rodina bola v šoku najprv a nakoniec prišli na to, že sú dievčatá hrozne prima a to, čo oni si doteraz mysleli o lesbách, tak to bolo zle, že oni sú normálne milí ľudia a že to bola tá najúžasnejšia vec, ktorú tie dievčatá mohli pre našu komunitu urobiť, aj keď my sme sa snažili robiť rozhovory za tie ľudské práva a podobne, ale toto najviac zabralo.““

Nie celkom verné zobrazenie lesbických žien, najmä po fyzickej stránke si zaregistrovala Michaela, podľa jej dojmu je ich vizáž vo väčšine prípadov výrazne ženská, čo je zárukou toho, že produkcia bude tržne úspešnejšia: *„Práveže si myslím, že ich zobrazujú koľkokrát aj krajšie (smiech) a príjemnejšie. Väčšinou to bývajú sexi ženy s pár maskulínnymi prvkami, nosia ťažké topánky trebárs alebo krátky účes, sú chudé a pekné väčšinou. Nie je ich málo, ale čo som sa stretla, tak to boli fakt tie typy ako som povedala, ten jeden typ a tá je úplne zaručená, 80%, a 20% sú trebárs aj duchovné, pekné dievčatá, ktoré by vyhovovali tomu typu, pretože to je spropagované, na tie filmy by sa potom nikto nepozeral, keby tam bola tá typická ženská.“*

Na nedostatok televíznych produkcií s touto tematikou sa rozhodne nest'ážuje Jana, jej sumarizácia je toho dôkazom: *„To si myslím, že je dobré, neviem či čisto len Česká televízia, ale i tam sa to častejšie objavuje, teraz by som nepovedala lesby, ale aj gayovia sem tam, tam ich prepašujú tí noví scenáristi a objavilo sa niekoľko filmov alebo tých počínov ako série Soukromé pasti, a ten L film, v ňom bola Jiná láska, bol moc fajn. Máme i program Q-čko, predtým bývalo LeGaTo, ja to už beriem samozrejme, na Barrandove chodí České milování, tam sú tiež príbehy tých "iných"...:). No ja by som skôr asi tú zahraničnú produkciu, ktorá je už aj v mainstreamových filmoch. Proste každý rok vznikne jeden veľký, jeden dva filmy, ktoré sú i tržne úspešné, napríklad ten Single man alebo Gymnastka, proste stále chodia. Ten posun v tých súťažiach je, tam sa vždy objaví nejaký homosexuál alebo lesba alebo vo výmene manželiek, takže tá reprezentácia akási je, ale nejako moc verne neodráža realitu, ale rozhodne sa nedá povedať, že tí ľudia sú closetovaní.“*

Ak by mali možnosť zvrátiť súčasný trend v mediálnej reprezentácii českých lesbických žien, sedem respondentiek sa vyjadrilo v prospech zmeny a tri respondentky si myslia, že zmena nie je podstatná. Viaceré sa zhodli v rozšírení mediálneho priestoru, ktorý by sa venoval lesbickým ženám, taktiež zazneli výzvy na viac priestoru k verejným diskusiám ohľadne ľudských práv lesbických žien a gayov, priali by si väčšie zastúpenie.

Absolútna medzera v mediálnom obraze žien prekáža Elene, ktorá má potrebu vybudovať mediálny obraz od základov, ak však zoberie do úvahy program vládnych strán, veľkú nádej do toho nevkladá. „*Ja by som nič nemenila, ja by som ho tam vôbec dala, on tam chyba, teda viac priestoru, ale nevidím to pozitívne vzhľadom k tomu, že česká televízia je pod nátlakom našej politiky a väčšinou tieto programy strkajú na posledné miesto, vlastne každý štvrtok sa vysielajú program Queer, tak ten sa venuje tejto problematike, ale že by bol sledovaný, väčšinou ľudia o ňom ani nevedia. A čo viem, tak teraz keď sa konali voľby, tak veľa tých strán, čo sa do vlády dostala, tak keď sa ich niekto pýtal na médiá, tak vravela: „obmedziť“, ale ja si už ani neviem predstaviť ako to obmedziť. Tak čo zmeniť, zmeniť asi vedenie, ale tak na to je potrebné zmeniť aj názor spoločnosti, inak tam nikto tie programy nepresadí.“*

Domáca seriálová produkcia je podľa Michaely skôr veľkým sklamaním, predovšetkým kvôli plytkému tematickému zameraniu, z toho dôvodu uprednostňuje zahraničnú produkciu, v ktorej je navyše zastúpenie sexuálnej menšiny legislatívne nariadené: „*V lepších seriáloch to je, ako je Ally McBealová alebo to Will a Grace, sú tam a sú hlavnými postavami často, ale v Amerike to majú inak, tam vždy musia zastúpiť nejakú tú menšinu, homosexuál, čierny, žltý a tučný. Tak možno časom sa to objaví aj u nás, nebolo by to zlé, potešilo by ma to. Aspoň by si ľudia na to zvykli, že je to prirodzenou súčasťou, nech je toho viac kludne.“*

Pomerné zastúpenie, ktoré by štatisticky reprezentovalo každú menšinu a bolo by teda hodnoverným zobrazením reality, presadzuje Monika. Z jej hľadiska si to vyžaduje verejné prihlásenie sa k homosexuálnej orientácii aj v mediálnom svete, čo by odtabuizovalo a znormalizovalo homosexualitu: „*Stále si myslím, že toho nie je dosť, práve tým, že tí ľudia nie sú vyoutovaní, tak nevieme koľko nás je, ale je nás dosť na to, aby proste, keď je v seriáli 100 ľudí, pár z nich bolo teplých, to je štatistická danosť, že pár ľudí teplých bude, tak prečo sa tváriť, že tam nie sú. Nemusí sa tam riešiť coming out a nejaké ľudské práva, proste len tam prídem a poviem, ja a moja partnerka - len taká poznámka, áno sme teplí a nie je to problém nemusí sa to riešiť ďalej, nemusí sa dať tomu zvláštny priestor v TV, to je ako keď chceli afroameričania, aby boli viac zastúpení vo filmoch, čo je tiež zvláštne, keď si vezmeš koľko je tam afroameričanov v Amerike a koľko je filmov, kde proste nevidíš jediného. Ty proste keď sa pôjdeš prejsť po New Yorku, tak tam stretneš veľa ľudí akejkoľvek farby pleti, tak ako je možné, že je potom film z NY a nie je tam ani jeden, myslím, že film veľmi pôsobí na ľudí, keď sa naň pozerajú, lebo je to ako obrázok reality, hlavne ak sú to seriály zo života - a to že tam proste budú lesby, Rómovia,*

Vietnamci, to je proste normálni život, tých ľudí normálne stretávaš, tak prečo by tam nemali byť, nemusí sa to riešiť ako problém, ale stačí, že tam budú.“

Verejný coming out mediálne známych žien by bol aj podľa Sone veľmi prospešný a kľúčový, pre dosiahnutie väčšieho priestoru, ale i pre zlepšenie zobrazenia lesbických žien. *„Skôr by to chcelo viac než tie médiá, tie lesby, ktoré v tých médiách už sú. Aby sa to vyoutovalo, pokiaľ toto nebude, tak tie médiá budú iba špekulovať a niekomu liezť do súkromia.“* Trochu sebakriticky to vníma Jolana, ktorá sa domnieva, že komunita by mala sama o sebe vynaložiť väčšie úsilie o lepšiu pozíciu a zvýšenú pozornosť v médiách: *„Akože privítala by som viac priestoru, ale to bola chyba aj tej komunity samotnej, my sme pri tých Queer parade neprodukovali moc tie články, tá komunita sama nie je moc aktívna.“*

7.5. Bilancovanie

O subjektívne pociťovaných pozitívach a negatívach homosexuálnej orientácie sa vyznávali respondentky z väčšej miery emotívnejšie ako v predchádzajúcich témach. Len jedna respondentka si nevedela uvedomiť žiadne pozitívum, jej dôvod má však opodstatnenie v živote v sebazapieraní a v tajnosti, v snahe neublížiť jej rodičom.

Medzi pozitívami rezonovali slová ako otvorenosť, tolerantnosť, oslobodenie od stereotypov a genderových rolí, výnimočnosť, prirodzenosť a posilnenie. To všetko sú benefity, z ktorých môžu lesbické ženy ťažiť a veľmi ich oceňujú.

Zrejme jedným so základných atribútov spokojného života je plnohodnotný vzťah, či už pre homosexuála alebo heterosexuála. Môcť uplatniť túto možnosť je nenahraditeľná aj v prípade Sone: *„Keby som bola heteráčka a mala by som uspokojivý vzťah, tak by som mala pozitívum v tom, to je jasné, pozitívne na tom vidím to, že to je ten priestor, kde môžem mať plnohodnotný vzťah, že nemusím sa nikde pretvarovať a že môžem byť sama sebou.“* Soňa upozorňuje i na ďalšie neoceniteľné výhody, plynúce s rovnakého pohlavia, ktoré si heterosexuálna žena ani nemusí uvedomovať: *„Maximálne pozitívum a to si niektoré lesby ani neuvedomujú je, že tým, že sme obe ženy, tak obe vieme, čo to je keď na nás prídu hormóny, to je k nezaplateniu. To je celkom dôležité a čo viem, tak v mnohých vzťahoch to tak funguje, že keď ženy majú nezhody, tak to zvedú na to. Menej vecí vysvetľujem, akože ono to vyzerá stereotypne, ale tým že sme obe ženské, máme niektoré veci tak ako máme, jednak biologicky je to podobné, fyziologicky. Máme podobné skúsenosti ako ženské, čo sa týka postavenia v spoločnosti, proste tie ženské všeobecne sú na tom horšie ako tí chlapi, takže...“*

Osobnostnú výnimočnosť a jedinečnosť komunity vyzdvihli dve respondentky, jednou z nich je Jana: „Už to, že je to akási užšia komunita ľudí, tak človek sa cíti výlučne, teraz to nemyslím zle, ale zároveň i vylúčený, to má dva významy a zároveň je akoby niečím tá exkluzivita, takže sa vytvorí určitý druh komunity, stmelujúci sem tam, proste nejaká solidarita, vlastný humor.“

Vyslobodenie sa zo stereotypov kvitujú ďalšie dve respondentky, predovšetkým netradičné rozdelenie genderových rolí v lesbickom vzťahu si pochvaľuje Monika: „Nemusím dodržiavať genderové role, ktoré mi hrozne vadia, môžeme si ich s partnerkou rozdeliť, tak ako nám budú vyhovovať.“ Elena, ktorá je tiež zástankyňou oslobodenia od stereotypu, navyše zmieňuje vyššiu mieru tolerancie v sebe samotnej, zároveň ju fascinuje špecifickosť žien: „Ja si myslím, že keď to má človek v živote ťažšie, tak ťa to donúti sa naučiť nové veci, alebo sa pozerať na veci tolerantnejším spôsobom...Mňa baví tá komplikovanosť žien, to ako vnímajú niektoré veci, ako fungujú a ako premýšľajú.“

Nesmiernym oslobodením je pre Mariu možnosť byť sama sebou a žiť sebe prirodzeným spôsobom, ktorý nie je nalinajkovaný spoločnosťou: „Robím to, čo je mi prirodzené a nemusím sa snažiť napchať do nejakej role, ktorú mi tá spoločnosť určí, to je veľmi pozitívne, pretože to sa nedá dlhodobo vydržať.“ Vysvetľuje základnú pointu ľudského práva homosexuálne orientovaného človeka v heteronormatívnej spoločnosti.

Napriek tomu všetkým pozitívam a výhodám, si bohužiaľ lesbické ženy uvedomujú aj veľa negatívnych a bolestivých skutočností. Tomu nasvedčuje fakt, že iba tri ženy žiadne negatívum nevyslovili, svoju orientáciu prežívajú bezpodmienečne pozitívne. Medzi negatíva zaradovali najmä heteronormativitu a všetky limity, ktoré z nej vyplývajú ako nemožnosť prejavovania citov na verejnosti, ohľaduplnosť voči ostatným na úkor vlastného šťastia, skrývanie sa. Najviac bolestivou témou je otázka zaobstarania si detí a medzi ďalšie nepriazne, ktoré sú súčasťou homosexuálnej orientácie, patrí komplikované dospievanie a zúžený výber partnerov.

Na úskalie heteornomativity si sťažuje aj Soňa, ktorú rozčuľuje limitujúci pohľad majoritnej spoločnosti, vždy keď hovorí s osobou, ktorá si nie je vedomá jej sexuálnej orientácie: „tak mám také pudenie to povedať a to síce preto, že to negatívne v tejto spoločnosti je, že sa všeobecne predpokladá, že keď si dievča, tak spíš s tým opačným pohlavím a automaticky si ťa dajú do tej škatuľky a existuje minimum ľudí, ktorých by napadla trebárs len tá možnosť, že existuje ešte niečo iné. Ten stereotyp toho, že fakt existuje len tá heterospoločnosť, to je asi najväčšie negatívum, tá väčšinová spoločnosť tú menšinu nevidí vôbec.“ Opačnú tendenciu pri konfrontácii s heteronormatívnym správaním

svojho okolia či verejnosti majú nasledujúce dve respondentky. Denisa sa vyhýba hocakým citovým prejavom na verejnosti z vlastného presvedčenia či pocitu dyskomfortu: „*Mne vadí ventilovať sa na verejnosti a nejaké bozkávanie a držanie sa na verejnosti mi vadí, pokiaľ nie je tma a temná ulička alebo pokiaľ nie som, tak opitá, aby mi to nevadilo, ale inak myslím, že je to úplne jedno. Ale je to moje negatívum, mňa tá spoločnosť vlastne tlačí, ale je to môj postoj, celkovo ti to vadit' nemusí, to je každého vec, ale to je pre mňa negatívum*“. Ešte ohľadupľnejšie reaguje na tlak spoločnosti Maria, ktorej to na jednej strane prekáža, ale na druhej sa heteronormatívnemu správaniu podvoľuje: „*Negatíva sú, že človek to nemôže moc ventilovať presne preto, že to ostatných privádza do rozpakov, v tom lepšom prípade. Alebo to vyvoláva nejaké negatívne emócie, ale tiež sa to dá vydržať. Zasa ja to beriem tak, že homosexuáli by mali byť trochu ohľadupľní voči ľuďom, ktorým to naozaj nerobí veľmi dobre, pretože to je pre nich niečo nové, nikoho takého nepoznajú, takže im to moc nepredhadzovať, keď vidíš, že to s nimi proste cvičí. To je negatívne, tento postoj spoločnosti zatiaľ*“.

Žiaľ ani na jedno pozitívum si nedokázala spomenúť Zuzana, ktorá z rešpektu k rodičom zapiera svoju sexuálnu orientáciu a táto ohľadupľnosť, ktorú vníma ako svoju dcérsku povinnosť, ju privádza do zúfalstva. Navyše jej otvorene emotívnou a exhibicionistickou povahou, sa veci o to viac komplikujú. Spomína na zážitok s pred roka, kedy spolu s rodinou prišli na ples: „*Ešte teraz ma mrzí, že keď si moja sestra priniesla o 30 rokov staršieho priateľa, o dva roky staršieho ako sú moji rodičia, tak to bolo zle, ale prehltili to, keď sa tí dvaja bozkávali pri stole, tak sa tí dvaja dívali divne, ale bolo to normálne, ja keď som si priniesla priateľku, viem že to bolo zapreté, lebo o tom vedela iba moja mamka, tak sme sa len tajne držali pod stolom rukami, tú lásku sme si nemohli, už len z rešpektu k tým rodičom a z rešpektu k okoliu, aby sme ich nešokovali...to vnímam ako totálnu nespravodlivosť a tú najväčšiu negatívu, že nemôžeš z rešpektu k ľuďom, ktorým by to mohlo byť neprijemné, nemôžeš ukázať svoju lásku, ako keď si heterosexuálna, to mi vadí najviac*“.

Ďalšou komplikáciou v zozname negatív je limitovaný výber vyhovujúceho partnera. Na tento problém upozorňuje Monika: „*Negatíva asi určite to, že mám obmedzený výber, že tých ľudí je omnoho menej samozrejme, ešte menej ich je okolo mňa, v Prahe sa to trošku zlučuje, ale keby som bývala v nejakom malom meste, tak by bolo ťažšie pre mňa spoznať ženu s rovnakou sexuálnou orientáciou a zároveň by mala všetky tie ďalšie atribúty, pre ktoré by sme sa k sebe hodili*“. Túto situáciu bez pochyby sťažuje menej vyvinutý inštinkt pre rozpoznanie lesbickej ženy, gaydar by pomohol najmä Zuzane:

„je v tom prekážka v hľadani v menšine, hľadáš...nie je to preukázateľné, keď si heterosexuálna, vieš že hľadáš muža a málokedy naraziš na homosexuálneho, máš väčší výber, takže negatívum je malý výber, rozpoznateľnosť minimálna pre mňa.“

Zamestnanie pôrodnej asistentky zrejme o to viac zvyšuje intenzitu túžby po počatí dieťaťa s partnerkou, pre Luciu je táto oblasť veľmi citlivá: *„Jediné negatívum pre mňa sú tie deti, pretože obe chceme mať deti a je to veľmi ošemetná téma, to vždy skončí slzičkami, keď sa o tom bavíme, pretože si nevieme predstaviť ako to urobíme.“*

Prekážku v zaobstaraní detí vnímajú veľmi emotívne všetky lesbické ženy, ktoré plánujú výchovu detí v budúcnosti. Vo výskumnej vzorke sa našlo osem žien, ktoré prejavujú veľký záujem a túžbu po dieťati.

Najčastejším spôsobom zaobstarania detí, by bolo umelé oplodnenie, v tom lepšom prípade by si priali odnosiť oplodnené vajíčko svojej partnerky, to však v Českej republike nie je z právneho hľadiska možné.

Jedna z respondentiek by preferovala radšej pestúnsku starostlivosť, alebo adopciu, tá by však bola možná až po zrušení registrovaného partnerstva s jej bývalou partnerkou: *„Možná je pestúnska starostlivosť a keď nebudem v tom registrovanom partnerstve, tak si budem môcť adoptovať dieťa, ale to by som teraz nechala na nejaký stabilný vzťah, ja uvažujem aj sama, ale teraz myslím, že by som to ani finančne neutiahla, pretože dieťa je nákladná vec.“*

Veľa peripetií s plánovaním dieťaťa dokazujú aj slová Lucie, každá alternatíva prináša svoje úskalia a i napriek tomu, že by o vhodnom darcovi spermie vedela, váha kvôli všetkým dôsledkom, vyplývajúcich z tohto rozhodnutia. *„Z toho hľadiska technického prevedenia je to pre mňa trochu nepredstaviteľné, metódy sú, je o tom veľa diskusií, ale príde mi to...viem, že ten akt počatia toho dieťaťa by malo byť niečo strašne krásneho a takto to budú skôr sprevádzať stresy, či to vyjde, či to nevyjde, neviem si to zatiaľ moc reálne predstaviť.“* Starosti jej robí aj striedavá starostlivosť, o ktorú by mal darca, bývalý spolužiak, záujem, s týmto riešením však nesúhlasí jej partnerka. *„Pre mňa by bolo skoro posvätné, keby som mohla byť náhradná matka, čiže vajíčko tej mojej Michaely by som mohla odnosiť ja s nejakou darcovskou spermiou, to by bolo úplne úžasné. Už som sa skúšala pýtať aj po známostiach, či by to nešlo zariadiť, ja by som trebárs zohnala tie peniaze, ale málokto je tomu naklonený a ak, tak urobia za 100000 Kč umelé oplodnenie, väčšinou po známosti, ale nie to náhradné oplodnenie, to je tu zakázané a bolo by to moc.“*, delí sa o svoje plány Lucia.

V určitom zmysle, by bolo možné považovať dieťa z predchádzajúceho manželstva aj veľkou výhodou, v prípade fungujúceho vzťahu i s matkinou partnerkou, je to určite veľká výhra. Soňa sa v súčasnosti s takýmto chodom udalostí môže pochváliť a vzťah partnerky s jej dnes už 16-ročnou dcérou popisuje takto: *„Oni majú dobrí vzťah, vymedzili si taký svoj...niečo tam ako funguje, majú také svoje i tajomstvá, mne to príde tak normálne, keď si proste nájde ženská iného dobrého chlapa a ten nie je blbec, tak si s tým dieťaťom vytvorí tiež vzťah, moja partnerka tiež nie je nemožná a majú vzťah. Je teda mladšia, takže by trebárs biologicky nemohla byť matka mojej dcéry, takže som si myslela, že to nemôže brať rodičovsky, ale zistila som, že občas tie tendencie má, máva občas obavy, keď je niekde večer dlho, alebo myslí do budúcnosti, čo kedy bude a tak, až ma niekedy prekvapuje. Predpokladám, že bude ešte chcieť svoje dieťa tiež, ale to ešte uvidíme.“*

Potrebu vychovávať dieťa zatiaľ nepocitujú štyri ženy, nie je však vylúčené, že niektoré z nich to v budúcnosti kvôli svojim partnerkám budú plánovať. Samozrejme, všetko záleží od priorit a tie Elenine sa sústreďujú na emancipáciu: *„Ja to doteraz neviem a vôbec si neviem predstaviť, že by som mala svoje deti, mňa strašne desí pôrod, ale to je veľmi detské, to je pohľad tak trošku nevyzretý, myslím, že za pár rokov sa toho veľa zmení, ja som skôr taká rozlietaná, i moja babička je taká veľmi emancipovaná, tak som v tomto po nej.“* Elena však uznáva, že by v budúcnosti prijala, ak by jej partnerka mala dieťa.

Iným prípadom je Monika, ktorá túžbu po vlastných deťoch nikdy intenzívne necítila, hoci o nich rozmýšľala, ale vzhľadom k svojmu veku, si nerobí veľké ilúzie: *„Veľmi som o tom premýšľala a hovorila som si, že to raz príde, ale zatiaľ to furt neprišlo a už to asi ani nepríde, som asi zrovna človek, ktorý deti fakt asi mať nechce. V mladosti som si hovorila, teraz ešte nie, možno časom, ale teraz je už mladosť v ťahu a furt nemám potrebu mať deti, mám ich rada, cudzie deti mám veľmi rada a keby sa stalo, že by som mala partnerku, ktorá by chcela deti tak, by to bolo super, ale nemám potrebu mať svoje vlastné deti.“*

Negatívne pocity súvisiace s ich homosexuálnou orientáciou zažilo jedenásť lesbických žien, jedna respondentka nikdy vnútorne nepocitovala svoju lesbickú identitu negatívne. Vo väčšine prípadov sa negatívne pocity objavovali u týchto lesbických žien v pubertálnom veku, v počiatkových fázach vnútorného coming outu či už počas prvých lesbických vzťahov.

Veľký podiel na svojom negatívnom zmýšľaní a cítení v jej začiatkoch pripisuje Michaela sebe: „Zo začiatku človek cíti, že je divný a je to také, že nevie, čo sa deje. Ale ja som mala šťastie, že som sa veľmi rýchlo vyrovnala s tým, že som si prestala hovoriť, čo ľudia povedia a začala som robiť, čo mne sa páči proste a keď to nikomu neublíži, tak to nemôže nikomu vadiť. Negatívny pocit vo mne vyvolalo moje vlastné presvedčenie, nie ľudia ani nikto iný, ale to, že som si myslela, že je to divné.“ Samotné uvedomenie si tohto faktu jej pomohlo odstrániť všetky negativizmy.“

Svoje utrpenie a vnútorný boj popisuje Jana, ktorá bola ochotná priniesť veľkú obeť, len preto aby mohla mať plnohodnotný vzťah so ženou: „Určite, akože prežívala som všetky tie pocity, nie že som jediná na svete, ale že som to nechcela a chcela som sa preoperovať na muža, aby som mohla milovať svoju kamarátku. Som bola fakt mladá a myslela som si, že nie je inej cesty, ja som si nevedela predstaviť inú existenciu ako v ženskom tele, ale potom som pochopila, že to nebude asi tým, že to vyšlo.“

Neskorší coming out vtedy ešte u vydatej Sone, ju prinútil byť ešte otvorenejšou a vyhranenejšou vo svojej lesbickej identite, v závere jej však tento ťažký začiatok už v súčasnosti prináša len osoh. Aj ona bola jednou z tých, ktorá sa musela popasovať s klasickými otázkami: „Prečo zrovna ja?“, účinnou zbraňou voči okoliu bola v tej dobe otvorenosť, ktorá je podľa jej slov vlastná všetkým ženám, ktoré sa vyoutovali neskoro: „I ja som sa musela tým, že som bola vydatá natoľko vymedziť, že do tej hetero škatulky nepatrím, že som to musela fakt urobiť úplne všade a väčšina z nich mi potvrdila, to čo mám pocit i ja, že akoby sme viac v pohode, máme to vyriešené, nie je mi nič divného, nemusím mať taký ten pocit, že je tam pekné dievča, otočím sa a ona sa neotočí, a to by som asi nemala... je to všetko už také v pohode.“

Ťažkosti s stotožnením sa so sexuálnou rolou v lesbickom vzťahu prežívala Leona, ktorej mala komplikácie vymedziť sa v roli ako muž alebo ako žena: „No, keď som si proste hľadala sexuálnu rolu napríklad, človek si hovorí tak som chlap v tom vzťahu? Taký nedostatok vzťahových vzorov alebo sociálnych vzorov vôbec, pretože človek si hovorí... to si hovorí každý ako tom bude v tom partnerstve a hľadanie role v tom vzťahu je ťažšie niekedy. Tak v čom som chlap, alebo...či som chlap alebo ženská, kedy a tak, také zrovnávanie.“

8. Porovnanie výskumných dát získaných v Holandskom kráľovstve a v Českej republike.

8.1. Coming out a vzťahy

Vnútorň coming out prežívali holandské aj české respondentky prevažne v období puberty až skorej adolescencie, pričom si niektoré začali uvedomovať náklonnosť k rovnakému pohlaviu ešte v predškolskom veku. V oboch výskumných súboroch sa však našli výnimky, ktoré si začali uvedomovať svoju homoerotickú orientáciu až medzi 20-30. rokom života. Uvedomeniu si svojej homosexuálnej orientácii predchádzalo prvé zaľúbenie do osoby rovnakého pohlavia, experimentovanie s opačným pohlavím, alebo kríza identity.

Vonkajší coming out však prebiehal u holandských respondentiek v skoršom veku ako u českých. Kým holandské respondentky sa verejne prihlásili k svojej homosexuálnej orientácii ešte pred 20. rokom života v drvivej väčšine prípadov, české respondentky sa častejšie prihlasovali k svojej homosexualite až po 20. roku života.

Dynamika sexuálnej orientácie sa vyznačovala u oboch skupín rozmanitosťou a fluiditou, pred potvrdením si svojej sexuálnej identity sa tieto lesbické ženy v niektorých prípadoch označovali za bisexuálne.

V otázke partnerských vzťahov, v súčasnosti žije v lesbickom vzťahu väčšina holandských i českých respondentiek. V minulosti uviedlo skúsenosť s heterosexuálnym vzťahom, či čisto sexuálnu skúsenosť s mužom viac českých ako holandských lesbických žien, v oboch výskumných vzorkách však takúto skúsenosť zhodne priznala nadpolovičná väčšina.

8.2. Rodina

V oboch výskumných vzorkách nadpolovičná väčšina lesbických žien potvrdila, že ich sexuálnou orientáciou nie je oboznámená iba ich nukleárna rodina, ale i širšia. U všetkých holandských respondentiek je o ich lesbickej identite informovaná celá nukleárna rodina, na rozdiel od niektorých českých respondentiek, ktoré z ohľadu na určitého rodinného príslušníka držia zatiaľ svoju homosexualitu v tajnosti.

Zhoda vo výskumných vzorkách nastala aj v súvislosti s reakciami rodičov na coming out ich dcér. V piatich prípadoch holandských i českých respondentiek sa totiž zhodne vyskytlo päť kladných a prijímajúcich reakcií, rozdiel nastal v pomere negatívnych. Kým až u siedmich českých rodín došlo k negatívnej reakcii, záporne reagovali

v holandskej výskumnej vzorke len rodičia troch respondentiek, v zvyšných prípadoch sa jednalo o zmiešané reakcie. Charakter reakcie podľa Holanďaniek úzko závisí od lokality, kým na vidieku prevládajú tradičné hodnoty a ľudia sú homosexualite neprístupní, v meste môžu dominovať skôr liberálnejšie postoje. Prijatie coming outu bolo taktiež častejšie v rodinách, kde sa už homosexualita vyskytla medzi rodinnými príslušníkmi. Reakcie rodičov boli v niektorých prípadoch až neveriteľne akceptujúce.

Odmietanie až ignorovanie nastalo v prípade, ak bol rodič presvedčený o učinení dobrovoľnej voľby homosexuálnej orientácie. Na druhej strane, príčinami negatívnych reakcií mohli byť podľa výpovedí českých lesbických žien iné faktory, napríklad predchádzajúce zraňujúce situácie či okolnosti ako napr. väzenie, predpojatý postoj k homosexualite, sebaobviňovanie z nesprávnej výchovy alebo neskorý coming out v manželského zväzku, počas ktorého bolo počaté i dieťa. Paradoxom však ostáva, že v situáciách, kedy vlastní rodičia neprejavili dostatočné porozumenie, boli to práve prarodičia, ktorí sa preukázali ako liberálni a pokrokoví.

Prvou osobou, ktorej sa holandské i české respondentky zdôverili boli prevažne priatelia, v prípade rodičov boli najčastejšie informované ako prvé matky. Najbližšou osobou v rodine bola u polovice českých respondentiek matka, takmer polovica holandských respondentiek uviedla rovnakú odpoveď. Matky boli vo všeobecnosti považované za emotívnejšie a chápujúcejšie ako otcovia. Blízky vzťah s každým členom rodiny uviedlo viac holandských ako českých respondentiek, tie okrem súrodencov ďalej uvádzali aj prarodičov ako najbližšiu osobu.

Výsledky sa zhodovali najmä v otázke najväčšej opory, ktorú respondentky väčšinou stotožňovali s najbližšou osobou. Konkrétne, respondentkám poskytli najväčšiu oporu rodinní príslušníci a priatelia v rovnakom pomere, v minimálnom počte sa vyskytli i respondentky, ktoré oporu nepotrebovali.

Coming out mal dopad na vzťahy v rodine medzi holandskými a českými respondentkami v rozdielnej miere. Kým v českej výskumnej vzorke bol dopad na rodinné vzťahy markantný, vo väčšine prípadov s prevahou kladnej zmeny, len polovica holandských žien zaznamenala dopad na vzťahy v rodine, taktiež s kladnou prevahou. Zvyšok lesbických žien žiadny významný dopad na rodinné vzťahy nepocítil. Pozitívny vplyv mal najmä na otvorenejšiu komunikáciu, ktorá bola oslobodená od lži a zapierania.

8.3. Komunita

Prvý kontakt respondentiek s lesbickou komunitou čiastočne i reflektuje jej aktuálnu podobu, charakteristickú pre konkrétnu krajinu. Kým najčastejšími prostrediami pre nadviazanie prvého kontaktu s komunitou boli pre holandské lesbické ženy gay bary, či tzv. „talking groups“ lesbického spolku Kringe, s pobočkou v 200 mestách, najbežnejším prostriedkom skontaktovania sa s komunitou bol pre české lesbické ženy bezpečný a diskretný internet, napr. Lesbická kaviareň Rozdílných rytmov a iné.

Nadväzovanie prvých kontaktov bolo v oboch výskumných vzorkách závislé na miere extravenzie jednotlivých respondentiek a schopnosti gaydaru, každopádne väčšina žien ho považovalo za jednoduché. Zatiaľ čo sa v Holandsku v súčasnosti kladie veľký dôraz na mladých ľudí v procese coming outu, v Českej republike táto iniciatíva stále chýba. Na rozdiel od ČR, kde sú najvhodnejšími miestami na osobné zoznámenie a preniknutie do komunity výlety organizované lesbickými spolkami, či gay bary, holandské lesbické ženy uprednostňujú tzv. rozprávacie krúžky.

Prvý dojem z lesbickej komunity bol rôznorodý u oboch skúmaných vzoriek, z pravidla však súvisel s prostredím prvého kontaktu. Prevalu výrazne negatívnych dojmov uviedli holandské respondentky, zazneli prídavné mená ako „otrasný“, „odstrašujúci“, „nepriateľský“, „zvláštny“, tie sa však vo väčšine prípadov vzťahovali na prostredie gay barov. Naopak kladný prvý dojem si odniesli respondentky z rozprávacieho krúžku „Kringe“. Šokujúcim prekvapením bol pre holandské respondentky aj nenávisť vzťah medzi staršou maskulínnou a mladšou femínnejšou generáciou lesbičiek, ktorá má priateľský vzťah s gay mužmi. U polovici českých respondentiek prevažoval kladný prvý dojem, predovšetkým ak boli ich prvé kontakty nadviazané v intelektuálnom prostredí lesbickej komunity. Záporné či zmiešané dojmy zanechali gay bary rovnako i u českých lesbických žien. Na druhej strane zapôsobilo negatívne na respondentky aj tzv. „skupinkovanie“ charakteristické najmä pre brnenskú lesbickú komunitu. Živou pôdou pre delenie je napr. antipatia voči mužom, verejnému coming outu, Queer parade, aktivistickým feministkám, či voči lesbickým ženám s dlhoročnou skúsenosťou heterosexuálneho vzťahu, čo z nich činí „bisexuálky“, ktoré ich môžu ľahko zradiť.

Afiliáciu k lesbickej komunite cíti väčšina holandských i českých lesbických žien, holandské respondentky to odôvodňujú osožným efektom Kringe a české respondentky výletmi.

Socializačné možnosti lesbických žien boli ohodnotené obomi skúmanými vzorkami ako viac menej rôznorodé a v prípade holandských respondentiek ako veľmi bohaté. České respondentky uviedli skautské výlety, gay kluby, festival eLnadruhou, filmový festival Mezipatra, výstavu fotografií Queer Eye, alternatívne divadlá alebo ženský futbal. Zaznela však i kritika lesbického aktivizmu, ktorý za posledné roky významne klesol a bol zaznamenaný skôr presun gay života na internet.

Lesbický život holandských žien je okrem gay barov a diskotiek navyše obohatený o športové kluby (futbal, basketbal, bowling), tanečné krúžky, spevácke zbory, homokultúrne festivaly, tzv. „eating clubs“ (každá členka v roli hostiteľky pripraví večeru pre ostatné i nové členky vo svojom príbytku). Navyše gay komunita ponúka i sieť pre profesionálov, ktorá ma za účel zdvihnúť profil profesionálov na vysokej manažérskej pozícii.

Postoj holandských a českých respondentiek na pride parade sa výrazne líši a určitým spôsobom i odzrkadľuje hladinu lesbického aktivizmu a mentalitu národu tej ktorej krajiny. Holanďanky boli väčšinou naklonené k pride parade, pričom zdôrazňovali obrovský zmysel tejto akcie, ako demonštrácie svetu, že homosexuálna orientácia je dôvodom na hrdosť. Sklamanie vyjadrili na adresu médií, ktoré sa výsostne zameriavajú na stereotypné zobrazenie a tým paušalizujú celú komunitu, účastníci v civile (armádna či policajná zložka) sú pritom prehliadaní. Časť respondentiek vníma negatívny aspekt pride parade v segregácii, avšak na druhej strane, si je vedomá jej výnimočnej role vo zvyšovaní viditeľnosti a v boji za práva.

Markantný rozdiel vo vnímaní pride parade je zas príznačný pre české respondentky. Pozoruhodným fenoménom je, že kým lesbické ženy s neskorším coming outom, vyznačujúce sa vyššou mierou aktivizmu, majú pozitívny vzťah k pride parade, mladé lesbické ženy sa ho v ČR nezúčastňujú, pokladajú ho za nezmyselný alebo ich od účasti odrádza strach o vlastný život. Opodstatneným dôvodom môžu byť dva prvé a zatiaľ posledné Queer parade v Brne, z ktorých ani jeden nedopadol podľa predstáv usporiadateľov, v oboch prípadoch pochybila polícia, ktorá nezvládla svoju úlohu z hľadiska bezpečnosti. V roku 2008 nepomohol účastníkom pred útokmi nacistov ani povinný kurz sebaobrany, táto skúsenosť bola však autentickým ukazovateľom tolerance voči gay komunite. Na ďalší ročník Queer parade polícia v snahe predísť minulým chybám, pristúpila k extrémnym bezpečnostným opatreniam a uzavrela námestie. Okoloidúcich prehládávali, kontrolovali Občianske preukazy a tak sa z oslavnej ceremónie stalo skôr policajné cvičenie s mimoriadne nízkou účasťou homosexuálov. Z týchto

dôvodov je postoj mladých lesbických žien v konečnom dôsledku i pochopiteľný. Avšak všeobecná nechuť k demonštráciám akéhokoľvek druhu je podľa všetkých respondentiek českému národu vlastná.

Organizovanosť lesbických spolkov a organizácií nebolo pre respondentky jednoduché zhodnotiť, nakoľko organizácia zameraná len na lesbické ženy ani v jednej krajine neexistuje. Holandské respondentky najväčšmi skloňovali COC, národnú, nevládnú organizáciu, ktorá sa rozvetvuje na menšie organizácie ako je Kringe. Vo všeobecnosti považovali organizovanosť za kvalitnú a postačujúca z hľadiska právnej ochrany a komunitných aktivít. V českej vzorke sa vyskytla iba polovica kladne hodnotiacich názorov, pričom najväčšou medzerou je absencia národnej organizácie. Celá komunitná činnosť závisí iba na lesbických spolkoch, vzniknutých z iniciatívy aktívnych žien. Ich motivácia a oduševnenie však bez pozitívnej spätnej väzby a finančnej podpory rokmi vyhára. Medzi českými lesbickými spolkami či gay združeniami boli spomenuté Stud, Rozdílny rytmy, Bengáles, Holky v Brne, Lesby sobě, oLLomouc, eLko atď. Medzi faktormi, ktoré spôsobujú nízku organizovanosť zaznela pasivita, nevďačnosť alebo osobné záujmy zainteresovaných. Dôkazom nízkej organizovanosti je aj malý počet členiek nejakého lesbického spolku, kým v holandskej výskumnej vzorke sa organizovalo desať žien, v českej sa k členstvu prihlásili len štyri.

Vzťah lesbickej komunity k feminizmu sa medzi holandskou a českou výskumnou vzorkou významne rozlišuje. Zhodujú sa však v tom, že kladný postoj je charakteristický pre lesbické ženy so znalosťou plurality feminizmu, na rozdiel od respondentiek s limitovaným vedomosťami, u ktorých feminizmus jednoznačne splýval s nenávisťou k mužom. Väčšina lesbickej komunity je podľa holandských respondentiek feminizmu naklonená, uviedli však posun jeho zmyslu od jeho tradičného genderového rozdelenia muži-ženy k novej forme a síce ide o ideál krásy nastolený médiami a boj proti nemu.

České lesbické ženy sa vyznačujú príklonom k negativite, nezaujmu až nenávisti k feminizmu, až na pár svetlých výnimiek. Nesprávne uchopenie tohto pojmu a jeho dezinterpretácia spôsobili dogmatické až radikálne názory. Feministicky zmysľajúce lesbické ženy samy konštatujú, že v komunite je veľa lesbiab, ktoré síce feminizmus odcudzujú, ale podvedome sa feministicky správajú. V osobných postojoch však boli respondentky neutrálnejšie a nadpolovičná väčšina u oboch výskumných vzoriek sa k feminizmu hlásila.

Vzťah lesbickej komunity ku komercii je z väčšinového hľadiska vnímaný skôr pozitívne alebo indiferentne. Priama spojitosť komercie, mienkotvornosti a zvýšenia viditeľnosti je pre prevažnú časť českých a i holandských lesbických žien zásadná. Komercia je však v ČR zatiaľ nedostatočne viditeľná alebo zameraná z finančných dôvodov na gayov mužov. Napriek tomu, že i Holandské respondentky sa zhodne domnievajú, že je komerčné zameranie gay komunity nedostačujúce, činnosť COC v tomto zmysle neoceníteľná.

8.4. Ingroup a outgroup stereotypy

V snahe identifikovať a priblížiť aspekt autostereotypov v lesbickej komunite, obe výskumné vzorky sa vyjadrovali k otázke „typickej lesby“, ktorej existenciu mali buď potvrdiť alebo vyvrátiť a zároveň vyjadriť sa k termínu „queer“.

Pojem typická lesba vzbudzoval skôr stereotypnú predstavu než reálny sociálny jav u prevažnej väčšiny holandských a českých lesbických žien. Všetky lesbické ženy dokázali promptne zareagovať jej typológiou, ktorá väčšinou odpovedala krátkym vlasom, krátkym nechtom, úzkym rifliam, mužskej chôdzi a držaniu tela. Napriek dominantnému názoru v oboch výskumných vzorkách, že „typická lesba“ je stigmatizáciou lesbickej komunity v heterosexuálnom poňatí, naskytl sa rozdiel v stotožnení sa s dotýčným imidžom. Kým holandské lesbické ženy prechovávali skôr averzívny vzťah k „typickej“ predstave lesby, ktorý väčšinou prisudzujú k staršej generácii lesieb s drsnejším vzhlľadom, pre radikálnejšie vyčlenenie sa zo systému, české lesbické ženy sa naopak v niektorých vyjadreniach prirovnali k „typickej lesbe“. Tento kontrast je zrejмый aj v odpovediach Holanďaniek, ktoré naopak zdôrazňovali svoju feminitu. Negatívnu stopu na lesbianizme zanechali aj politické lesby druhej vlny lesbického feminizmu, ktoré predstierali náklonnosť k ženám z politických príčin, v súčasnosti prevláda konfliktný vzťah medzi starou a novou generáciou tzv. „lipstick lesieb.“ Naproti tomu, niektoré české respondentky sa prezentovali skôr antipatiou k femínnejšej forme lesbického imidžu. V zásade sa však české i holandské lesbické ženy zhodli v tom, že lesbická komunita je svojou diverzitou veľmi pestrofarebná.

Pojem „queer“ je výraznejšie zaužívaný v hovorovom jazyku českej lesbickej komunity, ktorý sa stal populárnejším aj vďaka Queer parade v Brne, či televíznemu programu Qčko na ČT2. Dôkazom toho, je aj fakt, že sa k tomuto termínu dokázalo vyjadriť všetkých dvanásť českých respondentiek. Zatiaľ čo slovo „queer“ je menej zaužívané v Holandsku a väčšmi ako v lesbickej komunite, sa skloňuje v akademickom

prostredí najmä genderových štúdií. Kým české lesbické ženy si toto slovo dokázali vo väčšine prípadov osvojiť a voľne ho vysvetliť, niektoré Holanďanky ho prisudzovali predovšetkým intersexuálnym ľuďom alebo femínne vyzerajúcim gayom, svetlými výnimkami s dokonalou znalosťou tejto problematiky, boli študentky filozofických smerov.

Napriek tomu, že obe výskumné vzorky vnímali postoj verejnosti z väčšinového hľadiska pomerne kladne, prekvapivým zistením môže byť fakt, že holandské respondentky napriek neporovnateľne lepšej legislatívnej ochrane a životným podmienkam, boli v tejto oblasti kritickejšie ako české respondentky. Pre ilustráciu len sedem holandských lesbických žien považovalo spoločnosť za akceptujúcu, pričom päť žien uviedlo nedostatočnú alebo klesajúcu akceptáciu. Možným vysvetlením klesajúcej tendencie akceptácie v tejto multikultúrnej krajine môže byť aj stúpajúci počet negatívne zaujatých imigrantov, ktorí nepodstúpili dlhodobý socio-politický proces prijatia gayov ako Holanďania. Vo všeobecnosti si Holanďanky uvedomujú svoju zvýhodnenú pozíciu oproti zvyšku sveta, avšak stále pociťujú aj nedostatky, ako napríklad slovné, sexuálne podfarbené útoky zo strany mužov alebo iracionálne názory na ich homosexualitu.

Pohľad českých lesbických žien na postoj verejnosti k lesbickej komunite je v drvivej väčšine prípadov kladný, odvolávajúc sa na narastajúcu otvorenosť a akceptáciu za poslednú dekádu rokov. Z desiatich žien len dve uviedli negatívny až indiferentný postoj, ktorý vyplýva takpovediac z mentality českého národa. V rámci mediálneho sveta, však respondentky v Českej republike zaznamenali posun od neviditeľnosti, ktorý bol inicializovaný predovšetkým témami ako je registrované partnerstvo a adopcia. Holandské i české lesbické ženy sa však zhodujú v tom, že pozícia lesbických žien je oproti mužom gayom z hľadiska ochrany a bezpečia lepšia. Tolerantnejší postoj majoritnej spoločnosti vo väčších mestách ako na vidieku je samozrejmosťou v oboch krajinách, rovnako ako nepriaznivý postoj katolícky založeného obyvateľstva.

Mediálna reprezentácia lesbických žien je v Holandskom kráľovstve i v Českej republike pociťovaná ako nedostatočná, zaťažovaná stereotypizáciou a zatiernená uprednostňovanými homosexuálnymi mužmi na úkor lesbických žien. V rámci holandských médií bola navyše kritizovaná aj heterosexuálna interpretácia homosexuality v televíznych produkciách. Posledné štúdie navyše poukázali na neviditeľnosť lesbických žien. Hľadať príčinu v médiách alebo v pasivite žien sa teda prirodzene javí ako kľúčová úloha. Pozitívny obrat však zaznamenali dve ženy, ktoré informovali o novom televíznom programe Coming, ktorý zachytáva coming out mladých ľudí za prítomnosti moderátora

v priamom prenose, čo pozitívne motivuje nevyoutovaných homosexuálov, či „*legitimuje normálnosť tejto situácie*“.

Okrem už spomínaných negatívnych aspektov mediálnej reprezentácie, ktoré zdieľajú obe lesbické komunity, bojuje tá česká i s používaním slova „lesbička“ v mainstreamových médiách, ktoré má v ich ponímaní skôr hanlivú konotáciu ako kladnú. Miesto toho preferuje slovo lesba a tejto problematike bola v lesbickej komunite za posledné obdobie venovaná veľká pozornosť. Prekvapivo programová štruktúra českých verejno-právnych médií bola doposiaľ obsahovo bohatšia ako tá holandská. Ako príklad respondentky uvádzali LeGato, Qčko, České milování, Výmena manželiek, Soukromé pasti, Jiná láska, atď. Za zmienku taktiež stojí aktuálny fenomén českých médií, čím ženskejšie vystupuje vyoutovaná známa osobnosť, tým o ňu vzrastá väčší mediálny záujem. Tento jav korešponduje aj s presadzovaným obsadzovaním feminnejších typov do lesbických postáv, čo zabezpečuje tržnú úspešnosť.

Ak by mali možnosť zmeniť súčasnú situáciu v mediálnej reprezentácii, väčšina holandských i českých lesbických žien by uvítalo vyššiu viditeľnosť v médiách, zastúpenie lesieb v celej ich diverzite, bez stigmatizácie a stereotypu. Na dôležitý fakt upozornila holandská respondentka, ktorá vidí dlhovekú absenciu lesbických žien v literárnych historických dielach ako bariéru, ktorá neumožňuje súčasným ženám s homosexuálnou orientáciou sa k niečomu vzťahovať, či afilovať, k čomu novodobá mediálna reprezentácia len prispieva. Okrem už zmieňovaného, by lesbické ženy v ČR ocenili viac verejnej diskusie a predovšetkým verejný coming out mediálne známych osôb, ktorý by odtabuizoval homosexualitu. Taktiež české respondentky považujú za dôležité presadiť pomerné zastúpenie, štatisticky reprezentujúce všetky menšiny, ktoré je už dnes legislatívne zakotvené napríklad v USA.

8.5. Bilancovanie

Vo všeobecnosti sa dá skonštatovať, že úvahy and nasledujúcimi otázkami vyvolávali u všetkých respondentiek intenzívne emócie.

Holandské i české respondentky sa vo vyjadreniach týkajúcich sa pozitív a negatív ich sexuálnej orientácie viac menej zhodovali. Medzi výhody zaradili možnosť autenticity „*byť sama sebou*“, kríza identity a skúsenosť s diskrimináciou im priniesla posilnenie, väčšiu flexibilitu a tolerantnosť k inakosti, nepredpojatosť, isté oslobodenie od genderových rolí a s tým spojenú nekonvenčnosť, v neposlednom rade i pocit výlučnosti či výnimočnosti. Navyše v ponímaní holandskej respondentky vybočenie z normativity

umožňuje proti nej konštruktívne bojovať z marginalizovanej pozície. Najväčšmi však respondentky oceňovali prirodzenosť.

Medzi najčastejšími negatívami sa objavovali v oboch výskumných vzorkách najmä problémy spojené s materstvom, sťažené nadväzovanie kontaktov a zúžený výber partneriek. Kým u českých lesbických žien komplikovala otázku zaobstarania detí predovšetkým česká legislatíva, holandské lesbické ženy boli skôr zarmútené nemožnosťou prirodzeného tehotenstva.

České respondentky navyše vnímajú ako najväčšie negatívum práve heteronormativitu a z nej vyplývajúcu bezmocnosť v prejavovaní citov na verejnosti, branie ohľaduplnosti na úkor vlastného šťastia a nekončiace sa ukrývanie.

V súvislosti s plánovaným rodičovstvom uviedlo tento zámer len osem českých respondentiek, na rozdiel do kompletnej holandskej výskumnej vzorky. Zatiaľ čo, holandské respondentky si môžu vyberať medzi pestúnskou starostlivosťou, umelým oplodnením a adopciou, ktorá býva komplikovaná len v prípade adopcie zo zahraničia, českým respondentkám tieto materské práva český zákon nepovoľuje. Konzekventne, uvažujú nad možným umelým oplodnením mimo ČR, či pestúnskou starostlivosťou alebo adopciou mimo registrované partnerstvo. Napriek rôznym alternatívnym spôsobom zaobstarania dieťaťa, takmer všetky holandské i české respondentky považujú postavu otca v živote dieťaťa za podstatnú.

Negatívne pocity spojené s homosexuálnou orientáciou sa vyskytli prevažne u všetkých respondentiek. Najčastejší bol ich výskyt v období vnútorného coming outu a krízy identity.

9.Odpovede na výskumné otázky

1.VO: Líšia sa reakcie rodiny, s ktorými sa stretli české a holandské respondentky?

Reakcie rodiny českých a holandských respondentiek sa zhodovali v počte kladných reakcií ich rodičov. U piatich respondentiek v oboch skupinách bola zaznamenaná kladná a prijímajúca reakcia, pričom podporné reakcie holandských rodičov boli emočne intenzívnejšie ako u českých rodičov. Pomer záporných reakcií rodičov bol vyšší u českých žien, sedem českých respondentiek uviedlo neprijímajúcu reakciu, zatiaľ čo len tri holandské ženy čelili neprijatiu, u zvyšných štyroch sa vyskytli zmiešané reakcie (z pravidla kladná reakcia matky a záporná u otca). Na základe zrovnania možno uzavrieť, že rozdiel v reakcii rodiny českých a holandských respondentiek v zásade bol.

2.VO: Líši sa vzťah ku komunite českých a holandských respondentiek?

Vo všeobecnosti, holandská lesbická komunita ponúka nepomerne viac možností na socializáciu a vytváranie väzieb medzi jednotlivými ženami. Je stabilnejšia najmä vďaka efektívne pracujúcim spolkom a organizáciám, ktoré ponúkajú podporu, osvetu, pomoc ale aj veľa kultúrnych či spoločenských podujatí pre mladých ľudí na školách, cez všetky vekové skupiny i ľudí so zdravotným handicapom. Najlepším prostriedkom pre afiliáciu ku komunite sa pre holandské respondentky stávajú „rozprávacie krúžky“ spolku Kringe, ktorý svojimi 220 pobočkami pokrýva takmer všetky mestá. Lesbická komunita je v ČR menej zomknutá, viacej závislá na barovej kultúre a častým vznikáním a zanikaním lesbických spolkov i menej stabilná. Upevňujúcim prvkom českej lesbickej komunity sú najmä skautské výlety, organizované spolkami. Markantný rozdiel nastal v postojoch k feminizmu a k aktivizmu, pomer kladných postojov bol vyšší u holandských respondentiek. Väčšina českých aj holandských respondentiek potvrdila afiliáciu ku komunite, vzťah holandských lesbických žien ku komunite sa však zdá byť intenzívnejší.

3. VO: Líši sa autostereotyp u českých a holandských respondentiek?

Predstava autostereotypu u holandských aj českých lesbických žien sa nelíši, rovnako aj zhodný názor v tom, že táto predstava „typickej lesby“ je živená najmä v mysli heterosexuálnej majority. Tieto dve skupiny sa však líšia rozdielnym vzťahom k autostereotypu. Kým niektoré české lesbické ženy sa stotožňujú so stereotypom „typickej lesby“ s maskulínnym výzorom, holandské ženy sa od tohto stereotypu dištancujú a zdôrazňujú svoju feminitu.

4. VO: Líši sa vnímaný heterostereotyp u českých a holandských respondentiek?

Vnímaný postoj verejnosti k lesbickým ženám bol u holandských aj českých respondentiek prevažne kladný. Holandské participantky boli napriek jednej z najliberálnejších legislatív kritickejšie ako české respondentky, ktoré vnímajú súčasnú spoločnosť za čoraz otvorenejšiu a tolerantnejšiu.

5. VO: Existujú medzi českými a holandskými respondentkami rozdiely v hodnotení vlastnej sexuálnej orientácie?

Medzi výskumnými vzorkami holandských a českých respondentiek neboli preukázané žiadne významné rozdiely v hodnotení vlastnej sexuálnej orientácie.

10. Diskusia

Cieľom mojej diplomovej práce, bolo zmapovať rozdiely v coming oute medzi českými a holandskými lesbickými ženami. Špeciálny záujem sa kládol na ingroup a outgroup stereotypy tej ktorej krajiny, ako zásadných faktorov majúcich vplyv na formovanie sexuálnej identity u lesbických žien, v kontexte dvoch odlišných kultúr. V priebehu výskumu sa však vyskytli určité metodologické nedokonalosti, ktorým som nedokázala či už z technických alebo iných príčin predísť.

V prvom rade by som zmienila odlišný spôsob získavania respondentiek pre výskum v Holandsku a v Českej republike, ktorý mohol do značnej miery ovplyvniť výsledky. Napriek tomu, že v oboch prípadoch bola použitá metóda snehovej gule, holandské respondentky boli získané prevažne na akademickej pôde univerzity v Utrechte, či z okolia Utrechtu, pričom väčšina z nich bola oslovená prostredníctvom ich členstva v lesbickom spolku. Česká výskumná vzorka, bola oslovená aj prostredníctvom aktivistiek, ktoré sa samy zúčastnili výskumu a zahrňovala respondentky nielen z Moravy, ale i z Čiech. Žiadnu z respondentiek som pred rozhovorom osobne nepoznala, avšak s niektorými holandskými respondentkami som po semištruktúrovanom rozhovore trávila viac času v rámci preniknutia do diania holandskej lesbickej komunity. Vďaka tomu, sa mi holandské výskumné dáta ľahšie interpretovali ako tie české. Nábor participantiek do výskumu sa líšil aj v motivácii holandských a českých lesbických žien. Holandské respondentky prejavovali väčší záujem o samotný výskum a ochotu participácie, čo mohlo byť spôsobené aj väčšou anonymitou zahraničného výskumu. Zatiaľ čo české lesbické ženy sa mohli obávať nižšej anonymity v domácom prostredí. Ďalším faktorom bude určite rozdielna miera homonegativity v holandskej a českej spoločnosti a z nej vyplývajúca miera angažovanosti samotných respondentiek v obdobných výskumoch.

Odlišný spôsob získavania respondentiek prirodzene vyústil v nehomogénne výskumné vzorky a v ich nereprezentatívnosť. Neschopnosť získať reprezentatívnu výskumnú vzorku je apriori daná faktom, že parametre základného súboru v skutku nepoznáme. Homosexuálna populácia je teda ťažšie detekovateľná, práve kvôli všadeprítomnej stigmatizácii, ktorá bráni niektorým jedincom vo verejnom coming oute. Výskumné vzorky nie sú homogénne z rôznych príčin, predovšetkým pre rozdielne vekové rozpätie a z toho plynúci dvojgeneračný rozdiel u českej výskumnej vzorky, kým priemerný vek u českých respondentiek bol 29, u holandských činil 25,2. Väčšie zastúpenie lesbických aktivistiek v českej výskumnej vzorke a naopak v rámci vzdelania

prevalu študentiek, či absolventiek študijných oborov genderových štúdií či psychológie v holandskej výskumnej vzorke, čo sa významne prejavovalo aj v odpovediach, ktoré súviseli s feminizmom a s queer teóriou.

Možným intervenujúcim faktorom mohlo byť aj prostredie, v ktorom semištruktúrované interview prebiehalo. Nerušené prostredie bytu vytváralo zrejme dôveryhodnejší dojem anonymity a bezpečia ako zaplnená kaviareň. V niektorých prípadoch sa však tej druhej možnosti vyhnúť nedalo, s pravidla však boli vždy iniciované preferenciou respondentiek. Napriek predpokladanej menšej otvorenosti na verejnosti, však pôsobili respondentky prirodzene a neprejavovali žiaden pocit nepohodlia či neistoty.

Jazyková bariéra v prípade rozhovorov v angličtine, akokoľvek vysoká bola jazyková úroveň či už z mojej alebo respondentkinej strany, mala istý vplyv na obsah konverzácie. Holandské respondentky boli vo svojich odpovediach totiž vecnejšie a presnejšie adresovali dané otázky, naopak české respondentky sa vyznačovali značnou veľavravnosťou, čo sa odrazilo aj v dĺžke rozhovorov.

Tento kvalitatívny výskum nedisponuje tak veľkým rozsahom poznatkov o samotnom vnútornom coming oute v kontexte rozličných kultúr, ako som na začiatku predpokladala. Je to spôsobené jednak faktom, že v samotnom semištruktúrovanom rozhovore neboli vopred stanovené intímnejšie smerované otázky, aby som predišla kompromitujúcim pocitom u respondentiek a neodradila ich, nakoľko sa jedná o nadmerne citlivú tému. Ponechávala som túto možnosť na spontánne rozhodnutie a vhodnosť situácie, takže sa mi nepodarilo získať potrebné množstvo informácií v rovnakom pomere od každej respondentky. Vzhľadom na to, že sa jednalo o interkultúrne štúdiu, prevyšujúce množstvo otázok, ktoré sondaovali oblasť lesbickej komunity, ingroup a outgroup stereotypov, diskrimináciu, sociálnu oporu a bilancovanie, som považovala za opodstatnené.

Čo sa samotných výsledkov týka, najmarkantnejší rozdiel nastal vo vonkajšom coming oute, vzťahu k lesbickej komunite, v postoji k feminizmu a k lesbickému aktivizmu, v autostereotypoch aj heterostereotypoch a v neposlednej rade aj v sociálnej opore.

Zatiaľ čo vnútorný coming out prebiehal u holandských aj českých respondentiek bez signifikantného rozdielu, vonkajší coming out sa líšil vekom verejného prihlásenia sa k svojej sexuálnej orientácii. České respondentky odhaľovali svoju sexuálnu identitu väčšinou po 20. roku života, holandské respondentky vo veku nižšom ako 20 rokov, čo sa dá vysvetliť zvýšeným očakávaním negatívnej reakcie zo strany okolia v českej výskumnej

vzorke, nakoľko mohli byť české respondentky častejšie v kontakte s homofóbnymi prejavmi svojej rodiny či okolia. Heterosexuálnu skúsenosť pred svojim coming outom uvádzali častejšie české lesbické ženy. V tomto prípade by sa dalo usudzovať na zvýšenú snahu českých participantiek uspokojiť heteronormatívne očakávania svojho okolia, najmä v prípade staršej generácie lesbických žien, ale núka sa samozrejme aj vývojová sexuálna fluidita či sexuálne experimentovanie pred utvrdením si svojho homoerotického zamerania, čo je v súlade s teóriami formovania sexuálnej identity. Sexuálnemu zblíženiu s inou lesbickou ženou predchádzalo citové vzplanutie, čo korešponduje so zahraničnými výskumami.

V rámci bilancie rodičovských reakcií na coming out, české lesbické ženy čelili častejšie negatívnej reakcii zo strany rodičov ako holandské. Pozitívne reakcie holandských rodičov sa vyznačovali vyššou emočnou intenzitou a akceptáciou. Polarita reakcií je z môjho hľadiska značne podmienená vyspelejšou spoločenskou mentalitou, čo sa otvorenosti k inakosti týka a taktiež vedomie spoločenskej akceptácie a legislatívneho zázemia pre LGBT ľudí, musí takisto hrať svoju úlohu v mysli rodičov. Prvou osobou v rodine, ktorej sa tieto lesbické ženy zverili so svojou sexuálnou orientáciou boli vo väčšine prípadov matky, čo sa zhoduje aj zo zahraničnými a domácimi výskumami.

Vzťah k lesbickej komunite sa vyznačoval vyššou afiliáciou a bol zároveň aj významným predpokladom sociálnej opory v prípade holandských respondentiek. Väčšia spolupatričnosť a afiliácia k holandskej lesbickej komunite pravdepodobne vyviera aj z kvalitatívne vyššej organizácie štruktúry a stability lesbických spolkov či gay organizácii, ktoré poskytujú LGBT ľuďom väčšie spoločenské zázemie na všetkých úrovniach. Česká lesbická komunita sa naopak javí ako menej stabilná a akcieschopná, čo môže byť spôsobené absenciou národnej organizácie, ktorá by zastrešovala či už formálne alebo neformálne lesbické skupiny a taktiež finančnou podporou zo strany štátu. Ďalším rozdielom je aj väčšia závislosť českej lesbickej komunity na barovej kultúre ako je tomu v prípade lesbickej komunity v Holandsku, ktorá ponúka LGBT ľuďom viac oblastí na sebarealizáciu, čo prisudzujem otvorenejšej a tolerantnejšej spoločenskej klíme.

Postoj k feminizmu sa u holandských a českých lesbických žien významne líši, kým české respondentky sa k nemu prevažne stavali odmietavo a radikálne s výnimkou lesbických aktivistiek, holandské lesbické ženy boli k feminizmu otvorenejšie. Jedným z dôvodov je nepopierateľne aj neúspešné uhniesdenie feminizmu v porevolučnej dobe, čo mohlo byť spôsobené neadekvátne intenzívnym tempom pretláčania feminizmu do mysle vtedajšej verejnosti či gay komunity, ktorá na to nebola pripravená. Dôsledkom toho, sú

skreslené a nesprávne interpretované styčné body feminizmu, ktoré si mnohé české respondentky stotožňujú s nenávisťou k mužom. S tým priamo súvisí aj nižšia miera aktivizmu medzi českými respondentkami, čo sa prejavuje aj v nižšej účasti na pride parade. Negatívny postoj k českej verzii pride parade, teda Queer parade sa však dá odôvodniť aj pocitom ohrozenia a nízkej bezpečnosti, nakoľko na tejto udalosti dochádza často k stretom s extrémistickými skupinami. Nezanedbateľným faktorom však môže byť aj pasívnejší postoj českej mentalita k demonštráciám ako takým.

Autostereotypy u lesbických žien priniesli ďalší rozdiel medzi výskumnými vzorkami, najefektívnejším indikátorom bola otázka o existencii „typickej lesby“. Hoci sa holandské aj české respondentky zhodli na tom, že predstava „typickej lesby“, ktorá sa vyznačuje maskulínnymi rysmi je viac záležitosťou stereotypu vykonštruovaného majoritnou spoločnosťou ako realitou, nakoľko zdôrazňovali obrovskú diverzitu lesbických žien, nastal rozdiel v stotožnení sa s touto predstavou. Niektoré české lesbické ženy sa totiž za „typickú lesbu“ označili, zatiaľ čo holandské respondentky sa od maskulinity dištancovali, inklinovali k femínnemu výzoru a maskulinitu prisudzovali k staršej generácii lesbických žien. Tie sa totiž museli radikálne fyzicky odlišovať, aby zmenili systém moci a genderových rolí. Z tejto perspektívy by sa dalo uvažovať nad vyspelejším štádiom rovného postavenia lesbických žien v holandskej spoločnosti a teda nižšou potrebou odklonu od tradičnej ženskej role a výzoru a vice versa.

Pohľad lesbických žien na postoj verejnosti k lesbickej komunite a mediálnu reprezentáciu lesbických žien reflektoval heterostereotypy. Pre mňa pozoruhodným javom bol menej optimistický pohľad holandských respondentiek na postoj majoritnej spoločnosti voči nim, napriek priaznivej antidiskriminačnej legislatíve a naopak priaznivý pohľad českých respondentiek, s menej uspokojivou legislatívnou situáciou. Tento paradox by sa dal osvetliť stúpajúcou sínusoidou akceptácie českej verejnosti za posledné obdobie a naopak klesajúcou tendenciou akceptácie vo výskumoch verejnej mienky v Holandsku, ktorá je pravdepodobne spôsobená nárastom moslimských imigrantov v krajine. Mediálna reprezentácia lesbických žien bola hodnotená ako nedostatočná a stereotypná v oboch krajinách. Je však sporné obviňovať z neviditeľnosti lesbických žien len médiá, určite stojí za úvahu otázka, prečo ostávajú lesbické ženy v marginalizovanej pozícii a nedožadujú sa aktívne mediálnej pozornosti. Odpoveď by pravdepodobne mohla súvisieť s nerovným postavením žien v spoločnosti, ktoré kladlo odnepamäti ženu do ústrania.

Pre eventuálne pokračovanie tohto výskumu alebo prípadne nadviazanie by som považovala za prospešné a zmysluplné práve hlbšie prepracovanie oblasti vnútorného coming outu. Taktiež považujem za atraktívnu tému rozšírenie mediálnej reprezentácie lesbických žien, nakoľko tá je v neustálom progrese. Zvlášť šokujúco na mňa totiž pôsobia posledné štúdie, ktoré poukazujú na neviditeľnosť lesbických žien v tak progresívnej a liberálnej krajine akou je Holandsko. Určite zaujímavým smerovaním by bolo i zameranie sa na interkultúrne rozdiely v samotných lesbických subkultúrach. Hoci kvalitatívne dáta sa dotkli českých lesbických subkultúr len okrajovo, holandské výskumné dáta nepriniesli žiadne informácie o tomto sociálnom jave. Z tohto hľadiska by mohlo byť prínosné pozorovať komunitný život v jednotlivých lesbických subkultúrach.

Domnievam sa, že tento výskum mal svoje opodstatnenie v tom zmysle, že pomohol aspoň čiastočne zaplniť takmer prázdny priestor pre výskumy o lesbických ženách, ktorým sa venuje aj v tejto oblasti d'aleko menej pozornosti ako gay mužom. Pokladám tiež za prospešné rozšírenie témy coming outu lesbických žien z interkultúrnej perspektívy, ktorá môže priniesť trochu nového svetla na špecifiká tohto zložitého vývojového procesu a zásadný sociokultúrny vplyv na jeho priebeh.

Jeho praktickú využiteľnosť vidím v obohatení sa o nové poznatky v poradenskej psychológii, keďže coming out a s ním spojená kríza identity môže byť častým dôvodom u ľudí s homoerotickým zameraním pre vyhľadanie odbornej pomoci.

11. Závěry

Prostřednictvím tohoto kvalitativního výzkumu, který byl realizovaný metodou semištrukturovaných rozhovorů s dvanácti českými a holandskými lesbickými ženami, som dospela k nasledujícím výsledkom.

Proces vnútorného coming outu bol započatý u holandských aj českých respondentiek najčastejšie v období pubescencie a adolescencie, avšak náklonnosť a platonická láska k rovnakému pohlaviu sa vyskytla u niektorých už v predškolskom veku. Výnimku tvorili tri české respondentky, ktoré si začali uvedomovať ich homoerotické zameranie až medzi 20.-30. rokom života. Homosexuálnej sebaidentifikácii predchádzalo prvé zamilovanie do rovnakého pohlavia, či experimentovanie s opačným pohlavím alebo kríza identity. Vonkajší coming out uvádzali holandské respondentky väčšinou ešte pred 20. rokom života, naopak české respondentky až po 20 roku vo väčšine prípadov. Niektoré lesbické ženy označovali svoju sexualitu za fluidnú, keďže sa v minulosti považovali za bisexuálne. Heterosexuálna skúsenosť v minulosti bola častejšia u českých ako u holandských žien.

U väčšiny lesbických žien v oboch skupinách bola oboznámená o ich sexuálnej orientácii aj širšia rodina, v českom výskumnom súbore sa však vyskytovali aj ženy, ktoré sa ešte nevyoutovali každému členovi nukleárnej rodiny. Kladné reakcie zo strany rodičov na coming out sa vyskytli zhodne v piatich prípadoch u českých i holandských respondentiek, na rozdiel od záporných, ktoré prevažovali nad zmiešanými u českých respondentiek. Polarita reakcie závisela od bydliska, keďže mestská populácia sa vyznačovala väčšou otvorenosťou ako tá vidiecka, kde panovali tradičné hodnoty, taktiež pozitívne ovplyvnil reakciu rodiny výskyt homosexuality u rodinných príslušníkov.

V súvislosti so životom v komunite, sa holandské respondentky vyznačovali vyššou mierou afiliácie k lesbickej komunite, napriek tomu, že väčšina holandských aj českých žien sa cítilo byť afiliováných. Lesbická komunita v Holandskom kráľovstve ponúka pre ženy väčšie zázemie a je viac akcieschopná ako tá česká, viac závislá na barovej kultúre. Markantný rozdiel bol zjavný najmä v postojoch k lesbickému aktivizmu a k feminizmu, ktoré boli holandskými respondentkami v priemere vnímané omnoho kladnejšie ako českými. Diametrálne odlišný prístup v rovnakom zmysle bol zaznamenaný aj k pride parade.

V rámci aurostereotypov nastala zhoda v tvrdení, že „typická lesba“ je skôr záležitosťou stereotypnej predstavy lesbických žien v očiach verejnosti, rozdiel sa však

prejavil v identifikácii s ňou. Kým niektoré české lesbické ženy sa k „typickej lesbe“ prirovnávali, holandské ženy inklinovali k feminnejšiemu výzoru.

Takmer všetky respondentky vnímali väčšinový postoj verejnosti k lesbickým ženám viac menej pozitívne, holandské lesbické ženy však boli kritickejšie, zatiaľ čo vnímaný postoj majority bol českými respondentkami ohodnotený ako otvorenejší a tolerantnejší v priebehu posledných rokov. Mediálna reprezentácia lesbických žien podlieha v oboch krajinách stereotypizácii a je charakteristická neviditeľnosťou v porovnaní s gay mužmi, vyskytli sa však aj názory zlepšujúcej sa situácie v ČR aj NL.

V záverečnom bilancovaní uviedli holandské aj české lesbické ženy takmer zhodné odpovede, medzi pozitíva zaraďovali prirodzenosť a autenticitu, flexibilitu a otvorenosť k inakosti, nekonvenčnosť a výnimočnosť. V otázke negatív sa všetky ženy vyjadrovali omnoho emočnejšie a zdôrazňovali predovšetkým komplikácie s materstvom, ktoré pre ne stelesňovalo najbolestivejšiu tému. Drvivá väčšina z nich však plánuje rodičovstvo v budúcnosti, cesta k osvojeniu dieťaťa však bude pre české lesbické ženy neporovnateľne viac ťukatá. Negatívne pocity v súvislosti s ich sexuálnou identitou respondentky spájali predovšetkým s obdobím krízy identity.

12. Súhrn

12.1. Teoretická časť

Sexuálnou orientáciou označujeme citové a sexuálne preferencie pre opačné pohlavie (heterosexualita) či rovnaké pohlavie (homosexualita) alebo pre obe pohlavia (bisexualita). Homosexualita je trvalý a nezvolený stav citovej a erotickej preferencie prevažne či výlučne rovnakého pohlavia. Sexuálna indetifikácia vyjadruje pocit príslušnosti k ženskému alebo mužskému pohlaviu. Sexuálne chovanie je vonkajším prejavom ľudskej sexuality, v niektorých situáciách však nemusí byť konzistentné so sexuálnou orientáciou jedinca. V súvislosti s homosexualitou, resp. homoerotickým zameraním hovoríme o homofóbii, heterosexizme a heteronormativite. Homofóbiou myslíme všetky prejavy antihomosexuálnych predsudkov a diskriminácie. Môžeme ju deliť na internalizovanú homofóbiu v prípade gay ľudí, ktorí prechovávajú negatívne postoje sami k sebe, avšak ak ide o heterosexuálny predsudok v spoločenských zvykoch a v tradíciách, hovoríme o inštitucionalizovanej homofóbii. Heterosexismus prenáša pozornosť na heterocentricitu a tým buduje predsudok voči všetkým LGBTQ jedincom.

Formovanie sexuálnej identity, teda uvedomovanie svojich sexuálnych preferencií a ich začleňovanie do osobného a spoločenského života nazývame coming outom. Tento zložitý vývojový proces sa delí na vnútorný a vonkajší, pričom ich vzájomné prekrývanie nie je pravidlom. Vonkajší coming out je nikdy sa nekončiacim procesom. Existuje rada štádiových modelov coming outu, autorkou najvýznamnejšieho z nich je Vivienne Cassová. Avšak žiaden zo štádiových modelov či modelov z načasovanými medzníkmi nie je dokonale aplikovateľný na každého jedinca, nakoľko sa vyskytuje veľká variabilita vo veku výskytu a v sekvencii medzníkových udalostí. O to zmyslupnejšie vyznieva teória sexuálnej fluidity, resp. sexuálnu plasticity, ktorá naznačuje, že sexuálna identita a sexuálna príťažlivosť sú premenlivé v čase. Do opozície k štádiovým modelom sexuálneho vývoja sa stavajú aj feministky s esencialistickou kritikou štádiových modelov. Coming out u lesbických žien sa vyznačuje rôznymi špecifikami, pre prvé štádium coming outu je pre lesbické ženy typická väčšia sexuálna voľnosť, ktorá svedčí aj vo väčší výskyt bisexuality u žien. Výskumy lesbických žien tiež poukazujú na dominantné postavenie emočnej náklonnosti nad sexuálnym chovaním a na pomalší sexuálny vývoj ako u mužov.

Význam sociálnej opory u sexuálnej menšiny je istotne nepopierateľný. Sociálnou oporou myslíme pomoc jedincovi v záťažovej situácii inými ľuďmi. Rozlišujeme štyri druhy sociálnej opory, emocionálnu, inštrumentálnu, informačnú a hodnotiacu, pričom

existuje niekoľko teórií sociálnej opory. Sociálna opora v rodine je hlavným indikátorom zachovania integrity, sebaakceptácie a sebaúcty u lesbických žien po odhalení ich sexuálnej orientácie. Priatelia lesbických žien ako ich sociálne opory často krát nahrádzajú podpornú rolu rodiny.

Stereotypy slúžia ako racionalizačný nástroj na ospravedlnenie svojich predsudkov. Tie sa skladajú z priaznivých a nepriaznivých postojov a sú vo vzťahu s chybným presvedčením. Postoje majú kognitívnu, emocionálnu a konatívnu zložku. Existuje niekoľko teórií medziskupinového chovania, ako najrelevantnejšia v rámci ingroup/outgroup stereotypov sa javí tá, podľa ktorej prejav medziskupinovej diskriminácie súvisí s posilnením vlastnej sociálnej identity a sebaúcty. Totiž pozitívny sebaobraz býva uprednostňovaný pred negatívnym či neutrálnym.

V rámci prieskumov verejnej mienky, či už realizovaných domácimi alebo medzinárodnými inštitúciami, sú postoje k právam homosexuálov či k otvorenej homosexualite priaznivejšie v Holandsku, ktoré sa pravidelne umiestňuje na prvej priečke akceptácie homosexuality v rámci všetkých krajín EU. Postoje v Českej republike sa rokmi menia smerom k vyššej akceptácii, s výnimkou práva na adopciu.

Dvadsiate storočie by sa dalo považovať za prelomové v tom zmysle, že sa uvoľnili spoločenské konvencie a lesbické ženy sa začali objavovať aj vo verejnom živote. Barová lesbická kultúra 40.-50. rokov dala vznik vlastnému spoločenskému a erotickému statusu, ktorý sa odrazil aj v rozdelení lesbickej identity na „butch“ a „femme lesby“. V 70. rokoch nadobudol na významnosti komunitný život, ktorý vplyvom lesbického feminizmu priniesol pre lesbické ženy novú politickú agendu. Toto obdobie sa spája so vznikom lesbickej identity „dyke“. Lesbických identít je však nespočetne veľa, diverzitu v súčasnosti dopĺňajú ženy s lesbickou identitou „lipstick“ lesby.

História gay hnutia v Holandskom kráľovstve je predovšetkým spätá s COC (Holandská asociácia pre integráciu gayov), ktorá je zároveň najstaršou LGBT organizáciou na svete, založenou v roku 1946. COC zohrala významnú úlohu v dosahovaní LGBT práv a vo zvyšovaní akceptácie homosexuality u majoritnej spoločnosti, čoho dôkazom je aj progresívna legislatíva, ktorá umožňuje manželské zväzky a adopcie pre gay páry. Situácia v Čechách bola v 20. storočí diametrálne odlišná, v 50. rokoch narastal psychiatrický záujem o homosexualitu, najmä o jej odstránenie pod vedením Kurta Freunda. Do roku 1961 bola homosexualita trestne stíhaná, avšak až v roku 1990 bol odstránený diskriminujúci paragraf 244 TrZ. Po revolúcii začali vznikať gay a lesbické spolky a organizácie, ako napríklad SOHO, či Lambda. Čo sa však týka

lesbického aktivizmu, typickou črtou je častá rozštiepenosť lesbickej komunity a jej premenlivosť vďaka pribúdajúcim a zanikajúcim združeniam. Od roku 2006 je však v ČR zavedené registrované partnerstvo.

12.2. Výskumná časť

Diplomová práca si kládla za cieľ zachytiť rozdiely medzi coming outom lesbických žien v Českej republike a v Holandsku. V kontexte dvoch odlišných kultúr zároveň sledovala, ako ingroup a outgroup stereotypy a tiež rozdielny sociokultúrny vývoj ovplyvňujú formovanie sexuálnej identity. Metodologickým nástrojom bol kvalitatívny výskum realizovaný formou semištruktúrovaného rozhovoru s 12 holandskými a českými lesbickými ženami. Výskumné otázky sa týkali rozdielov v reakciách rodiny, vo vzťahu ku komunite, vnímanom autostereotype a heterostereotype, vnímanej diskriminácie, sociálnej opory a v ohodnotení vlastnej sexuálnej orientácie medzi holandskými a českými respondentkami. Obe výskumné vzorky boli získavané metódou snehovej gule, avšak homogenita nebola dodržaná vo vekovom rozmedzí respondentiek. Kým vekový priemer u českých respondentiek bol 29, v holandskej výskumnej vzorke bol 25,2.

Vnútorňý coming out začal prebiehať medzi holandskými a českými respondentkami zhodne v období pubescencie až adolescencie. Uvedomeniu si a pomenovaniu svojej sexuálnej orientácie predchádzalo citové vzplanutie k osobe rovnakého pohlavia, experimentovanie s opačným pohlavím alebo kríza identity. Vonkajší coming out uviedla väčšina holandských respondentiek pred 20. rokom života, české respondentky najčastejšie až po 20. roku života.

V oboch výskumných vzorkách sa vyskytlo 5 kladných reakcií zo strany rodičov, zatiaľ čo zvyšných sedem rodičovských reakcií v českej výskumnej vzorke bolo záporných, len tri holandské respondentky uviedli záporné reakcie, zvyšné reakcie boli zmiešané. Bol teda zaznamenaný rozdiel v rodičovských reakciách medzi oboma výskumnými vzorkami. Prvou osobou v rodine, ktorej sa respondentky zdôverovali boli matky.

Vzťah ku komunite sa v zásade líšil, holandské respondentky uvádzali vyššiu afiliáciu k lesbickej komunite ako české respondentky. Holandské respondentky boli častejšie členkami lesbických spolkov, predovšetkým tzv. „rozprávacích krúžkov“ a uvádzali veľmi bohaté socializačné aktivity v rámci komunitného života. Väčšina sa zúčastňovala pride parade a mala pozitívny vzťah k feminizmu. Česká lesbická komunita je viac závislá na barovej kultúre. Negatívne prvé dojmy z komunity boli najčastejšie

nadobudnuté v prostredí gay barov. České respondentky mali prevažne negatívny názor na pride parade s výnimkou aktivistiek a taktiež si väčšina osvojila negatívny postoj k feminizmu.

Predstava autostereotypu „typickej lesby“ bola takmer identická u všetkých respondentiek. České respondentky sa častejšie dokázali stotožniť s výzorom „typickej lesby“, holandské respondentky naopak zvýrazňovali svoju feminitu.

Postoj verejnosti k lesbickým ženám bol zo strany respondentiek väčšinou vnímaný ako kladný, holandské respondentky boli vo svojich hodnoteniach kritickejšie.

V rámci bilancovania pozitív a negatív svojej sexuálnej orientácie sa holandské aj české respondentky vyjadrovali zhodne. Medzi pozitíva zarad'ovali autenticitu, otvorenosť k inakosti, nekonvenčnosť a ako najsilnejšie negatívum pociťovali problémy s materstvom, ktoré väčšina v budúcnosti plánuje. Negatívne pocity súvisiace s ich orientáciou spájali s obdobím krízy identity.

Literatura:

- AJZEN, I. (2005): *Attitudes, personality and behaviour*. Berkshire, Open University Press.
- ALLPORT, G.W. (2004): O povaze předsudků. Praha, Prostor.
- BARON, A. R.; BYRNE, D. (1996): *Social psychology*. New York, Allyn&Bacon.
- BEŇOVÁ, K. et al. (2007): *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender minority v ČR*. Praha, Úřad vlády ČR.
- BEATY, L. (1999): *Identity developement of homosexual youth and parentel and familial influences on the coming out process*. *Adolescence*, 34 (135), s.597-601.
- BRANNON, L. (1996). *Gender: Psychological perspectives*. Boston, Allyn&Bacon.
- BRUINSMA, J.F. (2003): *Dutch law in action*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- CASS, V. (1990): *The implications of homosexual identity formation for the Kinsey model and scale of sexual preference*. In MCWHIRTER, D.P., SANDERS, S.A., REINISCH, J.M. (1990): *Homosexuality/Heterosexuality. Concepts of sexual orientation*. New York, Oxford University Press.
- CLARKE, V., ELLIS, S., PEEL, E., RIGGS, D. (2010): *Lesbian, gay, bisexual, trans & queer psychology*. New York: Cambridge University Press.
- COHLER, B., GALATZER-LEVY, R. (2002): *Making a gay idenity: Coming out, social context, and psychodynamics*. EBSCO publishing.
- COMSTOCK, G., D. (1991): *Violence against lesbians and gay men*. New York. Columbia University Press.
- CRESSWELL, T. (2004): *Place: a short introduction*. Oxford, Blackwell Publishing.
- ČAJKOVÁ, T. (2010): *Sociální opora u lesbických žen*. Diplomová práce. Olomouc, Katedra psychologie, FFUP.
- DIMITROVÁ, M. (2007): *Jak jsou Češi s tolerancí?* Praha, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR. [cit. 2011-01-02]. Dostupné z WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100676s_ov70413.pdf
- EUROBAROMETER (2006): *Eurobarometer 66: Public Opinion in the European Union*. [cit.2011-01-02]. Dostupné z WWW : http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_highlights_en.pdf
- FANEL, J. (2000): *Gay historie*. Praha, Dauphin.
- FIRESTONE, R., FIRESTONE, L., CATLETT, J. (2005): *Sex and love in intimate relationships*. Washington, DC, APA.

- FLOYD,F., STEIN, T.(2002): *Sexual orientation identity formation among gay, lesbians and bisexual youths: Multiple patterns of milestone experiences*. Journal of research on adolescence, 12(2), s.167-191
- FORD,V.(2003): *Coming Out as Lesbian or Gay: A Potential Precipitant of Crisis in Adolescence*. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 8 (2/3)
- GOLDFRIED,R., GOLDFRIED,P. (2001): *The importance of parental support in the lives of gay, lesbian, and bisexual people*. Psychotherapy in practice. 57(5), s. 681-693.
- GRIERSON, J., SMITH, A. (2005). *In from the Outer: Generational differences in coming out and gay identity formation*. Journal of homosexuality, 50 (1), s.53-70.
- HAYES, N. (2009): *Základy sociální psychologie*. Praha, Portal.
- HEKMA, G. (2010): *The gay world: 1980 to the Present* in ALDRICH, R. (2010): *Gay history and culture*. London, Thames&Hudson.
- HROMADA, J. (2002): *Deset let hnutí za rovnoprávnost českých gayů a lesbiček*. [cit.2011-15-01] Dostupné z WWW: <http://www.stud.cz/glb-t-komunita-a-hnuti/47-hromada-jii-historie-gl-hnuti-v-r.html>
- HEWSTONE,M.,STROEBE,W. (2001). *Sociální psychologie*.Praha, Portál.
- HOLSTEYN, J.,J. M.,V., IRWIN,G.,A. (2003): *Never a dull moment: Pim Fortuyn and the Dutch parliamentary election of 2002*. West European Politics, 26(2), s. 41-66.
- JANOŠOVÁ, P. (2000): *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha, Univerzita Karlova v Praze- Nakladatelství Karolinum.
- JASPERS, E., LUBBERS, M., ALWIN, D. "Attitudes around homosexuals: contact effects from a life course perspective" *Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, TBA, New York, New York City, Aug 11, 2007*. [Dostupné z databáze EBSCO, cit. 2010-09-24].
- MIOVSKÝ, M. (2004): *Diplomové práce v oboru psychologie*. Olomouc, FF UP.
- MIOVSKÝ, M. (2006): *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha, Grada Publishing.
- KEUZENKAMP, S. (2010): *Monitoring acceptance of homosexuality in the Netherlands*. The Hague. The Netherlands institute for social research.
- KOTIŠOVÁ, M., VAMPOLOVÁ, V. (2006): *České lesby, d'aleko k hnutiu, d'aleko k feminizmu*. In HAŠKOVÁ,H, KRÍŽKOVÁ,A.,LINKOVÁ,M. (2006): *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha, Sociologický ústav akademie vied ČR.
- KEBZA, V.(2005): *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha, Academia.

- KŘIVOHLAVÝ, J. (2001): *Psychologie zdraví*. Praha, Portál.
- KUYPER, L., VANWESENBEECK, I. (2009). *High Levels of Same-Sex Experiences in the Netherlands: Prevalences of Same-Sex Experiences in Historical and International Perspective*. *Journal of Homosexuality*, 56 (8), s. 993-1010.
- PATTERSON, C., D'AUGELLI, A. (1998): *Lesbian, gay, and bisexual identities in families. Psychological perspectives*. New York, Oxford University Press.
- PECHOVÁ, O. (2005): *Sexuální minority : základní přístupy v současné psychologii*. Rigorózní práce. Olomouc, Katedra psychologie FFUP.
- PLUMMER, K. (1993): *Modern homosexualities: fragments of lesbian and gay experience*. New York, Routledge.
- PROCHÁZKA, I. (2002): *Coming out*. Brno, STUD.
- RIZZO, D. (2010): *Public spheres and gay politics since the Second world war*. In ALDRICH, R. (2010): *Gay history and culture*. London, Thames&Hudson.
- RUPP, L. (2010): *Loving women in the modern world*. In ALDRICH, R. (2010): *Gay history and culture*. London, Thames&Hudson.
- RUPP, L. (2001): *Vytoužená minulost*. One woman press.
- SANDERS, G. (1980). *Homosexualities in the Netherlands*. *Alternative lifestyles*, 30(3), s. 278-311.
- SAVIN-WILLIAMS, R. (1998): *The disclosure to families of same-sex attractions by lesbians, gays and bisexual youths*. *Journal of research on adolescence*. 8(1), s. 49-68.
- SCHULTZ, S., MONTEFLORES, C. (1978). *Coming out: Similarities and Differences for lesbians and gay men*. *Journal of social issues*, 34 (3), s. 59-71.
- SCHUYF, J. (1987). *Lesbian emancipation in the Netherlands*. *Journal of Homosexuality*, 13 (2/3), s. 19-27.
- STEIN, A. (2003): *Becoming lesbian: Identity work and the performance of sexuality*. In WEEKS, J., HOLLAND, J., WAITES, M. (2003): *Sexualities and Society*. Cambridge, Polity Press.
- STROMMEN, E. F. (1989). "You're a What? ": Family Member Reactions to the Disclosure of Homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 18 (1/2), s. 37-58.
- TABERY, P. (2009): *Postoje české veřejnosti k právům homosexuálních párů*. Praha, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR.
- [cit. 2011-01-02]. Dostupné z WWW:
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100933s_ov90707.pdf

- TALANDOVÁ, J.: *Sociální postavení žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti*. Praha, L-klub Lambda, 1997.
- TAMAGNE, F. (2010): *The homosexual age, 1870-1940*. In ALDRICH, R. (2010): *Gay history and culture*. London, Thames&Hudson.
- TIELMANN, R. (1987). *Dutch gay emancipation history (1911-1986)*. *Journal of Homosexuality*, 13 (2/3), s. 9-17.
- WARD, J., WISTANLEY, D. (2005): *Coming out at work: performativity and the recognition and renegotiation of identity*. Oxford, Blackwell Publishing.
- WEISS, P., a ZVĚŘINA, J. (2001): *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha, Portál.
- ZIMMERMAN, B. (2000): *Encyclopedia of gay histories and cultures*. New York, Garland Publishing.
- ZVĚŘINA, J. (2003): *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Sexuologický ústav 1. lékařské fakulty UK a VFN Praha. Brno, Cerm.

Internetové zdroje:

- http://www.coc.nl/dopage.pl?thema=any&pagina=algemeen&algemeen_id=274
[cit. 2011-08-01]
- <http://www.queerparade.cz/cs/media/241-2662010-tydencz.html> [cit. 2011-22-02]
- <http://www.queerparade.cz/cs/2008.html> [cit. 2011-22-02]

Zoznam príloh:

1. Semištruktúrované interview
2. Ukážka semištruktúrovaného rozhovoru s českou respondentkou
3. Ukážka semištruktúrovaného rozhovoru s holandskou respondentkou
4. Zadanie diplomovej práce
5. Anotácia
6. Anotation

PRÍLOHA č. 1

SEMIŠTRUKTÚROVANÉ INTERVIEW

Vnútorý coming out:

DETSTVO A DOSPIEVANIE

1. Spomenula by si sa na jeden alebo viac zlomových bodov?

Vonkajší coming out:

RODINA

2. Vie o tom tvoja rodina/ širšia rodina?
3. Komu si sa prvému zdôverila? S kým máš lepší vzťah?
4. Aké boli reakcie tvojich rodičov/ súrodencov?
5. Aké boli ich reakcie/ dopad na vzťahy?
6. Kto z nich ti poskytol najväčšiu oporu?

VZŤAHY (PARTNERSKÝ STATUS)

7. V akom vzťahu žije teraz? (homo/hetero/bisexuálnom)

KOMUNITA

8. Pamätáš sa akým spôsobom si sa dostala k lesbickej komunite?
9. Bolo ľahké nadviazať prvé kontakty?
10. Aké boli tvoje prvé dojmy?
11. Kedy si si uvedomila, že patríš do tejto komunity? Máš pocit príslušnosti (afiliácie)?
12. Aké sú možnosti sociálneho vyžitia v rámci vašej komunity?
13. Vyhladávaš lesbické bary/ party?
14. Ako vnímaš pride parade? Zúčastňuješ sa?
15. Ako hodnotíš pôsobenie /organizovanosť lesbických organizácií v krajine?
16. Si členkou nejakej lesbickej organizácie? Angažuješ sa aktívne v nejakej lesbickej organizácii?
17. Aké názory by sa dali nájsť v rámci lesbickej komunity na feminizmus?
18. Aký je tvoj postoj k feminizmu?
19. Ako hľadáš na komerciu v rámci homosexuálnej komunity?
20. Vadí ti jej miera alebo súhlasíš s jej komerčným zameraním v rámci akcií ako napríklad Pride Parade?

AUTOSTEREOTYPY

21. Existuje niečo ako „typická lesba“?
22. Čo si myslíš o Queer?

HETEROSTEREOTYPY

23. Ako vnímaš postoje het. majority voči lesbickej komunite v rámci svojej krajiny?
24. Aký je tvoj názor na obraz lesbickej minority vytváraný médiami v rámci krajiny?
25. Čo by si zmenila na ňom zmenila?

DISKRIMINACIA

26. Myslíš, že je postavenie sexuálnej minority z pohľadu práva v tvojej krajine postačujúce?
27. Pociťuješ absenciu nejakých práv?
28. Stretla si sa v tvojej krajine s homofóbiou?
29. Bola si niekedy obeťou šikany alebo slovných útokov kvôli svojej sexuálnej orientácii?
30. Zažila si niekedy sexuálne obťažovanie alebo fyzické napadnutie z dôvodu svojej sexuálnej orientácie?
31. Máš osobnú skúsenosť s diskrimináciou?
32. V akom prostredí si sa s ňou stretla?

PRIATELIA

33. Koľko ľudí môžeš nazvať svojimi priateľmi?
34. Akej sú sexuálnej orientácie?
35. Akého sú pohlavia?
36. Máš viac priateľov v homosexuálnej alebo heterosexuálnej komunite? Prídu ti v niečom odlišní?
37. Na koho sa môžeš obrátiť, keď máš problém v osobnom alebo v partnerskom živote?

BILANCOVANIE

38. Ako vnímaš pozitíva a negatíva svojej sexuálnej orientácie?
39. Rozmýšľala si nad vlastnými deťmi ?/ Máš vlastné deti? / Ako sa k rodičovstvu stavia tvoja partnerka? (Má deti?)
40. Prežívala si niekedy negatívne pocity?

Demografické údaje:

Vek:

Etnicita:

Náboženstvo:

Vzdelanie:

PRÍLOHA č. 2

UKÁŽKA ROZHOVORU

Prepis rozhovoru s českou respondentkou

Miesto: kaviareň

Dátum: 28.10. 2010

LL: Pamätáš sa na jeden alebo dva zlomové momenty?

XY: Až retrospektívne, pretože ja som taký late-bloomer, ja som sa vyoutovala až po tridsiatke a ešte som bola vydatá, ale je pravda, že až spätne si vybavujem jednotlivé tie situácie, keď si uvedomujem, že som bola zaľúbená do nejakej spolužiačky a asi najsilnejšie to bolo na gymnáziu, kde som písala i básne, nosila kytice a dary a neviem čo všetko možné, ale vôbec mi to nedochádzalo. Asi som nevidela nijakú živú lesbu, asi som to i podvedome vytlačovala úplne, takže s nikým som dlho nechodila, chlapci ma nebavili, akoby som to tak podvedome oddiaľovala, vôbec akýkoľvek vzťah nadviazať, mala som z toho strach. Ten zlom bola asi spolužiačka na gymnáziu, kedy mi potom došlo, že asi niečo sa tam deje, čo nie je úplne bežné, to nie je bežné, aby kamarátka kamarátke vypisovala básne, nosila jej ruže za dvere bytu a tajne čakala, až si ich tam nájde. Nenapadlo mi však povedať si, že som teplá, alebo lesba, to ma proste nenapadlo.

LL: Teraz už o tom vie tvoja rodina? I širšia?

XY: Ja si myslím, že to všetci vedia.

LL: Komu z rodiny si sa prvému zdôverila?

XY: Ako prvému som to povedala manželovi, pretože tomu som musela, že. (smiech) Potom mamke a až potom prišli súrodenci, vlastne ešte pred mamkou bola ešte dcéra. Takže podľa toho, ktorý ten vzťah som v danú chvíľu brala za najdôležitejší, tak podľa toho som to postupne vybaľovala, ale išlo to strašne rýchlo...

LL: Pamätáš sa na jednotlivé reakcie tvojich najbližších?

XY: Reakcie manžela ako u väčšiny, čo som sa stretla s dievčatami, ktoré boli vydaté, tak sa vyvíjala od predstierania, že som to nepočul, cez predstavu, že to je nejaká fáza alebo koníček, ako keď niekto lezie po skalách, tak hold ona má rada ženské, cez fázy, keď si

myslel, že to nejako obohatí náš vnútorný vzťah, ako nejako sexuálne napríklad, až po nenávisť. Potom to prešlo do ublíženia a do situácie, kedy mal pocit, že som mu totálne skazila život a teraz je to už dobré, teraz sme už obaja dospeli do tej fázy, kedy sme pochopili, že to malo zmysel, aby sme nejako sa stretli a on má už tiež partnerku, takže je to už dobré. Ale je to jasné, lebo on mal svoj záujem. Moja mamka si doteraz myslí, že mám nejakú fázu, už to je šesť- sedem rokov a stále si myslí, že je to fáza a to sa asi nezmení. Pred svojimi známymi o tom nehovorí, čo viem, hanbí sa za to a v podstate za mňa, moju partnerku a dcéru akoby emočne odsunula na okraj. Ja mám ešte súrodencov a tí sú preferovaní. Pokiaľ ide o súrodencov, tak sestra moja mladšia, tá vôbec nevie, čo s tým má robiť, takže akákoľvek snaha o komunikáciu alebo napríklad si iba tak vyjsť na kávu, keď sa o tom bavíme, tak to sľúbi s výhľadom do budúcnosti, ale vzápätí sa nič nedeje nikdy. Brat si o sebe myslí, že je intelektuál, strašne tolerantný, ale nejde mu to, má úplne šialený blok, predsudky a v podstate to vyriešil tak, že tú komunikáciu preťal, dočasne myslím. Ja akože komunikujem stále ďalej, pretože ja som s tým zrovnaná, takže ich trochu stále vyvádžam z miery, tým že stále nemlčím, ale v podstate rodina to neprijala vôbec. Potom dcéra, tak tá bola malá, mala iba 10 rokov, keď sa to dozvedela, takže tá to prijala ako fakt. Asi si nevedela predstaviť, čo to tak asi znamená, potom mala fázu, kedy sa za to asi hanbila v škole, nechcela o tom hovoriť a teraz už má 16 a v podstate to berie úplne normálne, má i veľa teplých kamarátov, dokonca keď tu v Brne bolo queer parade tak to podporovala a skôr sa na to pozerá, akože prečo som to neurobila skôr, premýšľa nad tým, lebo má sama vzťah. Chodí s chlapcom, takže úplne sa to premenilo, takže s ňou to je super teraz. Aj moju partnerku berie, takže super. No a kamaráti, asi 90% mi povedalo, že sa divia, že som s tým neprišla skôr, takže žiadny problém a o jednu kamarátku som prišla, pretože jej to prišlo nejaké divné. V práci to väčšina ľudí akoby prešla, že sa o tom nebudeme radšej ani baviť, neviem, čo si máme myslieť, som robila v školstve, takže tam si nemôžu myslieť nič zlého, pretože tých študentov tam mali tiež, takže dávali si viac pozor na vtipy, to som si všimla, ale niektoré vzťahy ochladli, ale dosť skoro som to prestala riešiť. Študenti sa to tiež dozvedeli a tam ma to až zaskočilo ako boli pozitívni, ale ja som bola na konzervatóriu a tam je to zvláštne prostredie.

LL: Dobré...môžem sa spýtať na otca? Toho si nespomínala.

XY: Otec už nežije asi päť rokov, ale s ním sa nestýkala, asi od mojich 18 rokov som ho nevidela.

LL: Takže s matkou si mala bližší vzťah...

XY: No do tej doby, až som sa vyoutovala.

LL: Spomenieš si kto z tvojej rodiny ti poskytol najväčšiu oporu?

XY: Nikto.

LL: Aký dopad to malo na vaše vzťahy?

XY: No ako som hovorila, priamo tie pokrvné väzby, to sa všetko zhoršilo, ale je to taká zvláštna situácia, ale čo viem, tak veľa ľudí to zažilo, ako mamka, tak súrodenci, oni vedia, že by tie predsudky mať nemali, ale proste im to nejde, takže je to taká až trápna situácia a čo mám trebárs kamarátov, tak veľa z nich to zažíva, takže pokiaľ sa bavíme o čomkoľvek možnom inom, tak je to dobré, ale ako náhle by sa prišlo na to, že by som začala viac hovoriť o vzťahu...alebo trošku sa dotknúť toho, že niekoho mám, tak to by šlo, ale ako náhle by som začala hovoriť v štýle, že ešte plánujeme budúcnosť a naozaj spolu chceme byť, tak o tom sa nevedia baviť vôbec, nula. A mamka sa snaží, ona trebárs v smske napíše ako: „Tak pozdravuj!“, „Ako sa máte?“, ale je to také, ako, že si odškrtne v tej tabuľke, že dobre, tak nie som tak úplne zlá, ale ja jej to nevyčítam, ona už ma cez 60 a má proste asi tiež svoje limity.

LL: Takže teraz žiješ v partnerskom vzťahu, ak správne chápem.

XY: Áno.

LL: Pamätáš sa ako si sa dostala do komunity?

XY: No ja som sa presťahovala z malého mesta do Brna, takže v tom malom meste, tam neviem ani, že by nejaká bola, navyše to je mesto, ktoré je veľmi katolícke, takže tam si myslím, že by niečo také ani neexistovalo, možno niečo skryté, ale v Brne neviem, tak nejako normálne, začala som chodiť na akcie, na festival Mezipatra, potom začal Queer parade, zoznámila som sa s ľuďmi na okolo, takže nejako to tak vplynulo, pretože ja nie som úplne tak spoločenská, nie som až taký extrovert, ale zasa možno tým, že som nemala tú rodinnú podporu, tak som to akože inštinktívne hľadala niekde inde, medzi lesbami, ale to tak má asi väčšina ľudí.

LL: Takže ty si prvý krát išla do klubu sama?

XY: Ja som mala vtedy vzťah na diaľku a do toho Brna som prišla kvôli tomu vzťahu a my sme spoločne do toho nejako vplynuli.

LL: Takže ste sa našli prostredníctvom internetu?

XY: Áno, to sme sa cez internet našli.

LL: Internet bol teda prvým kontaktom s komunitou?

XY: Áno.

LL: Bolo ľahké nadviazať kontakty na začiatku?

XY: Bolo no, potom to už šlo ľahko, ako náhle som si to vyriešila v hlave a všade inde, tak som zistila, že je to pre mňa úplne prirodzené, úplne som si pripadala, ako keby som do tej doby žila ako ryba na suchu a teraz som skočila do tej vody a konečne som mohla normálne dýchať.

LL: Pamätáš sa na tvoje prvé dojmy?

XY: Prekvapilo ma, aké je to malé, ako sa všetci poznajú tu v Brne, potom ako sa to tu všetko delí na všelijaké tie skupinky, to som si tiež nemyslela. Potom ma prekvapilo ako málo držia lesby a gayovia pohromade, to som si z diaľky myslela, že to je bližšie tie vzťahy a že u niektorých existujú trebárs aj dosť veľké antipatie dievčat voči chlapcom, to ma až prekvapilo. Potom ma prekvapilo ako málo je ich aktívnych, že sú takí dosť zalezení a ako málo ich je vyoutovaných napríklad v práci, to snád' nie je ani polovica a všeobecne, že u nás nie je ženská vyoutovaná okrem Anety Langerovej, nejaký vzor akože. Prišlo mi to zo začiatku, akože cítila som sa dobre, ale mala som taký dojem, akože aj keď som do tej vody skočila, tak je to furt také akvárinko, furt ako keby som čakala, že sa mi otvoria tie vráta, že to musí byť väčšie. No a čo sa týka vzťahov, tak asi som mala ako väčšie ideály, akože je to väčšia drbárna ako som si myslela, ale to mi príde už normálne.

LL: Čo si myslela tými skupinkami na začiatku?

XY: Sú proste určité trebárs skupiny, ktoré som spoznala, ktorým vadí, keď niekto sa vyoutováva verejne, tak oni majú pocit, že akože hovorí za ne. Je skupina, ktorá napríklad vôbec nesúhlasí s Queer parade, iba preto, že akoby ony tým boli viac vidieť, čo ale nie je pravda, je to taká určitá skupina, ktorá žije tak akoby skryto, tak ako sa žilo ešte v tých 80. rokoch a tvrdí, že žiadne problémy nemá a prečo by vyliezali von, tak ale už len to, že

nevylietajú, tak to je ten problém a nie sú schopné to vidieť. A potom sú také tie aktivistky, také tie hyperfeministky a potom som sa stretla s tým, že som rozvedená, tak sú určité skupinky, ktoré neprijímajú dievčatá, ktoré majú skúsenosti s dlhším vzťahom s mužmi, že tam je taká obava z tej mýtickej postavy tej bisexuálky, ktorá príde, oklame ma a odíde. Ale celkovo mám z toho pocit pozitívny, to ma skôr napadajú prvotné postrehy, ako som to vnímala, keď som do toho vliezla, teraz mi to už nepríde, každý si proste vytvorí určité väzby v skupine podľa toho, kto mu vyhovuje, že.

LL: Kedy si si uvedomila, že patíš do tej komunity?

XY: No úplne prvý krát na tom gymple, vtedy ma to napadlo, ale nevedela som to pomenovať, tak som si pripadala, že som divná, potom som mala fázú, že som si myslela, že som bisexuálna samozrejme, to ako väčšina tých vydatých. Paradoxne, keď sa mi narodila dcéra, tak som zistila, že teda to bisexuálne chovanie možno, ale srdcom to tak určite nebude.

LL: Takže máš pocit príslušnosti k tej komunite?

XY: Áno to určite. My sa tak aj nazývame, napríklad na začiatku som mala problém o sebe povedať, že som lesba, alebo že my sme teplí, prišlo mi to úplne také strašne divné, ale teraz mi to už nepríde, proste sme no.

L: Takže používaš slovo teplý?

XY: Áno, ja to používam alebo teda veľa ľudí okolo mňa to používa, akože chodíme na teplé filmy, ale je fakt, že keď to povie niekto mimo tú komunitu, tak to berieme ako urážku, ale sami medzi sebou to používame. Ale to je rovnaké ako to majú chlapci, som si všimla, ma prekvapilo, že niektorí navzájom sa označujú, že ako ten je buzna, ten je „vykroucenina“ a také rôzne, ale keď to povie niekto z vonku, tak to berú ako nadávku. Ale černosi si tiež medzi sebou hovoria neger, ale keď im to povie beloch, tak to nesmie.

LL: Aké sú možnosti v rámci sociálneho vyžitia v lesbickej komunite?

XY: Existuje veľa dievčat, ktoré organizujú spoločné výlety, niekam vlakom, alebo na bicykli, tých je veľa, viem že tu v Brne je skupina lesieb, čo hrajú futbal, to je jedna možnosť, potom tu v Brne asi trikrát alebo štyrikrát do roka sú L párty a tiež na diskotéky sa chodí. Tu v Brne je tiež jedna reštaurácia Áčko, gay friendly, takže behom obeda tam chodia normálne ľudia na obedy, rodiny s deťmi, ale je fakt, že keď si niekto s niekým

z komunity dáva zraz tak väčšinou tam. Ako to vzniklo to neviem, ale pamätám sa, že kedysi dávno, keď som tam študovala, tak už vtedy sa o tom vedelo. Je tu veľa klubov, ale skôr pre chlapcov, pre dievčatá je to trochu bieda. Ale je pravda, aspoň to je moja teória, že veľa tých dievčat, keď si nájdú vážnejší vzťah, tak to majú podobne ako heteráčky. Taký hniezdový inštinkt, že akože budeme doma, budeme sa pozerat' na film, uvaríme si a tak, miesto toho aby niekam chodili. Alebo v tej skupinke idú športovať a potom ich to už tam nebaví, aj dievča s chlapcom nechodí tak často, ako keby bola sama. Nieкто hovoril, že tu bol nejaký pokus o lesbický klub, ale to museli zatvoriť, že by sa neuživil. Možno tak nárazovo, alebo tak, ony niektoré tie dievčatá sú „pařmenky“, ale tá kultúra nie je tak úplne...tí chlapci sú viac na kluby no.

LL: Čo sa týka spolkov v Brne?

XY: Tak je tu Stud, Holky v Brne, v Stude je aj knižnica, tak tam sa dá chodiť, aj vypožičať filmy. Teraz čo viem, tak keď organizujú niečo, tak to dávajú aj na FB, takže sa tam môže ktokoľvek prihlásiť. Keď už človek do toho prenikne, tak zistí, že každú chvíľu sa voľačo deje. Nie je to ale tak, že by to bolo úplne otvorené. To som zažila, keď som bola s dcérou v Paríži a tam sme videli, že sú určité miesta, ktoré frčia a sú teplé, ale môže tam chodiť ktokoľvek, tak tu nič moc také nie je, ale mne osobne to nechýba, ale viem si predstaviť, že mladším asi áno. Ale myslím, že niekam chodia, ale to by vedela moja dcéra, tá má takých spolužiakov.

LL: Ty sama vyhľadávaš nejaké tie lesbické bary alebo párty?

XY: Ja to veľmi nevyhľadávam, ale keď niečo je, tak si ideme s partnerkou zatancovať a skôr ako, keď viem, že niekde je nejaký film, na Mezipatra chodíme, alebo keď boli rôzne tie akcie Queer parade, alebo prednášky, tak tam chodím, lebo ma to zaujíma.

LL: Ako sa pozeráš na Pride parade?

XY: No ja som rada, že to je, podľa mňa to zmysel má, ale nie v tej podobe v akej sa to tu usporadúva teda. Myslím si, že Česi nie sú nejakí bojovníci za nejaké práva a na rôzne sprievody, to oni neznášajú všeobecne a skôr by malo zmysel, keby sa konal nejaký sprievod a končilo to na nejakom mieste, kde by bol potom koncert, čo vraj sa chystá v Prahe, tak tam to bude v tom duchu, takže... mne sa páči ako to vyzerá vonku, napríklad vo Viedni, páčia sa mi tie excesy, ako sú v koži a polonahí a tak, prečo nie...sama by som tak nešla napríklad, ale zas keď je nieкто takto odvážny, tak to skôr pobaví. Mne to príde

také celkom suché, ten sprievod u nás tu v Brne. Bola som rada, že to tu bolo, veľmi aktívne som to podporovala, ale mala som výhrady k tej forme, že je to také moc aktivistické, nie je to veľmi o tej zábave, potom to vyzerá, že aj tá spoločnosť, ktorá o tom nič moc nevie, tak si maximálne povie, že tam vieme chodiť len s tými transparentmi, ale keby im niekto ukázal, že sa vieme aj baviť a navyše by sme ich k tej zábave i pozvali, tak by to bolo i otvorenejšie.

LL: No áno, už len to nejako doriešiť s tými neonancistami...

XY: No ale ich tu bolo menej ako pred tými dvoma rokmi a policajti si z toho urobili v podstate manévru, bolo ich tu snáď desaťkrát viac ako tých náckov a mali tu kone a vyťahovacie voze a psov a bolo to úplne zbytočné. Uzavreli to a na dvoch miestach na námestí sa nemohlo vstupovať a ľudí, ktorí tam chceli ísť, tak ich prehľadávali. Niekomu kontrolovali dokonca občianske preukazy a teda ich doslova buzerovali a veľa ľudí si to spojila, že je to kvôli nám, ale to, že to bolo kvôli náckom, to ich už nenapadlo. To ale nie je chyba tých usporiadateľov, ale to je proste chyba polície, že nebola vôbec schopná analyzovať tú situáciu. Oni tí náckovia tu sú a aj budú, to je jasné a teraz jak je tá kríza, proste musí sa nájsť niekto, kto zato všetko môže, ale vychádzať im v ústrety, že ako urobiť zo seba chudáka už dopredu, prečo?

LL: Ako hodnotíš organizovanosť lesbických spolkov alebo organizácii v ČR?

XY: No oni sa až tak neorganizujú, mne to tak príde, že vždy keď sa objaví niekto, kto by chcel organizovať, tak je ďaleko väčšia skupina ľudí, ktorí si klopú na hlavu, prečo to vôbec robia, ale potom sú radi, že niečo je. Príde mi, že veľa vecí, ako napríklad tie voľnočasové aktivity, dosť vznikajú ad hoc, že sa neorganizujú a vyslovene nejaké lesbické organizácie, ktoré by požadovali nejaké práva, to snáď ani nie je. Viem, že tu bolo na prelome 80/90 rokov, Monika Benešová vydávala nejaký časopis a tak, ale existujú servery napríklad, ale všeobecne si myslím, že tak ako tí Česi nie sú aktivisti, tak ani tie lesby nie sú, nechce sa im do toho.

LL: Ty si alebo nie si členkou nejakej lesbickej organizácie?

XY: Akoby externe, to je práve to, že veľa tých dievčat tu, ktoré sú aktívne, tak buď sú ešte študentky, alebo robia v nejakej neziskovke, ktorá s tým nejako súvisí, takže myslím si, že jeden z dôvodov, prečo tých dievčat ale i organizácií nie je viac je ten, že pokiaľ

majú nejakú náročnú prácu alebo niektoré z nich aj dieťa napríklad, tak absolútne nemajú čas na to. Takže to je aj môj prípad.

LL: Aké postoje na feminizmus by sa dali nájsť medzi lesbickými ženami?

XY: Mám kamarátku, ktorá učí gender studies v Amerike a tá mi hovorila, že ju prekvapuje ako málo lesbiiek povie, že sú feministky u nás a ja si myslím, že má pravdu. Ja sa za feministku považujem, to určite, ale mne príde, že proste nejako moc to neriešia tie lesbi. U niektorých ten feminizmus splýva s nenávisťou ku chlapom, čo je zbytočné. Tie čo sú naozaj feministkami a ešte sú aj aktivistky, tak sa skôr na ne díva z „patra“, to je ale zas celkovo, i celkovo človek nerieši ten feminizmus, oni vlastne nevedia, čo to je a tak to skritizujú ešte dopredu. Dievčatá sa skôr hanbia povedať, že sú feministky a pritom, keď sa človek s nimi o tom baví, aké majú názory a ako vystupujú, tak vlastne sú. Ja to podporujem ako väčšina mojich kamarátok na okolo. Ale to je to, čo som hovorila o skupinkách, že ja som si proste našla tie, čo sú akože blízke k tomu, ako to vidím ja.

LL: Takže ty máš pozitívny postoj?

XY: Áno určite.

LL: Ako hľadáš na komerciu v gay komunite?

XY: Mne to nevadí, ja si myslím, že je to úplne normálne, oni majú tiež peniaze a niektorí z nich dokonca veľa takže prečo by ako to nemohli niekde uplatniť. To za prvé a za druhé, u nás to práve nie je, čo je škoda. Ale videla som niekoľko reklám na YouTube, čo boli vonku, či už od McDonald, alebo na nejaké handry, poistenie a boli vyslovene teplé. Ja si trebárs neviem predstaviť...aj keď tu už bola taká reklama, nejaká poisťovňa, alebo banka možno mala reklamu na billboardoch o založení nejakého konta, niečo ako: „myslite na budúcnosť i so svojim partnerom a niečo...“ a boli tam dvaja muži, ale bol taký decentný, že ani som nepočula na to nejaké negatívne hodnotenie a viem, že na západe je toho ďaleko viac a mne to vôbec nevadí, naopak si myslím, že je to jeden zo spôsobov ako tú komunitu dostať do podvedomia. Keď sa ľudia pozerajú na TV, tak tie reklamy vidia stále a keď sa im tam občas mihne nejaký gay alebo lesba, tak bez toho aby to vedeli, tak im to podvedome príde ako normálne, nie všetkým, ale takým tým, čo nevedia, určite,

LL: Existuje podľa teba niečo ako „typická lesba“?

XY: Existuje predstava o typickej lesbe. Typická predstava lesby je, že sa nelíči, chodí oblečená ako chlapec a hrá futbal, keď som sa do tej komunity dostala, tak som tú predstavu mala a príjemne ma prekvapilo, že to nie je pravda, že je veľa dievčat, o ktorých by to človek nepovedal. Podľa mňa typická neexistuje, ale tá predstava áno.

LL: Čo si myslíš o queer?

XY: Myslím si, že väčšina Čechov a možno aj teplých nevie, čo to znamená, keď som to počula po prvýkrát, tak mi prišlo divné, prečo tam pchať nejaké cudzie slovo, ale dnes už to beriem inak. Ako príde mi to ako celkom dobrá nadmnožina a označenie všetkého, čo sa vymyká, tomu čo ten štát pretvára, že je ten mainstream. Mne sa páči skôr slovo inakosť, ako napríklad i čo je na Slovensku ten filmový festival Inakosť, mohli to pomenovať queer a mne sa páčilo, že to pomenovali po slovensky. Ja mám rada české slová, ale nevádi mi to.

LL: Ako vnímaš postoje heterosexuálnej spoločnosti k lesbickým ženám v ČR?

XY: Určite sú tolerantnejší ako ku gayom, to je ale asi dané tým, že veľa žien to berie ako napojenie cez to ženstvo, takže tam nemajú problém a veľa ženských má s chlapom nejaký vzťahový problém, takže si tak idealisticky myslia, že s tými ženami to môže byť lepšie, čo ale nie je niekedy. Takže si myslím, že tie nemajú problém a ani nejaké predstavy im nevidia a chlapov tá predstava dosť vzrušuje, takže už len z toho dôvodu. Myslím si, že pokiaľ to niekomu z tých chlapov vadí, tak to je len preto, že im vadí, že tie ženské sa bez nich zaobídu, ako totálne. Ale určite sme na tom lepšie ako tí chlapi teda, čo sa týka toho trebárs, že idú po ulici dve dievčatá, držia sa za ruky alebo si dajú i pusy.

LL: Takže je to tu bežné?

XY: Nie je to úplne bežné, ale je to vidieť a ja som sa za to trebárs nikdy nehanbila a stalo sa mi tu, že niekto na mňa hvízdal, ale mne je to jedno. Ja to neprežívam a ani toho človeka, ja ho ignorujem proste, to nemá zmysel sa s ním vôbec baviť, ale keď sa niekto potrebuje vymedzovať proti tomu, že niekto iný má niekoho rád, tak je chudák, takže to vôbec neriešim, ale u tých chlapcov to veľmi vidieť nie je. Mám trebárs kamaráta, jedného z bývalých študentov a viem, že oni by to trebárs aj chceli takto si chodiť, ale proste sa boja. To je ale tým, že tá spoločnosť je akoby navonok nie vo vnútri, ale navonok maskulinná a tí chlapi tých gayov proste neznášajú, takže im objektívne niečo hrozí. Je fakt, že trebárs večer, keď ideme napríklad z koncertu a vidíme tam nejakých chlapcov, čo

vyzerajú ako skíni, tak určite sa za ruky nepovedieme, ale inak do mesta, v MHD, vo vlaku, tak tam sa nekontrolujem a myslím si, že je veľa dievčat, pre ktoré to je dôležité. Niektoré to nepotrebujú dávať navonok najavo, ale mne sa to páči a je to trebárs aj také zaujímavé, že mne sa už stalo, že som proste šla, videla som nejaké dve a ja som sa tak na nich usmiala, videla som, že im to došlo, im to tiež dôjde. Myslím si, že ešte iný postoj bude, keď do toho vstupujú tie deti, ale to už je niečo iného. Aj sa to tak podáva, že veľa ľudí aj trebárs takí, čo majú mierne predsudky si vedia predstaviť dve lesby, čo vychovávajú dieťa, ale nevedia si predstaviť tých chlapov, takže všeobecne asi dievčatá sú na tom paradoxne lepšie, aj keď v médiách sú reprezentované menej.

LL: Aký je tvoj názor na obraz lesbiab prezentovaný českými médiami?

XY: Prvá vec, ktorá ma potešila, že tento rok prestali používať slovo lesbička, to je úplne úžasné a inak neviem, oni ich zasa až tak moc nereprezentujú, vždy raz za čas, keď je uhorková sezóna, tak vyjde nejaký článok a väčšinou sa to podáva, akoby lesba bola buď dievča, ktoré nevie kde by, čo by alebo že sú to proste tie bisexuálky alebo že sú to nejaké šialené feministky-chlapny. Vychádza málo článkov, ktoré by naozaj išli do hĺbky a fakt sa zaujímali napríklad o postavenie tých dievčat, ako žijú, toho je minimum, ale teraz napríklad v lete vyšiel v Ona Dnes, v prílohe k Mladej fronte, celý článok o lesbách a tam to nebolo úplne zlé. Niektoré dievčatá, čo viem, tak nadávali, že je všetko stereotyp a tak, ale mne sa to páčilo, pretože síce to bolo napísané z pozície toho majoritného pohľadu, ale bolo tam všetko, mladé dievčatá, staršie, žena, ktorá bola rozvedená, téma detí, boli tam tie stereotypy, že sa posudzujú podľa toho, aké handry majú na sebe, aj keď veľa dievčat povie, že to tak nie je, ale ono to tak u niektorých je. Síce tak komerčne napísaný článok, ale to je dobre, pretože to je podľa mňa spôsob ako účinne osloviť, nie že budem mávať transparentmi, ale budem písať. Proste keď niekto číta Reflex alebo pozerá NOVU, tak v tom štýle to prezentovať, mne to nevádi vôbec. Ale vlastne sa ani nedá povedať, ako tie média zobrazujú lesby, lebo oni ich vlastne zneviditeľňujú. Napríklad i Aneta Langerová, potom ako sa vyoutovala, média o nej prestali písať, predtým akoby boli dohady čo a ako, chodí s niekým... ale v okamžiku, kedy ona to priznala, tak akoby, úplne o nej prestali písať a iba občas sa objaví v Blesku článok, že je odrazu ženská, lebo je vyfotená v šatách a takéto kraviny, takže je to také zaujímavé. Možno aj preto to urobila, aby jej dali pokoj, ale ona je zasa taký ten typ takej lesby, nie moc aktívnej a ja jej moc ani nezávidím, lebo asi veľa dievčat očakávalo, že keď sa vyoutovala, ja som trebárs tiež čakala, že príde podporiť na Queer parade, ale ona asi na to nie je, síce vystupuje, ale je taká asi skôr

plachá osoba a nepotrebuje sa takto ventilovať, čo chápem, každý je iný, ale je škoda, že tu nie je niekto, také dievča nejaké. Ona by mohla veľa ovplyvniť, ale asi si na to netrúfa, asi na to nemá náтуру, ja som tiež jej to tak trošku vyčítala akoby, ale dokážem sa do toho vžiť, asi proste na to nemá povahu.

LL: A to bola vlastne pravidelná príloha?

XY: No oni majú, ja neviem, ktorý deň to je v týždni, ale majú On dnes a Ona dnes, vtedy tam je nejaká ženská téma a niekedy v decembri cez prázdniny, tam mali tému lesieb. A dokonca tam bolo okienko, kde tá autorka, alebo možno v úvodníku toho časopisu, tam vysvetľovala prečo nepoužívať slovo lesbička, akože gramaticky je to síce správne, ale tie dievčatá to uráža a nemajú to radi a to mi prišlo strašne super, lebo je dobré, aby sa to ľudia dozvedeli a ono sa to aj začalo viac používať, počnúc Queer parade. Keď sa podarilo aspoň toto, tak mal ten Queer parade určite význam. Ono veľa ľudí si myslí, že to slovo lesba má taký tvrdý význam a keď chcú hovoriť pekne, tak povedia lesbička, to je ako žehlička. Viem, že niektoré to používajú, ale fakt iba menšina väčšine dievčat to naozaj vadí.

LL: Čo by si teda zmenila na tých médiách, keby si mohla?

XY: Za prvé by NOVA mala konečne uviesť seriál L world, to je úplne jasné a divím sa, že sa to ešte nestalo, lebo si myslím, že by to malo úspech, na to by sa dívali aj chlapi. Skôr by to chcelo viac než tie média, tie lesby, ktoré v tých médiách už sú. Aby sa to vyoutovalo, pokiaľ toto nebude, tak tie média budú iba špekulovať a niekomu liezť do súkromia. Potom je to asi fakt na tých staniciach uvádzať nejaký seriál, alebo nejakú postavu. Akože môj súkromný tip je, že keď sa niečo také objaví, tak na súkromnej televízii, paradoxne i Nova bola prvá televízia u nás, ktorá uviedla moderátora, ktorý nebol beloch, čo mala urobiť ČT, ale urobila to komerčná TV, a Nova tam paradoxne preferuje viac tie ženské, čo by malo byť na tej štátnej televízii.

LL: Myslíš, že je pozícia gayov a lesieb z legislatívnej stránky dostatočná v ČR?

XY: Nie je, registrované partnerstvo síce máme, ale v podstate je na nič. To je iba na to, že mi dajú v nemocnici informácie, ale inak je to na nič, aj trebárs dedičstvo existuje, ale dedí sa v inej skupine než manžel po manželke. Moja priateľka vraví, že som extrémistka, ja by som chcela totálne zrovnoprávnenie, to je jasné, proste tak ako je to v Kanade, na Islande...Hlavne je tu diskriminácia, čo sa týka adopcií, to je proste protiústavné, v tom

zákone Registrovaného partnerstva je, že raz už keď sa človek zaregistruje tak nesmie žiadať o adopciu, teda dokiaľ budem ja slobodná, tak i keď budem lesba a nikto sa ma nespýta, či som lesba, tak ja môžem žiadať o adopciu, ale v okamžiku, keď sa zaregistrujem, tak nie. Ako keby jednotlivec z pohľadu štátu, je pre dieťa lepší než milujúci sa pár, nech už gay alebo lesbický. To je úplne postavené na hlavu. To je jedna vec a druhá vec je, že ani nie je trebárs možné, aby partner adoptoval dieťa toto partnera. To napríklad v Nemecku tiež nemajú adopcie, ale toto tam trebárs možné je. Toto je treba jednoznačne vyriešiť.

LL: Stretla si sa v Česku s homofóbiou?

XY: No jasné, Česi sú skôr takí, že to nedávajú najavo navonok, nemyslím teraz skínov a takých blbcov, lebo oni sú sami minorita, ale ako obecné si myslím, že Česi sú veľmi netolerantní, ale myslia si o sebe, že sú tolerantní a o niečo lepší. Už len to, že si to myslia, dokazuje to, že takí nie sú. Skôr ako ohovárajú, nadávajú medzi sebou, ale nejakých krokov nie sú schopní, ja som sa skôr vždy s tým stretla niekde na fóre, na internete, alebo stretla som sa s tým, že som hovorila s niekým v práci, niektoré tie kolegyně mali úplne stupídne názory. Ja som mala študenta, ktorý bol gay a študoval operu a ja som vtedy ešte nebola v škole vyoutovaná, to bol ten posledný krok vlastne a urobila som to vlastne pri tejto príležitosti, pretože ona nejako hovorila o tom študentovi, hnusne vyslovene, ona bola jazykárka a hovorila, že je blbý, že mu nejdu tie jazyky a že: „A čo by človek chcel, keď je teplý“. A ešte predtým povedala jednu vetu: „A to ste počuli, že je na chlapečky, tak to sa nedivím.“ No a vtedy som povedala: „No áno, počuli, my teplí sa poznáme.“ Tým som sa snažila ju odzbrojiť a ona kým to prehltla...potom som od nej už nič nepočula, pretože to je to čo hovorím, to sú Česi, viem, že ona ma určite neznášala alebo mala ku mne odpor, ale netrúfla si to dať najavo, lebo ja som bola na ňu možno moc sebaistá. Myslím, že Česi homofóbni sú, ale skôr v tlupe, akože navonok maximálne verbálne nejaké blbé poznámky, alebo že nejaká skupina škola ich môže šikanovať.

LL: Bola si ty už niekedy obeťou šikany?

XY:No akože nejaké poznámky som si vypočula ako asi všetci, či už od cudzích ľudí na ulici alebo v tej škole, ale v tej škole som sa s tým stretla skôr tak náhodou, že ja som išla a oni si o mne niečo rozprávali a tak som držala dvere... a jak hovorím, to je u všetkých druhov šikany, že sú šikanovaní ľudia, ktorí si samy sebou nie sú istí alebo pôsobia nejako

slabo alebo majú zlé, slabé postavenie. Takže ja som tak asi nepôsobila a tak si to na mňa až tak nedovolili.

LL: Zažila si niekedy fyzický útok alebo sexuálne obťažovanie z dôvodu tvojej sexuálnej orientácie?

XY: No útok nie, ale manžel ma obťažoval, keď sme sa rozvádzali, ale to čo viem, tak väčšina ženských, ono je ich stále veľa, ktoré sú i vydaté, čo viem, tak snáď aspoň každá druhá to už musela zažiť. To je pre tých chlapov taká posledná šanca si niečo dokázať...

LL: Máš osobnú skúsenosť s diskrimináciou?

XY: Osobnú nie, poznám kamarátku, ktorá je na voľnej nohe, ale odmietli jej dať zákazku, lebo je teplá, ale to akože úplne fakt. Osobnú nemám, asi by to bolo niečo iného v škole, paradoxne poznám dosť dievčat, ktoré sú lesby a učia. Možno od rodičov si vypočuli nejaké komentáre na rodičovských schôdkach alebo tak, ale oni vedia, že si nemôžu veľa dovoliť oficiálne, takže jediná diskriminácia, ktorá má čaká je, že keď by partnerka chcela mať dieťa, tak by som nemohla adoptovať to jej dieťa. V mojom okolí poznám veľa prípadov i jeden konkrétny, kedy dievča bolo muselo odísť kvôli tomu, ale oficiálne si vymysleli iný dôvod samozrejme. Oni ju nemohli len tak vyhodiť a postupne na ňu vyvíjali taký tlak až ju donútili podpísať dohodu. My sme vtedy s kamarátkou do nej hustili, nech to nerobí, ale úplne chápem, že sa nechcela súdiť, každý na to nemá národu a peniaze.

LL: Koľko ľudí v tvojom okolí by si pomenovala najbližšími priateľmi.

XY: No úplne tých blízkych, asi 4.

LL: Aké je ich pohlavie a sexuálna orientácia?

XY: Tí najbližší sú všetci heteráci, ale to je tým, že ja som dlho žila ako hetero, polovica z nich sú chlapi, ale čo som sa dozvedela, tak to nie je úplne tak obvyklé.

LL: Dobré a keď sa na to pozrieš zo široka, tak v ktorej komunite máš viac priateľov?

XY: V tej teplej, ale tých bližších mám tých spolužiakov, tých starších ešte, ale viac času trávim s ľuďmi s komunity.

LL: Vidiš v tých vzťahoch nejaký rozdiel?

XY: No v tej lesby komunitě určité věci nemusím hovoriť a vysvetľovať, to je jasné a inak rozdiely, čo sa týka vzťahov alebo podpory, tak tie nevidím, proste priateľ je priateľ.

LL: Na koho sa môžeš obrátiť, keď máš či už v súkromnom alebo partnerskom živote problém?

XY: Keď mám osobný problém, tak na partnerku a keď mám s partnerkou, tak tiež na partnerku. My to riešime spolu a partnerské vzťahy veľmi neriešim s cudzími ľuďmi. To si myslím, že sa to má primárne riešiť s tým partnerom a keď to riešim s niekým iným, tak je jasné, že ten vzťah ide do hája.

LL: Ako vnímaš pozitíva a negatíve?

XY: Pozitíva, môžeme si trebárs požičovať handry (smiech), maximálne pozitívum a to si niektoré lesby ani neuvedomujú je, že tým, že sme obe ženy, tak obe vieme, čo to je keď na nás prídu hormóny, to je k nezaplateniu. To je celkom dôležité a čo viem, tak v mnohých vzťahoch to tak funguje, že keď ženy majú nezhody, tak to zvedú na to. Menej vecí vysvetľujem, akože ono to vyzerá stereotypne, ale tým že sme obe ženské, máme niektoré veci tak ako máme, jednak biologicky je to podobné, fyziologicky. Máme podobné skúsenosti ako ženské, čo sa týka postavenia v spoločnosti, proste tie ženské všeobecne sú na tom horšie ako tí chlapi, takže... Keby som bola heteráčka a mala by som uspokojivý vzťah, tak by som mala pozitívum v tom, to je jasné, pozitívne na tom vidím to, že to je ten priestor, kde môžem mať plnohodnotný vzťah, že nemusím sa nikde pretvarovať a že môžem byť sama sebou. Negatívne je, že je to to akvárko, ako som o tom hovorila, že nemáme určité práva, to je jasné. Ale to je skôr môj osobný postoj k tomu, že keď sa s kýmkoľvek bavím, kto o mne nevie, že som lesba, tak mám také pudenie to povedať a to síce preto, že to negatívne v tejto spoločnosti je, že sa všeobecne predpokladá, že keď si dievča, tak spíš s tým opačným pohlavím a automaticky si ťa dajú do tej škatuľky a existuje minimum ľudí, ktorých by napadla trebárs len tá možnosť, že existuje ešte niečo iné. Ten stereotyp toho, že fakt existuje len tá heterospoločnosť, to je asi najväčšie negatívum, tá väčšinová spoločnosť tú menšinu nevidí vôbec.

LL: Prežívala si niekedy in negatívne pocity kvôli tomu?

XY: Hneď na začiatku, pretože som tam mala taký pocit a čo viem, tak všetci, to bolo takéto klasické: „prečo zrovna ja?“ , ale inak fakt neviem. Ja skôr na sebe pozorujem ako na väčšine svojich známych, pretože vzdialene poznám viac dievčat, čo sa vyotovali

neskoro, pretože som cez internet hľadala podobných, tak viem, že veľa z nich je veľmi otvorených. Aj ja som sa musela tým, že som bola vydatá, natoľko vymedziť, že do tej hetero škatulky nepatrím, že som to musela fakt urobiť úplne všade a väčšina z nich mi potvrdila tento môj pocit, že akoby sme viac v pohode, máme to vyriešené, nie je mi nič divného, nemusím mať taký ten pocit, že je tam pekné dievča, otočím sa a ona sa neotočí, a to by som asi nemala... je to všetko už také v pohode.

LL: Ty si spomínala dcéru, tak by ma zaujímalo, ako sa k rodičovstvu stavia tvoja partnerka? Aký má vzťah s tvou dcérou?

XY: Oni majú dobrí vzťah, vymedzili si taký svoj...niečo tam ako funguje, majú také svoje i tajomstvá, mne to príde tak normálne, keď si proste nájde ženská iného dobrého chlapa a ten nie je blbec, tak si s tým dieťaťom vytvorí tiež vzťah. Moja partnerka tiež nie je nemožná a majú vzťah. Je teda mladšia, takže by trebárs biologicky nemohla byť matka mojej dcéry, takže som si myslela, že to nemôže brať rodičovsky, ale zistila som, že občas tie tendencie má. Máva občas obavy, keď je niekde večer dlho, alebo myslí do budúcnosti, čo kedy bude a tak, až ma niekedy prekvapuje. Predpokladám, že bude ešte chcieť svoje dieťa tiež, ale to ešte uvidíme.

LL: Aj ste to nejako už konkrétne riešili?

XY: Ešte nie, neviem no, možno pôjdeme do Dánska, zatiaľ to neriešime a až to príde, tak to budeme riešiť.

DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE:

VEK: 40

ETNICITA: Češka

RELIGION: Agnostik

VZDELANIE: Vysokoškolské

PRÍLOHA č. 2

UKÁŽKA ROZHOVORU

Prepis rozhovoru s holandskou respondentkou

Miesto: internátny byt

Dátum: 25.5. 2010

LL: Can you remember some of the most crucial moments?

XY: The funny thing is that I had my first girlfriend when I was 15 and I was in a very liberal school, so it was kind of accepted, a lot of girls had girlfriends sort of, so I fell in love with this girl from Spain. Then it ended and I had another girlfriend when I was about 17 and that was very great. But then I actually decided that this is not going to be very handy, because once I want to have a proper family, I had this image how my life should be and I was supposed to have a family, being with man who has a job and me taking care of the children. So I thought I should really give it a try. I had few boyfriends, but that was terrible actually. I knew it was not going to work but still I tried coz I thought it would be better and much easier. And then it was two years ago when I decided: "Who you are fooling? You are constantly fooling yourself, this is not going to work and this is not who you are and you are kind of lying to yourself." And for me, it was really identity question and I realized that you always have a choice, but it didn't feel like a choice itself, it was not being who I actually am, so that was a big step, telling myself basically that I really love women and want to be with them and that actually made me realize for the first time, although I had girlfriends but only then for the first time I saw the consequences. Because I always thought I'm going to work in Africa, I'm going to live there and have my own family, and there is no way...or at least it is very difficult to be with a woman anywhere in the world and there are just too many complications, but it is fine and it is worth it.

LL: Does your family know about it?

XY: Yes, but not all of my family, but my mum does, my grandmother does, my sister.

LL: Who was the first person you confided in?

XY: I think it was my mum, but I think she knew before I knew it (laugh). The thing is that my mum knew I had girlfriends, my sister did, my father didn't. I told my dad one year

ago, but he is not really happy about it, but it is not like he doesn't want to see me anymore.

LL: Ok, so who do you have the best relationship with?

XY: My mum, I don't see my father at all.

LL: Do you remember exact reactions of your parents?

XY: My mum knew it years and years before me, and I think she likes it even more than I do, which might sound weird but for her it is ...she is very excited for that fact. She has used to who I really want to be and she is not constantly confronted with the assaults, so she thinks it is great and is very happy for me, even though I'm not sure I'm so happy for myself (laugh). But my sister, who is younger, she is definitely accepting it because she loves me and she wants to be in my life, but it was pretty hard for her to tell friends and stuff, but now she is dealing with it pretty well. At first time it wasn't a big shock for her but she also had to get used to who I was going to be. The hardest thing was to tell the world.

LL: Has it caused any impact on your relationship?

XY: I don't think it has had a major impact on relationship with my family, it did however have an impact on relationship with my friends I lost friends because of this. The funny thing is that when you ask people if they are discriminating homosexuality, they say no, no, no way. But as soon as you have someone close to them, it becomes very different. And there is one aspect, if you give them a hug, just because they are friends, they don't like it anymore, and people around you think that is just because you are gay, you are going to fall in love with everyone, any woman, which is ridiculous, because you don't.

LL: Who was the most supportive person when you were going through this?

XY: I think it was my mum. She has been great with it and I think I told her that I was in love with a girl, I was just 12, nothing happened, I just had these feelings and I wasn't referring to myself as a lesbian, I don't think I ever refer to myself as being a lesbian, coz it makes it then to be a big step and steady, but she knew there was this girl I liked she has always been very supportive.

LL: What kind of relationship are you now in?

XY: I'm not in a relationship now, but it definitely wouldn't be heterosexual, there is a really really little chance

LL: Do you remember how did you get into the lesbian community?

XY: That was actually pretty hard, because we have lots of bars and parties but if you go there and you just want to chat with somebody, they always think there is something behind it, that you want to have sex with them. So it was pretty hard to get in contact with lesbian people without going to the bar so I joined this group Kringe, where you can be either discussing topics or just drinking beer or whatever but being in touch with other lesbian women without having this sexual thing standing in between. And through them I now know so many people, because there is a few of them but they know other people, their friends and their friends...

LL: Was it easy then to approach new contacts?

XY: No, I mean if it hadn't been for this group I would still be struggling to get access. I mean it is easy to get superficial access by going to the gay bar, anybody can, but to really have access to what is going on in this community, that isn't very easy.

LL: Can you think of your first impressions of gay community?

XY: It was horrible, it is terrible I should admit, the thing is that when you go to the party or any event, everyone is insecure still and because of that insecurity people get very arrogant and distant. It is also a small community, so there is a lot of gossip going on. I cannot do something without people finding out, everyone knows each other. I think it is the women's thing, the same you have in sport teams, so there is lot of arrogance and lot of insecurity, it is pretty hard. People are not very approachable in a normal way.

LL: When did you realize you belonged to this community? Do you have a feeling of affiliation?

XY: I do have a feeling of affiliation in that sense like I mentioned earlier, it is very hard to discuss certain feelings with my heterosexual friends, it is very difficult for them to really fully understand certain things, so I really do affiliate with women from this community, who are going through the same things. But what I don't like and I try to change it a little bit in people surrounding me directly is this whole very arrogant kind of... I really don't understand where this comes from, although I can imagine if people are insecure they are

like this, but it is all on the outside, it is all about how you look and being spontaneous and it is not about who the people really are and what they are really going through, so in that I really don't affiliate with that community, so it is kind of paradox going on one hand, I understand...but on the other hand, people are saying : "What are you doing, why are you so...it is almost aggressive.

LL: What are the possibilities of socializing in your community?

XY: Well we have PANN to go to, we have the Kringe which is the group of girls what I'm part of and there are also groups for women and I am joining one of them and the COC, ...and I know that people have this really big internet community, I'm not part of that at all, but there are lot of blogs and even websites and stuff like that.

LL: Do you visit some lesbian bars?

XY: Yes, although there are lot of bars closing down now, usually the parties were held once a week but nowadays it is just once a month, so it is part of the recession I think.

LL: How do you feel about pride parade? Are you taking a part in it?

XY: Yes definitely (laugh), but it is just to watch the transgender, transsexual people. Again it is this paradox I find, on one hand I think it is really good that people celebrate and are proud of who they really are, showing who they are because it is very very important for those people who are not in that kind of situation. Also showing people that it is something to be proud of and to feel free about. On the other hand it is sometimes overly exposed and I don't like the whole idea of segregation, it is also "we versus they" and I think on one hand, it is necessary to identify yourself as being deviated, because you can try not to be, but we are just not the norm. But on the other hand by overexposing it you can really exaggerate the differences instead of trying to be still part of the whole society. But I'm not saying that the gay pride is not necessary doing that, sometimes it can be too much, but the idea of being proud and showing to world is great.

LL: How would you evaluate the organization of lesbian associations in Holland?

XY: I think there is just one big organization COC who are also doing a lot of things abroad, in other countries, it is like a non-governmental organization basically. I know they are supporting gay parties and gay communities here in Utrecht and also parties like PANN which is focused on bringing gays and heterosexuals together, so I think through the COC

there are lot of other things going on and there is always internet again, which is completely separated from that. I think it is only a structure, there is this COC which is nation-wide and then these smaller organizations that come from the COC.

LL: Are you a member of some lesbian organization?

XY: Yeah, the KRINGE.

LL: Are you involved in it actively?

XY: We just have meetings once a month or we organize something, but it is not that I am very active, I'm active but I'm not an activist. I'm actually thinking of setting up the group of girls which is not based on sexuality but on feminism and sexuality, to get together the girls from gender studies, but all from different disciplines, trying to connect to community, social life and reality.

LL: You already touched on the topic of feminism so let me ask you, what opinions on feminism could be found within your community?

XY: Certainly not everyone is a feminist, I know a lot of girls who don't even think of feminism and it is interesting to see that there are people...coz for me it is also identity thing but not just personal but also social identity to group identities but other girls it is basically the choice they made and that's cool. But I also know a lot of other girls, my friends who are very active feminists in their way. I think there is a big connection between being a lesbian and being feminist.

LL: So what is your attitude to it?

XY: Oh I have to admit I'm a feminist, I definitely am, but in the new feminism, actually I know lot of gay women who have no male friends, they really don't get along with guys, it is the complete opposite. I love to hang out with guys, I have a lot of male friends so I'm not a feminist in that way that we should get rid of all males in this world. But I do think we need to change the power structures that have to do with sexuality, being a woman.

LL: How do you find the commerce in homosexual community?

XY: The thing is that it was actually pretty hard for me to get access to the community,...like on the internet you can basically find anything you need so that is good, but besides that it is not very much commercialized, there is not a huge market, not many

shops, bookstores..go to television, you know, do you see any advertisement that has to do with being a gay, or go the radio, that is the same.

LL: Really? So don't you have any programs on TV?

XY: Oh there is L WORLD, but it is from United States, but we don't have a Dutch production, no TV shows, no radio programs, no TV series...

LL: Do you mind the extent of this commercial orientation considering events of pride parade?

XY: As I mentioned it might be overly exposed and commercialized but on the other hand everything is getting commercialized in this world, so if you don't then you are not putting up with what is going on in the world, so you have to I think.

LL: Does anything like a "typical lesbian" exist?

XY: No, definitely not. I think 20-30 years ago, you had this typical lesbian, who was very manlike and kind of butchy and I don't want to generalize but I think they were more tough and I think it was more necessary to identify and change the system. To really emphasize that I am a lesbian a I can dress the way I want to dress, I can look like a guy if I want to look like a guy and I think now we are kind of balancing and I have to say I don't have gay-radar thing, so there are people who are lesbian and I wouldn't even know. When I go to the normal pub, there are heaps of guys always trying to hit on me and then I have to say: "Oh, I'm sorry but I'm a lesbian" and they say: "no, you are too feminine to be a lesbian." As if just because I'm wearing a dress it doesn't mean that I cannot be a lesbian. So I definitely think it is changing and there is no typical lesbian.

LL: What do you think about queer?

XL: I love it, I definitely think people should pay more attention to it. A good thing is that it is really trying to deconstruct the notion of how humans should be, should act, should talk, should look like, should think and it is something that has been there for so many years, for ages. It is asking completely different questions than how I'm supposed to be, how I'm supposed to act, but who am I, how am I acting, what do I want to do, what do I want to be, so I really love that and I think there should be much more room and emphasis on those topics. But it is important that we stop living because the society is expecting us to live in certain way instead of refocusing it on how do I feel, what do I want to become,

this whole becoming thing, those questions should be asked more often and then the world would be better place I think and people would stop acting but start being and becoming.

LL: What is your view on the attitude of the heterosexual majority to lesbian community in your country?

XY: I think it is ok, the majority is fine with it definitely, we have a lot of world which we can move to and there is acceptance there, there are people who will never accept it but the majority I think is fine.

LL: What is your opinion on representation of lesbian community in your country created by media?

XY: There is hardly any media on lesbian community, there are no ads, like I said, although there is this dating website for homosexuals, magazines but that is more feminist than lesbian. I think there were few commercials on gay wedding...We also have these telly soaps and I think there hasn't been any soap where wouldn't be some sort of gay relationship somewhere, so it is becoming more and more into media.

LL: Ok, let's say, are there any plots were homosexuals would be in a leading role?

XY: There are those movies, but not Dutch. But I think the only media that is really focused on lesbians is when there is some famous actor, someone who is coming out and all of sudden there is a major attention paid to it, but this is all stuff from United States. Nothing from the Netherlands.

LL: Would you change something about it?

XY: The thing is that if you have for example an advertisement, why is it always the normal family, why is it always the male female family? You could probably just get the same sex issues to advertisements and also TV programs and movies I think, because the important thing is that it is not only good for lesbians so they can affiliate and associate themselves with something on television but also for the non-gay community, to see the things that we are going through and all the aspects and topics and difficulties we have, like having children, harassment, assaults and all that. But most important is that people can affiliate. I read these books once and I think it was really interesting that homosexuality has been non-existent for so long, of course it existed but not in public life, so we have no history, especially women, because there has always been this male

homosexuality in Victorian times and in Greece, there has been pretty much written on that. But there is only few books on Victorian time with two women together and besides that we have no history, nothing to relate to. So unless it changes in the media some women have nothing to relate to. So I think it would be definitely good, if there was more on TV, radio, ads, so homosexuality is not deviant anymore but normal, as normal as heterosexuality is.

LL: Do you think that the position of the homosexual minority is sufficient from the law perspective?

XY: I have to admit that I don't know everything about law but I know that we have gay marriages and it is pretty easy for lesbian couples to get sperm and I know that it is a lot tougher to get children adopted but I think it is as tough for a gay couple as for the heterosexual couple, because the whole process of adoption is pretty tough. The only things is, but I don't know how that works, but I think you have to get married to be partners financially, there is something about finance which can be difficult for gay couples.

LL: Can you think of absence of some particular right?

XY: Basically, to have the same rights as heterosexual people have.

LL: Have you ever encountered homophobia in your country?

XY: Yes, it happens actually more than I expect it. Even like I mentioned in University, I and my girlfriend we were just walking next to each other, we were not even walking hand in hand, but people still could see for some reason that we were a gay couple. People even spit on you, shout at you, but I think, the hardest thing is this positive discrimination that people are putting up their thumbs, smiling at you as if I am doing a good job, as If I am doing it for society. Although they probably mean it in a positive way, they are still focusing on the fact that you are different, yes but I guess we are.

LL: Have you ever been a victim of bullying or verbal attacks due to your sexual orientation?

XY: Yes.

LL: Have you ever been a victim of sexual harassment or a physical attack due to your sexual orientation?

XY: No, not really.

LL: Do you have a personal experience with discrimination due to your sexual orientation?

XY: No, although in my work no one knows about my sexuality. But what really shocks me is that there are people in University who I expect to be educated and to be liberal in their way of thinking.

LL: How many real friends do you have?

XY: My really close friends are not more than 6-7.

LL: What is their gender and sexual orientation?

XY: Most of them are heterosexual, I have two really close friends who are gay as well, they are lesbians and my best friend he is gay but my best female friend she is heterosexual.

LL: In what community do you then have more friends?

XY: If we talk about really close friends than I have more friends in heterosexual community, but if we talk about people I hang out with and go to the parties, then it is from homosexual community.

LL: Can you think of some major difference between the gay friends and straight friends?

XY: My relationship to them is very different because with my gay friends I am really discussing certain topics on having kids, sometimes I can speak about the girl I have met or how silly the community can be, these are the topics I couldn't discuss with my straight friends. But I would probably never have no friends in heterosexual community, but that is why friends from homosexual community are so important to discuss certain topics.

LL: Who can you turn to when you have some trouble in your private or partnership life?

XY: It depends on what kind of problem it is, coz if it has something to do with my homosexual orientation than I would probably go to my gay friend, because they can really advice my problem, they can just really understand what I'm talking about, although my straight friends might want to advice me but they will never be able to fully understand, you know they are in a different position, so...

LL: How do you see positives and negatives of your sexual orientation?

XY: I think the most positive thing is that I can be the person that I want to be, I can just be myself and I think that the positive thing is that by being, I am not going to use the right word but, being deviant, it made me realize that power structures put me into marginalized position in which I can be very active and try to make a change. The negative side, for me really is, that I will not be able to do all kinds of a job I want to do and for me there is a huge family issue, having kids and I want to have a family with a woman but at the same time I want to have a family where there is a father for my children so I know it is going to be very difficult.

LL: So you plan to have children in your future...

XY: Definitely yes.

LL: Have you ever gone through negative feelings?

XY: Yes, sure, definitely, coz I think it takes some time to be proud of it. Even when I came out I couldn't be very proud, I knew it was a right choice but I realized the consequences and I just couldn't be very proud of "this is who I am" and I also couldn't just say to myself that it is not something different, it took me a long time to get through that different thing coz I was constantly referring to myself as being different whereas why should you emphasize the difference, it is not really that different. Also what I think is a huge problem, that people keep on identifying you primarily as a lesbian. When I go to some place, they tell me: "oh she is lesbian as well!" as if I would mention to you: "oh he is heterosexual". I think it is weird that people primarily identify you as lesbian, whereas I'm just me, I'm Sarah and my sexual orientation is just tiny bit on small part of my identity, but it is important part but not the only one who I am, but that is still what people are referring to.

DEMOGRAPHIC INFORMATION:

AGE: 22

ETHNICITY: Dutch

RELIGION: No

EDUCATION: University

PRÍLOHA Č. 4

Zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci

Studijní program: Psychologie

Filozofická fakulta

Forma: Prezenční

Akademický rok: 2010/2011

Obor/komb.: Psychologie (PS)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Lörincová Linda	Pod zlatým brehom, 46, Nitra, Slovenská republika	F06422

TÉMA ČESKY:

Coming out lesbických žen v Holandsku a v České republice

NÁZEV ANGLICKY:

Coming out of lesbian women in the Netherlands and the Czech republic

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D.- PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Tématem diplomové práce je zkoumání procesu coming outu u lesbických žen. Diplomantka bude postupovat v následujících krocích:

1. Studium odborné literatury věnované sexuální orientaci, coming outu a specifickým životu homosexuální minority v Nizozemském království a v České republice.
2. Zpracování teoretické části zabývající se coming outem u lesbických žen a souvisejícími fenomény. Analýza kulturně-historického vývoje české a nizozemské společnosti a rozdílů mezi nimi s důrazem na vztah k homosexuální minoritě.
3. Kvalitativní výzkum za pomoci polostrukurovaného rozhovoru na souboru lesbických respondentek v Nizozemském království a v České republice.
4. Analýza získaných informací o průběhu coming outu s ohledem na kulturní specifika českých a nizozemských respondentek.
5. Kritické zhodnocení získaných dat a limitů výzkumu.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

CABAJ, R., STEIN, T. (eds.). (1996). Textbook of homosexuality and mental health. Washington, American Psychiatric Press.

DAVIES, D., NEAL, C. (eds.). (1996). Pink therapy: a guide for counsellors and therapists working with lesbian, gay and bisexual clients. Buckingham, Open University Press.

GALATZER-LEVY, R., COHLER, B. (2002): Making a gay identity: coming out, social contact, and psychodynamics. Annual of Psychoanalysis. Vol. 30. 255-286.

McWHIRTER, D., SANDERS S., REINISCH, J. (1990). Homosexuality/heterosexuality: concepts of sexual orientation. New York, Oxford University Press.

TALANDOVÁ, J. (1997). Sociální postavení žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti. Praha, L-klub Lambda.

Podpis studenta: .....

Datum: .....

Podpis vedoucího práce: .....

Datum: .....

PRÍLOHA č. 5

ANOTÁCIA DIPLOMOVEJ PRÁCE

Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra psychologie.

Názov práce: Coming out lesbických žien v Holandsku a v Českej republike

Autor práce: Linda Lörincová

Vedúci práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet strán a znakov: 149 strán, 363 697 znakov

Počet príloh: 32 strán, 6 príloh

Počet titulov použitej literatúry: 58

Abstrakt:

Táto diplomová práca si kladie za cieľ skúmať dynamiku coming outu lesbických žien z interkultúrnej perspektívy. Sleduje, aký vplyv majú rozdielne autostereotypy v sexuálnej minorite a heterostereotypy majoritnej spoločnosti na formovanie sexuálnej identity. Diametrálne odlišný sociokultúrny vývoj a história gay hnutia v Holandsku a v Českej republike tiež nie sú zanedbateľnými faktormi a zohrávajú významnú úlohu či už v postojoch majoritnej spoločnosti, alebo v sociálnych väzbách či v sebapoňatí lesbických žien. Výskum bol prevedený kvalitatívnou metódou za pomoci semištruktúrovaného rozhovoru s 12 českými a holandskými lesbickými ženami. Analýza dát preukázala značné rozdiely vo vonkajšom coming oute, v rodičovských reakciách, vo vzťahu lesbických žien ku komunite a v stotožnení sa s lesbickým autostereotypom.

Kľúčové slová: homosexualita, lesbická identita, coming out, sociálna opora, ingroup a outgroup stereotypy, postoje

PRÍLOHA č.6

ANNOTATION OF THESIS

Palacky University in Olomouc. Philosophical Faculty. Department of Psychology.

Topic: Coming out of lesbian women in the Netherlands and the Czech republic.

Autor: Linda Lörincová

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and signs: 149 pages, 363 397 signs

Number of appendices: 32 pages, 6 appendices

Number of references: 58

Abstract:

The aim of this thesis is to investigate dynamics of coming out of lesbian women from the intracultural perspective. It is focused on impact of diverse autostereotypes within sexual minority and heterostereotypes of majority on the sexual identity formation. Diametrically opposed socio-cultural development and the history of the gay movements in the Netherlands and the Czech republic are by no means insignificant factors and represent a major role in attitudes of majority, social bonds or in the self-esteem of lesbian women. The research was conducted by qualitative method of semi-structured interview with 12 czech and dutch lesbian women. The data analysis proved notable differences in external coming out, in reactions of parents, in the relationship of lesbian women towards community and finally in the identification with lesbian autostereotypes.

Key words: homosexuality, lesbian identity, coming out, social support, ingroup and outgroup stereotypes, attitudes

